

ผลวัตของสื่อทางเลือกในยุคดิจิทัลกับการเป็นสื่อสันติภาพ
ในจังหวัดชายแดนใต้

นันท์วิสิทธิ์ ตั้งแสงประทีป

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ.2563

**The Dynamic of Alternative Media in the Digital Age and Peace Journalism
in the Southernmost Provinces of Thailand**

Nunwisit Tungsangprateep

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
For the Degree of Doctor of Philosophy in Communication Arts Program
Faculty of Communication Arts, Dhurakij Pundit University**

2020

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญา นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต

หัวข้อวิทยานิพนธ์ พลวัตของสื่อทางเลือกในยุคดิจิทัลกับการเป็นสื่อสันติภาพ
ในจังหวัดชายแดนใต้

เสนอโดย นายนันท์วิสิทธิ์ ตั้งแสงประทีป

หลักสูตร นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาโนช ชุ่มเมืองปัก

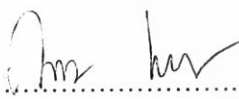
ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พีระ จิรโสภณ)

.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาโนช ชุ่มเมืองปัก)

.....กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไลวรรณ จงวิไลเกษม)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อัสวิน เนตรโพธิ์แก้ว)

.....กรรมการ
(พันเอกหญิง ดร.ดวงกมล เทวพิทักษ์)

คณะนิเทศศาสตร์รับรองแล้ว

.....คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(อาจารย์กอบกิจ ประดิษฐผลพานิช)

วันที่ 15 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2563

หัวข้อวิทยานิพนธ์	พลวัตของสื่อทางเลือกในยุคดิจิทัลกับการเป็นสื่อสันติภาพใน จังหวัดชายแดนใต้
ชื่อผู้เขียน	นันท์วิสิทธิ์ ตั้งแสงประทีป
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มาโนช ชุ่มเมืองปัก
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิไลวรรณ จงวิไลเกษม
หลักสูตร	นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต
ปีการศึกษา	2562

บทคัดย่อ

สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้เกิดขึ้นต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลา
กว่า 15 ปี ช่วงเวลาดังกล่าวได้เกิดองค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ขึ้นจำนวนมากใน
พื้นที่ องค์กรสื่อทางเลือกที่นำเสนอชุดข้อมูลข่าวสารที่สื่อกระแสหลักเข้าไม่ถึง และอาจจะเป็น
กลไกหนึ่งที่สำคัญที่จะทำให้เกิดกระบวนการสันติภาพได้ในพื้นที่

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาการก่อตั้ง ดำรงอยู่และพัฒนาการรวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อองค์กร
สื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนใต้ในการทำบทบาทหน้าที่ของตนเอง โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก
และวิเคราะห์เนื้อหาที่นำเสนอกับกลุ่มองค์กรสื่อจำนวน 5 องค์กร ได้แก่ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์
ภาคใต้ สำนักข่าวอามาน สำนักสื่อวารัตานี ปาตานีฟอรัม เครือข่ายผู้หญิงเฝ้าระวังสถานการณ์
ภาคใต้ ผลการวิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจคือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการก่อตั้งและการดำรงอยู่ที่สำคัญ คือ
ประเด็นเรื่อง “ทุน” ได้ถูกหน่วยงานรัฐใช้เป็นเครื่องมือในการเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลต่อ
องค์กรสื่อทางเลือกจำนวนหนึ่งในการขึ้นนำและสื่อสารในประเด็นที่หน่วยงานรัฐต้องการ และมี
แนวโน้มจะขยายตัวไปยังองค์กรสื่อทางเลือกอื่น ๆ เป็นการอาศัยจุดอ่อนของผู้ทำงานองค์กรสื่อ
ทางเลือกที่แสวงหางบประมาณในการดำเนินการ การดำเนินการในลักษณะดังกล่าวของหน่วยงาน
รัฐ ถือเป็นปฏิบัติการสารสนเทศ (Information operation) ที่สะท้อนถึงการเล็งเห็นความสำคัญ
และบทบาทของสื่อทางเลือกในพื้นที่ ที่ท้ายที่สุดอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือการล่มสลายของ
องค์กรสื่อทางเลือกในชายแดนใต้ในท้ายที่สุด ขณะเดียวกันยังพบว่าสื่อทางเลือกได้แสดงบทบาท
การเป็นสื่อสันติภาพแต่ยังขาดพลังเนื่องมาจากการขาดองค์ความรู้ด้านสื่อข่าวที่ไหวรู้ต่อความ
ขัดแย้ง

Thesis Title	The Dynamic of Alternative Media in the Digital Age and Peace Journalism in the Southernmost Provinces of Thailand
Author	Nunwisit Tungsangprateep
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr.Manoch Chummuangpak
Co- Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Wilaiwan Jongwilaikasaem
Department	Doctor of Philosophy Program in Communication Arts
Academic Year	2019

ABSTRACTS

Unrest in southern border provinces has been on going for more than 15 years. During that time, there were many alternative media organizations in the southern border provinces and Alternative media organizations are regarded as presenters of a series of information that the mainstream media has not reached and it may be one of the most important mechanisms to create a peace process in the area.

This research focus to study about the establishment, existence and development including factor that affect to the alternative media in southern border provinces on their own responsibilities by deep interview and analyze the content that present with 5 media organization including Surveillance center in the southern of Thailand, Aman media, Wartani media, Patani forum and Woman surveillance network in the southern of Thailand. The research found the interesting point which is the main factor that affect to the establishment and existence is “capital” that were used as a tool from the government to play a role and influence for some of alternative media to guide and communicate in the point that the government agency desire with an increasing tend to the rest of alternative media relying on the weakness of alternative media’s employee that seek the budget for their proceed. This kind of government’s action assumes as the information operation that reflect to realize the importance and role of alternative media in the area that may eventually affect to the independence or collapse of the alternative media in the southern border provinces at the end. Meanwhile Alternative media play a role of peace journalism but cannot function powerful due to lack of Conflict Sensitive Journalism knowledge.

Keywords: Alternative Media, Dynamics of Alternative Media, Southern Border Area, Peace Journalism and Digital Media

กิตติกรรมประกาศ

งานวิทยานิพนธ์นี้ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาโนช ชุ่มเมืองปัก ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไลวรรณ จงวิไลเกษม ที่ปรึกษาร่วม ที่ให้ความรู้ความเข้าใจ ให้คำแนะนำและให้กำลังใจจนงานนี้บรรลุผลแห่งความสำเร็จ ขอคุณรองศาสตราจารย์ ดร.พีระ จิรโสภณ ประธานสอบและกรรมการสอบ ที่ชี้แนะและให้กำลังใจขัดเกลางานให้มีความเป็น วิชาการ รองศาสตราจารย์ ดร.อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว ที่ให้คำแนะนำปรับแก้งานให้มีความเป็น วิชาการมาโดยตลอด พันเอกหญิง ดร.ดวงกมล เทวพิทักษ์ที่สละเวลาในการร่วมเป็นคณะกรรมการ ให้คำแนะนำ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนัญสราร อรณพ ฌ อยุชยา อติตที่ปรึกษา และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตินัน บุญภาพ คอมมอนที่ให้ความรู้และให้คำแนะนำมาโดยตลอด

ขอขอบคุณ ภรรยา บุตร ที่คอยเป็นกำลังใจให้ตลอดระยะเวลาการศึกษารวมถึงเพื่อนพี่น้อง ในช่วงของการเรียนปริญญาเอก เพื่อนร่วมวิชาชีพสื่อสารมวลชนที่ส่งมอบมิตรภาพเรื่องการเรียนรู้ มาด้วยดีเสมอ

และสุดท้ายขอขอบคุณพ่อ (เผด็จ ตั้งแสงประทีป) แม่ (ยุวดี ประทีปวรพงษ์) ผู้ให้กำเนิด ที่เป็นผู้เลี้ยงดูและให้เห็นความสำคัญของการศึกษารวมถึงให้คิดในการดำรงชีวิตที่สำคัญคือ ความ ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน และเพื่อแม่ให้สังคมเมื่อมีโอกาส ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้จะ นำไปต่อยอดในการช่วยเหลือสังคมต่อไปซึ่งได้ทำมาโดยตลอดระยะเวลากว่า 25 ปี ในฐานะ สื่อมวลชนและอาจารย์พิเศษ

นันท์วิสิทธิ์ (นิพนธ์) ตั้งแสงประทีป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ฉ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ซ
สารบัญภาพ.....	ฅ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 ปัญหาคำวิจัย.....	17
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	17
1.4 ขอบเขตของงานวิจัย.....	17
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	18
1.6 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ.....	18
1.7 กรอบแนวคิด.....	19
2. แนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	20
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสื่อทางเลือก.....	20
2.2 แนวคิดเทคโนโลยีสื่อดิจิทัล.....	29
2.3 แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ.....	38
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของสื่อในยุคดิจิทัล.....	49
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน.....	61
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	65
3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	77
3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview).....	77
3.2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis).....	81
3.3 การนำเสนอผลการวิจัย.....	82

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4. บริบทการก่อตั้งและปัจจัยของการดำรงอยู่ของสื่อทางเลือก.....	83
4.1 บริบทที่เกี่ยวข้องกับชายแดนใต้.....	84
4.2 พื้นที่ ผู้คน เครือข่ายและสถานการณ์ : ปัจจัยสำคัญการก่อตั้ง.....	109
4.3 ทุนกับการขับเคลื่อนการทำงาน.....	130
4.4 สื่อทางเลือกทำบทบาทหน้าที่สื่อ พื้นที่สาธารณะและการต่อสู้ต่อรอง.....	145
4.5 เครือข่ายและการมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน.....	152
4.6 เนื้อหารูปแบบภาษาและช่องทางการสื่อสาร.....	164
5. สื่อทางเลือกกับการทำหน้าที่สื่อสันติภาพ.....	188
5.1 สื่อทางเลือกทำบทบาทหน้าที่สื่อสันติภาพทั้งในประเด็นเนื้อหา แหล่งข่าวและภาษา.....	189
5.2 สื่อทางเลือกมีจุดเด่นในการทำบทบาทหน้าที่สื่อสันติภาพ.....	193
6. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	219
6.1 สรุปผลการวิจัย.....	220
6.2 อภิปรายผล.....	224
6.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	232
6.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป.....	233
บรรณานุกรม.....	234
ภาคผนวก.....	244
ก แบบสอบถาม.....	245
ประวัติผู้เขียน.....	255

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แสดงความแตกต่างของสื่อกระแสหลักกับสื่อทางเลือก.....	22
2.2 แสดงความแตกต่างของอุดมการณ์ (Ideology) คุณค่า (Value) และพลัง (Power) ระหว่างสื่อทางเลือกทั้ง 4 ประเภท.....	26
2.3 การแบ่งประเภท Peace/Conflict Journalism และ War/Violence Journalism..	40
4.1 แสดงจำนวนประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	85
4.2 บริบทและเหตุการณ์สำคัญในจังหวัดชายแดนใต้.....	89
4.3 แสดงจำนวนสถานีวิทยุที่เกิดขึ้นก่อนรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 แบ่งตาม จังหวัดและเจ้าของสถานี.....	101
4.4 แสดงจำนวนสถานีวิทยุที่เกิดขึ้นในช่วงการดำเนินงานของ กสทช.....	102
4.5 แสดงตัวอย่างแหล่งทุนขององค์กรสื่อทางเลือกทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ.....	131
4.6 แสดงบทบาทหลักขององค์กรสื่อทางเลือก.....	146
4.7 รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาข่าวสารขององค์กรสื่อทางเลือก.....	172
5.1 ตารางแสดงคุณลักษณะเรื่องเนื้อหา แหล่งข่าวและภาษาจากการลงรหัส วิเคราะห์เนื้อหาของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW).....	193
5.2 แสดงคุณลักษณะเรื่องเนื้อหา แหล่งข่าวและภาษาจากการลงรหัสวิเคราะห์ เนื้อหาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women).....	198
5.3 แสดงคุณลักษณะเรื่องเนื้อหา แหล่งข่าวและภาษาจากการลงรหัสวิเคราะห์ เนื้อหาของปัตตานี ฟอรัม (Patani forum).....	210
5.4 แสดงคุณลักษณะเรื่องเนื้อหา แหล่งข่าวและภาษาจากการลงรหัสวิเคราะห์ เนื้อหาของสำนักสื่อวารัตานิ (Wartani).....	214
5.5 แสดงคุณลักษณะเรื่องเนื้อหา แหล่งข่าวและภาษาจากการลงรหัสวิเคราะห์ เนื้อหาของสำนักข่าวอามาน (Aman News Agency).....	205

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 เปรียบเทียบจำนวนเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ตั้งแต่เดือนมกราคม 2547- มิถุนายน 2562.....	2
1.2 แสดงแบนเนอร์การจัดงานวันสื่อสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี ประจำปี 2563 ที่ดำเนินการโดยสำนักข่าวอาฆามาน ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสื่อทางเลือกในพื้นที่ องค์กรวิชาการ และองค์กรระหว่างประเทศ.....	7
1.3 กรอบแนวคิดเรื่อง พลวัตของสื่อทางเลือกในยุคดิจิทัลกับการเป็นสื่อสันติภาพ ในจังหวัดชายแดนใต้.....	19
2.1 แสดงกระบวนการสื่อข่าวแบบดั้งเดิม.....	50
2.2 รูปแบบการทำงานของกองบรรณาธิการข่าวศตวรรษที่ 21.....	52
2.3 รูปแบบ (Model) ของการทำข่าว.....	54
2.4 แสดงการเปลี่ยนแปลงกระบวนการสื่อข่าวของสำนักข่าว AP.....	55
2.5 แบบจำลองผู้เฝ้าประตูข่าวสาร.....	59
2.6 แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของกองบรรณาธิการบนสื่อเก่าและสื่อใหม่.....	61
4.1 แสดงการองค์ประกอบการก่อตั้งและปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ และพัฒนาของสื่อทางเลือกชายแดนใต้.....	84
4.2 แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของกองบรรณาธิการบนสื่อเก่าและสื่อใหม่.....	96
4.3 แสดงศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ใช้ 4 ภาษาในป้ายชื่อของ หน่วยงาน ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาอาหรับ และภาษาจีน ซึ่งหน่วยงานราชการในสามจังหวัดชายแดนใต้ได้เพิ่มภาษายาวีในป้ายชื่อ หน่วยงานต่าง ๆ เมื่อหลายปีที่ผ่านมา.....	99
4.4 แสดงแบนเนอร์ของสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดปัตตานีที่ เผยแพร่ในเพจ เฟซบุ๊ก โดยใช้ภาพศาสน-สถานที่ตัวแทนของ กลุ่มชาติพันธุ์เป็นสัญลักษณ์ในแบนเนอร์ พร้อมกับข้อความที่ใช้ภาษาไทย อาหรับ และอังกฤษ.....	99
4.5 แสดงการผลิตรายการของสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีที่เผยแพร่ผ่านเฟซบุ๊กแฟนเพจไปพร้อม ๆ กับสื่อวิทยุด้วย.....	104

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.6 แสดงการผลิตรายการของตะอาวนเรดิโอที่เผยแพร่ผ่านเฟซบุ๊ก แฟนเพจ ไปพร้อม ๆ กับสื่อวิทยุด้วย.....	104
4.7 แสดงภาพกิจกรรมวันสื่อทางเลือกชายแดนใต้ ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2554 ณ โรงแรมซี.เอส.ปัตตานี (ภาพโดยนายอิบรอฮิม มะโซ๊ะ).....	108
4.8 แสดงปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการก่อตั้งสื่อทางเลือก ชายแดนใต้.....	110
4.9 ที่ตั้ง ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) ภายใน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี(มอ.ปัตตานี).....	112
4.10 ที่ตั้ง เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women).....	113
4.11 มณฑลปัตตานี.....	116
4.12 นักวิชาการที่ก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือก จากซ้ายไปขวา ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, เอกรินทร์ ส่วนศิริ, โชรยา จามจูรี).....	118
4.13 “คนใน” ที่ก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือก จากซ้ายไปขวามุฮัมมัดอายุบ ปาทาน, ตูเวดานียา มีอริริง, ดอน ปาทาน.....	120
4.14 แสดงรูปแบบที่มาของการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือก.....	129
4.15 แสดงโครงสร้างการทำงานของสำนักสื่อสารตานิ (Wartani).....	153
4.16 แสดงกระบวนการทำงานขององค์กรสื่อทางเลือกแบบทำหน้าที่สื่อ.....	156
4.17 แสดงโครงสร้างการทำงานปาตานีฟอรัม (Patani forum).....	157
4.18 แสดงกระบวนการทำงานขององค์กรสื่อทางเลือกแบบการทำพื้นที่กลาง เชื่อมต่อ.....	159
4.19 แสดงรูปแบบ ภาษาและช่องทางการสื่อสารที่องค์กรสื่อทางเลือก ชายแดนใต้ใช้.....	165
4.20 แสดงวัตถุประสงค์ขององค์กรสื่อทางเลือกที่สะท้อนผ่านเนื้อหา.....	166
4.21 รายงานสถิติการเกิดเหตุการณ์ของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW).....	167
4.22 แสดงเนื้อหาเรื่องกลุ่มผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง.....	168

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.23 แสดงตัวอย่างเนื้อหาของเรื่องผู้ได้รับผลกระทบของสำนักสื่อวาร์ตานิ.....	169
4.24 แสดงรูปแบบการผลิตเนื้อหาในรูปแบบหนังสือของปาตานีฟอรัม (Patani forum).....	171
4.25 ตัวอย่างภาษามลายูที่สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ใช้ ในการสื่อสาร.....	174
4.26 แสดงการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่และนอกพื้นที่....	176
4.27 ตัวอย่างซีรีส์สารคดีเสียง กลุ่มเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคม ชายแดนใต้ (Civic women).....	184
5.1 แสดงการทำหน้าที่ตามคุณลักษณะสื่อสันติภาพที่ ของสื่อทางเลือกที่พบจาก ผลการศึกษา.....	189
5.2 แสดงตัวอย่างข่าวของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ที่นำเสนอเนื้อหาที่มี การนำเสนอทางออก ข้อเสนอไปสู่สันติภาพที่.....	195
5.3 แสดงตัวอย่างข่าวของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ที่นำเสนอเนื้อหาที่มี การใช้ข้อมูลในเชิงวิเคราะห์เนื้อหาในมิติเชิงลึก.....	196
5.4 แสดงตัวอย่างข่าวของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ที่นำเสนอ เนื้อหาสะท้อนถึงผลกระทบชีวิตของผู้คนที่สถานการณ์ความรุนแรง.....	200
5.5 แสดงตัวอย่างข่าวของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ที่ นำเสนอเนื้อหาสะท้อนถึงผลกระทบชีวิตของผู้คนที่สถานการณ์ความรุนแรง..	201
5.6 แสดงตัวอย่างข่าวของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ ที่นำเสนอเนื้อหาสะท้อนถึงการใช้ภาษาที่นำเวทนา.....	202
5.7 แสดงตัวอย่างข่าวของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ ที่นำเสนอเนื้อหาสะท้อนถึงการใช้ภาษาที่นำเวทนา.....	206
5.8 แสดงตัวอย่างข่าวของปาตานีฟอรัมที่นำเสนอเนื้อหาผู้ที่ได้รับผลกระทบจาก สถานการณ์แต่หลีกเลี่ยงที่จะใช้ภาษาที่นำเวทนาหรือสร้างความรู้สึกเกลียดชัง	208
5.9 แสดงตัวอย่างข่าวของปาตานีฟอรัมที่นำเสนอเนื้อหาเชิงวิเคราะห์ โดยไม่ใช้ภาษาในการระบุแหล่งข่าวว่าเป็นฝ่ายดีหรือฝ่ายร้ายแต่ระบุชื่อ ตำแหน่งอย่างตรงไปตรงมา.....	209

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
5.10 แสดงตัวอย่างข่าวของสำนักสื่อวาร์ตานิที่นำเสนอเนื้อหาที่เป็นมิติเชิงลึก สะท้อนให้เห็นถึงประชาชนที่มารอรับศพญาติของตนเองจากการถูกวิสามัญ...	212
5.11 แสดงตัวอย่างข่าวของสำนักสื่อวาร์ตานิที่นำเสนอเนื้อหาโดยมี การใช้ภาษาให้รู้สึก น่าเวทนาสร้างความเกลียดชังให้เกิดขึ้นกับ ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด.....	213
5.11 แสดงตัวอย่างข่าวของสำนักสื่อวาร์ตานิที่นำเสนอเนื้อหาโดยมี การใช้ภาษาให้รู้สึก น่าเวทนาสร้างความเกลียดชังให้เกิดขึ้นกับ ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด.....	213
5.12 แสดงตัวอย่างข่าวของสำนักข่าวอามานที่นำเสนอเนื้อหาโดยมีจุดเน้นเรื่อง การวิเคราะห์กระบวนการไปถึงสันติภาพที่ ในพื้นที่.....	215
5.13 แสดงตัวอย่างข่าวของสำนักข่าวอามานที่นำเสนอเนื้อหาโดยมีจุดเน้นเรื่อง การวิเคราะห์กระบวนการไปถึงสันติภาพที่ ในพื้นที่.....	217

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ต้นปี 2547 ต่อเนื่องมาจนปัจจุบันเป็นเหตุการณ์ที่มีความรุนแรงและยืดเยื้อยาวนานมากกว่าสิบปี “ไฟใต้” ส่งผลกระทบต่อผู้คนและสังคมทั้งในพื้นที่และสังคมโดยรวม แม้ปัจจุบันจำนวนเหตุการณ์ความไม่สงบจะลดลงอย่างเห็นได้ชัดจนเมื่อเปรียบเทียบกับระยะแรกที่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้น แต่ก็ยังมีช่วงเวลาความแปรปรวนการเกิดเหตุใหญ่อยู่เป็นระยะ ทำให้เกิดความไม่แน่ใจว่าสถานการณ์จะไปในทิศทางที่ดีขึ้นจริงหรือไม่อย่างไร

หากย้อนกลับไปกล่าวถึงเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ ตั้งแต่เหตุการณ์ปล้นปืนและวางเพลิง โรงเรียนใน จ.นราธิวาสเมื่อเช้าตรู่ของวันที่ 4 มกราคม 2547 จากนั้น เหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ก็ดำเนินเรื่อยมา ซึ่งหากพิจารณาแล้ว เหตุการณ์ความรุนแรงดังกล่าว เรียกได้ว่าเป็นเพียง “ขอดกฏเขาน้ำแข็ง” หรือภาษาขององค์กรปฏิวัติปัตตานี เรียกว่า “การจุดไม้ไฟแห่งการปฏิวัติ” ซึ่งเป็นหนึ่งในแผนบันได 7 ขั้นของกลุ่มผู้ต่อต้านรัฐ ที่มีการสร้างมวลชน จัดตั้งกองกำลัง จัดตั้งองค์กร การสร้างอุดมการณ์ชาตินิยม ที่มีการดำเนินการมาก่อนหน้านี้ตั้งแต่ปี 2538-2546 จนเข้าสู่ขั้นการเตรียมพร้อมด้วยการจุดไม้ไฟแห่งการปฏิวัติ โดยเหตุการณ์วันที่ 4 มกราคม 2547 ดังกล่าวเป็นเสมือนอิฐก้อนแรกแห่งการปฏิวัติของขบวนการ (รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช, 2556) เหตุการณ์ความรุนแรงดังกล่าวเกิดขึ้นเรื่อยมาจนปัจจุบันในหลากหลายรูปแบบ และมีจำนวนเหตุการณ์ที่แปรผันไปตามปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ดังรูปภาพที่ 1

ภาพที่ 1.1 เปรียบเทียบจำนวนเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ตั้งแต่เดือนมกราคม 2547- มิถุนายน 2562

ที่มา: <https://www.the101.world/algorithm-of-violence-in-deep-south/>

ขณะที่การดำเนินการของรัฐในห้วงเวลาที่ผ่านมาก่อนจะมาถึงการจุดไม้ไฟแห่งการปฏิวัติ ก็ต้องยอมรับว่า รัฐไทยเองได้สร้างเงื่อนไขที่ผลักดันให้เกิดอุดมการณ์ต่อต้านรัฐขึ้นด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะสิ่งที่นักวิชาการเรียกว่า “ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง” เช่นกฎหมายที่ดองเอาสิทธิต่าง ๆ ของประชาชนกลับเข้าไปอยู่ในมือของรัฐ โดยเฉพาะการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ การละเมิดสิทธิของประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น (สุภรา จันทรชิตฟ้า, 2549) เงื่อนไขดังกล่าวได้นำมาสู่ปัจจัยที่ผลักดันสู่ความรุนแรงดังกล่าว แต่เป็นที่น่าเสียดายที่เงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความรุนแรงดังกล่าวไม่ถูกคลี่ปมขยายออกมาให้เป็นที่รับรู้กัน เพราะสังคมโดยรวมยังคงมุ่งความสนใจไปที่เหตุการณ์รายวันที่เกิดขึ้น โดยที่ไม่ได้สนใจหรือรับรู้เงื่อนไขหรือต้นเหตุที่ทำให้เกิดความรุนแรง

การมุ่งความสนใจไปที่เหตุการณ์ที่นักวิชาการเรียกว่า “ความรุนแรงที่มองเห็น” (Visible violence) เพียงอย่างเดียวทำให้การแก้ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้ยังไม่ถึงปัญหาที่แท้จริงของความขัดแย้งมากนัก ถ้ามองว่าดูได้จากอะไร คำตอบคือดูจากการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนไทยที่รายงานเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างชัดเจนที่สุด บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนต่อการรายงานข่าวดังกล่าวมักได้รับการวิพากษ์วิจารณ์เสมอว่าขยายข่าวความรุนแรงมากกว่าการเสนอแนะทางออกและไม่เคยนำเสนอข่าวที่เป็นประเด็นสาเหตุหรือเงื่อนไขที่ซ่อนอยู่ โดยเฉพาะสื่อมวลชนที่มาจากส่วนกลาง

ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาเรื่องภาพสะท้อนเหตุการณ์ อุคมการณ์ และวาทกรรมเกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชน (สาภิเราะ แชนา, 2550) ที่ได้ศึกษาเนื้อหาข่าวจากหนังสือพิมพ์รายวันระดับชาติและหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นระหว่างเดือนมกราคม 2547-ธันวาคม 2548 ที่พบว่า การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ นั้น สนใจเฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวันมากที่สุด โดยหนังสือพิมพ์ระดับชาตินำเสนอมากที่สุด มีการนำเสนอข่าวที่ใช้การพาดหัวข่าวที่รุนแรง ดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน เน้นสีสันให้เกิดอารมณ์ร่วมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ส่วนวาทกรรมเกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบที่มาจากสื่อมวลชนส่วนกลางนั้น พบว่า มีวาทกรรมยาเสพติดเป็นสาเหตุของความไม่สงบ โดยเกี่ยวข้องกับรากฐานของปัญหาการแบ่งแยกดินแดน

การนำเสนอข่าวความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ในลักษณะดังกล่าวไม่ต่างอะไรกับการเสนอข่าวอาชญากรรมที่เกิดขึ้นทั่วไป ซึ่งเป็นแนวทางที่หนังสือพิมพ์ส่วนกลางคุ้นชิน ทั้งที่ความขัดแย้งดังกล่าวเป็นความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับอุคมการณ์ทางการเมือง สิทธิที่ไม่เท่าเทียมที่มีมาอย่างยาวนาน และเป็นการสะท้อนภาพให้เห็นถึงการมองปัญหาจังหวัดชายแดนใต้ของสื่อมวลชนกระแสหลักที่เชื่อมโยงกับระดับนโยบายในกรุงเทพฯ

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการสื่อสารมวลชน: ทศนคติของประชาชนในเขต 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อการนำเสนอข่าวเหตุการณ์ความไม่สงบ (นุวรรณ ทับเที่ยง, 2550) ซึ่งเป็นงานวิจัยเพียงไม่กี่ชิ้นที่สนใจผลกระทบของการนำเสนอเนื้อหาข่าวสารเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อประชาชนในพื้นที่ ส่วนหนึ่งพบว่า ภาพสะท้อนของสื่อมวลชนทำให้เกิดการรับรู้ว่า เหตุการณ์ความไม่สงบเป็นการก่อการร้ายโดย “ชาวมุสลิม” ผู้ที่มีความน่ากลัว โหดเหี้ยม รุนแรง อำมหิต ป่าเถื่อน ซึ่งเป็นภาพสะท้อนในสื่อมวลชนต่อกลุ่มคน ส่วนภาพสะท้อนต่อพื้นที่นั้น คือ เป็นพื้นที่ที่น่ากลัว อันตราย และความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ผลการศึกษาที่สำคัญในงานวิจัยดังกล่าวคือ การนำเสนอให้เห็นผลกระทบจากการสร้างภาพสะท้อนเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า ได้ทำให้เกิดภาพจำหรือภาพแบบฉบับตายตัว (Stereotype) ต่อศาสนาอิสลาม ชาวมุสลิม และพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ก่อให้เกิดความหวาดกลัว ระแวง และไม่ไว้วางใจกัน จนถึงการเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐต่อประชาชนชาวมุสลิม

ในงานวิจัยเรื่องสื่อเพื่อสันติภาพ: จริยธรรม การจัดการ และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาของ วลีลักษณ์กมล จ่างกมล (2550) ที่ใช้กรอบแนวคิดสื่อเพื่อสันติภาพ (Peace journalism) มาศึกษาการรายงานข่าวเหตุการณ์ความไม่สงบของสื่อมวลชนในระยะเริ่มต้นของเหตุการณ์ความไม่สงบพบว่า การนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์เป็นไปในทางการขยายความขัดแย้งหรือข่าวสงคราม

(War journalism) มากกว่าการนำเสนอข่าวเพื่อสันติภาพ ผู้วิจัยมองว่าลักษณะการนำเสนอข่าวเช่นนี้เป็นแนวโน้มที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่สื่อมวลชนกระแสหลักในประเทศเท่านั้น แต่พบว่า เป็นกระแสหลักของสื่อมวลชนทั่วโลกด้วย

ปัญหาการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนใต้ดังกล่าว มีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย นักวิจัยที่เกี่ยวข้องการสื่อสารในสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ ทั้งนุวรรณทับเที่ยง (2550) สาทิเราะ แยนนา (2550) วลัยลักษณ์มล จ่างกมล (2550) และภริกาญจน์ ไคนุ่นนา (2552) ต่างเห็นตรงกันว่า อุปสรรคที่ทำให้การ”วางกรอบข่าว”มุ่งเน้นที่ความรุนแรง การสร้างภาพแบบฉบับตายตัวในเชิงลบต่อกลุ่มคน ศาสนา และพื้นที่ รวมถึงการนำเสนอข่าวเชิงสงครามมากกว่าสันติภาพนั้น คือ ระบบโครงสร้างของสื่อมวลชนระดับชาติที่ติดกับการวางกรอบการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนใต้เป็นแค่การเสนอข่าวเหตุการณ์ความรุนแรง ความขัดแย้งทั่วไปหรือข่าวอาชญากรรม

นอกจากนี้ยังพบว่า มีอีกหลากหลายประเด็นในจังหวัดชายแดนใต้ที่สื่อมวลชนระดับประเทศให้ความสนใจน้อยหรือแทบไม่ปรากฏในพื้นที่ข่าวสารเลย ทั้งที่ประชาชนในพื้นที่และนอกพื้นที่ที่มีการตั้งคำถามหรือเกิดข้อสงสัยมากมาย แต่สื่อมวลชนกระแสหลักกลับไม่ได้แสดงออกถึงการทำหน้าที่ของตนเองมากนัก เช่น การพิจารณาคดีอาชญากรรมทั่วไปเป็นคดีความมั่นคง และการพิจารณาคดี ความมั่นคงเป็นคดีส่วนตัว หรือการพิจารณาให้คดีส่วนตัวเป็นคดีความมั่นคง การซ้อมทรมานผู้ต้องหาตีความมั่นคงและการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อประชาชนในพื้นที่การหายตัวไปในจังหวัดชายแดนใต้ การละเมิดสิทธิเด็กที่เกี่ยวข้องกับคดีความมั่นคงในจังหวัดชายแดนใต้ ความคุ้มค่า ความโปร่งใสในการใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดินเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น (ภริกาญจน์ ไคนุ่นนา และคุษฎี เพ็ชรมงคง, 2555)

ประเด็นเหล่านี้แทบจะไม่นับว่าเป็นข่าวในสื่อมวลชนกระแสหลักเลย และไม่สามารถรายงานข่าวเหมือนเหตุการณ์รายวันเช่นเดียวกับการนำเสนอข่าวความรุนแรงที่เกิดขึ้น ซึ่งกลายเป็นวัฒนธรรมห้องข่าวของสื่อมวลชนกระแสหลักไปแล้ว แต่การรายงานข่าวประเด็นเหล่านี้ต้องมุ่งเน้นการรายงานข่าวที่เจาะลึก และนำเสนอด้วยรูปแบบที่หลากหลายมากกว่าข่าวรายวันเมื่อสื่อมวลชนกระแสหลักไม่ได้ทำหน้าที่ดังกล่าวอย่างครบถ้วน จึงเป็นที่มาที่ทำให้เกิด โต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสราภายใต้การบริหารของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2548 โดยสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

“ภารกิจของสมาคมนักข่าวฯ ไม่ได้มีหน้าที่ในการเฝ้าระวังเฉพาะเรื่องสิทธิเสรีภาพและดูแลสวัสดิการของเพื่อนสมาชิกเท่านั้น แต่การทำหน้าที่ในการค้นหาความจริงและนำเสนอข้อมูล

ข่าวสารที่หลากหลายเพื่อสนองความต้องการรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนก็ถือเป็นภารกิจสำคัญ”
 ผุสดี คีตวรนาฏ นายกสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย (ภาสกร จำลองราช, 2550)

ภาสกร จำลองราช (2550) ระบุว่า สมาคมนักข่าวฯ มีโอกาสเชื่อมต่อกับคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) จึงได้เสนอชุดโครงการสื่อสันติภาพไปยัง กอส. เพื่อให้พิจารณา ปรากฏว่า ได้รับการสนับสนุนจาก กอส. จนทำให้โต๊ะข่าวภาคใต้นั้นก่อเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา และยังได้รับการสนับสนุนจากสื่อมวลชนส่วนกลางที่จะส่งบุคลากรด้านข่าวเข้าร่วมโครงการนี้เพื่อมาทำงานในโต๊ะข่าวภาคใต้ ซึ่งมีกองบรรณาธิการส่วนหน้าอยู่ในพื้นที่ความขัดแย้งคือ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี การทำงานนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายสื่อมวลชนในท้องถิ่นด้วย

ต่อมาโต๊ะข่าวภาคใต้ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นศูนย์ข่าวอิสรา โดยใช้ชื่อของนักหนังสือพิมพ์ต้นแบบคนสำคัญของประเทศไทยและอดีตนายกสมาคมนักข่าวฯ คือ “อิสรา อมันตุล” (พ.ศ.2464-2512) และเขาเองยังนับถือศาสนาอิสลามด้วย การใช้ชื่อเขาจึงมีนัยสำคัญหลายด้าน

ส่วนการบริหารงานของศูนย์ข่าวอิสรานี้ องค์กรข่าวในส่วนกลางจะส่งนักข่าวมาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกองบรรณาธิการกับนักข่าวในพื้นที่ โดยนักข่าวส่วนกลางจะมีการสลับกันเปลี่ยนทีมลงมาทำงานในพื้นที่ ทำให้งานข่าวเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนใต้ในยุคนั้นมีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งข่าวรายวันที่ไม่สามารถจะละทิ้งไปได้ แต่ก็ให้ความสำคัญกับบทความ รายงานเชิงข่าวสารคดี รวมถึงบทวิจารณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีการเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ (www.tjanews.org) และสื่อมวลชนส่วนกลางสามารถนำเนื้อหาดังกล่าวไปเผยแพร่ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย (ภาสกร จำลองราช, 2550)

วลักษณ์กมล จ่างกมล (2550) ให้ข้อมูลว่า ศูนย์ข่าวอิสรา มีบรรณาธิการ 2 คน คือ บรรณาธิการจากส่วนกลางและบรรณาธิการข่าวในพื้นที่และผู้สื่อข่าวประมาณ 8-12 คน โดยประกอบด้วยผู้สื่อข่าวประจำสำนักงานที่จะทำข่าวตามที่บรรณาธิการมอบหมายและข่าวที่คิดประเด็นเอง อีกส่วนหนึ่งเป็นผู้สื่อข่าวประจำพื้นที่ที่คอยติดตามสถานการณ์ต่าง ๆ ในพื้นที่

จุดเด่นอีกประการหนึ่งของศูนย์ข่าวอิสราที่น่าสนใจ คือ การเชื่อมต่อกับเครือข่ายภาคีที่หลากหลายในพื้นที่ความขัดแย้ง ทั้งสถาบันวิชาการ นักการศาสนาทุกศาสนา ภาคประชาสังคม แกนนำชุมชนจนถึงองค์กรระหว่างประเทศที่จะผลัดเปลี่ยนกันมาเติมความรู้ให้แก่คนทำงานของศูนย์ข่าวอิสรา ซึ่งทำให้บุคลากรของศูนย์ข่าวอิสรา มีความเท่าทันกับปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้ การทำข่าวจึงมีหลากหลายมิติแตกต่างจากการรายงานข่าวความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้เดิม ระยะเวลาเพียง 1 ปี สามารถผลิตเนื้อหาต่าง ๆ ได้มากถึง 1,263 เรื่อง

โตะข่าวภาคใต้หรือศูนย์ข่าวอิสราได้ยุติบทบาทลงไปในปี 2549 ด้วยเหตุผลหลายประการทั้งเรื่องของข้อร้องเรียนเกี่ยวกับงบประมาณและปัจจัยเรื่องสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น แต่ศูนย์ข่าวอิสราที่อาจเป็นเสมือนต้นแบบของ”สื่อทางเลือก”เพื่อสันติภาพที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งต่อมาบุคลากรในพื้นที่หลายคนทำงานกับโตะข่าวภาคใต้ก็เริ่มรวมกลุ่มพัฒนาเป็นสื่อทางเลือกที่ดำเนินงานโดยคนในพื้นที่เอง โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ ทั้งด้านงบประมาณ และองค์ความรู้ในการทำงานด้านการสื่อสารในพื้นที่ความขัดแย้ง

ตัวอย่างของสื่อทางเลือกที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนใต้ นั้น มุ่งเน้นการนำศักยภาพของสื่อออนไลน์ที่กำลังได้รับความนิยมมากขึ้นมาใช้เป็นช่องทางในการสื่อสาร และระยะหลังก็เริ่มเข้ามาใช้สื่อโซเชียลมีเดียพร้อมกันไปด้วย ซึ่งเป็นปัจจัยที่เอื้อให้ต้นทุนในการเผยแพร่มีน้อยลงจากการใช้สื่อแบบเดิม เช่นการเกิดขึ้นของศูนย์ข่าวอามานเป็นสื่อทางเลือกอีกแห่งที่เกิดขึ้นหลังจากการยุติบทบาทศูนย์ข่าวอิสราได้ไม่นาน

ศูนย์ข่าวแห่งนี้มีนายคูแควนียา มีอริจิง ซึ่งเป็นผู้สื่อข่าวท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนใต้ ให้แก่สำนักข่าวต่างประเทศหลายแห่งเป็นผู้ก่อตั้งกับกลุ่มอื่น ๆ ในนามภาคประชาสังคมในพื้นที่ มีการเผยแพร่ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ www.voicepeace.org โดยได้รับการสนับสนุนจากอินเตอร์นิวส์ (INTERNEWS) ซึ่งเป็นองค์กรที่สนับสนุนด้านการผลิตสื่อ ต่อมายังได้รับงบประมาณจากมูลนิธิเอเชีย (ASIA Foundation) และอีกหลายองค์กรที่ช่วยสนับสนุน แต่ภายหลังพบว่า กลุ่มที่เคยร่วมดำเนินงานกันมานั้น ได้แยกตัวออกมาทำงานของตนเอง ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนองค์กรอย่างขนานใหญ่

ในปี 2553 ศูนย์ข่าวอามานเปลี่ยนชื่อเป็นสำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) และเผยแพร่เนื้อหาข่าวผ่านเว็บไซต์ www.amannews.org แทนเว็บไซต์เดิม การทำงานในช่วงนี้มีจุดเด่นที่สามารถผลิตเนื้อหาต่าง ๆ ได้หลากหลาย ทั้งข่าว รายงานพิเศษ บทความ สารคดี เป็นต้น ในรูปสื่อมัลติมีเดีย นำเสนอโดยใช้ภาษาไทย อังกฤษ มลายู และอาหรับ ประสบการณ์จากการทำงานในพื้นที่มีโจทย์ใหญ่ที่สำคัญมากกว่าการผลิตเนื้อหาดังกล่าว คือ การดำรงอยู่ขององค์กร เพราะเมื่อหน่วยงานที่สนับสนุนเริ่มหมดงบประมาณ ก็ทำให้การดำเนินงานต้องยุติไปด้วย

ข้อจำกัดเรื่องงบประมาณทำให้ท้ายที่สุดสำนักข่าวอามานเหลือช่องทางการสื่อสารทางโซเชียลมีเดียช่องทางเดียวจนกระทั่ง ในปี 2561 สำนักข่าวอามานได้รับงบประมาณสนับสนุนจากศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ทำให้งานหลากหลายด้านเกิดขึ้น โดยเฉพาะการฝึกอบรมด้านการสื่อสารสันติภาพ และเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2563 สำนักข่าวอามานร่วมกับสมาคมสื่อเพื่อสันติภาพ (SPMC) เครือข่ายสื่อชายแดนใต้ จัดงานวันสื่อสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี ประจำปี 2563 ณ คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ซึ่งเป็นงานใหญ่ของสำนักข่าวอามาน รายละเอียดของการจัดงานสามารถดูได้จากแบนเนอร์ประชาสัมพันธ์ ดังรูปภาพที่ 2

ภาพที่ 1.2 แสดงแบนเนอร์การจัดงานวันสื่อสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี ประจำปี 2563 ที่ดำเนินการโดยสำนักข่าวอามาน ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสื่อทางเลือกในพื้นที่ องค์กรวิชาการ และองค์กรระหว่างประเทศ

นอกจากสำนักข่าวอามานแล้ว สื่อวิทยุที่ประกาศตนเองเป็นสื่อทางเลือกชายแดนใต้ก็มีความโดดเด่นด้วยเช่นกัน นั่นคือ สถานีวิทยุมีเดียสลาดัน ซึ่งเป็นสถานีวิทยุที่สามารถเข้าถึงแหล่งข่าวสำคัญที่อยู่ในโต๊ะพูดคุยสันติภาพและสามารถนำความคิดเห็นต่าง ๆ มาเผยแพร่ในสื่อของตนเอง และยังได้รับการอ้างอิงจากสื่อกระแสหลักในประเทศไทยที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข่าวเหล่านั้นได้โดยตรง

ปัจจุบันสถานีวิทยุมีเดียสลาดันมีช่องทางหลักในการสื่อสาร ได้แก่ สื่อวิทยุ เว็บไซต์ และสื่อโซเชียลมีเดียโดยใช้ภาษาท้องถิ่นคือภาษายาวีที่ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ใช้สำหรับการสื่อสารในชีวิตประจำวัน จึงทำให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายแตกต่างจากสื่อวิทยุท้องถิ่นในพื้นที่

สถานีวิทยุมีเดียสลาดันนั้น มีนายแหวะมะ แวก้อจ (เสียชีวิตเมื่อปี 2560) เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการก่อตั้งสถานีวิทยุแห่งนี้ขึ้นมา เดิมทีเขาเป็นผู้ผลิตรายการร่วมด้วยช่วยกัน ซึ่งเป็นรายการวิทยุที่มีชื่อเสียงรายการหนึ่งในประเทศไทย ก่อนจะขยายไปยังจังหวัดอื่น ๆ รวมถึงจังหวัด

ปัตตานี โดยใช้เวลาวันละ 2 ชั่วโมง (จันทร์-ศุกร์) จากสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี คลื่น FM 107.25 MHz

ในเดือนสิงหาคม 2547 รายการร่วมด้วยช่วยกันได้เปลี่ยนไปใช้เวลาสถานีวิทยุ กวส.7 ระยะเวลาเป็นแม่ข่ายถ่ายทอดรายการร่วมด้วยช่วยกันไปยังสถานีวิทยุต่าง ๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้สโลแกนที่ว่า “อยู่ด้วยกันด้วยความเข้าใจสังคมเราจะน่าอยู่” รายการนี้ได้รับการตอบรับจากประชาชนจำนวนมาก มีผู้สมัครเป็นสมาชิกราว 4,000 คน ช่วงปี 2552 เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกันของบริษัทเอกชนที่สนับสนุนการผลิตรายการกับทีมงานผลิตรายการในพื้นที่ โดยเฉพาะการมุ่งแสวงหากำไรในขณะที่สถานการณ์ในพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยมากนักในเชิงธุรกิจ ในที่สุดรายการร่วมด้วยช่วยกันจึงยุติลง (วลักษณ์กมล ช่างกมล และอมรรรัตน์ ชนะการณ, 2557)

หลังจากรายการนี้เลิกผลิตไป กลุ่มผู้ผลิตรายการร่วมด้วยช่วยกันเห็นว่ารูปแบบหรือวิธีการของรายการวิทยุดังกล่าว นั้น เป็นประโยชน์ต่อประชาชนและสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเห็นว่าควรดำเนินการต่อ แต่จำเป็นต้องเปลี่ยนรูปแบบหรือการดำเนินการใหม่ จึงมีการก่อตั้งเป็นนิติบุคคลเพื่อที่จะขอใช้คลื่นความถี่วิทยุจากสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) และเป็นที่มาของสถานีวิทยุมีเดียสลตันในปัจจุบัน โดยที่จังหวัดปัตตานี ออกอากาศทางคลื่น 91.50 MHz จังหวัดยะลา คลื่น 96.25 MHz และจังหวัดนราธิวาส คลื่น 101.1 MHz รายการยังเผยแพร่เว็บไซต์ www.rdselatan.com และเพจเฟซบุ๊ก Media Selatan ที่มีผู้ติดตามไม่ต่ำกว่า 20,000 คน

เว็บไซต์ของสถานีมีเดียสลตัน (มปป.) ให้ข้อมูลว่า สถานีวิทยุมีพันธกิจในการผลิตข่าวที่เกี่ยวข้องประเด็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นศูนย์กลางประสานงานเพื่อการฝึกอบรมนักสื่อสารมวลชนและภาคประชาสังคมในพื้นที่ การเป็นพื้นที่กลางในการสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพในการสื่อสารสันติภาพ พันธกิจของสถานีวิทยุแห่งนี้ยังกำหนดว่า จะเป็นสื่อที่มีบทบาทในการพัฒนาความเป็นเครือข่ายสื่อระดับอาเซียน

หลังการพูดคุยสันติภาพระหว่างผู้แทนรัฐบาลไทยกับกลุ่มขบวนการ รายการ โลกวันนี้ (Dunia Hari Ini) ที่จัดรายการโดยผู้อำนวยการสถานี และคุณอัสโตรา โต๊ะราแม ซึ่งเป็นอดีตนักข่าวและคอลัมนิสต์ในประเทศมาเลเซียได้นำเสนอบทสัมภาษณ์ที่เขาพูดคุยกับตัวแทนฝ่ายขบวนการที่พูดคุยสันติภาพกับตัวแทนรัฐบาลไทย รายการนี้ยังได้รับการเผยแพร่ต่อโดยสื่อกระแสหลักไม่ว่าจะเป็นรายการข่าวสามมิติ และรายการข่าวของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ผู้ดำเนินรายการใช้ความสัมพันธ์ที่เขาเคยทำงานสื่อมวลชนในประเทศมาเลเซีย รู้จักกับผู้คนที่หลากหลาย ทำให้เขาสามารถเข้าถึงแหล่งข่าวคนสำคัญบนโต๊ะพูดคุยสันติภาพได้ การจัดรายการดังกล่าวสะท้อนให้เห็น

ถึงพลังขององค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่ ในการทำบทบาทเป็นพื้นที่กลางและได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ขณะเดียวกันก็ยังถูกกล่าวหาจากฝ่ายรัฐว่าเป็นกระบอกเสียงของกลุ่มขบวนการ

“ตอนนั้นเราเป็นสื่อซึ่งอยู่ตรงกลาง เราก็นำเสนอเรื่องจากทั้งสองฝ่ายเท่าๆ กัน ชาวบ้านมีคำถามกับสารของฮัสซัน ตอยิบ เราก็รวบรวมคำถามเหล่านั้น ไปถามฮัสซัน ตอยิบ โดยเราประสานกับฝ่ายมาเลเซียให้ช่วยติดต่อให้ มีเดีย สลาตันจึงสามารถไปสัมภาษณ์ฮัสซัน ตอยิบได้ เราก็เอาข้อข้องใจของชาวบ้าน ไปถาม เช่น คำถามเรื่องการดูแลคนกลุ่มน้อยในสามจังหวัด ฮัสซันก็ตอบว่า ศาสนาของฉัน ฉันปฏิบัติ ศาสนาของคุณคุณปฏิบัติ แล้วก็ยกตัวอย่างมาเลเซีย พูดถึงพหุวัฒนธรรม และพหุศาสนา เป็นการคุยกันแบบสดๆ ตรงไปตรงมา ยี่สิบกว่าคำถาม พอกลับมา เราก็เปิดให้ประชาชนฟัง และแปลภาษาไทยด้วย ประชาชนเลยยิ่งตื่นตัวกับการพูดคุยสันติภาพ ตอนนั้นวิฑูเป็นช่องทางหลักในการรับข่าวสารของชาวบ้านที่นี่เลย วิฑูเป็นช่องทางที่เข้าถึงชาวบ้าน รากหญ้าได้อย่างดี” นายแหวมะ แวกือจิ ผู้อำนวยการสถานีวิทยุมีเดียสลาตันกล่าว (อ้างถึงใน ทวีพร คุ่มเมธา, 2558)

การดำเนินงานของสถานีวิทยุมีเดียสลาตันได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในกรุงเทพฯ เช่นเดียวกับสถานีวิทยุชุมชนในประเทศไทยที่ถูกสั่งปิดโดยคณะกรรมการสงบแห่งชาติ (คสช.) ในปี 2557 และอาจได้รับการพิจารณาให้เปิดบริการได้ในบางห้วงเวลาในช่วงการถือศีลอดของชาวมุสลิม และกลับมาเปิดดำเนินการอีกครั้งในปี 2559 (ประชาไท, 2560)

เหตุจากการที่โต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสราฮูบ ไปดอนตัวกลับไปยังกรุงเทพฯ ทำให้คนที่เคยทำงานในโต๊ะข่าวภาคใต้ คิดสร้างองค์กรใหม่ใน โดยเดือนกันยายน 2549 ฝ่ายวิจัยและบริการชุมชน คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) ร่วมกับศูนย์ข่าวอิสราฮูบ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ได้จัดตั้งโครงการศึกษาข้อมูลเฝ้าระวังสถานการณ์จังหวัดชายแดนใต้ขึ้น (Deep South Watch; DSW)(Deep South Watch, 2 กันยายน 2549 มอ.ปัตตานีจับมือศูนย์ข่าวอิสราฮูบ ตั้งโครงการศึกษาเฝ้าระวังฯ)

ต่อมาจึงพัฒนาการเป็น “ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้- Deep South Watch)” โดยมี ผศ.ดร. ศรีสมภพ จิตภิรมย์ศรี เป็นผู้อำนวยการ มูฮัมมัดอาฮูบ ปาทาน เป็นบรรณาธิการอาวุโส และ รอมฎอน บันจอร์ เป็นบรรณาธิการ เริ่มต้นจากการคณะทำงานที่มีคนมาจากหลายสาขา และหลายคนมีประสบการณ์การทำงานสื่อมาก่อน แล้วค่อยๆ ขยับบทบาทจากคณะทำงานมาเป็นศูนย์เฝ้าระวังฯ ทำงานเชิงเครือข่ายประสานงานกับภาคประชาสังคมภาคประชาสังคม สื่อมวลชนและวิชาการทั้งในและนอกพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

โดยเนื้อหาหลักของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ ในช่วงแรกเป็นการใช้ข้อมูลและการคิดค้นหาเหตุผลเพื่ออธิบายปรากฏการณ์จากมิติต่าง ๆ พร้อมทั้งทำหน้าที่เตือนภัยต่อสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อทำให้ความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นกลายเป็นพื้นที่สาธารณะในการเรียนรู้ของสังคม พร้อมทั้งให้สื่อมวลชน นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน ข้าราชการ และประชาชนทั่วไปช่วยกันเฝ้ามองปัญหาและเข้าใจปัญหาผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (ฐิตินบ โกมลนิมิ, 2555)

ในระยะเวลาต่อมาองค์กรสื่อทางเลือกจึงได้ถือกำเนิดขึ้นอีกจำนวนมาก อาทิ ในปี 2553 เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ที่เกิดจากการรวมกันของเครือข่ายภาคประชาสังคม 23 องค์กรโดยการนำของโซรยา จามจุรี นักวิชาการจากศูนย์ส่งเสริมการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) ที่ต้องการนำเสนอผลกระทบจากเหตุการณ์ที่ส่งผลต่อกลุ่มผู้หญิงในพื้นที่ ปาตานีฟอรัม (Patani forum) ที่เกิดขึ้นในปี 2553 เป็นการผืนกำลังของนักวิชาการรุ่นใหม่อย่าง เอกรินทร์ ต่วนศิริ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) ก๊อบคอน ปาทาน นักข่าวที่มีประสบการณ์ในการทำงานข่าวระดับประเทศที่ต้องการเปิดเวทีพื้นที่สาธารณะเพื่อนำเสนอแนวทางและการแสวงหาทางออกเพื่อสันติภาพ หรือในปี 2554 ที่มีการเกิดขึ้นของสำนักสื่อวารตานิ (Wartani) ที่เกิดจากการรวมกันของนักศึกษาพลังคนรุ่นใหม่เพื่อสร้างพื้นที่การสื่อสารของกลุ่มบุคคลที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมและผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ

ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับการเกิดขึ้นขององค์กรสื่อทางเลือกจำนวนมากคือ เรื่องเทคโนโลยีสื่อดิจิทัลที่สื่อทางเลือกได้นำมาใช้เป็นช่องทางการเผยแพร่ซึ่งมีส่วนช่วยหนุนเสริมในการสร้างการสื่อสารแต่ยังคงต้องพิจารณาในประเด็นของผลสัมฤทธิ์ในการใช้เทคโนโลยีสื่อดิจิทัลในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนหรือผู้รับสาร ขณะเดียวกันทุนที่ใช้ในการดำเนินการจากกรณีของสำนักข่าวอามานที่พบว่า ต้องมีการยุติการเผยแพร่เนื้อหาผ่านช่องทางเว็บไซต์เนื่องจากการทุนในการดำเนินการ สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของการมีทุนในการดำเนินการขององค์กรสื่อทางเลือกด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งยังไม่พบผู้ที่ทำการศึกษาถึงประเด็นความสำคัญของทุนกับการดำเนินงานขององค์กรสื่อทางเลือก

ตัวอย่างของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่กล่าวข้างต้นเกิดขึ้นท่ามกลางความขัดแย้งในพื้นที่ที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี 2547 จนปัจจุบัน ซึ่งทำให้เห็นพลวัตในแต่ละช่วงเวลาของแต่ละสื่อที่แตกต่างกันออกไปภายใต้เงื่อนไขและปัจจัยที่เหมือนและแตกต่างกันไปแต่ละองค์กร และมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารในพื้นที่ความขัดแย้งที่สื่อกระแสหลักไม่สามารถทำหน้าที่ได้หรือ

ไม่ได้อยู่ภายใต้นโยบายที่จะทำ โดยเฉพาะการทำในประเด็นของข้อมูลข่าวสารอื่น ๆ ที่อยู่ในบริบทของความขัดแย้ง ที่สำคัญคือ การสื่อสารในประเด็นที่เรียกว่า การสื่อสารเพื่อสันติภาพ

สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสันติภาพ (Peacebuilding) ที่นำเสนอเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติของสื่อในบริบทการสร้างสันติภาพว่าควรมีบทบาทใน 9 ประการ ได้แก่ Aster et al. (as cited in Aho, 2004)

- 1) การให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง (Provide accurate information)
- 2) การให้มุมมองที่หลากหลาย (Provide and alternative view)
- 3) การให้พื้นที่แก่ผู้ด้อยโอกาส (Provide a voice for the voiceless)
- 4) การเสนอความบันเทิงในด้านอื่น ๆ เช่น ประเพณี วัฒนธรรม
- 5) การรณรงค์สันติภาพ (Advocate peace)
- 6) การแปลงเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเชิงการเมืองหรือเทคนิคเฉพาะสู่ภาษาที่ง่าย (Translate highly political or technical information into common language)
- 7) การทำหน้าที่เฝ้าระวัง (Act as a watchdog)
- 8) การส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมสันติภาพ (Contribute to the building of a culture of peace)
- 9) การสนับสนุนสันติภาพในฐานะกลไกแห่งการสื่อสาร (Serve as a communication mechanism)

จากการศึกษาเบื้องต้น ต้องยอมรับว่าการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนใต้ นั้น มีบทบาทอย่างสำคัญในการส่งเสริมสันติภาพในพื้นที่ความขัดแย้ง โดยเฉพาะปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ ขององค์กรสื่อทางเลือกที่เกิดขึ้น ประเด็นนี้เองจึงเป็นที่มาของความสนใจของผู้วิจัยด้วยว่า สื่อทางเลือกเหล่านี้กำหนดหรือมีบทบาทหน้าที่ในด้านการสื่อสารสันติภาพอย่างไรบ้าง และมีองค์ความรู้ในเรื่องกระบวนการสันติภาพและการสื่อข่าวสารสันติภาพมากน้อยเพียงใด เพราะแง่มุมนี้จะทำให้สื่อทางเลือกในพื้นที่ชายแดนใต้ ได้เห็นความเป็นตัวตนที่ชัดเจนที่ยังแตกต่างจากสื่อกระแสหลักหรือสื่อทางเลือกที่เกิดขึ้นในภาวะปกติ

ในภาวะปกติสื่อทางเลือกเป็นสื่อที่มีลักษณะแตกต่างจากสื่อกระแสหลักอยู่แล้ว โดยสื่อทางเลือกไม่ได้มุ่งแสวงหากำไรในการดำเนินงานเช่นเดียวกับสื่อกระแสหลักหรืออาจจะเรียกว่าเป็นสื่อเชิงพาณิชย์ ด้วยการไม่ได้มุ่งแสวงหากำไรดังกล่าว ทำให้มีอิสระในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารหรือเนื้อหาตามที่คุณผลิตสนใจ และด้วยความเป็นองค์กรขนาดเล็กมีโครงสร้างการทำงานในแนวราบของสื่อทางเลือกทำให้การปรับเปลี่ยนรูปแบบ บทบาทหน้าที่ หรือเนื้อหาต่าง ๆ จึงเป็นไปได้

ได้ง่ายสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงสังคมที่ตนเองดำรงอยู่ สิ่งนี้ถือเป็นหัวใจของสื่อทางเลือก เป็นเครื่องมือหนึ่งทางการสื่อสารเพื่อส่งเสริมสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้

ความจริงแล้วแนวคิดสื่อเพื่อสันติภาพนั้น เริ่มก่อตัวขึ้นมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1960 อันเป็นผลมาจากแนวคิดสันติศึกษา (Peace study) ที่ Johan Galtung และ Holmboe Ruge ศาสตราจารย์จากมหาวิทยาลัยออสโล ประเทศนอร์เวย์เป็นผู้ริเริ่มขึ้น โดยมีการศึกษาวัฒนธรรมห้องข่าวของหนังสือพิมพ์ในประเทศนอร์เวย์ที่รายงานข่าวความขัดแย้งทั่วโลก ซึ่งพบว่า การรายงานข่าวความขัดแย้งนั้น สื่อมวลชนมักให้ความสำคัญต่อผู้นำ หรือประเทศที่เป็นผู้นำในทางการเมืองในการคลี่คลายความขัดแย้งมากกว่า เป็นต้น (ภีรกาญจน์ ไคนุ่นนา และปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2562) ข้อค้นพบดังกล่าว จึงเป็นเสมือนการวิพากษ์วัฒนธรรมการทำข่าวของสื่อกระแสหลักที่มักจะมีแนวปฏิบัติในทิศทางเดียวกันและเหมือนในกรณีเดียวกันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนใต้

ต่อมาข้อเสนอดังกล่าวได้รับการพัฒนาเป็นแนวคิดที่ชื่อว่าวารสารสันติภาพ (Peace journalism) โดยนอกจาก Galtung ที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาแนวคิดนี้แล้ว ยังมีนักวิชาการอย่าง Jake Lynch และ Annabel McGoldrick ทั้งสองคนเคยเป็นนักวิชาชีพข่าวที่หันมาทำงานทางด้านวิชาการที่ University of Sydney ประเทศออสเตรเลีย แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพที่บางคนอาจใช้ว่าแนวคิดสื่อสันติภาพ หรือสื่อเพื่อสันติภาพนั้น ได้รับการยอมรับในฐานะแนวคิด (Conceptual) และแนวปฏิบัติทางเลือก (Alternative practice) สำหรับห้องข่าวที่รายงานข่าวความขัดแย้ง

แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ หมายถึง “วิธีการรายงานข่าวที่คำนึงถึงผลกระทบต่อคน เป็นธรรม และถูกต้องให้มากขึ้น เพื่อที่จะกำหนดกรอบการนำเสนอเหตุการณ์และมองลึกลงไปถึงการวิเคราะห์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและมองหาหนทางที่จะก้าวพ้นไปจากความขัดแย้งนั้น” (McGoldrick & Lynch, 2000 อ้างถึงใน วลัยกัญกมล จ่างกมล, 2550)

McGoldrick and Lynch (อ้างถึงใน ภีรกาญจน์ ไคนุ่นนา และปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2562) ระบุว่า วารสารศาสตร์สันติภาพนั้น เป็นเสมือนทางเลือกของนักวารสารศาสตร์ที่ไม่เพียงแต่ผู้สื่อข่าวเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงคนอื่น ๆ ด้วยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อข่าวด้วยที่จะเปิดโอกาสหรือเลือกมุมมองของการไม่ใช้ความรุนแรงในการคลี่คลายความขัดแย้ง

นอกจากนี้ Lynch and Galtung (2010); Lynch and McGoldrick (2005) ยังได้เสนอแนวปฏิบัติของวารสารศาสตร์สันติภาพที่เป็นแนวทางในการทำงานของสื่อเพื่อสันติภาพ และยังเป็นกรอบในการวิเคราะห์บทบาทของการเป็นสื่อเพื่อสันติภาพที่แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

- 1) การมุ่งเน้นสันติภาพ/ความขัดแย้ง (Peace/conflict oriented)
- 2) การมุ่งเน้นความจริง (Truth oriented)
- 3) การมุ่งเน้นประชาชน (People oriented)

4) การมุ่งเน้นการแก้ปัญหา (Solution oriented)

โดยแต่ละด้านจะมีข้อปลีกย่อยแตกต่างกันออกไป เช่น การมุ่งเน้นการแก้ปัญหา มีตัวชี้วัด ประกอบด้วย การให้ความสนใจแก่สันติภาพที่มาจากการใช้ความรุนแรง การให้ความสำคัญกับการริเริ่มสันติภาพและการต่อต้านสงคราม การสนใจในโครงสร้าง วัฒนธรรม และสังคมสันติสุข และการรายงานข่าวแม้ความรุนแรงจะยุติลงแล้วก็ตาม (Galtung, 2003 อ้างใน กิริกาญจน์ ไคนุ่นนา และปรีชาต สถาปิตานนท์, 2562)

ปัจจุบันแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพเป็นแนวคิดที่สำคัญที่จะใช้ในการสำรวจบทบาทหน้าที่ของสื่อในสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทั่วโลก โดยเฉพาะบทบาทหน้าที่ของสื่อกระแสหลัก แต่การนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาสื่อทางเลือกรัน ยังมีไม่มากนัก สำหรับในประเทศไทยเองนั้น พบว่า การนำแนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพมาใช้ในการศึกษาบทบาทหน้าที่ของสื่อทางเลือกรันยังมีไม่มากนัก

ในปี 2550 ได้มีงานวิจัยของวไลยลักษณ์ งามกุล นักวิชาการจากคณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ศึกษาเรื่อง “สื่อเพื่อสันติภาพ: จริยธรรม การจัดการ และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา” โดยงานวิจัยเรื่องนี้เลือกศึกษาสื่อที่ชื่อว่า “โต๊ะข่าวภาคใต้” หรือ “ศูนย์ข่าวอิสรา” ที่ดำเนินการโดยสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยในช่วงขวบปีแรกของการเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้

ผลการศึกษาเนื้อหาของศูนย์ข่าวอิสรา พบว่า ศูนย์ข่าวอิสรานั้นรายงานเหตุการณ์รายวันหรือข่าวกระแสรายวันในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันแต่น้อยกว่าเนื้อหาด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม และศาสนา (ร้อยละ 36.15 และ 37.35 ตามลำดับ) และยังมี การนำเสนอเนื้อหาด้านองค์ความรู้ ผลการวิจัย และภูมิปัญญา (ร้อยละ 26.50) ซึ่งสัดส่วนของเนื้อหาลักษณะนี้แทบจะไม่เกิดขึ้นในสื่อระดับชาติที่ทั้งหมดจะให้ความสำคัญกับเนื้อหาข่าวรายวันเสียมากกว่า

ในมุมมองของประชาชนก็พบว่า บทบาทของศูนย์ข่าวอิสราค่อนข้างอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดไม่ว่าจะเป็นบทบาทด้านการสร้างความเข้าใจปัญหาสามจังหวัดชายแดนใต้ได้มากขึ้น การให้ข้อมูลที่รอบด้านให้แก่สังคม การสร้างความเข้าใจถึงวิถีชีวิตของคนต่างเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ดียิ่งขึ้น การนำเสนอข่าวในมุมมองใหม่ที่ไม่เน้นเพียงความรุนแรง การช่วยลดความหวาดระแวง และสร้างความเข้าใจ ให้พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้มีความรัก ความหวังใม่มากขึ้น มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยภาพรวม

งานวิจัยเรื่องนี้มีข้อค้นพบที่สำคัญสำหรับศูนย์ข่าวอิสราที่เอื้ออำนวยให้ศูนย์ข่าวแห่งนี้ทำหน้าที่สื่อเพื่อสันติภาพ ได้แก่ ระบบโครงสร้างขององค์กรที่ไม่เป็นทางการ แต่มีการจัดรูปแบบองค์กรอย่างหลวม ๆ เพื่อให้สามารถปฏิบัติได้จริงสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การสื่อสารเป็น

พูดคุยหรือปรึกษาหารือกันมากกว่าการสั่งการ ซึ่งเป็นหลักการของประชาธิปไตยผสมกับการประนีประนอม นอกจากนี้ยังไม่มีความคิดค้นในเชิงธุรกิจทำให้มีอิสระในการคิดสร้างสรรค์งานที่หลากหลายตามศักยภาพที่แต่ละคนมี ขณะเดียวกันก็มีการประสานงานกับเครือข่ายในพื้นที่หลากหลายกลุ่ม

โครงสร้างและการบริหารงานของศูนย์ข่าวอิศราดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดสื่อทางเลือกที่ระบุว่า สื่อทางเลือกเป็นสื่อแนวราบ (Horizontal) คือ การสั่งการหรือการสื่อสารระหว่างกันไม่ได้มุ่งเน้นที่จะใช้อำนาจ แต่มาจากการพูดคุยกัน มีอิสระในการดำเนินงานที่มีส่วนสำคัญต่อการสร้างสรรค์การสื่อสาร มุ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน มีส่วนร่วม และการพัฒนา โครงสร้างขององค์กรเช่นนี้ ทำให้สื่อทางเลือกอย่างศูนย์ข่าวอิศราในยุคนั้น อาจเรียกได้ว่าเป็น “สื่อสันติภาพ”

นอกจากการศึกษาเรื่องนี้แล้ว ศูนย์ข่าวอิศรายังได้รับการศึกษาเพิ่มเติมอีกครั้ง เมื่อปี 2552 โดยวิษญวณีย์ ชูชัย ในชื่อเรื่องบทบาทของโต๊ะข่าวภาคใต้ สถาบันอิศรากับการเป็นสื่อเพื่อสันติภาพ กรณีเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถือเป็นการศึกษาเกี่ยวกับสื่อทางเลือกในบริบทจังหวัดชายแดนใต้เรื่องที่สอง แต่ยังคงสนใจศึกษาสื่อทางเลือกเดิมที่มีการศึกษามาก่อนหน้านี้ แต่ศูนย์ข่าวอิศราในยุคนี้อาจได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก โดยมีการเปลี่ยนชื่อจากศูนย์ข่าวอิศราเป็นโต๊ะข่าวภาคใต้ และเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการไปตามการสนับสนุนของงบประมาณในการดำเนินงานที่ไม่เหมือนกับระยะแรกของการจัดตั้งศูนย์ข่าวอิศรา บริบทขององค์กรในช่วงที่ศึกษาเมื่อปี 2552 นั้นแตกต่างจากการศึกษาในช่วงปี 2550

ผลจากการศึกษา พบว่า โต๊ะข่าวภาคใต้นำเสนอเนื้อหาประเภทข่าวมากที่สุด (ร้อยละ 58.54) รองลงมา คือ เนื้อหาประเภทสื่อบุคคลและสารคดี (ร้อยละ 29.41) และเนื้อหาอื่น ๆ เช่น บทความ บทความวิชาการ สรุปรงานสัมมนา (ร้อยละ 12.05) ส่วนความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของโต๊ะข่าวภาคใต้นั้น ก็พบว่า มีลักษณะของความเป็นสื่อสันติภาพอยู่เช่นเดิม โดยประเด็นที่มีลักษณะโดดเด่น ได้แก่

- 1) การไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
- 2) การใช้ภาษาเป็นกลาง ไม่แสดงอารมณ์ความรู้สึกเกินจริง
- 3) การรายงานสาเหตุและผลของเหตุการณ์
- 4) การหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาที่ตีตรา
- 5) การรายงานผลกระทบอย่างรอบด้าน

ส่วนปัจจัยที่เอื้อให้โต๊ะข่าวภาคใต้แสดงบทบาทเป็นสื่อเพื่อสันติภาพได้นั้น ผู้วิจัยเห็นว่า โต๊ะข่าวภาคใต้ ประกอบด้วยจุดเด่น 5 ประการ ได้แก่

- 1) ผู้ปฏิบัติงานมีทักษะทางวิชาชีพ ทั้งผู้สื่อข่าวท้องถิ่นและส่วนกลางมีประสบการณ์ที่หลากหลาย และมีความมุ่งมั่นที่จะช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้ง

- 2) ความเข้าใจในพื้นที่ของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำงานข่าวเชิงรุก
- 3) การให้ความร่วมมือของสื่อและเครือข่ายต่าง ๆ
- 4) การให้ความร่วมมือของเจ้าหน้าที่รัฐ
- 5) ความไว้วางใจของคนในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า การศึกษาเรื่องนี้ไม่ได้้นำประเด็นโครงสร้างองค์กรและการบริหารจัดการมาวิเคราะห์ร่วมด้วย แต่ให้ความสนใจที่ผลผลิตของโต๊ะข่าวภาคใต้ ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาเมื่อปี 2550 ดังนั้นการศึกษาดังกล่าว จึงยังให้คำตอบได้ไม่ชัดเจนนักเกี่ยวกับโครงสร้างและรูปแบบการบริหารจัดการที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น มีผลกระทบต่อบทบาทของการเป็นสื่อเพื่อสันติภาพเปลี่ยนแปลงไปด้วยหรือไม่อย่างไร

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเกี่ยวกับสื่อทางเลือกของวอล์กเกอร์กมล จ่างกมล และอมรรัตน์ ชนะการณ (2557) เรื่องสื่อทางเลือกยุคดิจิทัลกับผลประโยชน์สาธารณะ : กรณีศึกษาการเป็นพื้นที่กลางเพื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการศึกษาบทบาทสื่อทางเลือกในยุคดิจิทัลต่อการรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้

การวิจัยนี้มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ สื่อทางเลือก ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างของการศึกษานั้น ต่างก็ตระหนักถึงการเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของตนเอง โดยเฉพาะการเป็นพื้นที่กลางของการสื่อสาร เฉพาะกลุ่มแต่ผู้วิจัยประเมินว่ายังต้องมีการให้ความสำคัญในบางประเด็นมากขึ้น เช่น การใช้ภาษา ความรอบด้านของเนื้อหา ความหลากหลายของแหล่งข่าว เป็นต้น และการเพิ่มบทบาทการเป็นพื้นที่ของสาธารณะให้มากขึ้นเพื่อให้การทำหน้าที่สอดคล้องกับแนวคิดสื่อเพื่อสันติภาพ

จุดเด่นที่น่าสนใจของสื่อทางเลือกในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ นั้น คือ การมีเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ หลายระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน ภาคประชาสังคม สถาบันวิชาการ จนถึงหน่วยงานรัฐ การมีเครือข่ายดังกล่าวมีส่วนอย่างสำคัญที่จะหนุนเสริมบทบาทของสื่อทางเลือกในการคลี่คลายความขัดแย้ง ประกอบกับปัจจัยภายนอกด้านเทคโนโลยีที่มีส่วนส่งเสริมให้กระบวนการสื่อสารของสื่อทางเลือกเป็นไปอย่างหลากหลาย

แม้ว่าการวิจัยเรื่องนี้จะศึกษาสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนใต้ที่แตกต่างกัน 3 องค์กร และยังนำแนวคิดการสื่อสารเพื่อสันติภาพมาใช้เป็นกรอบในการศึกษา แต่ก็พบว่าการศึกษาแง่มุมเกี่ยวกับความเป็นองค์กรและพัฒนาการของสื่อทางเลือกในพื้นที่นั้นยังไม่ได้มีการศึกษาอย่างชัดเจนนัก มีเพียงผลการศึกษาที่นำเสนอให้เห็นข้อมูลองค์กรสื่อทางเลือกในเบื้องต้นเท่านั้น ซึ่งอาจจะทำให้เห็นภูมิทัศน์ของสื่อทางเลือกยังไม่หลากหลายเท่าที่ควร โดยเฉพาะความเป็นสื่อทางเลือกในยุคปัจจุบันที่แปรเปลี่ยนไปตามการให้สัมภาษณ์ของผู้คน เพราะหลายองค์กรที่อาจจะไม่ได้ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อ

เป็นองค์กรสื่อทางเลือกตั้งแต่ต้น มีการริเริ่มมาจากภาคประชาสังคมหรือภาคอื่น ๆ แต่ท้ายที่สุดมีการผลิตสื่อทางเลือกด้วยเช่นกัน

สื่อทางเลือกประเภทนี้ถือเป็นสื่อทางเลือกที่มุ่งเน้นสังคม (Society-centred) โดยมีกระบวนการที่เห็นว่าสื่อทางเลือกนั้นเป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคม (Alternative media as part of civil society) โดยสื่อทางเลือกตามกระบวนการนี้จะเป็น “เสียงที่สาม” (Third voice) ระหว่างสื่อของรัฐและสื่อเชิงพาณิชย์ โดยหลายองค์กรก็ทำงานทางด้านสื่อด้วยเช่นกัน (Bailey, Cammaerts, & Carpentier, 2007)

จากที่ได้นำเสนอทั้งหมดข้างต้นจะพบว่า สื่อทางเลือกที่มาจากภาคประชาสังคมจึงมีความน่าสนใจที่จะทำการศึกษา เพราะจากการสำรวจเบื้องต้นทำให้เห็นจำนวนของภาคประชาสังคมในจังหวัดชายแดนใต้มีจำนวนมากและหลากหลาย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ สิ่งที่น่าสนใจไปกว่านั้นคือภาคประชาสังคมเหล่านี้ ได้พัฒนาสื่อของตนเองขึ้นมาเพื่อสื่อสารในพื้นที่ความขัดแย้งจำนวนมากและน่าสนใจ แตกต่างกันไปตามการกำหนดวาระของแต่ละองค์กร

ปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ทำให้ภาคประชาสังคมเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้หญิง กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ กลุ่มทางวิชาการ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มนักพัฒนาเอกชน กลุ่มทางศาสนา เป็นต้น มีศักยภาพในการสื่อสารมากขึ้นกว่าอดีตเป็นเพราะปัจจัยด้านเทคโนโลยี การสื่อสารที่เข้าถึงง่าย ใช้สะดวก ราคาประหยัด มีความเป็นเครือข่าย และแพร่กระจายได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งผู้วิจัยเรียกว่าเป็นยุคดิจิทัล

จากการศึกษาของวิไลวรรณ จงวิไลเกษม และพัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ (2562) เรื่องสื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ: การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้ ในวิจัยเรื่องนี้จัดสื่อทางเลือกเป็นประเภทหนึ่งของสื่อภาคพลเมือง (Citizen reporter) ที่เน้นการนำเสนอความเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคม โลกอิสลาม และสถานการณ์ที่ผู้คนในท้องถิ่นสนใจ และยังตั้งข้อสังเกตว่า การนิยมใช้ช่องทางสื่อใหม่เป็นเครื่องมือในการสื่อสารสำหรับสื่อชายแดนใต้แล้ว ถือเป็นปรากฏการณ์ของการต่อรองทางอุดมการณ์กับต้นสังกัดส่วนกลาง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่นำเสนอมาก่อนหน้านี้ว่า การกุมอำนาจในการนำเสนอภาพความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้มาจากกรุงเทพฯ เป็นหลัก ภาพความขัดแย้งในสื่อกระแสหลักที่นำเสนอดังกล่าวอาจไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงหรือความรู้สึกของพวกเขา ขณะเดียวกันช่องทางออนไลน์ยังเป็นการต่อรองกับอำนาจท้องถิ่นด้วย รวมถึงการเป็นพื้นที่แห่งการสร้างตัวตนของสื่อชายแดนใต้ อย่างไรก็ตามงานวิจัยดังกล่าวยังไม่ได้มีการศึกษาในรายละเอียดของการใช้ช่องทางสื่อดิจิทัลว่าเกิดประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดในประเด็นการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายซึ่งต้องเกิดจากองค์ความรู้ทั้งด้านวิชาชีพข่าวและด้านเทคโนโลยีดิจิทัล

จากการทบทวนสถานการณ์และองค์ความรู้ที่ได้นำเสนอมาข้างต้นทำให้เห็นช่องว่างดังกล่าว จึงสนใจที่จะก้าวเข้าไปศึกษาทั้งสื่อทางเลือกตามแนวคิดที่คุ้นเคยนั้น คือ การมุ่งเน้นตัวสื่อ (Media-centred) และสื่อทางเลือกที่มุ่งเน้นสังคมที่เป็นส่วนหนึ่งของภาคประชาสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งเป็นส่วนที่ยังไม่มีการศึกษาเท่าใดนัก โดยจะให้ความสนใจตั้งแต่การก่อกำเนิดวัตถุประสงค์ โครงสร้างและกระบวนการทำงาน ไปจนถึงเนื้อหา รูปแบบ ภาษา ช่องทางการนำเสนอ เป็นต้น รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และการพัฒนาของสื่อทางเลือกในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยเฉพาะประเด็นที่ยังคงขาดการศึกษามาก่อนหน้านี้ อาทิ เรื่อง ทุนในการขับเคลื่อนมีความสำคัญมากน้อยเพียงใด องค์ความรู้ด้านวิชาชีพและกระบวนการสันติภาพที่ส่งผลต่อการผลิตเนื้อหา และการนำเทคโนโลยีสื่อดิจิทัลมาใช้ในการหนุนเสริมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและดำเนินการวิจัย เรื่อง พลวัตของสื่อทางเลือกในยุคดิจิทัลกับการเป็นสื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อศึกษาการก่อตัวและพัฒนาการของสื่อทางเลือกที่มีอยู่ในพื้นที่ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่และความพยายามมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพให้เกิดขึ้นในพื้นที่จนถึงการพัฒนาไปสู่การเป็นสื่อสันติภาพต่อไปในอนาคต

1.2 ปัญหาวิจัย

1. พลวัตของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนใต้ในแง่การก่อตั้งและพัฒนาการในยุคดิจิทัลเป็นอย่างไร
2. ปัจจัยอะไรที่ส่งผลต่อการก่อตั้ง พัฒนาการของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนใต้
3. สื่อทางเลือกแสดงบทบาทหน้าที่เป็นสื่อสันติภาพหรือไม่ อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการก่อตั้ง พัฒนาการและปัจจัยที่ส่งผลต่อสื่อทางเลือกจังหวัดชายแดนใต้
2. เพื่อศึกษาสื่อทางเลือกในการทำบทบาทหน้าที่เป็นสื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้

1.4 ขอบเขตของงานวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องพลวัตของสื่อทางเลือกในยุคดิจิทัลกับการเป็นสื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้ มีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

- 1) ขอบเขตด้านวิธีการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)
- 2) ขอบเขตด้านเนื้อหา งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาประเด็นพลวัตและบทบาทของสื่อทางเลือกในการเป็นสื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 3) ขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่างและวิธีการคัดเลือก กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย 5 องค์กร ได้แก่ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ สำนักข่าวอามาน สำนักสื่อวาตานิ เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ และปาดานิฟอรัม วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ การคัดเลือกเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดให้ครอบคลุมประเภทของสื่อทางเลือก
- 4) ขอบเขตด้านระยะเวลา ระยะเวลาในการศึกษา ระหว่าง มกราคม 2554 - กุมภาพันธ์ 2562

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลจากการศึกษาเรื่องนี้จะทำให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับพลวัตของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนใต้ที่หลากหลายองค์กร อันจะทำให้เข้าใจการก่อตั้งและดำรงอยู่ของสื่อทางเลือกเหล่านั้นในพื้นที่ความขัดแย้ง
2. จะทำให้เข้าใจถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการก่อตั้ง การดำรงอยู่จนถึงการพัฒนาของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนใต้ที่เชื่อมโยงกับทั้งปัจจัยภายในองค์กรและปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะทำให้เห็นแง่มุมที่มากกว่าการศึกษาเพียงผลผลิตขององค์กรสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนใต้
3. จะทำให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของสื่อทางเลือกในการทำหน้าที่เป็นเป็นสื่อสันติภาพในพื้นที่ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้ เพราะสื่อทางเลือกมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเสียงที่อยู่ระหว่างคู่ขัดแย้งทั้งภาครัฐและกลุ่มขบวนการกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการสร้างพื้นที่กลางแห่งการสื่อสารระหว่างกัน

1.6 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

พลวัตของสื่อทางเลือก หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงหรือความเคลื่อนไหวที่สำคัญของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนใต้ ที่เกิดจากปัจจัยภายในองค์กรและปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องโดยพิจารณาตั้งแต่การก่อตั้ง นโยบาย วัตถุประสงค์องค์กร โครงสร้างกระบวนการทำงาน แหล่งทุน การมีส่วนร่วม เครือข่าย เนื้อหา รูปแบบ ภาษา ช่องทางการสื่อสาร

สื่อทางเลือก หมายถึง สื่อที่ดำเนินการโดยบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรในจังหวัดชายแดนใต้ที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ผ่านช่องทางการสื่อสารดิจิทัล มีเป้าหมายของสื่อเพื่อ

นำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งชายแดนใต้ รวมถึงเนื้อหาที่อาจไม่ปรากฏในสื่อระดับประเทศ

สื่อสันติภาพ หมายถึง การแสดงบทบาทของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านการดำเนินงานของสื่อและการนำเสนอเนื้อหาที่มุ่งให้ความสำคัญกับสันติภาพและความขัดแย้ง การมุ่งนำเสนอความจริง การให้ความสำคัญกับประชาชน และการนำเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

พื้นที่ชายแดนใต้ หมายถึง พื้นที่ที่เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส รวมถึง 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา (จะนะ นาทวี สะบ้าย้อย และเทพา)

ยุคดิจิทัล หมายถึง ช่วงเวลาของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีการผลิตเนื้อหาให้สอดคล้องกับการเผยแพร่ในสื่อใหม่ และการใช้สื่อใหม่เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของตนเอง โดยมีช่องทางที่สำคัญ ได้แก่ เว็บไซต์ และสื่อสังคม

ปัจจัยภายใน หมายถึง องค์ประกอบหลักที่เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกขึ้นผ่านศักยภาพของตัวบุคคล องค์กร เครื่องมือต่าง ๆ

ปัจจัยภายนอก หมายถึง องค์ประกอบทางอ้อมที่เป็นตัวกระตุ้นและมีนัยยะสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจให้เกิดการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกขึ้น

1.7 กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1.3 กรอบแนวคิดเรื่อง พลวัตของสื่อทางเลือกในยุคดิจิทัลกับการเป็นสื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “พลวัตของสื่อทางเลือกในยุคดิจิทัลกับการเป็นสื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้” เป็นการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาพลวัตของสื่อทางเลือกจังหวัดชายแดนใต้ในยุคดิจิทัล และการศึกษาบทบาทการเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในยุคดิจิทัล จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่ามีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่จะนำมาเป็นกรอบสำหรับการศึกษา ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสื่อทางเลือก
- 2.2 แนวคิดเทคโนโลยีสื่อดิจิทัล
- 2.3 แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของสื่อในยุคดิจิทัล
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสื่อทางเลือก

แนวคิดเกี่ยวกับสื่อทางเลือก (Alternative Media)

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (อ้างถึงใน จูติมา เทพญา และคุษฎี เพ็ชรมงคล, 2554) ให้ความหมายว่า สื่อทางเลือกเป็นการสื่อสารที่ปฏิเสธอำนาจหรือท้าทายสถาบันที่ครอบงำสังคม ต้องการรณรงค์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อยู่ตรงข้ามกับสื่อกระแสหลัก มีความคิดนอกกรอบของคนส่วนใหญ่และใช้วิธีการโต้แย้งอย่างมีเหตุผล

The Royal Commission on the Press (1997) ได้เสนอนิยามของสื่อทางเลือกไว้ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. สิ่งพิมพ์ทางเลือกนั้นจะเกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของคนกลุ่มน้อย (Small Minorities)
2. มีการแสดงทัศนะที่ขัดแย้งกับความเชื่อคนส่วนใหญ่
3. มีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารในหัวข้อที่ไม่สามารถหาได้จากสำนักข่าวทั่วไป

พิรงรอง รามสูต ธรรมนันท์ (อ้างถึงใน ปุญญวัฒน์ จิตประคอง, 2556, น. 13) ให้ข้อมูลว่า การลักษณะของสื่อทางเลือกสามารถพิจารณาได้จากการมีเป้าหมายหรือแรงจูงใจที่ไม่ได้เป็นไปเพื่อการค้าแต่เป็นการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรมและการศึกษา แหล่งทุนของสื่อทางเลือกนั้นจะไม่ได้รับมาจากหน่วยงานราชการหรือค่าโฆษณาจากบริษัทเอกชน หลักการบริหารและวิธีการทำงานแตกต่างจากองค์กรทั่วไป มักวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของสื่อกระแสหลัก มีความเป็นเครือข่ายจิตอาสา นำเสนอเนื้อหาที่ไม่สามารถหาได้จากสื่อกระแสหลัก ผู้รับสารมีบทบาทในสื่อทางเลือกนั้น ๆ และมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม เป็นต้น

ส่วนแนวคิดของ Bailey, Cammaerts, and Carpentier (2007); LaMarco (2018) เห็นตรงกันว่าการนิยามของสื่อทางเลือกนั้นหลากหลายและยังไม่ตกลงตายตัวเท่าใดนัก โดยมีคำเรียกสื่อทางเลือกแตกต่างกันออกไป เช่น สื่อขนาดเล็ก สื่อกิจกรรม สื่อรากหญ้า สื่อเพื่อการพัฒนา สื่อไม่แสวงผลกำไร สื่อใต้ดิน สื่อหัวรุนแรง สื่ออิสระ สื่อใต้ดิน และอื่น ๆ อีกหลากหลาย LaMarco (2018) เสนอว่า การกล่าวถึงคำนิยามสำหรับสื่อทางเลือกอาจจะไม่จำเป็นมากนัก แต่ก็มีเกณฑ์ในการพิจารณา ประกอบด้วย องค์กรและความเป็นเจ้าของ เนื้อหาที่สื่อสาร วิธีการในการผลิตและเผยแพร่ เป้าหมายเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม การไม่แสวงหากำไรเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งและผลประโยชน์ โดยเกณฑ์เหล่านี้สามารถใช้สำหรับการพิจารณาว่าเป็นสื่อทางเลือกหรือสื่อกระแสหลัก

ทั้งนี้สื่อทางเลือกยังได้สะท้อนกระบวนการทัศน์ใหม่ของการสื่อสารที่เปลี่ยนไปที่แต่เดิมเน้น การสื่อสารจากบนลงสู่ล่าง มาสู่การสื่อสารในระดับแนวราบ รวมทั้งมีการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม (participatory communication) ที่เปิดพื้นที่ของการสื่อสารออกไปอย่างกว้างขวาง จัควาง มุมมอง ต่อผู้รับสารเสียใหม่ จากเดิมที่มองว่าเป็นผู้รับที่เฉยชา (Passive audience) มาสู่ “พลเมือง” ที่มีสิทธิและอำนาจในการสื่อสาร (Servaes et al., 1996 อ้างถึงใน อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2550) อย่างไรก็ตาม กระบวนทัศน์เหล่านี้มิได้หลุดลอยมาโดยไร้ที่มาในอากาศ หากแต่เกิดมาจากวิกฤติระบบ เสรีนิยมที่ระบบการสื่อสารมวลชนถูกรบงการจากระบบทุนจนประเด็น “ความหลากหลาย” และ “พหุนิยม” ขาดหายไปจากพื้นที่ของสื่อกระแสหลัก จนก่อให้เกิดแรงขับไปสู่ขบวนการต่อต้านโลกาภิวัตน์และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ อย่างไรก็ตาม ภาวะเช่นนี้เอื้ออย่างยิ่งต่อการบ่มเพาะ “สื่อทางเลือก” ให้เติบโตเนื่องจากเป็น ปฏิกริยาการขาดพื้นที่ของการวิพากษ์วิจารณ์และความคิดเห็นแตกต่าง ที่ถูกละเลยและไม่ปรากฏ ขึ้นในสื่อกระแสหลัก จากเหตุข้างต้นการทำความเข้าใจของของ “สื่อทางเลือก” ในเบื้องต้นจึงถูกให้ความหมายผ่านการเทียบเคียงผ่านความแตกต่างจากสื่อกระแสหลัก อย่างไรก็ตามก็ยังมีข้อวิจารณ์ การใช้แนวทางอธิบายเช่นนี้ว่า ไม่สามารถที่จะสะท้อนอัตลักษณ์ที่แท้จริงต่อสื่อทางเลือกได้ โดยพอจะสามารถเปรียบเทียบได้ดังนี้

ตารางที่ 2.1 แสดงความแตกต่างของสื่อกระแสหลักกับสื่อทางเลือก

สื่อกระแสหลัก	สื่อทางเลือก
ความสัมพันธ์ในระบบทุน	
- สื่อเชิงพาณิชย์แสวงหากำไรสูงสุด	- สื่อนอกระบบพาณิชย์ ไม่แสวงหากำไรสูงสุด
เนื้อหา	
- เนื้อหาสนับสนุนลัทธิบริโภคนิยม	- เนื้อหาดังคำถาม มีความหลากหลาย ต่อต้านลัทธิบริโภคนิยม
- เนื้อหาสนับสนุนอำนาจใหญ่ของสังคม	- เนื้อหาขัดแย้ง ต่อต้านอำนาจใหญ่ของสังคม
การจัดองค์กร-ขนาด	
- มีโครงสร้างและกระบวนการทำงานจากบนสู่ล่าง	- มีขนาดเล็ก จัดรูปองค์กรแบบสหกรณ์/มูลนิธิ มีโครงสร้างและกระบวนการแบบประชาธิปไตย
ความเป็นมืออาชีพ	
- เจ้าหน้าที่เป็นนักสื่อสารมวลชน ทำงานแบบมืออาชีพ	- เป็นได้ทั้งมืออาชีพและอาสาสมัคร ความเป็นอิสระ
ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร	
- ผู้ซื้อกับผู้บริโภค	- มีส่วนร่วม เป็นเจ้าของ เป็นสมาชิก เป็นผู้ร่วมผลิต

Albert (2003) ผู้ทำงานเกี่ยวกับสื่อทางเลือกในสหรัฐอเมริกาเป็นเวลาสิบ ๆ ปีให้ทัศนะว่า สิ่งที่แยกสื่อทางเลือกออกจากสื่อกระแสหลัก(Mainstream Media) น่าจะอยู่ที่วิธีการจัดตั้งและการทำงานขององค์กร โดยเขากล่าวว่าสื่อทางเลือกไม่ได้ตั้งขึ้นเพื่อแสวงหาผลกำไร (ขณะที่สื่อกระแสหลักตั้งขึ้นเพื่อแสวงหาผลกำไรสูงสุด เช่นการขายผู้รับสารให้แก่บริษัทที่ลงโฆษณา) และสื่อทางเลือกมีโครงสร้างเพื่อกลบเกลื่อนความสัมพันธ์แบบลำดับชั้นทางสังคมและสื่อทางเลือกเป็นอิสระจากสถาบันสังคมอื่น โดยเฉพาะบรรษัทขนาดใหญ่ (ขณะที่สื่อกระแสหลักมักถูกควบคุมจากสถาบันสังคม)

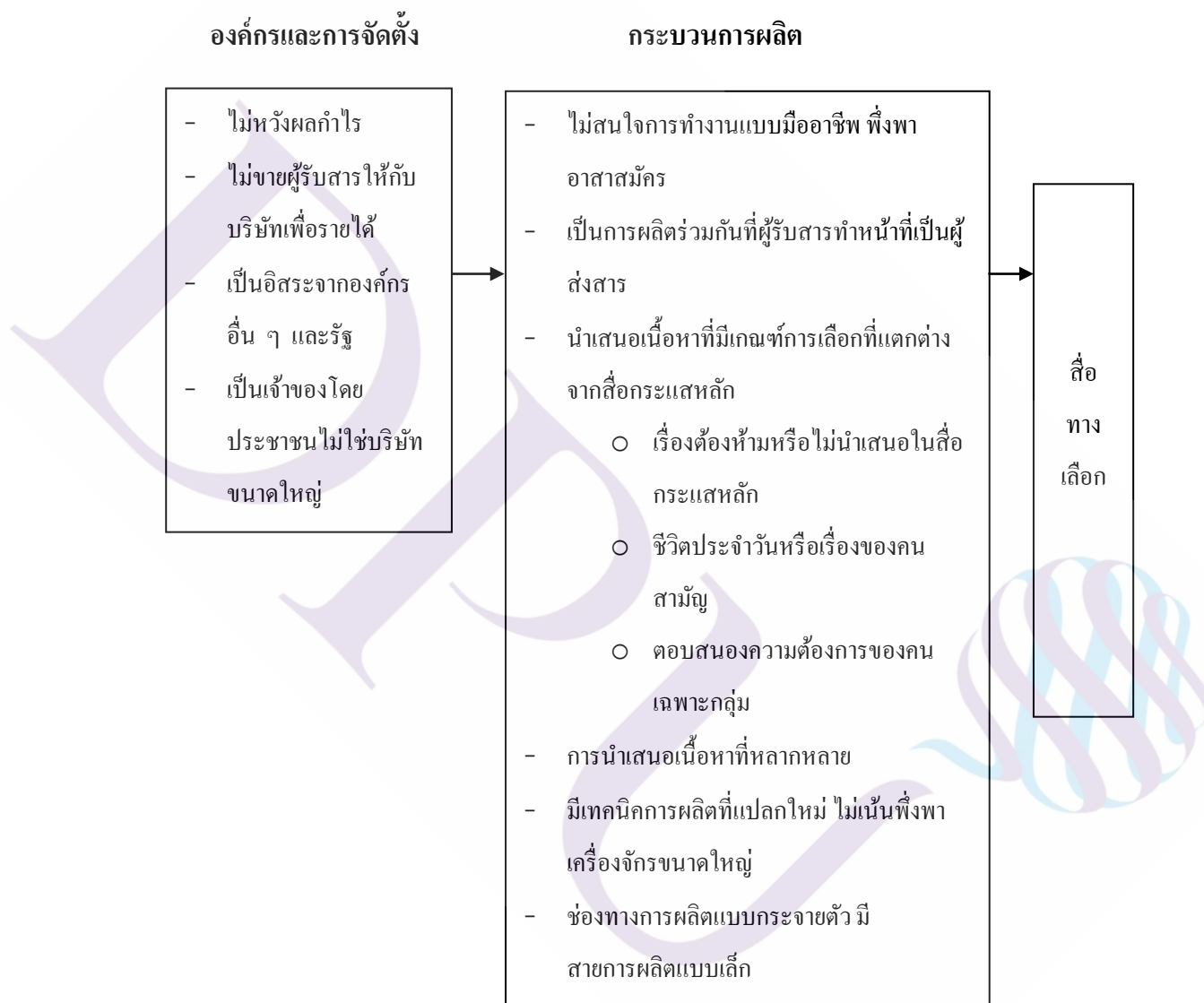
นอกจากนี้ Fiske (อ้างถึงใน อนันตนา นานา, 2547) ให้ความเห็นว่า ความแตกต่างระหว่างสื่อกระแสหลักกับสื่อทางเลือกนั้นอยู่ที่การคัดเลือกข่าวสารที่จะนำเสนอและกระบวนการคัดเลือกข่าวสารนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการระงับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม

การศึกษาของ Jeppesen (2016) ที่ได้รวบรวมนิยามของสื่อทางเลือกนั้น เธอพบว่า มีคำที่ใช้เรียกและรูปแบบ (Form) ของสื่อทางเลือกอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นสื่อรากหญ้า (Grassroots media) สื่อเสรี (Independent media) สื่อชุมชน (Community media) สื่อที่มีส่วนร่วม (Participatory media) สื่อที่บริหารจัดการด้วยตนเอง (Self-managed media) สื่ออิสระ (Autonomous media) สื่อเชิงเคลื่อนไหวทางสังคม (Social movement media) สื่อหัวรุนแรง (Radical media) สื่อพลเมือง (Citizen media) เป็นต้น ส่วนลักษณะของสื่อทางเลือกนั้น แบ่งออกเป็น 7 ลักษณะ ได้แก่

- 1) ด้านเนื้อหา (Content) มีเนื้อหาที่ชัดเจนทางด้านใดด้านหนึ่งชัดเจน โดยต้องมีเนื้อหาที่มุ่งสู่ความเป็นธรรมทางสังคม และเป็นไปเพื่อต่อต้านวิพากษ์วิจารณ์ทุนนิยม
- 2) ด้านกระบวนการ (Process) กระบวนการสื่อสารภายในองค์กรมีลักษณะเป็นแนวนราบ (Horizontal organizational forms) ซึ่งมีความสำคัญเทียบเท่ากับการผลิตสื่อ
- 3) ด้านขนาดขององค์กรสื่อ (Size of media organization) เป็นองค์กรขนาดเล็ก หรืออาจเป็นสื่อที่มีลักษณะเป็นหน่วยย่อยต่าง ๆ (Nano-media)
- 4) ด้านวิธีการสำหรับการสร้างสรรค์เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม (Media methods for the creation of social change) สำหรับสื่อใหม่เป็นทั้งทางเลือกและนักกิจกรรมของวัฒนธรรมย่อยต่าง ๆ เป็นผู้รวบรวมมุมมองอันหลากหลายเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน
- 5) ด้านการแบ่งปัน (Sharing) แม้ว่าจะสื่อทางเลือกจะสนับสนุนชุมชนแต่การแบ่งปันเรื่องราวของตนเองไปในวงกว้างก็เป็นการดึงให้เกิดผู้รับสารทั่วไปให้สนใจชุมชนด้วยเช่นกัน และยังเป็นการกระตุ้นให้เกิดการตั้งคำถามถึงประเด็นต่าง ๆ ที่อ่อนไหวในสังคมวงกว้าง
- 6) ด้านการเชื่อมต่อกับภาคประชาสังคม การรณรงค์กับองค์กรพัฒนาเอกชน และการประสานกับองค์กรอื่น ๆ เพื่อเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาล (Media is connected to civil society, advocating with NGOs and other institutions to change government policy) สื่อทางเลือกเป็นผู้ที่รวบรวมทางเลือกต่าง ๆ ของกลุ่มรากหญ้าที่จะต่อต้านนโยบายของรัฐ การเชื่อมต่อกับพลเมืองในเชิงการเมือง เป็นต้น
- 7) ด้านการเพิ่มพูนโอกาสสำหรับการสื่อสารแก่ผู้ผลิตภาคพลเมือง (Alternative citizens' media provide opportunities for production by non-professional media producers) การทำ

ให้พลเมืองมีทักษะสำหรับการผลิตสื่อ และการเชื่อมประสานให้ผลงานการผลิตสื่อของพลเมืองมีที่ทางในสื่อกระแสหลัก

นอกจากนี้พิรงรอง รามสูต รัตนันท์ (อ้างถึงใน ภัคนันท์ ภัทรนาวิก, 2551, น. 16) ยังได้สรุปองค์ประกอบของสื่อทางเลือก ได้ดังภาพต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่สื่อทางเลือก

ตามแนวคิดของ Jeppesen (2016); Bailey, Cammaerts , and Carpentier (2007) ที่แบ่งสื่อทางเลือกเป็นประเภทต่าง ๆ นั้น พบว่า บทบาทของสื่อทางเลือกนั้นจะแตกต่างกันออกไปตามอุดมการณ์ คุณค่า และเป้าหมายของสื่อทางเลือกประเภทต่าง ๆ โดยไม่ได้แบ่งตามรูปแบบของสื่อ

แต่อย่างไรก็ตาม การจะเข้าใจบทบาทหน้าที่ของสื่อทางเลือกนั้น จึงต้องเข้าใจพื้นฐานของสื่อทางเลือกแต่ละประเภทก่อน ซึ่ง Jeppesen (2016) แบ่งสื่อทางเลือกออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1) สื่อวัฒนธรรมและการผลิตสื่อด้วยตนเอง (DIY media and culture) มีพื้นฐานทางทฤษฎีมาจากการศึกษาของสำนักเบอร์มิงแฮม (Birmingham school) และวัฒนธรรมย่อยศึกษา (Subculture studies) มีลักษณะเป็นสื่อเฉพาะสำหรับกลุ่มวัฒนธรรมย่อยที่แต่ละกลุ่มสามารถผลิตสื่อเพื่อใช้ในการสื่อสารขึ้นมาด้วยตัวเอง (Do-it-yourself) ในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายที่จะต่อต้านการครอบงำ การต่อต้านอำนาจผู้ชายผิวขาว การต่อต้านการบริโภคแบบทุนนิยม การต่อต้านสื่อกระแสหลัก การต่อต้านวัฒนธรรมที่ถูกขายเป็นสินค้า สื่อทางเลือกประเภทนี้เกิดขึ้นในยุคหลังสงครามโลกด้วยการใช้เรือนร่างตนเอง ซึ่งมักเป็นกลุ่มวัยรุ่นแต่งกายหรือสร้างแฟชั่นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น พังก์ (Punk) งานดนตรี ศิลปะ เป็นต้น สื่อประเภทนี้อาจจะเป็นสื่อที่คิดก็ได้ ไปจนถึงการจัดชุมนุมและประท้วงบนท้องถนน สื่อทางเลือกประเภทนี้จะมุ่งเน้นการสร้างสื่อที่เป็นตัวแทนของคนชายขอบในสังคม

2) สื่อชุมชนและพลเมือง (Community and citizen media) มีพื้นฐานแนวคิดมาจากทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (Development community) และการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม (Communication for social change) สื่อทางเลือกประเภทนี้เป็นสื่อที่มุ่งนำศักยภาพของการสื่อสารมาเป็นเครื่องมือสำหรับการริเริ่มและการมีส่วนร่วมที่นำมาสู่การพัฒนาชุมชน มุ่งเพิ่มอำนาจให้แก่คนรากหญ้า การต่อต้านการเป็นอาณานิคม หรือการพัฒนาที่ถูกครอบงำจากอดีตเจ้าอาณานิคม ไปจนถึงการลุกฮือขึ้นต่อต้านการกดขี่ต่าง ๆ สื่อประเภทนี้จะสร้างให้เกิดพื้นที่สาธารณะในหลากหลายรูปแบบ การมีส่วนร่วมของสื่อทางเลือกประเภทนี้ต้องมีพื้นฐานมาจากการสื่อสารในระดับชุมชน การมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชน เช่น สื่อวิทยุชุมชน โทรทัศน์ชุมชน

3) สื่อเชิงวิพากษ์ (Critical media) มีพื้นฐานแนวคิดมาจากสำนักแฟรงก์เฟิร์ต (Frankfurt school) และทฤษฎีวิพากษ์ (Critical theory) สื่อทางเลือกประเภทนี้สนใจที่จะค้นหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคมที่เกิดขึ้นภายใต้บริบททุนนิยมเสรีภาพใหม่ (Neoliberal capital) กระตุ้นเตือนให้ประชาชนเห็นถึงวัฒนธรรมการบริโภคอย่างไร้สติในยุคทุนนิยม การวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นที่สาธารณะเพิกเฉย เช่น ความเท่าเทียมทางเพศและเชื้อชาติ ฯลฯ ดังนั้นสื่อเชิงวิพากษ์มีพื้นฐานที่สนใจ คือ การต่อต้านทุนนิยมและสาธารณะด้วยการเพิ่มอำนาจของผู้ผลิตและผู้อ่านให้สามารถลุกขึ้นมาต่อต้านทุนนิยมเสรีใหม่

4) สื่ออิสระและต่อสู้ทางการเมือง (Autonomous and radical media) มีพื้นฐานแนวคิดมาจากทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมและทฤษฎีอนาธิปไตย (Anarchist theory) สื่อประเภทนี้

มุ่งเน้นที่จะเป็นปากเป็นเสียงหรือเสริมพลังให้แก่ประชาชนเพื่อที่จะลดทอนอำนาจหลักของสังคม ด้วยการแบ่งปันอำนาจและความรับผิดชอบร่วมสู่ประชาชน ดังนั้นผู้รับสารและการเคลื่อนไหวจึงไม่แยกออกจากกัน รวมถึงความเคลื่อนไหวทางสังคมด้วย

ตารางที่ 2.2 แสดงความแตกต่างของอุดมการณ์ (Ideology) คุณค่า (Value) และพลัง (Power) ระหว่างสื่อทางเลือกทั้ง 4 ประเภท

ประเภท	สื่อวัฒนธรรมและการผลิตสื่อด้วย (DIY media and culture) ตนเอง	สื่อชุมชนและพลเมือง (Community and citizen media)	สื่อเชิงวิพากษ์ (Critical media)	สื่ออิสระและต่อสู้ทางการเมือง (Autonomous and radical media)
อุดมการณ์	เสรีนิยมฝ่ายซ้าย (ปัจเจกชนนิยม)	หลังอาณานิคม (ลัทธิมาร์กซ์สี่ซิม ประเทศโลกที่สาม)	ลัทธิมาร์กซ์สี่ซิม (ต่อต้านทุนนิยม)	อนาธิปไตย (ต่อต้านอำนาจนิยม)
คุณค่าหลัก	การเสริมพลังปัจเจกบุคคล	การเสริมพลังชุมชน	ความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจ	อธิปไตยร่วม (Collective autonomy)
ผู้ได้รับอำนาจ	ปัจเจกชน	ชุมชน	ชนชั้นกรรมาชีพหลังยุคอุตสาหกรรม (The post-industrial proletariat)	ประชาชนและการรวมตัวเป็นกลุ่มองค์กร (collectively organized)

ที่มา: Jeppesen (2016, p. 69)

จากตารางดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า บทบาทของสื่อทางเลือก มีดังนี้

1) การเสริมพลัง (Empowerment) โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

- การเสริมพลังแก่ปัจเจกบุคคลที่เป็นกลุ่มวัฒนธรรมย่อย กลุ่มคนชายขอบ ผู้ได้รับผลกระทบจากระบบทุนนิยม ผู้ที่ถูกกดทับจากอำนาจนำต่าง ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบจากสื่อกระแสหลัก อุดมการณ์ชายผิวขาวเป็นใหญ่ เป็นต้น

- การเสริมพลังแก่ชุมชน โดยมุ่งที่จะให้ชุมชนสามารถกำหนดชะตากรรมของตนเอง ผ่านการมีส่วนร่วมจากประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชนตนเอง โดยปราศจากการครอบงำจากประเทศที่พัฒนาแล้วหรือแนวคิดการพัฒนาจากยูคอาณานิคมที่ยังตกทอดมาจนปัจจุบัน มุ่งที่จะเป็นพื้นที่สาธารณะแก่ทุกฝ่ายเพื่อการพัฒนา

2) การส่งเสริมความเท่าเทียมจากเศรษฐกิจ การเป็นสื่อที่มุ่งเปิดเผยให้เห็นด้านมืดของระบบทุนนิยมสมัยใหม่ การวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมการบริโภคของประชาชนที่กลายเป็นเหยื่อจากระบบทุนนิยม การสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในสังคมในเชิงเศรษฐกิจที่กระทบต่อเชื้อชาติและเพศ ซึ่งเป็นประเด็นที่ถูกละเลยในสังคมปัจจุบัน

3) การลดทอนอำนาจส่วนกลางและเพิ่มการกระจายอำนาจสู่ประชาชน การเป็นสื่อทางเลือกที่ปฏิบัติการควบคู่ไปกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมที่จะเป็นปากเป็นเสียงให้แก่ประชาชน ลดทอนอำนาจของรัฐส่วนกลาง แต่ให้กระจายอำนาจในการจัดการตนเองแก่ท้องถิ่น

ในเอกสารของ UNESCO เรื่อง Alternative Media : Linking Global And Local (อ้างถึงใน อนันดา นานา, 2547) ที่ศึกษาเรื่องสื่อชุมชนท้องถิ่น ได้กล่าวถึงลักษณะและบทบาทสำคัญของสื่อทางเลือกไว้ ดังนี้

1. สื่อทางเลือกมักกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวในสังคมและมีวัตถุประสงค์ชัดเจน เช่น การตอกย้ำหรือกระตุ้นให้เกิดการปฏิเสธ การเอารัดเอาเปรียบทางการค้า หรือการยึดถืออุดมการณ์ทางด้านสิทธิมนุษยชน วัฒนธรรม การศึกษา เป็นเป้าหมายสำคัญ

2. แหล่งเงินทุนของสื่อทางเลือกต้องไม่ได้มาจากการสนับสนุนจากรัฐบาล หรือมุ่งแสวงหาผลกำไรจากโฆษณาเป็นหลัก

3. สื่อทางเลือกมักก่อตั้ง กำกับดูแลและอำนาจโดยกลุ่ม หรือองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรต่าง ๆ และเป็นอิสระ ในขณะที่สื่อกระแสหลักมักจะถูกกำกับและควบคุมโดยรัฐบาลหรือกลุ่มธุรกิจ

4. สื่อทางเลือกมักมีโน้มนำนิกของการเป็นสื่อทางเลือกนับตั้งแต่จัดองค์กรขึ้น

5. สื่อทางเลือกมักจะนำเสนอทางเลือกในการวิพากษ์วิจารณ์ ทั้งในการวิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาของสื่อกระแสหลักละวิจารณ์ที่แตกต่างกันออกไป

6. เนื้อหาสื่อทางเลือกในบางครั้งก็อาจหมายถึง เนื้อหา แนวคิด หรืออะไรก็ตามที่พบเห็น และได้รับการยอมรับอยู่ตามปกติ

7. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับสาร ในบางครั้งสื่อทางเลือกทำหน้าที่คล้ายตัวเชื่อมโยงระหว่างผู้รับสารที่มีแนวคิดไปในแนวทางเดียวกัน

8. ขอบเขตในการกระจายตัวของสื่อทางเลือกในบางครั้งกระจายตัวอยู่ในระดับท้องถิ่น มากกว่าในระดับชาติหรือระดับสากล

จากศักยภาพสื่อทางเลือก นอกจากจะเป็นการสื่อความหมายในกลุ่มของตนและแสดงความคิดของกลุ่มสาธารณะแล้ว สื่อทางเลือกยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางอำนาจที่สำคัญในการประกาศมุมมอง ความคิดเห็นหรือเสียงของคนส่วนน้อยที่ไม่มีโอกาสพูด หรือบางโอกาสสื่อทางเลือกก็ทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงข่ายทางสังคมวัฒนธรรมและสังคมการเมืองอีกด้วย

ชัยวัฒน์ สุวิชัย (อ้างถึงใน ภักดิ์ ภัทรนาวิก, 2551, น. 18-19) ระบุว่า บทบาทและหน้าที่ของสื่อทางเลือก แบ่งออกเป็น 2 ประการ ได้แก่ 1) การนำเสนอให้เห็นภาพรวมของประเด็นปัญหาต่าง ๆ อย่างเป็นระบบเพื่อให้ประชาชนเข้าใจถึงสาเหตุและที่มาของปัญหา โดยไม่ผลิตซ้ำมายาคติเชิงบุคคลที่ชี้ให้เห็นปัญหาเชิงโครงสร้าง และแนวทางในการพัฒนาที่ไม่สมดุลของรัฐ โดยต้องมีการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง เป็นตัวเชื่อมความคิดของภาคส่วนต่าง ๆ ให้เป็นเอกภาพ

ส่วนบทบาทประการที่สอง คือ การขับเคลื่อนทางความคิดและการวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดกระแสหลักที่ครอบงำสื่อที่ทำให้สื่อกระแสหลักเข้าใจแนวคิดของสื่อทางเลือก โดยเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่ทำกรสื่อสารเพื่อส่วนร่วม และเชื่อมต่อกับสื่อกระแสหลักเพื่อให้นำเสนอเนื้อหาจากสื่อทางเลือก

กิริกาญจน์ ไคนุ่นนา (2554) นำเสนอบทความกึ่งวิชาการเรื่อง “ถอดบทเรียนสื่อทางเลือก” ชายแดนใต้ท่ามกลางหมอกควันแห่งความขัดแย้ง” เห็นว่า หลังจากศูนย์ข่าวอิศรากำเนิดขึ้นและกลายเป็นต้นแบบของสื่อทางเลือกออนไลน์ที่รายงานสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ได้รับการยอมรับแล้ว ปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือการมี “คนใน” ซึ่งก็คือภาคประชาสังคมหรือภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็นสำนักข่าวอามาน สำนักข่าวบุหงารายา กลุ่ม Southern Peace Media ต่างถือกำเนิดขึ้น โดยใช้เว็บไซต์เป็นช่องทางการเผยแพร่ และยังมีสื่อของกลุ่มกิจกรรมของภาคประชาสังคมเกิดขึ้นด้วย โดยเฉพาะกลุ่มสตรี เด็กและเยาวชน จากการเกิดขึ้นของสื่อทางเลือกในพื้นที่ พบว่าสื่อเหล่านี้มีบทบาทที่น่าสนใจ ประกอบด้วย

1) การเป็นเครื่องมือในการรวมตัว รวมกลุ่ม และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ

2) การเป็นช่องทางในการสื่อสารประเด็นที่ไม่ได้รับการพูดถึงในสื่อกระแสหลัก โดยเฉพาะอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่ที่ถูกกดทับมานาน

3) การนำเสนอข้อมูลหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในมุมมองของคนในถ่ายทอดไปยังสาธารณะ ไม่เพียงแต่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่รวมถึงระดับนานาชาติด้วย

4) การตรวจสอบนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้

5) การนำเสนอประเด็นความละเอียดอ่อนที่ไม่สามารถพูดคุยหรือถกเถียงกันได้และทำให้ประเด็นเหล่านั้นผ่อนคลายกลายเป็นสิ่งที่สามารถพูดคุยกันได้ในที่สาธารณะ

6) การเป็นพื้นที่กลางให้แก่สาธารณะ

7) การเป็นช่องทางสำหรับการพูดคุยประเด็นสันติภาพ

อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่ผู้เขียนบทความตั้งข้อสังเกตด้วยว่า แม้แหล่งทุนจากในประเทศและต่างประเทศหลายองค์กรเข้ามาสนับสนุนสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่เมื่อแหล่งทุนเหล่านี้หมดไป ก็ทำให้สื่อทางเลือกอยู่ในภาวะอ่อนแอหรือล้มหายตายจากไป การได้รับเงินทุนยังทำให้สื่อทางเลือกไม่สามารถกำหนดวาระของตนเองได้ แต่ต้องกำหนดวาระตามเงื่อนไขของแหล่งทุน นี่จึงเป็นข้อจำกัดอย่างมากในการพัฒนาสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงให้ความสนใจศึกษาลักษณะและบทบาทของสื่อทางเลือก ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ว่าสามารถขับเคลื่อนหรือนำเสนอเนื้อหาเป็นสื่อสันติภาพ โดยผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจต่อนโยบาย วัตถุประสงค์ ลักษณะการดำเนินงานในการนำเสนอข่าวสารความขัดแย้ง ความรุนแรงในสังคม อันจะมีผลต่อการนำเสนอข่าวสารให้ เป็นไปตามแนวทางสื่อเพื่อสันติภาพ

2.2 แนวคิดเทคโนโลยีสื่อดิจิทัล

สื่อดิจิทัล คือ สื่อที่มีการนำข้อความ กราฟิก ภาพเคลื่อนไหว เสียงและวิดีโอ มาแปลงสภาพและเชื่อมโยงเข้าด้วยกันเพื่อประโยชน์ในการใช้งาน โดยอาศัยเทคโนโลยีความเจริญก้าวหน้าทางด้านคอมพิวเตอร์ (ชันยวิช วิเชียรพันธ์, 2557)

สื่อใหม่ (New Media) หรือที่มีชื่อเต็มว่า สื่อดิจิทัลสมัยใหม่ (NDM/New Digital Media) ยังเป็นเรื่องที่ไม่มีคานิยามชัดเจน ด้วยคำว่า สื่อใหม่ ที่กล่าวถึงในบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาจะมีความหมายและคุณลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ในอดีตเมื่อมีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประเภทสื่อวิทยุและโทรทัศน์เกิดขึ้น วิทยุและโทรทัศน์ก็ถูกเรียกว่า สื่อใหม่ เมื่อเปรียบเทียบกับสื่อประเพณีดั้งเดิมในยุคนั้น เช่น สื่อสิ่งพิมพ์และภาพยนตร์ ต่อมาเมื่อมีการเกิดขึ้นของอินเทอร์เน็ต วิทยุและโทรทัศน์ก็จึงถูกเปลี่ยนสถานภาพมาเป็นสื่อประเพณีดั้งเดิม (Traditional Media) และมอบ

ตำแหน่งของสื่อใหม่ (New Media) ให้แก่ สื่ออินเทอร์เน็ตแทน อย่างไรก็ตาม สื่อใหม่ในยุคปัจจุบัน ได้พัฒนาไปอย่างมาก สื่อใหม่เช่นสื่ออินเทอร์เน็ตมีอายุราว 40 ปีแล้วและได้รับการพัฒนาจาก เว็บไซต์ 1.0 แบบธรรมดา ไปสู่เว็บไซต์แบบ 2.0 ที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้สามารถเป็นผู้ออกแบบและ กำหนดเนื้อหาข้อมูลเองได้ (User-generated Content) การเกิดขึ้นของโซเชียลเน็ตเวิร์ค รวมทั้ง เว็บไซต์แบบที่ให้ผู้ใช้งานเป็นผู้สร้างข้อมูล ได้ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการสื่อสารในหลายด้าน และส่งผลให้ บทบาทของผู้ส่งสารและผู้รับสารถูกละเลยรวมไว้ด้วยกัน นอกจากนี้ อุปกรณ์การสื่อสารในยุคของ สื่อใหม่ยังได้รับการพัฒนาและออกแบบให้เอื้ออำนวยแก่การใช้งานที่หลากหลายประโยชน์ เช่น สามารถใช้เป็น โทรศัพท์พูดคุยสื่อสาร ได้ยินเสียงและเห็นหน้าตา บันทึกและรับส่ง ส่งข้อความ ภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว รวมทั้งยังสามารถเชื่อมต่อกับเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและโทรคมนาคม อื่น ๆ ความดังนั้น การทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของ สื่อใหม่ (New Media) จึงมีความจำเป็นต้อง ทำความเข้าใจสื่อใหม่ทั้งในด้านของตัวอุปกรณ์ (Hardware) เทคโนโลยีการสื่อสาร (Technology) และซอฟต์แวร์หรือแอปพลิเคชัน (Software/ Application) ต่าง ๆ ประกอบไปด้วย

คำว่า สื่อดิจิทัลสมัยใหม่ (New Digital Media/ NDM) บ่งบอกถึงรูปแบบสื่อที่ใช้ เทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งหมายถึงเป็นสื่อที่มีลักษณะของข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในระบบตัวเลขฐานสอง คือ เลขศูนย์และเลขหนึ่ง โดยสื่อดิจิทัลสมัยใหม่มีรูปแบบและคุณลักษณะที่แตกต่างออกไปจากรูปแบบ ของสื่อประเพณีดั้งเดิมใน 4 ประการ (Lister et al., as cited in Siapera, 2012) ดังนี้

1) เนื้อหาของสื่อดิจิทัลสมัยใหม่ไม่ผูกติดกับอุปกรณ์ที่ใช้แต่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงเนื้อหา นั้นได้จากอุปกรณ์ที่หลากหลาย เช่น การอ่านหนังสือจากสื่ออินเทอร์เน็ต ภาพยนตร์และรายการ โทรทัศน์รวมทั้งเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่านอุปกรณ์โทรศัพท์ ซึ่งคุณสมบัติข้อนี้เป็นผลมาจากการ หลอมรวมของสื่อ (Media Convergence)

2) ข้อมูลที่ส่งผ่านสื่อดิจิทัลสมัยใหม่ มีทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียง และข้อความ ซึ่งถูกบีบอัดไว้ใช้พื้นที่ในการจัดเก็บข้อมูลน้อย จึงสามารถเก็บเนื้อหาและข้อมูลไว้ในอุปกรณ์ที่ มีขนาดเล็ก เช่น โทรศัพท์มือถือ (Smart Phone) และยูเอสบี (USB) ขนาดเล็ก

3) การเข้าถึงข้อมูลของสื่อดิจิทัลสมัยใหม่ทำได้ง่ายและรวดเร็ว และสามารถเข้าถึงได้ ในรูปแบบที่ไม่เป็นเส้นตรง (Non-linear) คือเข้าถึงได้ทุกช่วงของเนื้อหาและสามารถข้ามไปยังช่วง ต่าง ๆ ได้ เช่น การดูภาพยนตร์ไม่จำเป็นต้องดูจากต้นจนจบเรื่อง แต่สามารถเลือกดูได้ในตอนและ ฉากที่ผู้ชมต้องการ

4) การจัดการข้อมูลและเนื้อหาในสื่อดิจิทัลสมัยใหม่สามารถทำได้ง่ายและรวดเร็วกว่า ระบบแอนะล็อก (Analogue) ทั้งการลบ การบันทึก การตกแต่ง การจัดระเบียบเนื้อหาและข้อมูลของ สื่อใหม่

“สื่อดิจิทัลสมัยใหม่” หรือชื่อสั้น ๆ ว่า “สื่อใหม่” ไม่ใช่เป็นเพียงผลผลิตของนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังเป็นพัฒนาการด้านนวัตกรรมการสื่อสาร โดย Manovich (2001) กล่าวว่า สื่อดิจิทัลสมัยใหม่ถือเป็นผลของการหลอมรวมระหว่างพัฒนาการด้านคอมพิวเตอร์และนวัตกรรมการสื่อสาร โดยรูปแบบของสื่อใหม่มีอยู่ 3 ประเภทคือ

- 1) รูปแบบของตัวอุปกรณ์ (Hardware) เช่น คอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน เครื่องเล่นดีวีดี มัลติมีเดีย คอมพิวเตอร์เกม
- 2) รูปแบบของโปรแกรมซอฟต์แวร์ (Software) เช่น โซเชียลมีเดีย เกมออนไลน์ รวมทั้งแอปพลิเคชัน (Application) ต่าง ๆ ที่ใช้งานในอุปกรณ์สมาร์ทโฟนและคอมพิวเตอร์แท็บเล็ต
- 3) รูปแบบของเครือข่ายการสื่อสาร (Communication Network) เช่น ระบบสื่อสารดาวเทียม เคเบิลใยแก้ว เครือข่ายอินเทอร์เน็ต โทรคมนาคม

ความหมายของสื่อดิจิทัล

สื่อดิจิทัล เป็นนวัตกรรมที่สร้างขึ้นมาทดแทนสิ่งที่มีอยู่เดิม เพื่อให้ราคาถูกลงและรักษาไว้ซึ่งคุณภาพ เชื่อมต่อประโยชน์การใช้สอย ที่มากกว่าเดิมและสื่อดิจิทัล (ตรงกันข้ามกับสื่ออนาล็อก) มักหมายถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งทำงานโดยใช้รหัสดิจิทัล ในปัจจุบันการเขียนโปรแกรมตั้งอยู่บนพื้นฐานของเลขฐานสองในกรณี ดิจิตอล หมายถึง การแยกแยะระหว่าง “0” กับ “1” ในการแสดงข้อมูล คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องจักรที่มักจะแปลข้อมูลดิจิทัลฐานสองแล้วจึงแสดงขึ้นของเครื่องประมวลชั้นของข้อมูลดิจิทัลที่เห็นว่า สื่อดิจิทัลเช่นเดียวกับสื่อเสียง วิดีโอ หรือเนื้อหาดิจิทัลอื่น ๆ สามารถถูกสร้างขึ้น อ้างอิงถึงและได้รับการแจกจ่ายผ่านทางเครื่องประมวลผลข้อมูลดิจิทัล สื่อดิจิทัลได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงเมื่อเทียบกับสื่ออนาล็อก

องค์ประกอบของสื่อดิจิทัล

องค์ประกอบของสื่อดิจิทัลเบื้องต้นจึงน่าจะเป็นอย่างเดียวกับองค์ประกอบเบื้องต้นของมัลติมีเดียด้วย ซึ่งมักประกอบไปได้พื้นฐาน 5 ชนิด ได้แก่ 1. ข้อความ (Text) 2. เสียง (Audio) 3. ภาพนิ่ง (Still Image) 4. ภาพเคลื่อนไหว (Animation) 5. ภาพวิดีโอ (Video) ซึ่งมีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

- 1) ข้อความ เป็นส่วนที่เกี่ยวกับเนื้อหาของมัลติมีเดีย ใช้แสดงรายละเอียดหรือเนื้อหาของเรื่องที่น่าเสนอ ถือว่าเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของมัลติมีเดีย ระบบมัลติมีเดียที่น่าเสนอผ่านจอภาพของเครื่องคอมพิวเตอร์ นอกจากจะมีรูปแบบและสีของตัวอักษรให้เลือกมากมายตามความต้องการแล้วยังสามารถกำหนดลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ (โต้ตอบ) ในระหว่างการนำเสนอได้อีกด้วย ซึ่งปัจจุบัน มีหลายรูปแบบ ได้แก่

- ข้อความที่ได้จากการพิมพ์ เป็นข้อความปกติที่พบได้ทั่วไปได้จากการพิมพ์ด้วยโปรแกรมประมวลผลงาน (Word Processor) เช่น NotePad, Text Editor, Microsoft Word โดยตัวอักษรแต่ละตัวเก็บในรหัส เช่น ASCII

- ข้อความจากการสแกน เป็นข้อความในลักษณะภาพ หรือ Image ได้จากการนำเอกสารที่พิมพ์ไว้แล้ว (เอกสารต้นฉบับ) มาทำการสแกน ด้วยเครื่องสแกนเนอร์ (Scanner) ซึ่งจะได้ผลออกมาเป็นภาพ (Image) 1 ภาพ ปัจจุบันสามารถแปลงข้อความภาพเป็นข้อความปกติได้ โดยอาศัยโปรแกรม OCR ข้อความอิเล็กทรอนิกส์ เป็นข้อความที่พัฒนาให้อยู่ในรูปของสื่อที่ใช้ประมวลผลได้

- ข้อความไฮเปอร์เท็กซ์ (HyperText) เป็นรูปแบบของข้อความที่ได้รับความนิยมสูงมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะการเผยแพร่เอกสารในรูปของเอกสารเว็บ เนื่องจากสามารถในเทคนิคการลิงก์ หรือเชื่อมข้อความไปยังข้อความ หรือจุดอื่น ๆ ได้

2) เสียง ถูกจัดเก็บอยู่ในรูปของสัญญาณดิจิทัลซึ่งสามารถเล่นซ้ำกลับไปกลับมาได้ โดยใช้โปรแกรมที่ออกแบบ มาโดยเฉพาะสำหรับทำงานด้านเสียง หากในงานมัลติมีเดียมีการใช้เสียงที่เร้าใจและสอดคล้องกับเนื้อหาในการนำเสนอ จะช่วยให้ระบบมัลติมีเดียนั้นเกิดความสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยสร้างความน่าสนใจและน่าติดตามในเรื่องราวต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เนื่องจากเสียงมีอิทธิพลต่อผู้ใช้มากกว่าข้อความหรือภาพหนึ่งดั่งนั้น เสียงจึงเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นมัลติมีเดีย ซึ่งสามารถนำเข้าเสียงผ่านทางไมโครโฟน แผ่นซีดี ดีวีดี เทป และวิทยุ เป็นต้น

3) ภาพนิ่ง เป็นภาพที่ไม่มีการเคลื่อนไหว เช่น ภาพถ่าย ภาพวาด และภาพลายเส้น เป็นต้น ภาพนิ่งนับว่ามีบทบาทต่อระบบงานมัลติมีเดียมากกว่าข้อความหรือตัวอักษร เนื่องจากภาพจะให้ผลในเชิงการเรียนรู้หรือรับรู้ด้วยการมองเห็นได้ดีกว่า นอกจากนี้ยังสามารถถ่ายทอดความหมายได้ลึกซึ้งมากกว่าข้อความหรือตัวอักษร ซึ่งข้อความหรือตัวอักษรจะมีข้อจำกัดด้านความแตกต่างของแต่ละภาษา แต่ภาพนั้นสามารถสื่อความหมายได้กับทุกชนชาติ ภาพนิ่งมักจะแสดงอยู่บนสื่อชนิดต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์หรือวารสารวิชาการ เป็นต้น

4) ภาพเคลื่อนไหว ภาพกราฟิกที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อแสดงขั้นตอนหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น การเคลื่อนที่ของลูกสูบของเครื่องยนต์ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อสร้างสรรค์จินตนาการให้เกิดแรงจูงใจจากผู้ชม การผลิตภาพเคลื่อนไหวจะต้องใช้โปรแกรมที่มีคุณสมบัติเฉพาะทาง ซึ่งอาจมีปัญหาคิดขึ้นอยู่บ้างเกี่ยวกับขนาดของไฟล์ที่ต้องใช้พื้นที่ในการจัดเก็บมากกว่าภาพนิ่งหลายเท่า

5) วิดีโอ เป็นองค์ประกอบของมัลติมีเดียที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากวิดีโอในระบบดิจิทัล สามารถนำเสนอข้อความหรือรูปภาพ (ภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหว) ประกอบกับเสียงได้สมบูรณ์มากกว่าองค์ประกอบชนิดอื่น ๆ ใดก็ตาม ปัญหาหลักของการใช้วิดีโอในระบบมัลติมีเดียก็คือ การสิ้นเปลืองทรัพยากรของพื้นที่บนหน่วยความจำเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการนำเสนอวิดีโอด้วยเวลาที่เกิดขึ้นจริง (Real-Time) จะต้องประกอบด้วยจำนวนภาพไม่ต่ำกว่า 30 ภาพต่อวินาที (Frame/Second) ถ้าหากการประมวลผลภาพดังกล่าวไม่ได้ผ่านกระบวนการบีบอัดขนาดของสัญญาณมาก่อน การนำเสนอภาพเพียง 1 นาที อาจต้องใช้หน่วยความจำมากกว่า 100 MB ซึ่งจะทำให้ไฟล์มีขนาดใหญ่เกินขนาดและมีประสิทธิภาพในการทำงานที่ด้อยลงนั่นเอง

คุณลักษณะของสื่อใหม่

ชูวิศ ฤกษ์ศิริสุข (อ้างถึงใน วลัยลักษณ์กมล จ่างกมล และอมรรัตน์ ชนะการณ 2557, น. 14-15) เสนอแนวคิดคุณลักษณะของการสื่อสารแบบใหม่ 7 ประการ ได้แก่

- 1) การสื่อสารที่มีปฏิสัมพันธ์โต้ตอบกัน
- 2) ไม่จำกัดพื้นที่และเวลาในการสื่อสาร
- 3) เป็นการสื่อสารที่ไม่เปิดเผยผู้ส่งสารและผู้รับสาร
- 4) มีต้นทุนการเข้าถึงสูง
- 5) การไม่สามารถปิดกั้น
- 6) การเป็นกระแสที่แพร่กระจายไปยังสื่อหลักและรัฐ
- 7) การไม่ได้รับการยอมรับในฐานะสื่อ

ตามแนวคิดดังกล่าวก็อาจมีประเด็นที่จำเป็นต้องถกเถียงกันเพิ่มเติมพอสมควร ดังเช่นการมีต้นทุนการเข้าถึงที่สูง ซึ่งปัจจุบันราคาค่าใช้จ่ายต่าง ๆ นั้น ถูกลงเป็นอย่างมาก จนทำให้ประชาชนทั่วไปเข้าถึงไม่ยากและอาจจะง่ายกว่าการเข้าถึงสื่อดั้งเดิมเสียด้วยซ้ำ รวมถึงการไม่ได้รับการยอมรับในฐานะสื่อ ทั้งที่ปัจจุบันเนื้อหาจากสื่อใหม่ได้รับการเผยแพร่จากสื่อกระแสหลักมากขึ้น ส่วน วลัยลักษณ์กมล จ่างกมล (อ้างถึงใน วลัยลักษณ์กมล จ่างกมล และอมรรัตน์ ชนะการณ 2557, น. 15) เห็นว่า แนวคิดเกี่ยวกับสื่อใหม่มีองค์ประกอบเกี่ยวข้องกันอยู่ 3 ประการ ได้แก่

- 1) มีการสื่อสารผ่านระบบอินเทอร์เน็ต
- 2) การสามารถแลกเปลี่ยนบทบาทระหว่างกันได้ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร
- 3) กระชับกระบวนการจัดการข่าวสาร โดยไม่ต้องผ่านการคัดกรองจากองค์กรหรือบุคคล

บุคคล

ส่วนสิริชัย วงษ์สาธิตศาสตร์ (อ้างถึงใน จูติมา เทพญา และคุณฉวี เพ็ชรมงคล, 2554) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของสื่อใหม่ 11 ประการ ได้แก่

- 1) ไม่มีอุปสรรคด้านระยะทาง
- 2) กระจายข้อมูลข่าวสารในแนวราบไปยังกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน
- 3) มีผลสะท้อนกลับทันที
- 4) ให้ข้อมูลในลักษณะไม่มีข้อจำกัดด้านพื้นที่และเวลา
- 5) นำเสนอใครก็ได้ไม่จำเป็นต้องเป็นนักสื่อสารมวลชน
- 6) ใช้ต้นทุนในการดำเนินการน้อยกว่าการดำเนินการสื่อสารมวลชนในแบบดั้งเดิม
- 7) สามารถบริการข้อมูลข่าวสารตอบสนอง เจาะจงผู้ใช้งานได้มากกว่า
- 8) นำเสนอข้อมูลในลักษณะเชื่อมโยงแบบยืดหยุ่น ใช้งานได้ไม่เน้นลำดับขั้นของ

ข้อมูล

- 9) แหล่งเงินทุนสนับสนุนการดำเนินการมีความหลากหลาย ไม่จำกัดเฉพาะการรับจ้าง

โฆษณา

- 10) เนื้อหาเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมได้ตลอดเวลา
- 11) การนำเสนอข้อมูลข่าวสารขึ้นอยู่กับเหตุผลของบุคคล

สิริชัย วงษ์สาริตศาสตร์ (อ้างถึงในจิตติมา เทพญา และศุภฎี เพ็ชรมงคล, 2554) ยังกล่าวถึงลักษณะของการนำเสนอข่าวออนไลน์ ว่ามีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1) ตรงกาล (Real time) การนำเสนอข่าวสามารถเผยแพร่ได้ตรงตามเวลาที่เกิดเหตุการณ์ โดยเฉพาะข่าวด่วน (Breaking news) ดังเช่นปัจจุบันสามารถถ่ายทอดสดผ่านสื่อสังคมได้ทันทีที่กำลังเกิดเหตุการณ์ขึ้น และยังสามารถเผยแพร่ผ่านช่องทางอื่น ๆ ไปพร้อมกันได้ด้วย

2) ไร้กาล (Shifted time) นอกจากจะนำเสนอเนื้อหาได้รวดเร็วแล้ว ยังสามารถเข้าถึงได้สะดวก แม้จะนำเสนอไปแล้ว แต่ก็สามารถสืบค้นย้อนหลังได้ง่ายดาย ปัจจุบันสามารถสืบค้นจากการจัดการหมวดหมู่ประเด็นผ่านแฮชแท็ก (#) หรือหมวดหมู่ของเว็บไซต์ที่กำหนดผ่านคำสำคัญ เป็นต้น

3) ประสานสื่อ (multimedia) จุดเด่นสำคัญของสื่อดิจิทัล คือการที่สามารถนำเสนอเนื้อหาได้หลากหลายรูปแบบ ทั้งข้อความ รูปภาพ ภาพนิ่ง เสียง ภาพเคลื่อนไหว วิดีโอ และถ่ายทอดสด นอกจากนี้ยังสามารถเชื่อมต่อกับสื่อดั้งเดิมได้ และเชื่อมต่อกับสื่อดิจิทัลด้วยกันอย่างหลากหลายในลักษณะเครือข่ายการสื่อสาร

4) ปฏิสัมพันธ์ (interactive) ลักษณะของสื่อใหม่ที่แตกต่างจากสื่อดั้งเดิม คือ การที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถสื่อสารโต้ตอบระหว่างกันผ่านรูปแบบการสื่อสารต่าง ๆ

ข้อดีของสื่อดิจิทัล

1. ความคงทน คุณภาพของสิ่งที่อยู่ใน “Digital Media” การเสื่อมสภาพจะใช้เวลาานกว่า เพราะรูปแบบของข้อมูลที่จัดเก็บแบบ “สองระบบ” (0 กับ 1) โอกาสที่ผิดเพี้ยนจะเกิดขึ้นได้ยากกว่า ข้อมูลแบบต่อเนื่อง เช่น การบันทึกภาพลงในวีดิทัศน์แบบอนาลอกกับการบันทึกภาพลงในวีดิทัศน์ในระบบดิจิทัล เมื่อเส้นเทปยืด การอ่านข้อมูลกลับมาในระบบดิจิทัลนั้นจะทำได้ง่ายกว่า และสามารถทำให้ได้ข้อมูลกลับมาเหมือนเดิมได้ง่ายกว่าแต่สำหรับอนาลอกจะให้คุณภาพของภาพที่ลดลงโดยทันที

2. รูปแบบของการนำไปใช้งานทำได้หลายวิธี ข้อมูลที่จัดเก็บในระบบดิจิทัลถือได้ว่าเป็นข้อมูลกลางที่สามารถแปลงไปสู่รูปแบบอื่นได้ง่าย เช่น ถ่ายรูปด้วยกล้องดิจิทัลเมื่อได้เป็นข้อมูลภาพออกมาแล้ว จากนั้น สามารถพิมพ์ภาพลงบนกระดาษหรือการแสดงภาพบนจอคอมพิวเตอร์ หรือแสดงภาพบนจอทีวีได้เช่นกัน

3. การนำไปผสมผสานกับรูปแบบอื่น เช่น ภาพถ่ายนำมารวมกับเสียง มีการแสดงแบบ Multi-Media

4. การปรับแต่ง (Edit) เป็นการปรับแต่งสื่อที่เป็นภาพถ่าย วิดีโอ เสียงนกร้องนำมาปรับแต่งให้ดีขึ้นกว่าเดิม การสอดแทรกสิ่งเหล่านี้ทำให้น่าดู น่าฟัง มากกว่าปรกติมีความวิจิตรพิสดาร

ส่วน Harlow and Harp (2013) ให้ความเห็นว่า กลุ่มกิจกรรมทางสังคมนั้นหันมาใช้สื่อทางเลือกเพิ่มมากขึ้น โดยที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสื่อกระแสหลัก เพราะเห็นว่าสื่อกระแสหลักนั้นขาดความน่าเชื่อถือ ถูกควบคุมด้วยกระบวนการเฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeping) และมุ่งผลประโยชน์ธุรกิจ สื่อทางเลือกที่เป็นช่องทางของกลุ่มกิจกรรมดังกล่าว คือ การเผยแพร่ข้อมูลของตนเองผ่านสื่อออนไลน์ เป็นสื่อที่กลุ่มกิจกรรมทางสังคมนั้นเห็นว่า สามารถเพิ่มระดับของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และยังช่วยเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) แก่ภาคประชาสังคมด้วย ทำให้มีอำนาจในการต่อรอง ถือเป็นข้อดีของสื่อทางเลือกในยุคดิจิทัล

Harlow and Harp (2013) ยังเห็นว่าข้อดีของการใช้สื่อออนไลน์สำหรับการสื่อสารของกลุ่มกิจกรรมทางสังคม คือ พวกเขาสามารถผลิตสื่อทางเลือกได้ด้วยตนเองผ่านข้อความ วิดีโอ ภาพเสียง ซึ่งเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว และราคาถูก เนื่องมาจากการเข้าถึงที่เพิ่มมากขึ้น เป็นผลให้เพิ่มพูนโอกาสสำหรับการมีส่วนร่วม ปรากฏการณ์สื่อสังคมออนไลน์ บล็อก การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการมีปฏิสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ตนั้นเป็นการสร้างระบบการสื่อสารใหม่ (New communication system) พวกเขาเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “Mass self-communication” คือ แม้จะเป็นการสื่อสาร

ส่วนตัวแต่สิ่งที่สื่อสารออกไปนั้นสามารถแพร่กระจายในพื้นที่การสื่อสารสาธารณะได้ บางครั้งจากเรื่องส่วนตัวของใครสักคนหนึ่งอาจจะทำไปสู่ความเข้าใจของสาธารณะได้ (Public mind)

ศรัญญา รัตนจงกล (2554, น. 21-38) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความแตกต่างของลักษณะเด่นของสื่อสังคมออนไลน์ชนิดต่าง ๆ ซึ่งทำให้การใช้ประโยชน์จากสื่อออนไลน์แต่ละชนิดนั้น ควรพิจารณาศักยภาพของช่องทางสื่อออนไลน์ด้วย ดังนี้

ทวิตเตอร์

ลักษณะเด่น เป็นสื่อสังคมที่อยู่ในกระแส สามารถติดตามข้อมูลข่าวสารแบบเรียลไทม์ มีข้อมูลที่แตกต่างจากสื่อกระแสหลัก สามารถสร้างตนเอง (ผู้ใช้) ให้เป็นแหล่งข้อมูลหรือผู้มีอิทธิพลในสื่อสังคมได้ (Influencer) สร้างกลุ่มผู้ติดตามได้ เป็นเครื่องมือในการสร้างจุดเด่นหรือการจดจำองค์กรได้ สามารถโปรโมทงานหรือกิจกรรมขององค์กร ทำให้รู้สึกใกล้ชิดกับผู้รับสาร สามารถเกิดการรับรู้ และกระจายไปได้รวดเร็ว เปิดโอกาสให้เข้ารับการมีตอบโต้ได้

การนำไปใช้ประโยชน์ ชื่อผู้ใช้ควรเป็นชื่อขององค์กร มีความหมาย ใช้ชื่อที่สื่อถึงองค์กรจดจำง่าย ไม่ยาวจนเกินไป หน้าประวัติ ควรใส่ให้ชัดเจนครบถ้วน ทั้งเว็บไซต์ ประวัติองค์กร และข้อมูลติดต่อ โดยให้ข้อมูลกระชับภายใน 160 ตัวอักษร ทวิต (Tweet) เป็นการอัปเดตข้อมูลที่มีตัวอักษรไม่เกิน 280 ตัว ซึ่งอาจจะเขียน @Mention ไปยังผู้อื่น แฮชแท็ก ลิงก์เชื่อมต่อกภายนอก หรือข้อความทั่วไป ผู้ติดตาม ต้องนำเสนอข้อมูลที่น่าสนใจเพื่อดึงดูดให้มีผู้ติดตาม การติดต่อบอกกล่าว (Mentions) เป็นการบอกกล่าวข้อความหรือข้อมูลให้แก่คนที่ปกติไม่สามารถเข้าถึงได้ เช่น ดารา นักแสดง คนดัง ฯลฯ การส่งต่อข่าวสาร (Retweet) เป็นการแบ่งปันต่อไปเรื่อย ๆ เพื่อให้กระจายในวงกว้าง ต้องเลือกช่วงเวลาที่เหมาะสมด้วย แฮชแท็ก (Hashtag) การจัดหมวดหมู่เนื้อหาที่ให้ง่ายต่อการค้นหาโดยใช้สัญลักษณ์ # ซึ่งต้องสั้น จดจำง่าย ได้ใจความ ควรเป็นคำที่เป็นกระแสบางประเด็นจะมีแฮชแท็กเพื่อช่วยให้ผู้ใช้เข้าสู่กระแสสนทนาได้ง่ายขึ้น

ข้อแนะนำสำหรับการใช้ทวิตเตอร์ (Wiki How, มปป.) มีดังนี้ การทวิตใช้ตัวอักษรไม่เกิน 280 ตัว การใช้แฮชแท็กเป็นจำนวนมากจะช่วยเพิ่มจำนวนคนดูทวิตของคุณ ใช้ประเด็นที่เป็นกระแสเพื่อให้ผู้คนมาดูทวิตของคุณมากยิ่งขึ้น เข้าชมเว็บไซต์ที่คุณเข้าบ่อยผ่านบัญชีทวิตเตอร์ วิธีนี้จะช่วยให้จักรวาลของผู้ใช้ทวิตเตอร์ (Twitterverse) ของคุณได้รับความนิยม และช่วยดึงดูดผู้คนที่มีแนวคิดและความคิดที่คุณสนใจ มองหาจุดเด่นของบัญชีทวิตเตอร์ของคุณ ทวิตเกี่ยวกับการเมือง แฟชั่น หรือเรื่องที่คุณสนใจ พยายามใช้ทวิตเป็นในการสื่อความหมายเพียงทวิตเดียวในการสื่อสารแต่ละครั้ง ถ้าต้องใช้หลายทวิตในการเขียน ก็ควรย่อให้เขียนได้ภายในทวิตเดียวอย่าเขียนเรื่องส่วนตัวมากเกินไป

เฟซบุ๊ก

ลักษณะเด่น เฟจและแฟนเพจเป็นเสมือนหน้าตาขององค์กร สามารถสร้างได้ฟรี สามารถสร้างให้เกิดการรับรู้ในวงกว้างได้ เชื่อมโยงกับเว็บไซต์และสื่อสังคมอื่น ๆ สามารถไปรโมทเนื้อหาได้แต่เสียค่าใช้จ่าย รวมถึงการใส่โฆษณาต่าง ๆ ในหน้าเพจ รู้จำนวนผู้มีส่วนร่วม

การนำไปใช้ประโยชน์ ควรออกแบบหน้าตาให้เหมือนกับองค์กร ใช้ภาพ/สัญลักษณ์ขององค์กรในโปรไฟล์ ใส่รายละเอียดขององค์กรให้ชัดเจน เผยแพร่เนื้อหาในรูปแบบต่าง ๆ ได้หลากหลาย เช่น ข้อความ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว ถ่ายทอดสด ภาพกราฟิก ลิงก์จากยูทิวบี ลิงก์จากเว็บไซต์ สื่อสังคมประเภทอื่น สามารถส่งคำเชิญ (Invite) ไปยังคนที่รู้จักได้ สามารถค้นหาได้จากกูเกิ้ล

ข้อแนะนำสำหรับการใช้เฟซบุ๊ก ภายใจเพจจะมีหน้าจะหน้ากระดาน (Wall) ที่ใช้ในการพิมพ์ข้อความ หรืออัปโหลดภาพนิ่ง วิดีโอ หรือวางลิงก์ต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ได้ ซึ่งผู้ที่ติดตามสามารถแสดงความรู้สึก และแชร์ข้อความดังกล่าวให้กระจายออกไปได้ สามารถสร้างเหตุการณ์และเชิญชวนให้ผู้อื่นเข้าร่วมได้ สามารถสร้างโพล สร้างบอร์ดแสดงความคิดเห็นสำหรับผู้ติดตามได้ โฆษณาเพจให้เป็นที่รู้จักได้แต่เสียค่าใช้จ่าย สิ่งสำคัญสำหรับการใช้เฟซบุ๊กคือ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้คนอื่น ๆ ทั้งการโพสต์กระดานข้อความ (Wall post) การแสดงความคิดเห็น การกดชื่นชอบ (Like) การตอบกลับ (Reply) สามารถไลฟ์สดการเสวนา การพูดคุย หรือกิจกรรมต่าง ๆ ได้ทันที

ยูทูป

ลักษณะเด่น เป็นสื่อสังคมประเภทวิดีโอ สามารถนำเสนอเรื่องราวที่น่าสนใจ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้ เหมือนการสร้างบล็อกแต่เปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอมาเป็นรูปบวิดีโอ สามารถสร้างเป็นช่องรายการของตนเองได้

การนำไปใช้ประโยชน์ วิดีโอควรมีความยาวที่เหมาะสม ขึ้นอยู่กับความน่าสนใจของเนื้อหา อาจอยู่ระหว่าง 2-5 นาที เนื้อหาต้องน่าสนใจและเกี่ยวข้องกับกับองค์กร สามารถใช้ผู้ที่มื่ออิทธิพลในสื่อสังคมช่วยสร้างกระแสวิดีโอได้ ควรปล่อยวิดีโอในช่วงที่เหมาะสมกับพฤติกรรม การเปิดรับของผู้รับสาร หรือเชื่อมโยงกับสื่อสังคมประเภทอื่น ๆ ได้ ซึ่งจะช่วยให้วิดีโอแพร่กระจายได้รวดเร็ว

ข้อแนะนำสำหรับการใช้ยูทิวบี การสร้างเนื้อหาหรือวิดีโอเป็นแนวทางในการสร้างโอกาสในการเข้าถึงเนื้อหาของผู้รับสาร สามารถผลิตรูปแบบวิดีโอได้หลากหลาย รู้จักจังหวะและเวลาที่เหมาะสมในการเผยแพร่วิดีโอ

เว็บไซต์

Pressroom (2562) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ ประโยชน์ และความสำคัญของเว็บไซต์ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์การใช้เว็บไซต์ของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ลักษณะเด่น เว็บไซต์เป็นแหล่งรวมแหล่งสารสนเทศหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่สามารถเข้าถึงได้รวดเร็ว เว็บไซต์สามารถสร้างพื้นที่การติดต่อสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ และการโฆษณาต่าง ๆ ได้ เชื่อมโยงกับสื่อสังคมอื่น ๆ การมีเว็บไซต์สามารถสร้างความน่าเชื่อถือได้ให้แก่องค์กรได้ ค่าใช้จ่ายไม่สูง สามารถเผยแพร่เนื้อหาในรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย ทั้งข้อความ ภาพนิ่ง ภาพกราฟิก วิดีโอ สามารถแทรกเนื้อหาจากสื่อสังคมในเว็บไซต์ได้

ข้อแนะนำสำหรับการใช้เว็บไซต์ การทำให้เว็บไซต์มีผู้เยี่ยมชมนั้นสามารถทำได้หลายวิธี โดยเฉพาะการนำไปเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมที่มีผู้ใช้จำนวนมาก สื่อสังคมจึงเป็นเสมือนประตูที่นำผู้อ่านเข้ามาชมเว็บไซต์ มีการปรับปรุงดูแลเว็บไซต์ให้ทันสมัยอยู่เสมอ

ข้อจำกัดของสื่อดิจิทัล

เป็นสิ่งที่ง่ายต่อการคัดลอก การละเมิดในสิทธิของผู้อื่น เช่น การนำภาพของบุคคลหนึ่งมาตัดต่อกับภาพเปลือยกายของอีกคนหนึ่ง หรือการทำซ้ำ (Copy) กับงานสื่อที่มีลิขสิทธิ์ถูกต้องสรุปได้ว่า สื่อดิจิทัล เป็นนวัตกรรมที่สร้างขึ้นมาทดแทนสิ่งที่มีอยู่เดิม เพื่อให้ราคาถูกลงและรักษาไว้ ซึ่งมีคุณภาพ เหนือต่อประโยชน์การใช้สอยมากกว่าเดิม สื่อดิจิทัลเบื้องต้นจึงน่าจะเป็นอย่างเดียวกับองค์ประกอบเบื้องต้นของ มัลติมีเดียด้วย ซึ่งมีประกอบไปด้วยพื้นฐาน 5 ชนิด ได้แก่ ข้อความ เสียง ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว ภาพวิดีโอ ในการจัดการเรียนการสอนในทศวรรษที่ 21 เริ่มให้ความสำคัญกับสื่อเทคโนโลยีมากขึ้น เพราะสื่อมีความหลากหลาย น่าสนใจ อีกทั้งช่วยกระตุ้นความสนใจในผู้เรียนเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาได้พบว่ามีข้อจำกัด นอกจากจะมีข้อดีแล้ว ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของการเสี่ยงต่อการคัดลอกหรือ ละเมิดสิทธิของผู้อื่นได้ ดังนั้นหากเรานำสื่อดิจิทัลมาใช้หรือผลิตขึ้นมาเอง จึงต้องคำนึงในเรื่องดังกล่าวด้วย

สำหรับสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนใต้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดของสื่อดิจิทัล ในการศึกษาบทบาทและช่องทางของสื่อดิจิทัลในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นและการมีส่วนร่วม

2.3 แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ

แนวคิดวารสารศาสตร์สันติภาพ (Peace Journalism) คือ การแสดงหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในทางวารสารศาสตร์ ที่จะเปิดกรอบความคิดของนักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อมวลชน เพื่อให้การ

สื่อข่าวเป็นส่วนหนึ่งของความหวังในการคลี่คลายความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แนวคิดนี้เรียกว่า “Peace Journalism” หรือ “การสื่อข่าวเพื่อสันติภาพ”

Johan Galtung นักวิจัยด้านสันติศึกษาวิชาการชาวนอร์เวย์ ซึ่งเป็นบิดาของนักวิจัยสันติภาพยุคใหม่ผู้ก่อตั้งและผู้อำนวยการองค์กรที่เผยแพร่และรณรงค์แนวคิดเรื่องสื่อเพื่อสันติภาพที่ชื่อว่า TRANSCEND Peace and Development Network ได้นำเสนอแนวคิดสื่อเพื่อสันติภาพ (Peace Journalism) ในช่วงปี 1970 โดยมีความคิดว่า “สันติสุข” จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการผสมผสานระหว่างการใช้ความรุนแรงกับความสร้างสรรค์ (Peace = Non-Violence+Creativity) ซึ่งหมายถึงการกระทำต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เพื่อที่จะลดความขัดแย้งจนเข้าสู่สภาวะที่ไม่มีมีความรุนแรง สำหรับในส่วนของการรายงานข่าวของสื่อมวลชนควรอยู่ในกระบวนการรวบรวมข้อมูลและรายงานข่าวในทิศทางที่มุ่งไปสู่กระบวนการสันติสุขมากกว่ามุ่งนำเสนอหรือเน้นย้ำเรื่องความรุนแรง

นอกจากนี้ ในประเด็นของความสมดุลและเที่ยงธรรมของสื่อ (Balance and Fairness) ในภาวะความขัดแย้งนั้น Johan Galtung ระบุว่า เป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้ว่า ความขัดแย้งนั้นยังคงจะต้องเป็นข่าว แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้สื่อข่าวจะต้องตระหนักก็คือ สิ่งที่ต้องรายงานเป็นสิ่งแรกอาจไม่ใช่แค่ “ความจริง” เพราะการรายงานเพียงแต่ความจริงอย่างเดียวไม่ใช่สิ่งที่จะทำให้การรายงานข่าวเกิดสันติสุข หรือเลือกรายงานว่า ใครเป็นผู้ดีผู้ร้ายในเหตุการณ์ความขัดแย้ง สิ่งที่ Galtung เห็นว่าควรคำนึงถึงเป็นลำดับแรกของการรายงานข่าวความขัดแย้งก็คือ การกำหนดเป้าหมายของการทำงานที่ “สันติภาพ” (วลักษณ์กมล จ่างกมล, 2550)

ในแนวคิด Pace Journalism Lee and Maslog (2005, p. 312) ระบุว่า มีรากฐานเดียวกับแนวคิดสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา (Development Journalism) และสื่อมวลชนเพื่อสาธารณะ (Public Journalism) เป็นไปตามแนวคิดสังคมนิยมที่ให้ความสำคัญกับประชาชน การมีส่วนร่วม และความ เป็นธรรมทางสังคม

Galtung อธิบายแนวคิดการสื่อข่าวสันติภาพเปรียบเทียบกับแนวทางการสื่อข่าวที่สร้างความขัดแย้ง (War Journalism) โดยแบ่งประเภทของการสื่อข่าวทั้งสองประเภท ดังนี้

ตารางที่ 2.3 การแบ่งประเภท Peace/Conflict Journalism และ War/Violence Journalism

PEACE/CONFLICT JOURNALISM	WAR/VIOLENCE JOURNALISM
<p>1. มุ่งเน้นสันติภาพเพื่อขจัดความขัดแย้ง (Peace/conflict oriented)</p> <ul style="list-style-type: none"> - แสวงหาสาเหตุของความขัดแย้ง ใครคือผู้เกี่ยวข้อง เป้าหมายของความขัดแย้ง และประเด็นที่ขัดแย้งคืออะไร - เน้นบทสรุปแบบชนะทั้งสองฝ่าย - เปิดพื้นที่ เปิดโอกาสเสนอเหตุผล ทำความขัดแย้งให้สามารถเห็นได้ชัดเจน - ให้สิทธิในการนำเสนอแก่ทุกฝ่าย มีความเห็นอกเห็นใจกันและกัน มีความเข้าใจ มองเห็นความขัดแย้งว่าเป็นสิ่งที่ต้องหาทางออกอย่างสร้างสรรค์ - มีใจเมตตาต่อกับทุกฝ่าย - ควบคุมสถานการณ์และป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรง - ให้ความสำคัญกับผลที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังความรุนแรง เช่น ความชอกช้ำทางจิตใจ ความสูญเสียทางโครงสร้างและวัฒนธรรม 	<p>1. มุ่งเน้นสงครามและความรุนแรง (War/violent oriented)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ให้ความสำคัญกับสถานการณ์ความรุนแรง แบ่งฝักฝ่ายสองข้างชัดเจน มีเป้าหมายเดียวเพื่อจะชนะ เน้นหาผู้ชนะและผู้แพ้ - มุ่งหาว่าใครคือผู้เริ่มขจัดความรุนแรง - ปกปิดสงคราม - การสื่อข่าวแบบเขาและเรา การโฆษณาชวนเชื่อ หาพวกพ้อง - มองว่าคนอื่นคือตัวปัญหา มองหาผู้เป็นต่อในการต่อสู้ - ขาดจิตเมตตาต่อผู้อื่น - รอคอยให้เกิดความรุนแรงก่อนจึงจะรายงาน - ให้ความสำคัญเพียงผลกระทบของความรุนแรงที่ได้ชัดเจน เช่น ผู้บาดเจ็บ ผู้เสียชีวิต หรือ สิ่งของเสียหาย
<p>2. เน้นนำเสนอและเปิดเผยความจริงจากทุกฝ่าย (Truth oriented)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตรวจสอบความไม่จริงจากทุกฝ่าย - รายงานสิ่งที่ถูกปกปิด 	<p>2. เน้นการโฆษณาชวนเชื่อและปกปิดความจริง (Propaganda oriented)</p> <ul style="list-style-type: none"> - มุ่งตรวจสอบความไม่จริงจากฝ่ายอื่น - ช่วยฝ่ายตนเองรายงานหรือโกหก

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

PEACE/CONFLICT JOURNALISM	WAR/VIOLENCE JOURNALISM
<p>3. ให้ความสำคัญกับประชาชน (People oriented)</p> <ul style="list-style-type: none"> - เน้นผู้ที่ได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะผู้อ่อนแอ เช่น ผู้หญิง เด็ก เปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสได้พูด - นำเสนอชื่อของผู้กระทำผิดทุก ๆ ฝ่าย - เน้นนำเสนอบทบาทของประชาชนที่พยายามสร้างสันติสุข 	<p>3. ให้ความสำคัญกับผู้นำ (Elite oriented)</p> <ul style="list-style-type: none"> - เน้นผู้สูญเสียที่เป็นพรรคพวกตนเอง - นำเสนอเฉพาะผู้กระทำผิดของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง - เน้นนำเสนอบทบาทของผู้นำ
<p>4. มุ่งเน้นหาทางแก้ปัญหา (Solution oriented)</p> <ul style="list-style-type: none"> - สันติภาพ คือ การไม่ใช้ความรุนแรงและความสร้างสรรค์ - สนับสนุนการสร้างสันติภาพ และการป้องกันสงครามที่รุนแรงขึ้น - เน้นการสร้างสังคมที่มีโครงสร้างและวัฒนธรรมแห่งความสันติสุข - หลังจากการจัดการปัญหา จะหาทางออกเพื่อคลี่คลาย การบูรณะและการสร้างความสมานฉันท์ทางสังคม 	<p>4. มุ่งเน้นชัยชนะ (Victory oriented)</p> <ul style="list-style-type: none"> - สันติภาพ หมายถึง ชัยชนะและการต่อสู้ที่ยุติความขัดแย้ง - ปกปิดสันติภาพ เริ่มสนใจเมื่อฝ่ายตนเองกำลังมีชัยชนะ - มุ่งเน้นสนธิสัญญา สถาบัน และสังคมที่ถูกควบคุม - ออกจากพื้นที่สงครามและกลับเข้ามารายงานข่าวใหม่เมื่อเกิดความรุนแรงขึ้นอีก

แนวปฏิบัติของสื่อเพื่อสันติภาพ

McGoldrick and Lynch (อ้างถึงใน วลัยลักษณ์กมล จ่างกมล, 2550, น. 330-332) ได้ใช้กรอบแนวคิดการแบ่งประเภทการรายงานของ Galtung มาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของสื่อมวลชนในสถานการณ์ที่ต้องทำข่าวความขัดแย้ง เพื่อส่งเสริมให้เกิดสันติภาพขึ้นเรียกว่า “17 วิธีที่สื่อมวลชนเพื่อสันติภาพพึงปฏิบัติ” (17 Tips: What a Peace Journalist Would Try to Do) ดังนี้

1) หลีกเลี่ยงการนำเสนอภาพความขัดแย้งที่ต้องการเอาชนะกันของ 2 ฝ่าย ไม่ด่วนสรุปและบ่งฝักฝ่าย แต่ต้องเปิดใจเพื่อหาบทสรุปที่หลากหลาย

- 2) หลีกเลี่ยงการยึดติดกับความแตกต่างระหว่างตัวเรากับผู้อื่น ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง
- 3) หลีกเลี่ยงกับการเข้าไปจัดการกับความขัดแย้ง แต่ต้องพยายามเชื่อมโยงความสัมพันธ์และผลที่ตามมาทั้งในปัจจุบัน และอนาคต
- 4) หลีกเลี่ยงการประเมินค่าความรุนแรงเพียงผลกระทบที่เป็นรูปธรรม แต่ต้องรายงานผลกระทบที่มองไม่เห็นด้วย เช่น ผลกระทบในอนาคต หรือ ความเจ็บปวดทางใจ
- 5) หลีกเลี่ยงการกล่าวถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยแค่คำกล่าวของผู้นำ แต่จะต้องสืบสวนหาเป้าหมายที่ลึกลงไป เช่น คนระดับล่างที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ หรือคนธรรมดาทั่วไป ที่อาจมีความคิดเห็นที่ต้องการนำเสนอและแลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม
- 6) หลีกเลี่ยงการตอกย้ำสิ่งที่ยังเป็นการสร้างความแตกแยก แต่ต้องพยายามที่จะถามสิ่งที่จะนำไปสู่การผสมกลมกลืน ซึ่งจะทำการรายงานข่าวสามารถให้คำตอบหรือหนทางที่ร่วมกันได้
- 7) หลีกเลี่ยงการรายงานเพียงแค่พฤติกรรมความรุนแรงหรือรายงานความน่ากลัว แต่ต้องรายงานสะท้อนให้เห็นถึงผู้คนที่ถูกปิดกั้นหรือหมกมุ่นที่อยู่ในท่ามกลางความขัดแย้งหรือความรุนแรง
- 8) หลีกเลี่ยงการเน้นรายงานความเจ็บปวด ความกลัว และความเศร้าโศกของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ต้องนำเสนอข่าวของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างเท่าเทียมกัน
- 9) หลีกเลี่ยงการกล่าวหาว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นผู้เริ่มต้นความรุนแรง แต่ต้องพยายามมองว่าแต่ละฝ่ายมีส่วนร่วมกับปัญหาและประเด็นต่าง ๆ อย่างไร
- 10) หลีกเลี่ยงการใช้ภาษาที่แสดงถึงการตกเป็นเหยื่อ แต่จะต้องรายงานเพียงสิ่งที่เกิดขึ้น และรายงานว่าได้มีการจัดการกับเหตุการณ์ดังกล่าวอย่างไร
- 11) หลีกเลี่ยงการใช้ภาษาแสดงอารมณ์ที่ไม่ชัดเจน เพื่ออธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นกับบุคคล เช่น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การสังหารหมู่ แต่ต้องอธิบายอย่างตรงไปตรงมา และสะท้อนเหตุการณ์จริง โดยการใช้ภาษาที่มีความหมายรุนแรงต้องมีความระมัดระวังและใช้ให้ถูกต้องตรงกับเหตุการณ์
- 12) หลีกเลี่ยงการใช้คำขยาย เช่น เลวทราม ทารุณ โหดร้าย ป่าเถื่อน คำแบบนี้สะท้อนคามลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ต้องรายงานการกระทำที่ไม่เหมาะสมโดยอธิบายข้อมูลให้ชัดเจน
- 13) หลีกเลี่ยงการใช้คำที่ตีตรา เช่น ผู้ก่อการร้าย พวกหัวรุนแรง พวกบ้าคลั่ง ซึ่งเป็นคำที่ไม่มีใครยินดีให้เรียกชื่อของตนเอง เนื่องจากคำเหล่านี้แสดงให้เห็นการเลือกข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งของ

ของผู้สื่อข่าวและทำให้เห็นว่าเป็นฝ่ายที่ทำให้การเจรจาต่อรองเป็นไปได้ ซึ่งผู้สื่อข่าวจะต้องพยายามเรียกขานชื่อที่พวกเราเรียกตนเอง หรืออธิบายด้วยภาษาที่ตรงไปตรงมา

14) หลีกเลี่ยงการเน้นย้ำไปที่ การละเมิดสิทธิมนุษยชน ผู้กระทำความผิด หรือ พฤติกรรมที่ผิดพลาดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ต้องพยายามที่จะแสดงให้เห็นชื่อของผู้กระทำความผิดจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

15) หลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นหรือการกล่าวอ้างที่ดูคล้ายเป็นความจริง แต่ต้องระบุให้ชัดเจนว่าเป็นความเห็นของใคร หรือใครกล่าวหาใคร ซึ่งจะช่วยให้เห็นว่าเป็นความเห็นของแหล่งข่าว

16) หลีกเลี่ยงการรับรองเอกสารที่เป็นของผู้นำ ที่จะนำไปสู่ชัยชนะของการใช้กำลัง แต่จะต้องถามถึงสิ่งที่จะแก้ไข หรือรับมือกับความขัดแย้งอย่างสันติ

17) หลีกเลี่ยงการรอคอยให้ผู้นำเสนอแนะทางออก แต่ต้องพยายามหาแนวทางสร้างสันติ จากทุกฝ่ายทั้งภาคประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับทุกภาพส่วน

McGoldrick and Lynch (2000) ยังได้กล่าวถึงหน้าที่ที่สำคัญของนักข่าวเพื่อสันติภาพว่า ต้องรายงานเบื้องหลังของความขัดแย้ง มีการพัฒนาในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลและเข้าใจถึงก่อตัวสาเหตุของความขัดแย้งจากบริบททางสังคมต่าง ๆ เช่น ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมในพื้นที่นั้น ๆ รวมถึงต้องมีการวิเคราะห์ผลกระทบที่ตามมาทั้งที่เห็นเป็นรูปธรรม และที่เป็นนามธรรมเช่นเรื่องที่กระทบต่อจิตใจ ที่สำคัญคือ ต้องมุ่งระดมความคิดเห็นจากทุกส่วนของสังคมเพื่อแสดงหาหนทางออกของปัญหา

การสื่อข่าวที่ไหวรู้ต่อความขัดแย้ง (Conflict Sensitive Journalism)

Howard (2004) นักวิชาชีพและนักวิชาการด้านการสื่อสารข่าวเพื่อสันติภาพเจ้าของหนังสือ Conflict sensitive Journalism ได้กล่าวว่า การสื่อข่าวที่ดีและมีคุณภาพ ผู้สื่อข่าวจะต้องอาศัยความรู้และมาตรฐานทางวิชาชีพที่สามารถรายงานข่าวได้อย่างถูกต้องครบถ้วนและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด หน้าที่ของการสื่อข่าวก็คือ การทำให้สาธารณชนได้รับข้อมูลที่ดีและเพียงพอ เพื่อการตัดสินใจ อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมถูกคุกคามจากสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดจากความขัดแย้ง วิชาชีพวารสารศาสตร์ก็ต้องเผชิญกับความยากลำบากมากยิ่งขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่เนื่องจากอาจมีความพยายามที่จะควบคุมสื่อ ข้อมูลข่าวสารจึงอาจเชื่อถือไม่ได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากการถูกตัดทอนกลั่นกรอง ประกอบกับมีประเด็นความเสี่ยงในความปลอดภัยของผู้สื่อข่าว ซึ่งการสื่อข่าวที่ดีและมีคุณภาพยังมีความจำเป็นมากที่สุดต่อสังคม

การสื่อข่าวที่น่าเชื่อถือแก่สาธารณะในช่วงเวลาที่เกิดสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงนั้นจำเป็น ต้องใช้ทักษะทางวิชาชีพมากเป็นพิเศษกว่าการรายงานข่าวในภาวะปกติ ซึ่งมีผู้สื่อข่าว

ต้องมีความเข้าใจมากขึ้นว่าอะไรคือต้นตอของความขัดแย้ง และความขัดแย้งนั้นจะดำเนินไป หรือจะมีจุดจบลงอย่างไร ผู้สื่อข่าวต้องรู้ว่าจะไปหาข้อมูลถึงสาเหตุและทางออกความขัดแย้งได้จากที่ไหน การที่ผู้สื่อข่าวให้ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้แก่สาธารณชน จะทำให้ประชาชนมีความรู้และความเข้าใจมากยิ่งขึ้นและอาจมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ในท้ายที่สุด

Howard (2004) ได้เสนอคู่มือการรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้งและสร้างเสริมทัศนคติภาพ เพื่อให้ผู้สื่อข่าวใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ ได้เข้าใจการรายงานข่าวในรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “การสื่อสารที่ไว้วางใจต่อความขัดแย้ง” (Conflict Sensitive Journalism) และตระหนักถึงทักษะพิเศษในบทบาทดังกล่าว

Howard ได้อธิบายว่าผู้สื่อข่าวที่เป็นมืออาชีพนั้นจะต้องเน้นที่การนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน และไม่ลำเอียงเข้าข้างใคร การสื่อข่าวที่ดีจะช่วยทำให้ความขัดแย้งลดลง ซึ่งในการทำหน้าที่ของผู้สื่อข่าวที่จะช่วยคลี่คลายความขัดแย้งมีหลายช่องทาง โดยผู้สื่อข่าวสามารถรายงานข่าวได้ตามปกติผ่านกระบวนการทำงานที่ทำอยู่แล้ว ดังนี้

1) การเป็นช่องทางในการสื่อสาร (channeling communication) ในสถานการณ์ความขัดแย้ง สื่อมวลชนมักจะถูกให้ความสำคัญและเป็นสื่อกลางที่มักจะถูกใช้โดยฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งเพื่อส่งสารที่คุกคาม ข่มขู่

2) การให้การศึกษา (educating) แต่ละฝ่ายที่อยู่ในเหตุการณ์ความขัดแย้งจำเป็นต้องรู้ว่าเงื่อนไขและข้อจำกัดของอีกฝ่ายในการสร้างความสมานฉันท์คืออะไร เช่น การเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจนั้นสามารถให้ความรู้แก่อีกฝ่ายเพื่อหลีกเลี่ยงข้อเรียกร้องการแก้ปัญหา ทำให้การแก้ปัญหาหาง่ายและรวดเร็ว

3) การสร้างความเชื่อมั่น (Confidence-building) การขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกันเป็นสาเหตุที่สำคัญของปัญหาความขัดแย้ง สื่อสามารถช่วยลดความสงสัยและความไม่ไว้วางใจกันได้โดยเจาะลึกข้อมูลต่าง ๆ และเปิดเผยให้มากที่สุดเพื่อให้ไม่มีความลับที่ต้องหวาดกลัว นอกจากนี้การรายงานข่าวที่ดียังต้องนำเสนอตัวอย่างของทางออกจากที่อื่น ๆ และอธิบายให้เห็นถึงความพยายามและความเป็นไปได้ของการสร้างความสมานฉันท์ทางสังคม

4) การแก้ไขการรับรู้และความเข้าใจที่ผิด ๆ (Correcting misperceptions) โดยการตรวจสอบและรายงานให้ทราบถึงความเข้าใจและการรับรู้ที่ผิด ๆ ที่ทั้งสองฝ่ายมีต่อกัน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการทบทวนมุมมองและหันหน้าเข้าหากันเพื่อลดความขัดแย้ง

5) การสร้างความรู้สึกของความเป็นมนุษย์ (Making them human) การทำให้ต่างฝ่ายต่างรู้จักตัวตนกันมากขึ้นเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ การสื่อข่าวที่ดีต้องสะท้อนเรื่องราวของคนที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ และอธิบายว่าเขาเหล่านั้นได้รับผลกระทบอะไรบ้าง

6) การอธิบายผลประโยชน์เบื้องหลัง (Identifying underlying interests) ในเหตุการณ์ ความขัดแย้งนั้นแต่ละฝ่ายจำเป็นต้องรู้ถึงผลประโยชน์เบื้องหลังที่แท้จริงของแต่ละฝ่าย การสื่อข่าว ที่ดีจะต้องซักถามและหาคำตอบที่แท้จริง มองให้พื้นผลประโยชน์ของผู้นำและเสาะหา ผลประโยชน์ของกลุ่มที่ใหญ่กว่า

7) การเป็นพื้นที่ระบายอารมณ์ความรู้สึก (Emotional outlet) การที่จะให้ความขัดแย้ง คลี่คลายได้นั้น จำเป็นที่จะต้องมียช่องทางหรือพื้นที่ให้ฝ่ายต่าง ๆ ระบายความรู้สึก เพราะ ไม่เช่นนั้น อาจทำให้เกิดการความตึงเครียด และทำให้สถานการณ์เลวร้ายลง สื่อสามารถเป็นพื้นที่ สำคัญในการเปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายได้พูด แทนที่จะได้เกิดการถกเถียงอย่างซึ่งหน้าระหว่างฝ่าย ตรงข้าม

8) การกำหนดกรอบในการสื่อสารความขัดแย้ง (Framing the conflict) การอธิบาย เหตุการณ์ความขัดแย้งด้วยวิธีการที่แตกต่างกันสามารถช่วยลดความตึงเครียดได้ดังนั้น ในการสื่อ ข่าวที่ดีทั้งผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการต้องพยายามแสวงหาแง่มุมและความคิดเห็นที่แตกต่าง หรือมี ความเข้าใจในแบบใหม่ การสื่อข่าวที่ดีสามารถกำหนดกรอบความคิดใหม่เกี่ยวกับความขัดแย้ง สำหรับคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายได้

9) การให้เกียรติและสร้างความเห็นชอบ (Face-saving, consensus-building) เมื่อฝ่าย ต่าง ๆ ที่ขัดแย้งพยายามที่จะหาทางแก้ปัญหา นั้น ทั้งสองฝ่ายต้องพยายามลดความหวาดกลัวของ ผู้สนับสนุน ในการรายงานข่าวผู้สื่อข่าวต้องช่วย ทำให้ไม่เสียหน้าและสร้างความเห็นชอบ และต้อง เข้าถึงแม้แต่ผู้ที่อยู่ห่างไกล

10) การเสนอทางออก (Solution-building) สื่อจะต้องพยายามสรุปและรายงานให้เห็น ถึงสิ่งที่เป็นข้อเสนอทางออกของปัญหา แทนการตอกย้ำแต่เพียงปัญหาและข้อเรียกร้องของแต่ละ ฝ่ายซึ่งถือเป็นเรื่องปกติของการแสดงออกถึงข้อเรียกร้องของแต่ละฝ่าย

11) การสร้างสมดุลอำนาจ (Encouraging a balance of power) เมื่อมีการเจรจาเกิดขึ้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งต่างก็คาดหวังว่าพวกเขาจะต้องได้รับความสนใจและให้ ความสำคัญอย่างเท่าเทียมกัน สื่อจึงต้องมีความสมดุลไม่เอนเอียง

อย่างไรก็ตามบทบาทของสื่อในการนำเสนอข่าวท่ามกลางความขัดแย้ง ผู้สื่อข่าวจะต้อง แสวงหาความจริงที่ถูกต้อง อะไรคือต้นตอของความขัดแย้ง อะไรที่ทำให้ความขัดแย้งกลายเป็น ความรุนแรง ความรุนแรงในพื้นที่เป็นความรุนแรงแบบใด มีการนำรายงานผ่านสื่อหรือไม่ และ สื่อในพื้นที่ได้แสดงบทบาทอะไรบ้าง ความคิดเห็นของผู้รับผลกระทบจากความรุนแรงดังกล่าวได้ ถูกนำเสนอผ่านสื่อ หรือมีการรายงานข่าวเกี่ยวกับทางออกของปัญหามากน้อยเพียงใด ผู้สื่อข่าวได้ เร่งเร้าให้ผู้นำของทั้งสองฝ่ายเกี่ยวกับการนำเสนอรายละเอียดของทางออกหรือไม่ และผู้สื่อข่าวได้

รายงานความจริงและสิ่งที่เป็นรากฐานของปัญหาที่แท้จริงหรือไม่ ซึ่งการมีทักษะในการวิเคราะห์ ความขัดแย้งจะทำให้ผู้สื่อข่าวสามารถพัฒนานำไปสู่ผู้สื่อข่าวมืออาชีพที่มีประสิทธิภาพและเป็น บุคคลที่มีจิตสำนึกมากยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ความขัดแย้งสำหรับผู้สื่อข่าว

- 1) ผู้สื่อข่าวควรแสวงหาฝ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและความคิดเห็นที่แตกต่างไม่ควรนำเสนอ ซ้ำ ๆ แต่เฉพาะข้อเรียกร้องของฝ่ายผู้นำเดิม ๆ
- 2) ผู้สื่อข่าวควรตรวจสอบสิ่งที่แต่ละฝ่ายกำลังแสวงหา และความเป็นไปได้ที่จะถอน ตัวประนีประนอม หรือการก้าวข้ามกรอบความคิดเดิม ผู้สื่อข่าวต้องเขียนเกี่ยวกับความเป็นไปได้ เหล่านี้
- 3) การวิเคราะห์ความขัดแย้งทำให้ผู้สื่อข่าวเข้าใจว่าผู้เจรจาต่อรองกำลังทำอะไรอยู่ และสามารถรายงานข่าวได้อย่างน่าเชื่อถือมากขึ้น
- 4) การวิเคราะห์ความขัดแย้งทำให้ผู้สื่อข่าวสามารถระบุแหล่งข่าวที่จะไปหาข้อมูลได้ มากขึ้น

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าในสถานการณ์ความขัดแย้ง จำเป็นต้องอาศัยการสื่อข่าวที่มี คุณภาพเพื่อให้ประชาชน มีข้อมูลที่ดีเพื่อเป็นฐานในการตัดสินใจและสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหา ได้ แต่ในหลายพื้นที่ผู้สื่อข่าวต้องทำงานอยู่ในสถานการณ์การควบคุมของรัฐบาลหรือกลุ่ม ผลประโยชน์ที่มีอำนาจ ทำให้มีข้อจำกัดในการสื่อข่าว อย่างไรก็ตาม หากที่ใดก็ตามที่ผู้ประกอบ วิชาชีพข่าวสามารถทำงานได้อย่างเป็นอิสระ และสามารถควบคุมการทำงานของตนเองได้ ก็ถือว่าเป็นมาตรฐานทางวิชาชีพที่ดีได้ เกี่ยวกับประเด็นนี้ผู้สื่อข่าวจึงต้องยึดหลักทางจริยธรรมที่ ไม่แตกต่างไปจากการรายงานข่าวทั่วไป หลักจริยธรรมนี้ก็คือ องค์กรประกอบของการสื่อข่าวที่มี คุณภาพ 3 ประการ คือ

- 1) ความถูกต้องครบถ้วน (accuracy) ข้อมูลที่ถูกต้องถือว่ามีสำคัญมากที่สุด ใน องค์กรประกอบทั้งหมด ทุกอย่างที่ยังรายงานไปไม่ว่าจะเป็นการสะกดชื่อ ความจริงที่เกิดขึ้น หรือ ความหมายแท้จริงที่ถูกสื่อสารออกมาจะต้องรายงานอย่างถูกต้อง ครบถ้วน ผู้สื่อข่าวที่ดีจะต้องมี การตรวจสอบหลักฐานและความถูกต้องสิ่งเหล่านั้นก่อนที่นำเสนอออกไปสู่สาธารณชน ดังนั้น การหาข่าวจะต้องได้ข่าวที่ถูกต้อง เพราะไม่มีประชาชนคนไหนอยากพูดกับผู้สื่อข่าว ถ้าเขารู้สึก ห้วนเกรงว่าผู้สื่อข่าวจะรายงานสิ่งที่เขาพูดอย่างไม่ถูกต้อง หรือไม่อธิบายสิ่งที่เกิดอย่างตรงตาม ความจริง
- 2) การไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดหรือความสมดุล (impartiality/balance) นั่นคือ การไม่รายงานข่าว เพียงด้านเดียว แต่ต้องมีการรายงานข้อมูลของทั้งสองฝ่าย ไม่เลือกข้างในการรายงานข่าว ซึ่ง

ส่วนใหญ่ในการขัดแย้งนั้นมักจะมีสองฝ่ายเสมอ ประชาชนต้องการที่จะรู้ว่าทั้งสองฝ่ายพูดอะไร และมีผลกระทบอะไรกับเขาบ้าง

3) ความรับผิดชอบ (responsibilities) ผู้สื่อข่าวมีพันธะหน้าที่ต่อประชาชนที่ถูกกล่าวถึงในข่าว และต่อสังคมที่ผู้สื่อข่าวรายงานข่าวไปให้รับทราบ จะต้องรับผิดชอบต่อปกป้องแหล่งข่าว กรณีที่แหล่งข่าวไม่ต้องการที่จะเปิดเผยชื่อเนื่องจากเกรงว่าจะมีความไม่ปลอดภัย รวมถึงผู้สื่อข่าวจะต้องใช้วิธีการที่ซื่อสัตย์ในการได้มาซึ่งข้อมูลและไม่เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย

องค์ประกอบทั้งสามประการถือเป็นพื้นฐานของการทำให้ผู้สื่อข่าวได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากประชาชน ที่เรียกว่า “การสื่อข่าวที่เชื่อถือได้” (reliable journalism)

Howard ยังได้อธิบายเกี่ยวกับความไว้วางใจต่อความขัดแย้งของผู้สื่อข่าวว่า การรายงานเหตุการณ์ความขัดแย้ง ไม่เหมือนการรายงานข่าวประเภทอื่น ๆ เช่น ข่าวกีฬา ที่ผู้สื่อข่าวเพียงแต่บรรยายว่ามีอะไรเกิดขึ้น เนื่องจากเป็นที่ตระหนักดีว่าในปัจจุบัน ความจริงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาได้ แต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งต่างก็มีวิธีการที่จะใช้สื่อและบอกความจริงเฉพาะบางแง่มุมกับสื่อ ดังนั้น ผู้สื่อข่าวจะต้องมีความไว้วางใจต่อความขัดแย้งที่เกิดขึ้น และตระหนักว่าไม่มีความจริงที่แท้ (bare fact) เพราะถ้าเพียงแต่รายงานเฉพาะความจริงแท้ ๆ ประชาชนก็จะเข้าใจความขัดแย้งเพียงแค่สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเท่านั้น แต่ถ้าหากมีการสืบค้นหาข่าวที่อยู่เบื้องหลังที่เกิดขึ้น และนำเสนอข้อมูลอื่นๆ เช่น ข้อเสนอ ทางออกที่เป็นไปได้ หรือรายงานว่าเหตุการณ์นั้นกระทบกับชีวิตของประชาชนอย่างไรบ้าง รวมถึงสอบถามความคิดเห็นของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าวที่สำคัญ คือ ผู้สื่อข่าวต้องรายงานความพยายามต่าง ๆ ที่จะยุติความขัดแย้งและตีแผ่ข้อมูลความจริงที่มีอยู่

บางครั้งการรายงานข่าวของผู้สื่อข่าวอาจก่อให้เกิดผลด้านลบกับชุมชน เนื่องจากทำให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัวหรือสนับสนุนให้เกิดความรุนแรง หรือในอีกด้านการรายงานข่าวอาจทำให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลที่ผิดและรู้สึกปลอดภัยขึ้น เนื่องจากได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความพยายามที่จะลดความขัดแย้ง ซึ่งก็คือการสื่อข่าวเรียกว่า ไว้วางใจต่อความขัดแย้ง

ผู้สื่อข่าวที่ไว้วางใจต่อความขัดแย้งจะใช้วิธีการวิเคราะห์ความขัดแย้งและค้นหาความคิดเห็นและมุมมองใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง และรายงานว่าที่ผ่านมามีความขัดแย้งอื่น ๆ ได้รับการแก้ไขอย่างไร รวมถึงรายงานข่าวโดยปราศจากอคติไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แต่จะให้ความสนใจกับการค้นหาทางออก ซึ่งการตรวจสอบการสื่อข่าวที่แสดงให้เห็นถึงการไว้วางใจต่อความขัดแย้งของผู้สื่อข่าว Howard ได้อ้างอิงและปรับปรุงมาจาก 17 วิธีที่สื่อมวลชนเพื่อสันติภาพพึงปฏิบัติดังกล่าวไปแล้วข้างต้น

ดังนั้นผู้สื่อข่าวจึงต้องมีมาตรฐานเรื่องความถูกต้อง เที่ยงธรรม และความรับผิดชอบ เพื่อที่จะขจัดคำนิยามและอคติส่วนบุคคลออกไป ซึ่งทางหนึ่งที่สำคัญมากก็คือ การจัดการสร้างภาพคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดแบบตีตราประทับ (Stereo types) และข้อสมมุติฐานออกไปจากข่าวให้ได้ การสร้างภาพแบบตีตราประทับมักจะนำเสนอให้เห็นถึงความแตกต่างไปจากฝ่ายที่ตรงกันข้าม เช่น เชื้อชาติ ศาสนา หรือชนชั้น โดยทำให้สิ่งนั้นมีความสำคัญมาก การรายงานข่าวแบบนี้มักจะตั้งข้อสมมุติฐานว่าอีกฝ่ายหนึ่งมักจะปฏิบัติเช่นนี้เสมอไม่เคยเปลี่ยนแปลง การสร้างภาพแบบตีตราประทับนี้จะกล่าวหาความเชื่อทางศาสนา ชนชั้น หรือวัฒนธรรมของอีกฝ่ายว่าเป็นต้นเหตุของทุกสิ่งที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจทำให้เกิดข้อผิดพลาดและก่อให้เกิดอคติและความขัดแย้งขึ้นได้

- นี่เป็นข่าวที่จำเป็นหรือไม่ในรายงานข่าวนี้อาจมีผลประโยชน์สาธารณะคืออะไร เรื่องนี้เป็นข่าวเพียงเพราะเป็นเรื่องของอีกฝ่ายหรือไม่

- แม้ว่าข้อมูลที่น่าเสนอจะถูกตัด แต่รายงานข่าวนี้อาจก่อให้เกิดอคติหรือไม่ รายงานนี้สามารถนำเสนอในรูปแบบอื่นได้หรือไม่

- ในรายงานข่าวมีความคิดเห็นที่หลากหลายหรือไม่ ผู้สื่อข่าวได้สอบถามความคิดเห็นที่แตกต่างกันของคนธรรมดาและผู้เชี่ยวชาญหรือไม่

- ในรายงานข่าวมีการใช้ภาษาที่ก่อให้เกิดความไม่พอใจหรือสร้างความมึนงงหรือไม่ และความคิดเห็นเหล่านี้ได้มีการสร้างสมดุลกับความเห็นอื่นที่แตกต่างหรือไม่อย่างไร

- ในการรายงานข่าวอาจพิจารณาแนะนำเสนอเกี่ยวกับเชื้อชาติหรือวัฒนธรรมของผู้ก่อเหตุและผู้ตกเป็นเหยื่อหรือไม่ ข้อมูลเหล่านี้มีความสำคัญกับสาธารณชนหรือไม่ ทำไม

วลักษณ์กมล จ่างกมล (2550) เห็นว่า การรายงานข่าวเพื่อสันติภาพต้องก้าวพ้นไปจากการตอบคำถาม 5W1H (What, Where, Who, When, Why, How) ตามหลักการวารสารศาสตร์แบบเดิม แต่ต้องเพิ่มเติม “S” Solution หรือ การแก้ปัญหา และ “C” Common Ground หรือ การนำเสนอเบื้องลึกของความขัดแย้ง ผนวกเข้าไปด้วย ซึ่งทำให้เห็นว่าหลักการสื่อข่าวเพื่อสันติภาพไม่ได้มองสื่อมวลชนเป็นแค่ผู้ส่งข่าวสาร แต่เป็นกลไกในการสร้างสันติภาพด้วย

Galtung (1998) ยังสรุปให้เห็นถึงงานของผู้สื่อข่าวที่จะเอื้อให้ใช้กระบวนการสันติภาพในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งว่า ต้องมีเป้าหมายที่จะให้ความสำคัญกับการนำเสนอข้อมูลเพื่อการขยายความในประเด็นดังต่อไปนี้

1) ควรแสวงหาคำตอบว่า ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับเรื่องอะไรบ้างมีผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นใครและแต่ละฝ่ายมีเป้าหมายหรือมีความต้องการอะไร

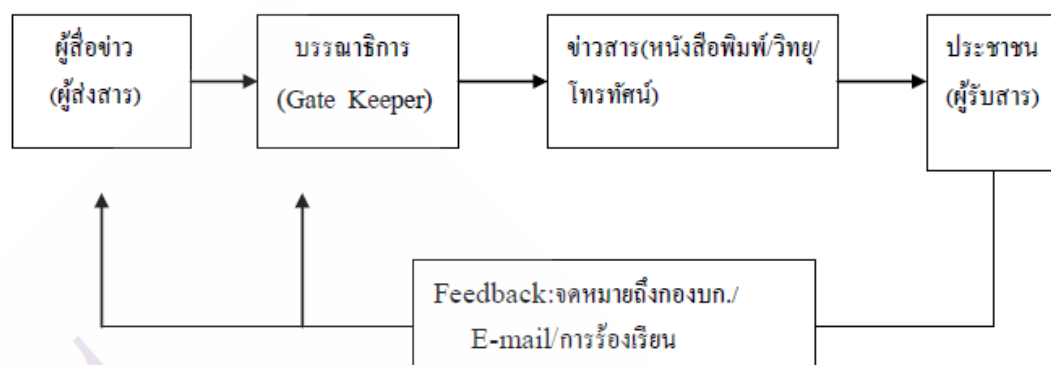
2) มีประเด็นเรื่องโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม หรือประวัติศาสตร์เป็นสาเหตุที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นหรือไม่

- 3) มีทางออกที่หลากหลายและสร้างสรรค์ใดบ้างที่จะก้าวผ่านความขัดแย้งนี้ และสามารถป้องกันไม่ให้ความรุนแรงเกิดขึ้น
- 4) ถ้าความรุนแรงเกิดขึ้นแล้ว ผลกระทบที่มองไม่เห็นที่อาจจะเกิดขึ้นมีอะไรบ้าง เช่น ความเจ็บปวดความสูญเสียทางจิตใจและวัฒนธรรมอันอาจนำไปสู่ความเคียดแค้นชิงชัง
- 5) ใครหรือองค์กรใดบ้างที่ทำหน้าที่ในการป้องกันความรุนแรง และมีแนวทางอย่างไร สังคมและสื่อมวลชนควรจะมีหนทางใดในการสนับสนุนองค์กรเหล่านี้ได้บ้าง
- 6) ใครเป็นผู้เชี่ยวชาญ บุรณะ และซ่อมแซมความสูญเสีย และสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นได้บ้าง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดสื่อสันติภาพ เป็นกรอบในการวิเคราะห์ลักษณะการเป็นสื่อสันติภาพของสื่อทางเลือก ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์การนำเสนอข่าวของสื่อทางเลือกบนสื่อดิจิทัล กรณีปัญหาสามจังหวัดชายแดนใต้

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของสื่อในยุคดิจิทัล

จากการเข้ามามีบทบาทของสื่ออินเทอร์เน็ตทำให้มีการวิพากษ์กันอย่างกว้างขวางภายในกลุ่มนักวิชาการและวิชาชีพด้านสื่อสารมวลชนต่อบทบาทอิทธิพลของสื่ออินเทอร์เน็ตต่อการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการข่าว ไม่ว่าจะเป็นการกรองข่าวสาร การค้นคว้าและได้มาซึ่งข้อมูล ตลอดจนช่องทางการเผยแพร่และเนื้อหาที่ปรับเปลี่ยนไปซึ่งการจะเข้าใจบทบาทของสื่อสังคมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสื่ออินเทอร์เน็ตนั้นต้องศึกษาพื้นฐานของลักษณะการทำข่าวแบบดั้งเดิมหรือที่เรียกว่า Traditional Journalism ก่อน หากพิจารณาจากโมเดลการไหลของข่าวสารในองค์กรข่าวและกระบวนการทำข่าวตลอดจนการเผยแพร่ข่าวสารแบบเดิมของสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ โดยไม่มีสื่ออินเทอร์เน็ตเข้ามาเกี่ยวข้องจะพบว่าเป็นการสื่อสารทางเดียวจากองค์กรข่าวไปสู่ผู้รับสารเป็นหลักโดยบทบาทหน้าที่สำคัญของผู้สื่อข่าวและกองบรรณาธิการในองค์กรข่าวคือการคัดเลือกข่าวสารและการนำเสนอเรื่องที่ผ่านการกรองโดยพิจารณาจากความจำเป็นต่อการรับรู้ของผู้รับสารและสังคมแล้วส่งตรงผ่านสื่อไปยังผู้รับสาร การมีส่วนร่วมจากผู้รับสารคือในฐานะเป็นแหล่งข่าวเมื่อผู้สื่อข่าวต้องการข้อเท็จจริงและความเห็นประกอบข่าวนั้น การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานข่าวกับผู้รับสารเป็นในลักษณะผ่านจดหมายถึงกองบรรณาธิการหลังจากที่ข่าวมีการเผยแพร่ไปแล้ว (Nip, 2006)

ภาพที่ 2.1 แสดงกระบวนการสื่อข่าวแบบดั้งเดิม

จากโมเดลการสื่อข่าวแบบดั้งเดิม (Traditional Journalism) ข้างต้นจะเป็นว่า การไหลของข่าวสารและกระบวนการทำข่าวนั้น เริ่มต้นจากผู้สื่อข่าวทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเด็นข่าวเขียนเป็นข่าว หรือรายงานข่าวเรื่องนั้นส่งต่อเข้าสู่กองบรรณาธิการให้ทำหน้าที่เป็นผู้กรองข่าวสาร คัดเลือกข่าวที่จะส่งต่อไปยังผู้รับสาร โดยมีปัจจัยในการคัดเลือกข่าวขึ้นอยู่กับนโยบายขององค์กรการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda Setting) ซึ่งในงานข่าวแบบดั้งเดิมนั้นบทบาทนายทวารข่าวสารหรือ Gate Keeper มีความสำคัญมากในการคัดเลือกข่าวที่คิดว่าสังคมจำเป็นต้องรู้แล้วนำเสนอโดยเป็นผู้กำหนดทั้งประเด็นที่จะนำเสนอ เวลา ความถี่ และปริมาณข่าวที่จะนำเสนอด้วย

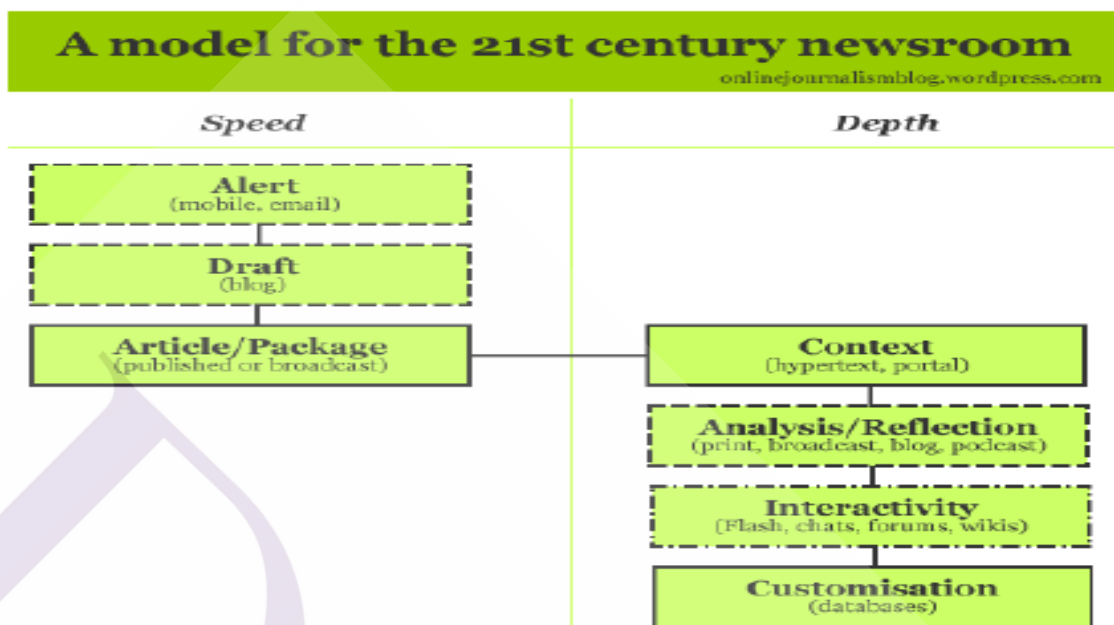
เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตทำให้เกิดลักษณะของการทำข่าวในรูปแบบออนไลน์ซึ่งเรียกว่า Online Journalism การทำงานของผู้สื่อข่าวออนไลน์ หรือผู้สื่อข่าวที่ต้องบูรณาการเทคโนโลยีสื่อออนไลน์เข้ากับกระบวนการทำข่าวมีลักษณะการทำงานเฉพาะที่เพิ่มขึ้นจากสื่อดั้งเดิม Deuze (2003) อธิบายว่าผู้สื่อข่าวที่ใช้สื่อออนไลน์ต้องเลือกตัดสินใจการใช้สื่อที่แตกต่างให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะนำเสนอ (Multimodality) ต้องคำนึงถึงช่องทางเครื่องมือที่จะทำให้มีการโต้ตอบกับผู้รับสารและมีเครื่องมือให้ผู้รับสารสามารถเลือกรับข่าวสารในรูปแบบที่ต้องการได้ (Interactivity) และต้องคำนึงถึงการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวไปสู่ประเด็นหรือฐานข้อมูลอื่น ๆ ผ่าน Hyperlink (Hypertextuality)

แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ (Model) กระบวนการสื่อข่าว

นักวิชาการหลายคนพยายามอธิบายและเสนอรูปแบบวิธีการของการทำข่าว การไหลของข่าวการทำข่าวของกองบรรณาธิการข่าวที่เปลี่ยนแปลงไปโดยเป็นผลมาจากการนำสื่อออนไลน์เข้ามาหลอมรวม (Convergence) กับสื่อดั้งเดิม ซึ่งเป็นแนวทางหลักในการปรับตัวขององค์กรข่าว

ในยุคการสื่อสารดิจิทัล หลักที่นักวิชาการ Deuze 2001; Harper 1998; Pavlik 1999 (อ้างถึงใน สกฤตศรี ศรีสารคาม, 2554, น. 8) เสนอแนวคิดที่ตรงกันคือ การปฏิวัติของงานด้านวารสารศาสตร์ (revolution in journalism) เป็นผลมาจากเทคโนโลยีสื่อออนไลน์ที่มีลักษณะเฉพาะของการเชื่อมต่อข้อมูล (Hypertext) การมีปฏิสัมพันธ์ (interactivity) การผลิตสื่อมัลติมีเดีย (Multimedia) การสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) การมีส่วนร่วมและทำงานร่วมกันระหว่างผู้สื่อข่าวบรรณาธิการและผู้รับสาร (Participation and Collaboration) โดยประเด็นสำคัญคือในกระบวนการสื่อข่าวตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการจะเป็นรูปแบบการทำข่าวแบบการร่วมมือกันแบบหุ้นส่วน (Partnership) ในการทำข่าวและการสร้างความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ของสังคมให้ทำงานร่วมกันกับองค์กรสื่อ (Skoler, 2009 ; Paul Bradshaw, 2007 อ้างถึงใน สกฤตศรี ศรีสารคาม, 2554, น. 9) บอกว่า กระบวนการทำข่าวแบบใหม่นี้ต้องให้ความสำคัญใน 2 มิติคือ มิติเร็ว และ มิติความลึกซึ่งเป็นศักยภาพ 2 ส่วนของสื่อออนไลน์ที่ควรถูกนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ โดยเสนอการทำงานของกองบรรณาธิการให้มีการใช้สื่อดั้งเดิมร่วมกับสื่อออนไลน์เพื่อให้สามารถรายงานข่าวได้ทั้งในมิติลึก (Depth) และมิติของความเร็ว (Speed) โดยแบ่งออกเป็น 7 ขั้นตอน

ภาพที่ 2.2 รูปแบบการทำงานของกองบรรณาธิการข่าวศตวรรษที่ 21

ขั้นตอนการเตือนให้ทราบ (Alert) เป็นการรายงานเหตุการณ์ว่าเกิดอะไรขึ้นทันทีที่มีข้อมูลข่าวเข้ามา โดยรายงานผ่านเทคโนโลยีมือถือและอินเทอร์เน็ต เช่น SMS ข้อความข่าวสั้นผ่าน Twitter และ Facebook เพื่อเตือนให้ผู้รับสารรู้ว่าเกิดเหตุการณ์ใดขึ้นและดึงความสนใจให้ติดตามข่าวสารนั้นต่อ ขั้นตอนนี้ช่วงชิงกันเรื่องความเร็วเพื่อประกาศว่าใครเป็นเจ้าของข่าวนั้นก่อนกันด้วยระหว่างองค์กรข่าวต่าง ๆ

ขั้นตอนข่าวร่าง (Draft) คือการรายงานข่าวแบบคร่าว ๆ โดยให้รายละเอียดเท่าที่รวบรวมได้อัปเดตเพิ่มเติมเป็นระยะ ซึ่งรายละเอียดเหล่านี้จะยังไม่ละเอียดพอที่จะนำเสนอออกสื่อหลัก ซึ่งการทำงานในขั้นตอนนี้จะทำแบบ Real-time หรือ ณ เวลาที่มีข้อมูลใหม่เข้ามา เพื่อให้ผู้รับสารติดตามได้ต่อเนื่อง และเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมจากการตอบโต้ของผู้รับสาร สามารถใช้เครื่องมือ Blog ทำงานในขั้นตอนนี้ได้

ขั้นตอนรายงานงานข่าว (Article / Package) ระหว่างการทำหน้าที่ในมิติเร็ว และลึกของสื่อออนไลน์ต่อการรายงานข่าว การเผยแพร่ข่าวผ่านสื่อดั้งเดิมอย่างหนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ ในกระบวนการนี้ การบรรณาธิการข่าว หรือการตัดสินใจของกองบรรณาธิการในการคัดเลือกข่าว และข้อมูลที่จะนำเสนอ ผลิตเป็น“รายงานข่าวหรือสื่อบรรณาการ” (Package) โดยมีคุณค่าของการผลิตที่มากขึ้นและมีความสมบูรณ์ของเนื้อหาตามประเด็นที่ต้องการนำเสนอ

ขั้นตอนเพิ่มเติมข้อมูล (Context) เป็นการให้ข้อมูลเพิ่มเติม ข้อมูลสนับสนุน ข้อมูลต่อยอดที่เกี่ยวข้องกับข่าวนั้น โดยอาศัยธรรมชาติของสื่อออนไลน์ในการเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ เข้ามาด้วยกันด้วย Hyperlink ซึ่งทำให้การค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับข่าวหนึ่งกว้างและครอบคลุมหลายประเด็นมากขึ้น

ขั้นตอนการวิเคราะห์และสะท้อนมุมมองเกี่ยวกับข่าว (Analysis / Reflection) เป็นการรวบรวมปฏิกิริยาตอบรับความเห็นแบบทันทีจากแหล่งต่าง ๆ ในชุมชนบล็อกโดยทั่วไป หรือจาก Blog หรือ Forum ของนักข่าว / สำนักข่าวเอง โดยรวบรวมจากทั้งผู้ที่ได้รับข้อมูลและผู้ที่ได้รับผลกระทบ นำไปสู่การอภิปรายมุมมองที่แตกต่าง

ขั้นตอนการมีปฏิสัมพันธ์ (Interactivity) ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบสองทาง ครอบคลุมเรื่องการแลกเปลี่ยนความเห็น การแบ่งปันข้อมูล การสร้างช่องทางความร่วมมือในการร่วมกันรายงานข่าวหรือหาข้อมูลข่าวระหว่างผู้สื่อข่าวและผู้รับสาร

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือให้ผู้รับสารเลือกรับข้อมูลได้ตามต้องการ (Customisation) ทั้งรูปแบบของเนื้อหา วิธีการรับสาร และเวลาในการรับสาร การเชื่อมโยงข้อมูลที่เกี่ยวข้อง แนะนำเนื้อหาเพื่อให้อ่านต่อ เป็นต้น

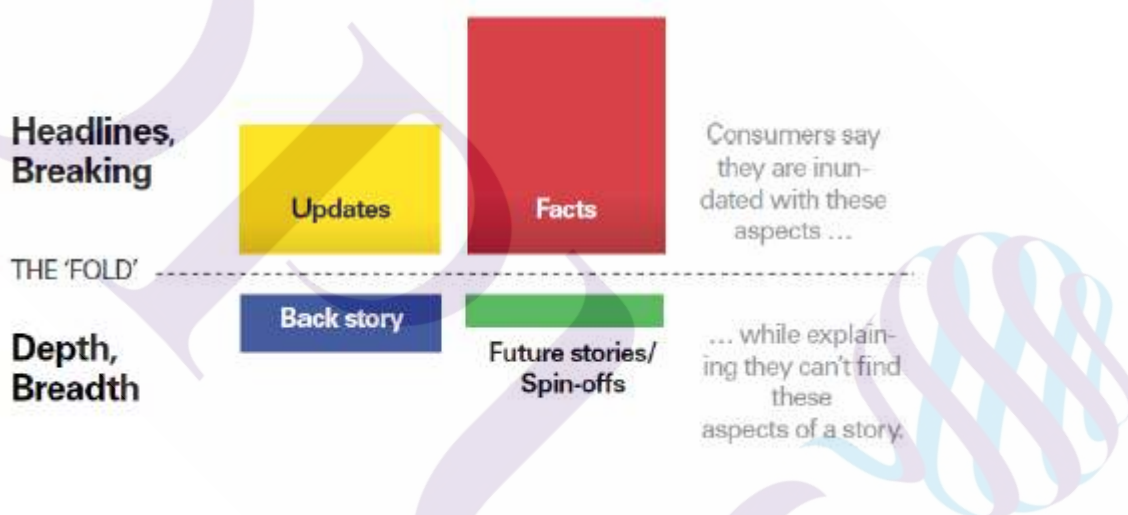
Pavlik (อ้างถึงใน สกุศลศรี ศรีสารคาม, 2554, น. 11) บอกว่า เครื่องมือของ New Media และสื่ออินเทอร์เน็ตสร้างความเปลี่ยนแปลงในวงการสื่อสารมวลชนดังนี้

1) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารจะทำได้หลากหลายวิธีมากขึ้น ทำให้การรายงานข่าวที่สำคัญมีเนื้อหาที่ดีขึ้น ถูกต้องมากขึ้น รอบด้านและมาจากหลวมุมมองมากขึ้นรวมถึงสามารถตรวจสอบเหตุการณ์นั้น หรือระบุสิ่งที่เกิดขึ้นได้เร็ว

2) ในแง่ของเนื้อหาข่าว (Content) สื่อใหม่ทำให้เนื้อหาข่าวมีอยู่ทั่วไป การเลือกรับสารการมีปฏิสัมพันธ์ และมัลติมีเดียเป็นเรื่องสำคัญในการผลิตเนื้อหาข่าว ส่งผลให้ข่าวที่น่าสนใจมีความหลากหลาย มีมุมมอง ความลึก และเข้าใจได้ง่ายมากขึ้น แต่สิ่งที่ต้องระวังในการใช้สื่อออนไลน์คือ การตรวจสอบข้อเท็จจริงและปัญหาในเรื่องความเร็วที่อาจทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการรายงานข่าว

3) การเปลี่ยนแปลงการทำงานของห้องข่าว หรือกองบรรณาธิการ Online News ที่มาจากองค์กรข่าวที่เริ่มต้นจากการทำข่าวออนไลน์เลยจะมีความยืดหยุ่นในการปรับองค์กรมากกว่า การที่สื่อดั้งเดิมปรับองค์กรรับสื่อใหม่ยกตัวอย่าง TheStreet.com ซึ่งเป็นเว็บไซต์ข่าวออนไลน์ที่รายงานเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การเงิน การลงทุน และหุ้นจาก Wall Street มีรูปแบบของกองบรรณาธิการข่าวที่ทำงานคล่องตัวมีระดับขั้นตอนของการทำงานน้อยกว่าสื่อดั้งเดิมมีการรวมข้อมูลการทำงานไว้ที่ศูนย์กลางแต่ก็มีการบูรณาการ (Integrated) การทำงานมากกว่า มีการสื่อสาร

ที่ตีระหว่างหน่วยงานภายในองค์กรและระหว่างผู้สื่อข่าวส่งผลให้เว็บไซต์ TheStreet.com สามารถผลิตข่าวที่มีความสร้างสรรค์ มีประเด็นมุมมองใหม่ ๆ ที่น่าสนใจ และมีการรายงานอย่างต่อเนื่อง และสามารถรายงานการเปลี่ยนแปลงของหุ้นนาที่ต่อหน้าที่ได้อย่างแม่นยำหนักแน่นนอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงลักษณะการทำงานของห้องข่าวหรือกองบรรณาธิการอีกประการคือ จะมีนักข่าวที่เป็น Freelance หรือ Stringers มากขึ้น เพื่อทำงานในพื้นที่ห่างไกลออกไป แล้วส่งข่าวเข้ามาให้โต๊ะข่าว การสามารถรายงานข่าวได้จากทุกที่ทำให้ค่าใช้จ่ายของกองบรรณาธิการลดลงแต่นักข่าวมีความคล่องตัวในการทำงานมากขึ้นจากการศึกษา A New Model for News (2008) โดยสำนักข่าว AP (Associated Press) เกี่ยวกับโครงสร้างการบริโภคข่าวของกลุ่มวัยรุ่นถึงวัยผู้ใหญ่ต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของข่าวการบริโภคข่าวในยุคสื่อดิจิทัลได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบ (Model) กระบวนการข่าวและบริโภคข่าว ดังนี้

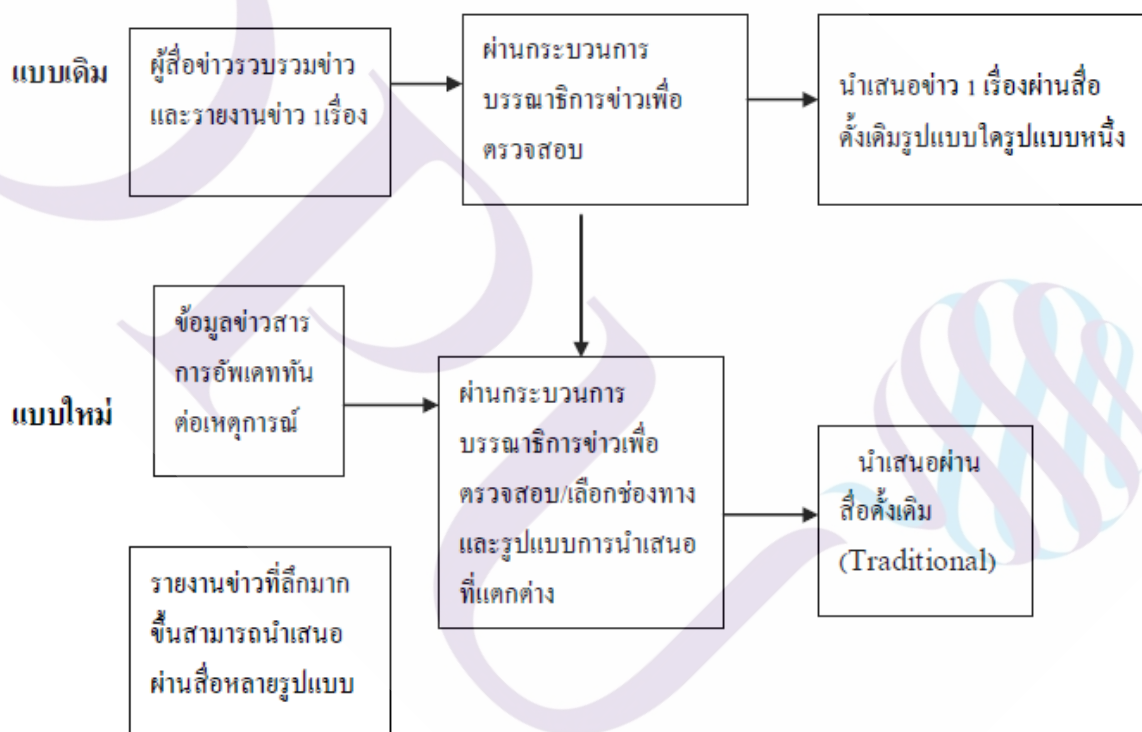
ภาพที่ 2.3 รูปแบบ (Model) ของการทำข่าว

ที่มา: The Associated Press & Context-Based Research Group.

ช่องทางและแพลตฟอร์มที่ทำให้การสื่อสาร ส่งต่อข้อมูลทำได้อย่างรวดเร็วส่งผลต่อการสร้างรูปแบบ (Model) ของข่าวที่อยู่บนพื้นฐานของความเร็วในการเผยแพร่เพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคข่าวอย่างส่งผลให้เนื้อหาข่าวส่วนใหญ่ที่ส่งออกมาเป็นเรื่องของข้อเท็จจริงและการอัปเดตข่าวสาร (Headlines, Breaking) เป็นสิ่งที่ผู้บริโภคข่าวได้รับจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงส่วนของคุณภาพของเนื้อหาเช่น ข้อมูลเบื้องหลังข่าว หรือการต่อยอด

ประเด็นพัฒนาเรื่องของข่าวส่วนมุมมองอื่น ๆ ผู้บริโภคว่าสารบอกว่าได้รับเนื้อหาลักษณะนี้น้อยกว่าสะท้อนให้เห็นว่าความเร็วของเทคโนโลยีทำให้การทำข่าวยังต้องแข่งขันในเรื่องข่าวเร็ว แต่ผู้สื่อข่าวและองค์กรข่าวยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการเรื่องของคุณภาพของเนื้อหาข่าวได้

AP อธิบายว่า การรายงานข่าวในปัจจุบันเป็นเรื่องของการ “รายงานสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น” ไม่ใช่รายงานว่าจะอะไรเกิดขึ้นไปแล้ว จากแผนภูมินี้สรุปให้เห็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการสื่อข่าวของสำนักข่าว AP จากเดิมการรายงานข่าวโดยผู้สื่อข่าวเพียง 1 ข่าวผ่านกระบวนการบรรณาธิการข่าวและเผยแพร่สู่ผู้รับสาร 1 รายงาน เปลี่ยนเป็นผู้รับสารได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง มีข่าวที่หลากหลายมากกว่าเพียง 1 เรื่อง 1 มุมมอง โดยเกิดจากการพัฒนาประเด็นและข้อมูลในระหว่างกระบวนการรายงานข่าวตามโมเดลข้างต้น

ภาพที่ 2.4 แสดงการเปลี่ยนแปลงกระบวนการสื่อข่าวของสำนักข่าว AP

การเปลี่ยนแปลงกระบวนการสื่อข่าวการปรับตัวจะเกิดขึ้นในส่วนของกระบวนการรวบรวมข่าว การรายงานข่าว ช่องทางและรูปแบบในการเผยแพร่ข่าว ตลอดจน การคำนึงถึงการสื่อสารสองทาง การดึงการมีส่วนร่วมและสร้างความสัมพันธ์กับผู้รับสาร โดยข่าวจะถูกนำเสนอใน 2 มิติ คือ ความเร็วทันต่อเหตุการณ์ ณ เวลาที่สถานการณ์เกิดขึ้นหรือมีข้อมูลพัฒนาการอัปเดต

ใหม่ ๆ และมีสติความลึก การให้ข้อมูลที่มากกว่าการรายงานสิ่งที่เกิดขึ้นประกอบด้วย เบื้องหลังข่าว วิเคราะห์ข่าว และการต่อ ยอดประเด็นข่าว ดังนั้นผู้วิจัยได้ทำการทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้องในแต่ละ กระบวนการของการสื่อข่าวเพิ่มเติม ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการรวบรวมข้อมูลข่าวสารและการรายงานข่าว (News Gathering and News Reporting Method)

จากลักษณะของสื่อออนไลน์และกระบวนการสื่อข่าวที่มีการสื่อสารแบบสองทาง ระหว่างสำนักข่าวกับผู้อ่านมากขึ้น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล การมีส่วนร่วมจากประชาชน ทั่วไปเป็นผลทำให้เกิดรูปแบบของกระบวนการหาข่าวหรือรวบรวมข้อมูลข่าวสารแบบใหม่ ๆ รวมถึงวิธีการรายงานข่าวที่มีรูปแบบของการมีส่วนร่วมแตกต่างจากกระบวนการสื่อข่าวแบบเดิมที่ ผู้สื่อข่าวหรือสำนักข่าวเป็นเพียงผู้ส่งข่าวสารไปยังผู้รับสารและผู้รับสารก็รอรับและอ่านข้อมูลนั้น เพียงอย่างเดียว

Briggs (อ้างถึงใน สกฤตศรี ศรีสารคาม, 2554, น. 17) อธิบายการรายงานข่าวยุค 2.0 ว่าเป็นการรายงานข่าวที่ทาบอย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการทำข่าว ไม่ใช่รอให้ทำรายงานเสร็จแล้ว ค่อยเผยแพร่การรายงานข่าวระหว่างขั้นตอนกระบวนการทำข่าวทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล ระหว่างผู้สื่อข่าวและคนอ่านและเปิดโอกาสให้ผู้อ่านสามารถมีส่วนร่วมช่วยเหลือในกระบวนการ ข่าวได้ เรียกโมเดลการรายงานข่าวนี้อีกว่า Distributed, collaborative or open-source reporting โดย เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นผู้สื่อข่าวจะรายงานและเปิดโอกาสให้ผู้อ่านส่งข้อมูลต่าง ๆ เข้ามาเพื่อ ประมวลต่อ ยอดประเด็นและใช้เป็นข้อมูลส่วนหนึ่งของการเจาะข่าวและนำมารายงาน สามารถ ใช้ได้ทั้งการหาข้อมูล การหาแหล่งข่าว และการตรวจสอบข้อเท็จจริง

Bradshaw (อ้างถึงใน สกฤตศรี ศรีสารคาม, 2554, น. 17) อธิบาย Distributed Journalism ว่าเป็นการทำงานร่วมกับชุมชน (Community) ด้วยการใช้เครื่องมือของสื่อออนไลน์ที่เปิดช่องให้เกิด การสร้างความสัมพันธ์มีปฏิสัมพันธ์และแลกเปลี่ยนข้อมูลดังนั้นนักข่าวจึงจำเป็นต้องเข้าใจ “ชุมชน” ที่สร้างขึ้นมา ที่ติดตามผู้สื่อข่าวอยู่ และชุมชนออนไลน์อื่น ๆ บนโลกอินเทอร์เน็ตรวมถึงชุมชนที่ เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ซึ่งบางครั้งผู้สื่อข่าวอาจได้ประเด็นข่าวจากข้อมูลที่ชุมชนให้มาก็เป็นได้ ผู้รับ สารอาจกลายเป็นแหล่งข่าวหรือ ผู้ให้ข้อมูลข่าวได้ (Contributor) ซึ่งช่วยให้กระบวนการสื่อข่าว สามารถมีความซับซ้อนของมิตินิยมคิดและมุมมองต่อประเด็นข่าวที่หลากหลายแตกต่างมากขึ้น

Miel and Faris (อ้างถึงใน สกฤตศรี ศรีสารคาม, 2554, น. 17) บอกว่าสื่อดิจิทัลที่เชื่อมโยง ต่อกันเป็นระบบเครือข่ายของสื่อใหม่ทำให้สามารถเผยแพร่เนื้อหาได้ในวงกว้างทั่วโลกโดยใช้ ต้นทุนที่น้อยกว่าสิ่งพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์เช่นเดียวกับ Pavlik (อ้างถึงใน สกฤตศรี ศรีสารคาม, 2554, น. 17) บอกว่าเครื่องมือของสื่อใหม่ทำให้สามารถเลือกรับสารได้ มีปฏิสัมพันธ์สร้าง

มัลติมีเดียได้ ช่วยให้กระบวนการสื่อข่าวสามารถทำได้ในมิติลึกมากขึ้น แต่ต้องระวังเรื่องการตัดสินใจบนพื้นฐานของจริยธรรมสื่อที่อาจถูกบิดเบือนได้ในบางเรื่อง Mitchelstein and Boczkowski (อ้างถึงใน สกุลศรี ศรีสารคาม, 2554, น. 17) บอกว่า เครื่องมือบนโลกออนไลน์ทำให้นักข่าวต้องทำงานหลาย ๆ อย่าง (Multiple tasks) มากขึ้น และต้องผสมผสานเครื่องมือในการรวบรวมข่าว (Newsgathering) และเทคนิคในการเล่าเรื่อง (Story-telling technique) ผ่านสื่อและช่องทางต่าง ๆ ให้ได้อย่างเหมาะสม ธรรมชาติของตำแหน่งหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับงานข่าวเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เปลี่ยนไปจากเดิมที่แต่ละคนไม่ว่าจะเป็นผู้สื่อข่าว ช่างภาพ บรรณาธิการ ฯลฯ จะมีหน้าที่เฉพาะของตนเองกลายเป็นทุกคนต้องสามารถทำทุกอย่างได้ด้วยตัวเองหรือที่เรียกว่า Multi-skill journalist (Alejando, 2010 อ้างถึงใน สกุลศรี ศรีสารคาม, 2554, น.18) ในขณะเดียวกัน กระบวนการรวบรวมข้อมูลเพื่อทำข่าวก็มีวิธีการ รูปแบบ และมีธรรมชาติที่เปลี่ยนไปหรือเพิ่มเติมศักยภาพจากการใช้สื่อสังคมในหลายประเด็น ดังนี้

สื่อสังคมเป็นเครื่องมือหรือช่องทางในการได้มาซึ่งเทคนิคหรือประเด็นนำไปสู่ข่าวของผู้สื่อข่าวสามารถช่วยเรื่องการเข้าถึงแหล่งข่าว ผู้สื่อข่าวต้องมีบทบาทในการคัดกรองข่าวสารข้อมูลด้วยตัวเองมากขึ้น จากเดิมที่สามารถให้กองบรรณาธิการเป็นคนตรวจสอบได้แต่เมื่อผู้สื่อข่าวสามารถรายงานข่าวได้ทันทีผ่านสื่อสังคมโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการบรรณาธิการข่าว ผู้สื่อข่าวต้องทำหน้าที่ “คัดกรอง” (Filter) ด้วยตัวเองเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริง อย่างไรก็ตามจากเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีการหลอมรวม (Convergence) การข้ามสื่อผ่านสื่อออนไลน์และสื่อสังคมทำให้การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างผู้สื่อข่าวและผู้รับสารที่ชัดเจนมากขึ้นด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทนายทวารข่าวสาร (Gate Keeper) และการกำหนด วาระข่าวสาร (Agenda Setting) การตัดสินใจต่อการรายงานข่าว Journalists' Decision-Making)

จากการที่นักสื่อสารมวลชนมีหน้าที่เลือกสรร ตกแต่ง เรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อนที่จะเสนอไปยังผู้รับสาร ซึ่งลักษณะหน้าที่เช่นนี้คล้ายกับว่าทำหน้าที่เป็น “ผู้เฝ้าประตูข่าวสาร” (Gate Keeper) หรือบางแห่งก็เรียกกันว่านายทวารข่าวสาร หรือผู้ปิดและเปิดประตูสาร ซึ่งการจะเรียกเช่นใดนั้นความหมายก็คงไม่พ้นผู้ที่คอยกั้นกรองข่าวสารเพื่อที่จะส่งผ่านสื่อมวลชนไปยังผู้รับสารนั่นเอง มีนักคิดทางสื่อสารมวลชนจำนวนมากให้ความหมายคำว่า Gate Keeper ไว้ดังนี้

Schramm กล่าวว่า Gate Keeper เป็นผู้มีสิทธิในการเปิดและปิดประตูสารต่าง ๆ ที่มีมาถึง gatekeeper ซึ่งการสื่อสารในสังคมทุกวันนี้ Gate Keeper ก็ยังคงมีบทบาทอย่างสำคัญมากทั้งนี้ เพราะ Gate keeper เหล่านี้ ได้แก่ นักข่าว บรรณาธิการข่าว หัวหน้าฝ่ายข่าวต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็

เศรษฐกิจ การเมือง สังคม หรือวัฒนธรรม ผู้เขียน ผู้พิมพ์ นักวิจารณ์ หัวหน้าหน่วยงานด้านสื่อสาร ผู้จัดการโฆษณา ประชาชน ครู และพ่อแม่เป็นต้น

หน้าที่ของ Gate Keeper ไม่เพียงแต่เลือกหรือปฏิเสธข่าวสารต่าง ๆ ที่เข้ามาเท่านั้น Gate Keeper ยังทำหน้าที่จัดสรรนั้น ๆ ให้อยู่ในรูปแบบที่เขาต้องการตลอดจนกระทั่งกำหนด การนำเสนอข่าวสาร ระยะเวลาที่หน่วยงานเห็นข่าวสารนั้นไว้ว่าจะเสนอในช่วงเวลาใดหรือเลือกเสนอเพียงบางส่วนเท่านั้น

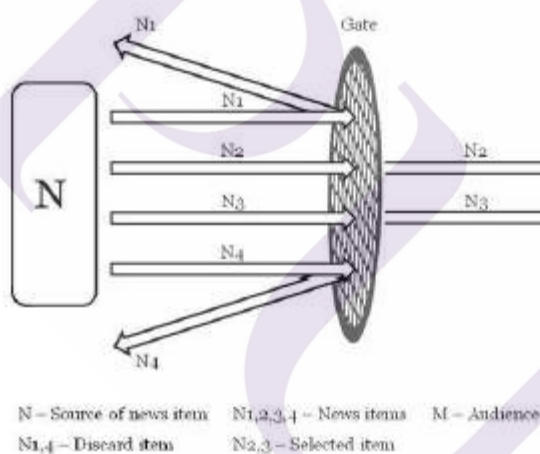
Gate Keeper คือ ผู้ที่ควบคุมการนำเสนอของข่าวสารทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ก็มีนักข่าว บรรณาธิการข่าว ผู้จัดการโฆษณา ของทั้งหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นและหนังสือพิมพ์แห่งชาติ และเครือข่ายโทรทัศน์ตลอดจนสำนักข่าว

อย่างไรก็ตาม กรณีที่นักข่าวได้รับมอบหมายจากบรรณาธิการข่าวให้ไปหาข่าว นักข่าวผู้นั้นก็จะทำหน้าที่เหมือนกับผู้เฝ้าประตูหรือผู้ปิดเปิดประตูสารเช่นกัน ก็จะเป็นคนตัดสินใจในเบื้องต้นว่าจะเขียนข้อเท็จจริงในเรื่องของข่าวที่ตนหาอย่างไรการที่นักข่าว และบรรณาธิการข่าว จะตัดสินใจเลือกข่าวอย่างไรนั้น

เคิร์ต เวลีน (Kurt Lewin) นักสังคมวิทยาเป็นคนแรกที่นำศัพท์คำนี้มาใช้อธิบายการสื่อสารมวลชนโดยอธิบายว่าในกระบวนการสื่อสารนั้นจะต้องมีการส่งข่าวสารผ่านช่องทางการสื่อสาร และในช่องทางนี้จะต้องมีผู้หนึ่งที่ทำหน้าที่ในการกั้นกรองข่าวสาร และผู้กั้นกรองนี้ก็คือ Gate Keeper หรือกล่าวได้ว่ากระบวนการของนายทวารข่าวสาร (Gate Keeper) ก็คือ การที่องค์กรสื่อทำหน้าที่เลือกที่จะให้ข้อมูลข่าวสารใดถูกส่งผ่านออกมาเผยแพร่ทางสื่อใดบ้าง (Lewin, White, & McQuil, 1994) จากการประมวลแนวคิดของนักวิชาการที่พยายามให้ความหมายบทบาทของสื่อมวลชนชนในฐานะ Gate Keeper สรุปได้ว่าในกระบวนการสื่อสารมีผู้ส่งสารช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ผู้ส่งสารเป็นผู้เลือกสารที่จะส่งผ่านช่องทางการสื่อเมื่อมีการเติบโตของคอนเทนต์บนสื่อออนไลน์ ซึ่งธรรมชาติของสื่อประเภทนี้เปิดพื้นที่ให้คนรับสารที่เคยเป็นเพียงผู้รับสามารถสร้างเนื้อหาได้เอง (User-generated content) นักข่าวต้องปรับบทบาทของตัวเองในการทำข่าวโดยเฉพาะการทำหน้าที่นายทวารข่าวสาร เพราะไม่ใช่ทุกเรื่องจากเป็นต้องผ่าน Gate ของนักข่าวอีกต่อไป โดย Mitchelstein and Boczkowski (2009) บอกว่านักข่าวเปลี่ยนบทบาทจากการเป็น Gate Keeper สู่การเป็น Gate Opening หรือการเปิดประตู เชื่อมโยงสื่อและผู้อ่านให้มีส่วนร่วมในกระบวนการข่าวทำงานร่วมกันมากขึ้นแทนที่จะเป็นเพียงผู้เลือกเนื้อหาเพื่อนำเสนอ Singer (2006) กล่าวว่าสื่ออินเทอร์เน็ตทำให้นักข่าวต้องย้อนกลับไปมองว่าตัวเองเป็นผู้ควบคุมการไหลของข่าวสารอยู่หรือไม่ เช่นเดียวกับ Bruns (2003, 2005) ที่เสนอว่าการเติบโตของข่าวออนไลน์และธรรมชาติของมันทำให้สังคมเปิดกว้างและใครก็สามารถเพิ่มเติมข้อมูลในโลกข่าวสารได้ทำให้

หน้าที่ของผู้สื่อข่าวและหน่วยงานด้านข่าวในเรื่อง Gate Keeping หรือ ผู้คัดกรองข่าวสาร เปลี่ยนเป็นเพียงแค่ Gate Watching คือองค์กรข่าวทำหน้าที่ในการใช้เครื่องมืออินเทอร์เน็ตชี้แนะเนื้อหา ข้อมูลให้ผู้อ่าน เป็นการทำงานในลักษณะการหาความร่วมมือและ Open-source ซึ่งก็คือ บทบาทที่เปลี่ยนไปของผู้สื่อข่าวทั้งทฤษฎีเรื่องนายทวารข่าวสารและการจัดวารข่าวสารนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลต่อกระบวนการตัดสินใจเลือกข้อมูลและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของนักข่าวและกองบรรณาธิการแต่จากเดิมที่เคยเป็นการตัดสินใจของผู้ส่งสารเท่านั้นเมื่อกระบวนการทำข่าวรูปแบบใหม่ให้ความสำคัญกับการสื่อสารสองทาง มีการปฏิสัมพันธ์กับคนอ่าน ทำให้การตัดสินใจคัดเลือกข่าวสารข้อมูลและจัดลำดับความสำคัญเพื่อนำเสนอนั้นได้รับอิทธิพลบางส่วนจากชุมชนหรือกลุ่มผู้อ่านที่เข้ามาแลกเปลี่ยนข้อมูล

จากแนวความคิดเรื่อง “ผู้เฝ้าประตู” ของเลวิน นี้ ดี เอ็ม ไวท์ (White, 1950) ได้นำมาใช้ในการศึกษากิจกรรมของบรรณาธิการข่าวโทรทัศน์ของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นฉบับหนึ่งในอเมริกา ซึ่งกิจกรรมในการตัดสินใจคัดเลือกข่าวเพื่อตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์นี้มีส่วนคล้ายกับหน้าที่ ผู้เฝ้าประตู (Gate Keeper) ซึ่งสามารถแสดงได้โดยแบบจำลองดังนี้

Gate Keeping Theory

ภาพที่ 2.5 แบบจำลองผู้เฝ้าประตูข่าวสาร

N1, N2, N3, N4 คือ ข่าวแต่ละชิ้น

N2, N3 คือ ข่าวที่ถูกเลือก M คือ ผู้รับสาร

N1, N4 คือ ข่าวที่ไม่ถูกเลือก

แบบจำลองหรือทฤษฎีนี้แสดงให้เห็นว่า จากต้นตอแหล่งข่าว ซึ่งในตัวอย่างข้างต้นก็คือ สำนักข่าวโทรพิมพ์ จะมีข่าวสารมากมายหลายชิ้น (N1, N2, N3, N4) ส่งมายังสำนักงานหนังสือพิมพ์ หรือสถานีวิทยุกระจายเสียง หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ต่าง ๆ บรรณาธิการข่าวจะทำหน้าที่คัดเลือกข่าวสารเพียงบางชิ้นเพื่อตีพิมพ์หรือออกอากาศ ส่วนอีกหลายชิ้นก็อาจถูกโยนทิ้งไป ข่าวสารที่ถูกคัดเลือกนี้จะถูกตัดแต่งให้เหมาะสมกับเวลา เนื้อที่ หรือลักษณะสื่อเพื่อส่งไปยังผู้อ่าน ผู้ชม หรือผู้ฟังแบบจำลองนี้พยายามชี้ให้เห็นถึงกิจกรรมผู้เฝ้าประตูหรือผู้ปิดและเปิดประตูสารของสื่อมวลชนทั่วไป

แบบจำลองหรือทฤษฎีของ ดี เอ็ม ไวท์ นี้อธิบายอย่างง่าย ๆ ถึงบทบาท “ผู้ปิดและเปิด” “ประตูสาร” หรือ “ผู้เฝ้าประตู” ของสื่อมวลชน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วอาจจะมีขั้นตอนสลับซับซ้อนกว่านี้ ก่อนที่จะส่งมาก็จะต้องมีการกลั่นกรอง มาก่อนจากบรรณาธิการ สำนักข่าวนั้น ๆ หรือแม้แต่ผู้สื่อข่าวของสำนักข่าวเองก็จะทำหน้าที่ “ผู้เฝ้าประตู” คือ เลือกที่จะทำรายงานข่าวไหนหรือไม่ทำข่าวไหนบ้างก็ได้ และเมื่อข่าวนั้นถูกส่งมายังกองบรรณาธิการส่วนกลาง นอกจากจะถูกคัดเลือกโดยบรรณาธิการข่าวแล้วก็อาจจะถูกกลั่นกรองจากบรรณาธิการหรือหัวหน้าข่าวในระดับสูงอีกทีก็ได้เช่นกัน นอกจากนั้น ข่าวที่ตีพิมพ์หรือออกอากาศไปยังผู้รับสารเมื่อผู้รับสารได้อ่าน ได้รับฟัง หรือได้รับชมแล้วก็อาจจะถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่น เช่น สมาชิกในครอบครัวญาติ เพื่อน ฯลฯ การถ่ายทอดโดยผู้เปิดรับสารสื่อมวลชนนี้ก็จะเป็นไปในลักษณะ “ผู้เฝ้าประตู” คือ เลือกจะถ่ายทอดเพียงบางส่วนหรือส่วนใดส่วนหนึ่งที่ยอมรับได้อีกเช่นกัน จึงเห็นได้ว่าข่าวสารสื่อมวลชนมักจะไหลผ่านผู้เฝ้าประตูหรือผู้ปิดและเปิดประตูสารต่าง ๆ มากมายหลายชั้นทีเดียว

นอกจากนี้จากการศึกษาของ AFP (2010) ท่ามกลางการไหลของข่าวสารที่รวดเร็วซึ่งเป็นผลมาจากสื่ออินเทอร์เน็ตและเครื่องมือสื่อสารสังคม แม้ผู้บริโภครายข่าวจะได้รับข่าวสารจากหลากหลายแหล่งได้อย่างรวดเร็ว แต่ผู้บริโภครายข่าวยังให้ความสำคัญกับข่าวที่มาจากสำนักข่าวในเรื่องมาตรฐานด้านการบรรณาธิการข่าว (Editorial decision) และความน่าเชื่อถือจากการตรวจสอบข้อมูล ข้อเท็จจริง (Reliability) มากกว่าความเร็ว โดยความคาดหวังของผู้รับสารต่อบทบาทด้านการบรรณาธิการข่าว (Editorial) คือการได้รับข้อมูลแบบเรียลไทม์ (Real-time) คู่ขนานกับความน่าเชื่อถือและการวิเคราะห์ข่าวสารเชิงลึก (In-depth Analysis) Miel and Faris (2008) อธิบายว่าลักษณะการสื่อสารรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นจากสื่อออนไลน์และสื่อสังคมนั้น ทำให้บทบาทของบรรณาธิการเปลี่ยนไปเช่นกัน ดังภาพต่อไปนี้

<p>บทบาทเดิมของกองบรรณาธิการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การเป็นผู้รายงานให้นักข่าว - การตรวจสอบข่าว/ข้อเท็จจริง - การตรวจสอบและปรับแก้เนื้อหาข่าว - การให้น้ำหนักความสำคัญต่อประเด็นข่าว จัดลำดับข่าวสารของประเด็นข่าว - งานที่ผ่านการตัดสินใจของ บก.แล้ว คือเป็นที่สิ้นสุดของกระบวนการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อจำกัดของแต่ละสื่อซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งในการตัดสินใจของบรรณาธิการข่าว 	<p>บทบาทเมื่อมีสื่ออินเทอร์เน็ต</p> <p>-งานดังกล่าวไม่ได้อยู่ในมือของบรรณาธิการเพียงอย่างเดียว แต่บรรณาธิการจะทำหน้าที่ในการคัดเลือก เลือกสรร เสนอแนะเนื้อหา และช่องทางในการเผยแพร่ควบคู่ไปกับการทำงานแบบดั้งเดิมที่เคยทำอยู่ และบทบาทเค็ดขาดในการตัดสินใจหรือช้มน้ำน้อยลงเพราะผู้รับสารเลือกรับเรื่องราวต่าง ๆ ได้ด้วย</p>
--	--

ภาพที่ 2.6 แสดงการเปรียบเทียบบทบาทของกองบรรณาธิการบนสื่อเก่าและสื่อใหม่

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบกระบวนการสื่อข่าว (Model of News Reporting), แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการรวบรวมข้อมูลข่าวสารและการรายงานข่าว (News Gathering and News Reporting Method), แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทและความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนไประหว่างผู้สื่อข่าว บรรณาธิการ และผู้บริโภคข่าวในการสื่อสารยุคดิจิทัล และแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทนายทวารข่าวสาร (Gate Keeper) และการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda Setting) และการตัดสินใจต่อการรายงานข่าว (Journalists' Decision-Making) มาประกอบการอภิปรายบทบาทของสื่อทางเลือก ต่อกระบวนการทำข่าวเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและนำไปสู่การเป็นสื่อสันติภาพ

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน

Fuglesang and Chandler (อ้างถึงใน กาญจนาน แก้วเทพ, 2543) ได้ให้นิยามเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมโดยคำหนึ่งถึง “ผล” ที่เกิดขึ้น พวกเขาได้ชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมหมายถึง กระบวนการนำมาซึ่งการตระหนักร่วมกัน ความสนใจร่วมกัน ความรับผิดชอบร่วมกัน และการสนับสนุนให้เกิดกระบวนการตัดสินใจของกลุ่มบุคคล หรือสถาบันที่เกี่ยวข้อง

ส่วน Ascroft (1987) ได้ให้นิยามเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมโดยคำหนึ่งถึง เขามองว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ซึ่งมีความตั้งใจ และมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาหนึ่ง ๆ ได้ก้าวเข้ามามีบทบาทในกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ และการสร้างความเข้าใจร่วมกัน

Bordenave (1994) ให้นิยามเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม โดยคำนึงถึงหลักการเชิงปรัชญา ที่อยู่เบื้องหลังกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เขามองว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสาร ที่สะท้อนความเป็นอิสระและความเท่าเทียม ความเป็นอิสระและความเท่าเทียมกันของบุคคล สามารถเกิดขึ้นได้ในกรณีที่บุคคลมีโอกาเข้าถึงช่องทางการสื่อสารชุมชน และมีโอกาสได้แสดงมุมมอง ความรู้สึกและประสบการณ์ต่าง ๆ ของตนอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะเขามองว่า สิ่งดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะสนับสนุนให้กลุ่มบุคคลต่าง ๆ สามารถตัดสินใจลงมือกระทำในเรื่องที่พวกเขาสนใจ และร่วมมือกันแก้ปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น

Jacobson and kolluri (1999) อธิบายให้เห็นว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องคำนึงถึงกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง พวกเขาสะท้อนให้เห็นว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการสื่อสารของ สมาชิกในชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในเรื่องการพัฒนา และการสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น กับบุคคล ภายนอกไม่ว่าจะเป็นผู้เชี่ยวชาญ นักปฏิบัติการ หรือนักวิชาการ

นอกจากนั้นยังย้ำให้เห็นเกี่ยวกับรูปแบบของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นการสื่อสาร ซึ่งไม่เน้นการสื่อสารในรูปแบบการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร แต่เป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการสื่อสาร ในรูปแบบของการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง

กาญจนา แก้วเทพ (2548) ได้สะท้อนภาพของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมผ่านกรณีของวิทยุชุมชน โดยกาญจนาชี้ให้เห็นว่า เราสามารถอธิบายการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจาก “ช่องทาง” ในการที่ประชาชนก้าวเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิทยุชุมชน กล่าวคือ

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ฟัง/ผู้รับสาร ในที่นี้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมสะท้อนให้เห็นถึง โอกาสของประชาชนในการเข้าถึงสื่อ และเนื้อหาของสารต่าง ๆ ที่นำเสนอในสื่อ ช่องทางนี้เปิดกว้างสำหรับคนส่วนใหญ่ที่ทำหน้าที่เป็น”ผู้ฟังที่เอาการเอางาน” โดยผู้ฟังสามารถสวมหมวกในฐานะ”อาสาสมัคร” ที่สนับสนุนให้เกิดกระบวนการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารในชุมชน เช่นเป็นตัวแทนในการช่วยแจ้งข่าวสารของชุมชน ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนคอยร้องเรียน/ตรวจสอบ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชน และการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษของสถานีวิทยุชุมชน

2. การมีส่วนร่วมในรายการ การเข้ามามีส่วนร่วมในรายการวิทยุชุมชน สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น การโทรศัพท์เข้ามารายงานข่าว แจ้งข่าว พุดคุย ดิชมรายการขอเพลง ตรวจสอบข้อมูล และให้ข้อเสนอแนะ เป็นต้น ตลอดจนยังอาจเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ให้สัมภาษณ์ การเป็นแขกรับเชิญในรายการ หรือการสะท้อนมุมมอง/ความคิดผ่านจดหมายและไปรษณียบัตรผู้ จัดรายการ เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตรายการ แบ่งย่อยประเภทการมีส่วนร่วมในการผลิต รายการโดยคำนึงถึงขั้นตอนที่เกี่ยวข้องคือ

- ขั้นตอนการผลิตรายการ เช่น การมีส่วนร่วมในการคัดเลือกประเด็นหัวข้อ แกมมในการนำเสนอ และการรวบรวมข้อเท็จจริงที่ใช้เป็นวัตถุดิบ

- ขั้นตอนการผลิตรายการ เช่น การมีส่วนร่วมดำเนินรายการ หรือเป็นแขกรับเชิญในรายการ

- ขั้นตอนหลังการผลิตรายการ เช่น การช่วยติดต่อเทปต่าง ๆ

4) การมีส่วนร่วมในฐานะแหล่งข้อมูล “สื่อในชุมชน” ดังเช่นวิทยุชุมชน ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเชื่อมประสาน กระบวนการสื่อสารในแนวนอนระหว่างประชาชนด้วยกัน ดังนั้นสมาชิกในชุมชนจึงสามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร ให้กับผู้จัดรายการวิทยุชุมชน

5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการดำเนินงานวิทยุชุมชน ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในฐานะตัวแทนชมรม อาสาสมัคร คณะกรรมการ อนุกรรมการ และคณะทำงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจดำเนินงานของวิทยุชุมชน

6) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและนโยบายต่าง ๆ ประชาชนสามารถทำหน้าที่เป็นกรรมการชุดต่าง ๆ ของสถานีวิทยุชุมชน

7) การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน การมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน สามารถเกิดขึ้นผ่านกิจกรรมอื่น ๆ ที่แวดล้อมกับสถานีวิทยุชุมชน เช่น การประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนรู้จักและเข้าใจบทบาทหน้าที่ของสถานีวิทยุชุมชน หรือการระดมทุนในการบริหารจัดการในวิทยุชุมชน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะการสื่อสารจะเกิดขึ้นในลักษณะของการเห็นหน้าค่าตากัน หรือการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีต่าง ๆ ก็ตาม การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการสื่อสาร ที่จำเป็นต้องดำเนินการภายใต้เงื่อนไขที่ “คู่สื่อสาร” มีความรู้สึกเท่าเทียมกัน การรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน ตลอดจนความไว้วางใจกัน โดยมีเป้าหมายในการสร้างความเข้าใจ การยอมรับและการตัดสินใจร่วมกัน ในการนำข้อสรุปจากการพูดคุย ไปสู่การตัดสินใจดำเนินการต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกันอย่างสมานฉันท์

สำหรับในยุคดิจิทัลนั้น รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนกับองค์กรสื่อทางเลือกลักษณะนี้ความจริงแล้วเป็นไปได้ง่ายกว่าสมัยก่อนเป็นอย่างมาก ซึ่งตามแนวคิดเนื้อหาที่สร้างโดยผู้ใช้ (User-generated content: UGC) เป็นรูปแบบที่สำคัญในสังคมยุคดิจิทัลที่ข้อมูลสามารถเกิดขึ้นและเผยแพร่จากผู้ใช้หรือผู้รับสารในหลากหลายทิศทางและรูปแบบผ่านเครือข่ายสังคม ดังที่ Bruns, Neuberger, Kalsson, Robinson, Gillmor, Briggs, and Bradshaw (อ้างถึงใน สกฤตศรี ศรีสารคาม,

สุคาร์ตัน ดิษยวรรณะ จันทรวิวัฒนากุล, และบุญยศิษย์ บุญโพธิ์, 2559) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้รับสารที่เรียกว่า UGC ได้แก่

- 1) การผลิตสื่อสามารถเกิดขึ้นจากผู้รับสารได้ และผู้สร้างสารก็อาจจะเป็นผู้รับสารได้เช่นกัน โดยอาจมีบทบาทที่สลับสับเปลี่ยนกันผ่านสื่อออนไลน์ ผู้รับสารยังสามารถแสดงความคิดเห็นต่อการทำงานของสื่อได้ทันที
- 2) ผู้รับสารสามารถสร้างและผลักดันประเด็นบางอย่างของตนเองขึ้นมาได้
- 3) การสื่อสารผ่านสื่อสังคมทำให้เกิดการสื่อสารในหลากหลายระดับ ทั้งระหว่างผู้รับสารด้วยกันเอง สื่อมวลชนกับพื้นที่สาธารณะ
- 4) การลดบทบาทการกรองข้อมูลข่าวสารที่ถ่ายทอดมาจากผู้รับสาร โดยผู้รับสารสามารถสื่อสารประเด็นต่าง ๆ ได้โดยตรง โดยไม่ผ่านสื่อมวลชนเหมือนเช่นอดีต

ประเด็นที่นักวิจัยได้เสนอแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างผู้สื่อข่าว กองบรรณาธิการ และผู้รับสาร จำเป็นที่จะต้องทำให้เกิดการเชื่อมประสานระหว่างกันเพื่อช่วยกันเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ขุดคุ้ยประเด็น และช่วยกันทำเสนอที่คนธรรมดาสามารถรายงานข่าวที่เกิดขึ้นได้ ดังเช่น ire port ของ CNN ที่มีการออกแบบระบบการทำงานร่วมกันระหว่างนักข่าวพลเมืองจากหลากหลายพื้นที่ทั่วโลกกับสำนักข่าว CNN ผ่านเว็บไซต์เพื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสาร การคัดกรองข้อมูล และการเลือกนำมาใช้สำหรับการรายงานข่าวของตนเอง ส่วนหนังสือพิมพ์ The Guardian ก็มีการสร้างช่องทางบนเว็บไซต์และแอปพลิเคชันเพื่อให้ประชาชนร่วมกันส่งข่าวสารมายังหนังสือพิมพ์ได้ องค์กรข่าวหลายแห่งยังใช้ช่องทางสื่อสังคมต่าง ๆ เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ อินสตาแกรม บล็อก ฯลฯ เป็นเครื่องมือที่สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างกัน เรียกแนวคิดนี้ว่า วารสารศาสตร์เชิงการมีส่วนร่วม (Participatory journalism)

สกุลศรี ศรีสารคาม, สุคาร์ตัน ดิษยวรรณะ จันทรวิวัฒนากุล และบุญยศิษย์ บุญโพธิ์ (2559) ยังได้เสนอแนวทางในการสร้างมาตรฐานระบบการจัดการข้อมูลจากสื่อออนไลน์ที่เห็นว่าทุกคนในองค์กรต้องเข้าใจภารกิจและหลักในการทำงานร่วมกัน และยังคงสร้างความร่วมมือกับชุมชนทั้งในโลกออนไลน์และออฟไลน์ รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายเพื่อให้มีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารที่จะช่วยป้องกันความผิดพลาด เสริมการใช้ประโยชน์จากสื่อออนไลน์ จึงควรมี 8 องค์ประกอบ ดังนี้

- 1) การมีทีมงานที่รับผิดชอบในการหา รวบรวม จำแนก ตรวจสอบ วิเคราะห์และวางแผนการนำข้อมูลจากสื่อออนไลน์ไปใช้ประโยชน์
- 2) การมีการใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจำนวนมากและจำแนกให้เป็นระบบ อาจจำเป็นต้องทำงานร่วมกับนักวิเคราะห์ข้อมูล

- 3) การมีระบบในการวิเคราะห์เนื้อหาออนไลน์อย่างรู้เท่าทัน
  - 4) การสร้างการมีส่วนร่วมด้วยการตั้งโจทย์เพื่อระดมข้อมูลผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ
  - 5) การพัฒนาเครือข่าย กำหนดบทบาทและสร้างมาตรฐานการทำงานทั้งจากสื่อและผู้ใช้สื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน
  - 6) การให้รางวัลเพื่อกระตุ้นความต้องการการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล เช่น การให้พื้นที่ในการนำเสนอผลงาน หรือการสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการด้วยการฟังและใช้ประโยชน์จากข้อมูลของผู้รับสาร โดยกองบรรณาธิการควรมีส่วนร่วมในการมีปฏิสัมพันธ์
  - 7) ต้องมีการพัฒนาการเล่าเรื่องเพื่อนำหน้าสื่อออนไลน์ เป็นที่พึงของการอธิบายและหาทางออกของประเด็น
  - 8) ต้องมีความถูกต้อง โปร่งใสในการได้มาและนำไปใช้ มีความสมดุลของข้อมูล ความน่าเชื่อถือ ไม่ละเมิด ต่อยอด เจาะลึกและหาข้อมูลเพิ่มเติม
- ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดดังกล่าวเพื่อเป็นกรอบในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อสื่อทางเลือกในยุคดิจิทัลในจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภาษาไทย

อริน เจียจันทร์พงษ์ (2546) ศึกษาเรื่อง “การเข้าถึงสื่อสารมวลชนกระแสหลักของสำนักข่าวประชาธรรม” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาว่าสำนักข่าวประชาธรรมสามารถเข้าถึงพื้นที่ของสื่อสารมวลชนกระแสหลักได้หรือไม่อย่างไรบ้าง เป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ผ่านเอกสารต่าง ๆ การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการวิเคราะห์เนื้อหา โดยสำนักข่าวประชาธรรมนั้นเป็นสำนักข่าวทางเลือกยุคแรก ๆ ของประเทศไทยที่ใช้ช่องทางเว็บไซต์ในการนำเสนอเนื้อหาต่าง ๆ

ผู้วิจัยเห็นว่า บทบาทที่สำคัญของสำนักข่าวประชาธรรมในฐานะที่เป็นสื่อทางเลือกแนวใหม่คือ การเปลี่ยนบทบาทของสื่อทางเลือกแบบเดิมที่มุ่งวิพากษ์วิจารณ์รัฐและสังคมเป็นหลักหันมาเล่นบทบาทของการเป็นสื่อทางเลือกที่เปิดพื้นที่ให้แก่ประชาชนในการนำเสนอเรื่องราวของตนเองโดยตรง และการนำเสนอเนื้อหาที่ประชาชนสื่อสารสู่สาธารณะ โดยเฉพาะการนำเสนอของประชาชนเข้าไปสู่พื้นที่ของสื่อกระแสหลัก แม้ว่าจะไม่ค่อยประสบความสำเร็จมากนักในระยะยาว เนื่องจากมุมมองเกี่ยวกับข่าวระหว่างสำนักข่าวประชาธรรมกับสื่อกระแสหลักนั้นมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก

วลักษณ์กมล จ่างกมล (2550) ศึกษาเรื่อง “สันติภาพ : จริยธรรม การจัดการและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ประกอบด้วย การศึกษาสถานภาพทางจริยธรรมและบทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อการรายงานข่าวความขัดแย้ง บทบาทและความเป็นไปได้ของสถานีวิทยุชุมชนต่อการเป็นกลไกในการสื่อสารเพื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ บทบาทและความเป็นไปได้ขององค์กรการสื่อสารภาครัฐ วิเคราะห์กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารของประชาชนและสื่อมวลชน และการนำเสนอการกำหนดรูปแบบและวิเคราะห์ความเป็นไปได้ แนวทางการจัดการ และการปฏิบัติงานของสื่อเพื่อสันติภาพในบริบทของสังคมไทย การวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และการสำรวจความคิดเห็น การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัย พบว่า ในประเด็นสื่อชุมชนและสื่อมวลชนกับความเป็น “สื่อเพื่อสันติภาพ” เนื้อหาข่าวของหนังสือพิมพ์ที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการรายงานข่าวที่โน้มเอียงไปในลักษณะที่นำไปสู่ความขัดแย้งมากกว่าการสร้างสันติภาพสำหรับบทบาทขององค์กรการสื่อสารในพื้นที่นั้นพบว่า ศูนย์ข่าวอิสรา โดยสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ถือเป็นองค์กรที่ใช้เป็นแม่แบบในการพัฒนาสื่อเพื่อสันติภาพได้ เนื่องจากมีนโยบายการดำเนินงานและการเสนอข่าวสารที่มุ่งเน้นสร้างสันติสุขอย่างชัดเจน

ส่วนวิทยุชุมชนในพื้นที่นั้นยังไม่สามารถแสดงบทบาทในการมีส่วนร่วมคลี่คลายความขัดแย้งในสถานการณ์ได้เท่าที่ควร เนื่องจากยังขาดปัจจัยเกื้อหนุนหลายประการส่วนหน่วยงานด้านการสื่อสารของรัฐในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังไม่สามารถมีบทบาทในการมีส่วนร่วมคลี่คลายปัญหาสถานการณ์ เนื่องจากขาดความไว้วางใจจากภาคประชาชนรวมทั้งการมีรูปแบบการสื่อสารในแนวตั้งและมีโครงสร้างแบบระบบราชการ ซึ่งไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนและองค์กรอิสระอื่น ๆ มีส่วนร่วมในการสื่อสาร ยึดความต้องการของผู้ส่งสารมากกว่าความต้องการและประโยชน์ของผู้รับสาร สำหรับความคิดเห็นต่อพระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 กฎหมายฉบับดังกล่าวอาจไม่สามารถควบคุมสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้คลี่คลายได้อย่างสันติ เนื่องจากมีความวิตกกังวลในประเด็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล สิทธิการสื่อสารทั้งของประชาชนและสื่อมวลชน ซึ่งขัดแย้งกับหลักการของการสื่อสารเพื่อสันติภาพ ส่วนโอกาสและความเป็นไปได้ในการพัฒนาสื่อเพื่อสันติภาพในบริบทของสังคมไทยขององค์กรสื่อจำเป็นต้องเปลี่ยนกรอบแนวคิด ตลอดจนแนวทางการนำเสนอ ร่วมกับปฏิรูปข้อกำหนดจริยธรรมทางวิชาชีพ และการผสมผสานรูปแบบการบริหารจัดการที่โปร่งใส เป็นกลาง และเน้นการทำงาน

ร่วมกันแบบเครือข่าย ตลอดจนเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสาร เพื่อนำไปสู่การเป็นสื่อเพื่อสันติภาพอย่างแท้จริงและยั่งยืน

ภักตินันท์ ภักธนาวิก (2551) ศึกษาเรื่อง “วารสารสาละวินโพสต์ และเว็บไซต์ศูนย์ข่าวสาละวิน กับบทบาทสื่อทางเลือกเพื่อสื่อสารเรื่องชนกลุ่มน้อยพม่าในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษารูปแบบเนื้อหาการนำเสนอเรื่องชนกลุ่มน้อยพม่าที่อยู่ในประเทศพม่าและประเทศไทย กระบวนการและปัจจัยที่กำหนดวาระข่าวสารที่สะท้อนอุดมการณ์จากผู้ผลิต และบทบาทการเป็นสื่อทางเลือกเพื่อสื่อสารเรื่องชนกลุ่มน้อยพม่าในประเทศไทย ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและวาทกรรม และการสัมภาษณ์เชิงลึก มีกลุ่มตัวอย่างเป็นวารสารสาละวินโพสต์และเว็บไซต์ศูนย์ข่าวสาละวิน ระหว่างเดือนธันวาคม 2549 – มกราคม 2550

ผลการศึกษาที่เกี่ยวกับบทบาทการเป็นสื่อทางเลือกนั้นพบว่า มีบทบาทในการกำหนดวาระข่าวสารตามอุดมการณ์ขององค์กร โดยมีความเป็นอิสระในระดับหนึ่งที่จะสื่อข่าวและกำหนดคุณค่าข่าวที่เกี่ยวข้องกับชนกลุ่มน้อยในพม่าและไทยในรูปแบบต่าง ๆ การมีบทบาทเป็นปากเสียงและเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ชนกลุ่มน้อยในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งสิทธิมนุษยชน สิทธิสตรีและความรุนแรงทางเพศ เป็นต้น และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติของรัฐ การมีบทบาทในด้านการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชนกลุ่มน้อยผ่านการสื่อสารและการผลิตเนื้อหาด้วยตนเอง การสร้างความเข้าใจของสังคมต่อชนกลุ่มน้อยผ่านการนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบที่หลากหลาย

วิชญวาทิ ชูชัย (2552) ศึกษาเรื่อง “บทบาทของไอ้ตะข่าภาคใต้ สถาบันอิสรากับการเป็นสื่อเพื่อสันติภาพ กรณี เหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” มีวัตถุประสงค์การศึกษา ประกอบด้วย 1) บทบาทของการเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของไอ้ตะข่าภาคใต้ สถาบันอิสรา 2) พัฒนาการ กระบวนการในการดำเนินงานของไอ้ตะข่าภาคใต้ สถาบันอิสรา 3) ลักษณะรูปแบบเนื้อหาที่นำเสนอ และ 4) การวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เปิดรับเว็บไซต์ต่อการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของเว็บไซต์สถาบันอิสรา กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ไอ้ตะข่าภาคใต้ เว็บไซต์สถาบันอิสรา (www.isranews.org) และสื่อหนังสือพิมพ์กระแสหลัก 3 ฉบับ คือ หนังสือพิมพ์มติชน หนังสือพิมพ์คมชัดลึก และ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ การวิจัยนี้ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และวิเคราะห์เนื้อหาข่าวของเว็บไซต์สถาบันอิสรา และหนังสือพิมพ์ตามกรอบแนวคิดลักษณะสื่อเพื่อสันติภาพ

ผลการวิจัย พบว่า ไอ้ตะข่าภาคใต้ สถาบันอิสรา มีพัฒนาการตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงช่วงที่ศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคเรียนรู้อารมณ์ร่วมกัน ยุคปรับโครงสร้าง และยุคสานต่อแนวคิด มีบทบาทการเป็นสื่อเพื่อสันติภาพโดยการเปิดพื้นที่ข่าวที่ไม่เน้นความรุนแรง และนำเสนอเรื่องราวในสามจังหวัดชายแดนใต้ทุกแง่มุม เพื่อลดอคติและสร้างความเข้าใจของคนในสังคม ส่วนปัจจัยที่จะส่งผลต่อบทบาทดังกล่าวคือ ทักษะทางวิชาชีพของผู้ปฏิบัติงาน ความเข้าใจในพื้นที่ของ

ผู้ปฏิบัติงาน การให้ความร่วมมือของสื่อและเครือข่ายต่าง ๆ การให้ความร่วมมือของเจ้าหน้าที่รัฐ และความไว้วางใจของคนในพื้นที่ ในด้านการนำเสนอเนื้อหาของโต๊ะข่าวภาคใต้ สถาบันอิศรา ได้นำเสนอข่าวที่มีความสอดคล้องกับแนวทางสื่อเพื่อสันติภาพ แตกต่างจากการนำเสนอของหนังสือพิมพ์กระแสหลัก ซึ่งการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ไม่สนับสนุนแนวทางของสื่อเพื่อสันติภาพมากที่สุด ส่วนการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์มติชนและหนังสือพิมพ์คมชัดลึก แม้ไม่ได้นำเสนอข่าวที่สนับสนุนแนวทางของสื่อเพื่อสันติภาพ แต่มีความพยายามในการนำเสนอข่าวที่จะช่วยลดความขัดแย้ง ในด้านของผู้เปิดรับเว็บไซต์โต๊ะข่าวภาคใต้ สถาบันอิศรา ผู้รับสื่อมีความพึงพอใจในการใช้ประโยชน์ มีความเชื่อถือต่อเนื้อหา และมีความเห็นสอดคล้องว่าการนำเสนอข่าวของโต๊ะข่าวภาคใต้ สถาบันอิศรา มีแนวโน้มที่จะสร้างความเข้าใจและช่วยคลี่คลายปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

กิริกาญจน์ ไคนุ่นนา และสุภรารักษ์ ทวนน้อย (2554) ศึกษาเรื่อง “สถานภาพและบทบาทสถานีโทรทัศน์ ระบบบอกรับสมาชิกใน 5 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง (สงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส)” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพ บทบาท และอุปสรรคของสถานีโทรทัศน์ระบบบอกรับสมาชิกใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเป็นการวิจัยที่ใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก มีกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ประกอบการสถานีโทรทัศน์ระบบบอกรับสมาชิกใน 5 จังหวัดภาคใต้ จำนวน 12 แห่ง

ผลการศึกษา พบว่า ลักษณะการดำเนินงานของสถานีโทรทัศน์ระบบบอกรับสมาชิกเป็นไปในลักษณะห้างหุ้นส่วนจำกัดมากที่สุด รองลงมาเป็นบริษัท และเอกชนเป็นเจ้าของ มีการจัดโครงสร้างองค์กรแบบเป็นทางการที่ให้ความสำคัญแก่บุคลากรด้านเทคนิคและการเดินสายเคเบิลมากที่สุด ส่วนอุปสรรคในการพัฒนาสถานีโทรทัศน์ระบบบอกรับสมาชิกให้เป็นที่ต้องการมาจากรัฐกิจที่ตรงความต้องการเป็นองค์กรด้านธุรกิจมากกว่าสถาบันสาธารณะ บุคลากรด้านการพัฒนาเนื้อหารายการไม่ได้จบการศึกษาทางด้านนิเทศศาสตร์ที่จะสร้างสรรค์เนื้อหารายการได้ ส่วนสถานภาพทางธุรกิจนั้น อยู่ในระดับย่ำแย่มากที่สุด คือ มีกำไรอยู่บ้าง รองลงมาคือ พึ่งพึ่งจากรัฐกิจอื่นด้วย และสุดท้ายคือ ระดับเข้มแข็ง

ส่วนบทบาทของสถานีโทรทัศน์ระบบบอกรับสมาชิกนั้น จากมุมมองของผู้ประกอบการเห็นว่าตนเองมีบทบาทในฐานะองค์กรธุรกิจ ดังนั้นจึงมุ่งเน้นการขยายสมาชิก การเป็นศูนย์รวมการให้บริการช่องรายการจำนวนมากเพื่อดึงดูดความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย เน้นอนว่าเนื้อหารายการที่นำเสนอส่วนใหญ่มุ่งเน้นการให้ความบันเทิง ขณะที่รายการที่ผลิตเองนั้นมีเพียงรายการข่าวท้องถิ่นและการถ่ายทอดกีฬาในท้องถิ่น

ด้านอุปสรรคของสถานีโทรทัศน์ระบบบอกรับสมาชิก คือ การขาดแคลนบุคลากร บุคลากรที่มีอยู่แล้วยังขาดความเป็นมืออาชีพ ขาดแรงจูงใจในการทำงาน ขาดความรู้ด้านการผลิต หรือสร้างสรรค์รายการ การบริหารองค์กรมีความยืดหยุ่นสูงจนเหมือนไม่มีกฎเกณฑ์ และรายการที่มีเนื้อหาท้องถิ่นมีน้อยทำให้ขาดเอกลักษณ์ของสถานีโทรทัศน์ระบบบอกรับสมาชิก

ฐิติมา เทพญา และศุภฎี เพ็ชรมงคล (2554) ศึกษาเรื่อง “ขีดความสามารถของสื่อและการนำเสนอข่าวออนไลน์ในพื้นที่ห้าจังหวัดชายแดนใต้” มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสถานภาพขององค์กรผู้สื่อข่าวและวิเคราะห์เปรียบเทียบคุณลักษณะการนำเสนอข่าวออนไลน์ในพื้นที่ห้าจังหวัดภาคใต้ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นที่มีการเผยแพร่ข่าวผ่านเว็บไซต์ จำนวน 5 องค์กร และสื่อทางเลือกที่ผลิตสื่อออนไลน์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 4 องค์กร

ผลการศึกษา พบว่า คุณลักษณะการเป็นข่าวออนไลน์นั้นแต่ละองค์กรมีเพียงครั้งหนึ่งที่มีคุณลักษณะไร้กาล (Shifted time) และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้ (Interactive) ส่วนตรงกาล (Real time) มีไม่ถึงครึ่งหนึ่งขององค์กรสื่อท้องถิ่นและสื่อทางเลือกที่ศึกษา ส่วนคุณลักษณะการประสานสื่อ (multimedia) นั้น กลับพบว่าปรากฏน้อยมากในองค์กรสื่อท้องถิ่นและสื่อทางเลือก

ส่วนผลการวิเคราะห์เว็บไซต์ขององค์กรสื่อท้องถิ่นและสื่อทางเลือกโดยใช้แนวคิด 6Cs ได้แก่ เนื้อหา (Content) การสร้างชุมชน (Community) การสื่อสารและช่องทาง (Communication and channel) ธุรกิจ (Commerce) การปรับให้เหมาะสม (Customize) ความสะดวก (Convenience) เป็นกรอบในการวิเคราะห์นั้น พบว่า องค์กรประกอบด้วยเนื้อหาทุกองค์กรนำเสนอเนื้อหาสดใหม่ ถูกต้อง มีแหล่งข้อมูลที่อ้างอิงได้ องค์กรส่วนใหญ่มีการสร้างชุมชนในหมู่ผู้เข้าเยี่ยมชม มีการจัดทำเว็บไซต์สำหรับแสดงความคิดเห็น และเปิดห้องสนทนา นอกจากนี้ทุกองค์กรมีการสื่อสารและช่องทาง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสื่อสารในยุคดิจิทัล และยังมีช่องทางติดต่อระหว่างผู้ใช้เว็บไซต์ และการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ใช้ด้วยกัน มีอีเมล เว็บไซต์ เครื่องขายส่งคมออนไลน์ เป็นต้น ขณะที่ด้านธุรกิจไม่ปรากฏในสื่อทางเลือกแต่จะปรากฏในสื่อกระแสหลักที่มีสื่อสิ่งพิมพ์เป็นฐานซึ่งมีการโฆษณาบริการขององค์กรเองและจากผู้สนับสนุน และทุกองค์กรไม่มีการปรับให้เหมาะสมกับผู้ใช้เว็บไซต์ เช่น ไม่มีการปรับแต่งหน้าเว็บ หรือให้ผู้ใช้ได้เลือกธีม (theme) ที่เหมาะสม ส่วนความสะดวกสำหรับใช้นั้น องค์กรมีการออกแบบเมนูบาร์ และเนวิเกชันเพื่อให้ผู้ใช้ได้ใช้งานภาษาที่เหมาะสมเข้าใจง่ายเหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย แต่สำหรับสำหรับการออกแบบเว็บไซต์โดยส่วนใหญ่ องค์กรที่จ้างบริษัทภายนอกจะมีรูปแบบที่ตายตัว ไม่มีลูกเล่นมากนัก

สมัชชา นิลปัทม์ และรุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช (2556) ศึกษาเรื่อง “วาทกรรมสื่อมวลชนในกระบวนการสันติภาพสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” เป็นการศึกษาถึงวาทกรรมสื่อมวลชนกระแสหลัก สื่อของรัฐ และสื่อภาคประชาสังคมในกระบวนการสันติภาพ และศึกษาทิศทางของวาทกรรม

สื่อฝ่ายที่คิดเห็นต่างจากรัฐในกระบวนการสันติภาพ โดยสื่อที่ศึกษาในครั้งนี้ หากพิจารณาตามแนวคิดสื่อทางเลือกที่ได้เสนอมาก่อนหน้านี้ จะพบว่า สื่อที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยนี้ก็สามารถจัดเป็นสื่อทางเลือกได้เช่นกัน ทั้งสื่อของภาคประชาสังคมและสื่อของฝ่ายที่คิดต่างจากรัฐ

การนำเสนอผลการศึกษานี้จะคัดเลือกเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับสื่อทางเลือกดังกล่าว ซึ่งพบว่า เว็บไซต์ Puloinfo.org ที่เป็นช่องทางขององค์กรปลดปล่อยสหประชาชาติในนามสื่อสารวาทกรรมในเชิงบวกต่อการพูดคุยสันติภาพเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้หลังการลงนาม MOU เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2556 ต่อจากนั้นมีการสื่อสารวาทกรรมการขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการสันติภาพของพลูโล เกิดวาทกรรมสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง (Self-determination) อีกสื่อหนึ่งคืออัมบรานิวส์ (Ambranews) เป็นสื่อที่มีเนื้อหาแตกต่างจากรัฐ ได้แสดงออกถึงวาทกรรมการพูดคุยคือละครเจรจาสันติภาพหลังการลงนาม MOU ดังกล่าว มีวาทกรรมไม่เห็นด้วยกับการวางกรอบเจรจาภายใต้รัฐธรรมนูญไทย วาทกรรมไม่เชื่อมั่นการดำเนินการโดยรัฐบาลไทย ส่วนเว็บไซต์ของบีอาร์เอ็นนั้น ซึ่งเป็นช่องทางของกลุ่มที่เคลื่อนไหวในพื้นที่โดยตรงนั้น พบว่า มีวาทกรรมขบวนการชาตินิยมในฐานะนักต่อสู้เพื่อปลดแอกจากเจ้าอาณานิคม วาทกรรมกรเป็นเจ้าของดินแดนและสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง วาทกรรมควมไร้เอกภาพของรัฐไทย

ขณะที่เว็บไซต์ของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (www.deesouthwatch.org) ซึ่งผู้วิจัยจัดประเภทให้เป็นสื่อภาคประชาสังคมนั้น พบว่า มีวาทกรรมสันติภาพและสันติวิธี วาทกรรมพยุลงและประคับประคองกระบวนการสันติภาพ วาทกรรมพื้นที่กลาง

ชินีเพ็ญ ศรีชัย (2557) ศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อสร้างความสมานฉันท์ในพื้นที่ชายแดนใต้” เป็นงานวิจัยที่มีการเก็บข้อมูลเรื่องกระบวนการสื่อสารของสื่อทางเลือกในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษา พบว่า สื่อทางเลือกมีกระบวนการสื่อสารที่น่าสนใจเช่น การเน้นการทำงานที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายประชาสังคมในพื้นที่อาศัยการมอนิเตอร์ทิศทางกรขับเคลื่อนของคนในพื้นที่เป็นตัวตั้งต้นเพื่อพิจารณาและประเมินว่าจะเลือกนำเสนอข่าวใด ซึ่งสื่อกระแสหลักเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ สื่อทางเลือกถือเป็นความได้เปรียบและมีทัศนคติว่ากลุ่มพวกเขา คือ ทางเลือกในการนำเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหาเนื่องจากสื่อกระแสหลักไม่สามารถทำได้ (เลือกที่จะนำเสนอในสิ่งที่สื่อกระแสหลักไม่นำเสนอโดยมีที่มาจากข้อสรุปว่าสื่อกระแสหลักนำเสนอเฉพาะเรื่องของความรุนแรงในพื้นที่เท่านั้น)

ในขณะที่สื่อทางเลือกบางสื่อที่มีเป้าหมายชัดเจนในการนำเสนอเรื่องราวด้านอื่น ๆ เช่น วัฒนธรรมประเพณีจะให้ความสำคัญว่า สื่อของตนเองคือ “สื่อของชุมชน” ไม่ได้แยกว่าตนเองคือ “องค์กรข่าว” แต่มีเป้าหมายปลายทางเดียวกันคือเพื่อความสมานฉันท์ ที่สำคัญคือ สื่อทางเลือกมี

ทัศนคติว่า ความสมานฉันท์หรือความสงบจะเกิดขึ้น ได้มีปัจจัยที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมจากประชาชนในพื้นที่และการยอมรับการเปิดเผยข้อเท็จจริง

นอกจากนี้สื่อทางเลือกเน้นการนำเสนอข้อเท็จจริง มีการตรวจสอบข้อมูล สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนในพื้นที่และนอกพื้นที่เพื่อสร้าง “ความน่าเชื่อถือ” ให้กับสื่อของตนเอง โดยเนื้อหาข่าวสาร เน้นการนำเสนอ 2 เรื่อง คือ อัตลักษณ์ของคนในพื้นที่(ตัวตนวัฒนธรรมประเพณี) และการละเมิดสิทธิมนุษยชนของประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ยังพบว่า สื่อทางเลือกมีการทำบทบาทที่ไม่ใช่หน้าที่ของสื่อโดยตรงเช่น การจัดเวทีสัมมนาระดมความเห็น การผลิตสื่ออื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น จดหมายข่าว ทำหนังสือ เอกสาร มีการสร้างโครงข่ายเชื่อมโยงระหว่างสื่อทางเลือกด้วยกันเอง (ไม่ใช่ทั้งหมด) รวมถึงการทำงานร่วมกับหน่วยงานรัฐในบางกรณี

สำหรับกระบวนการสื่อสารของสื่อทางเลือกคือ “ผลจากการกระทำของผู้ส่งสารกับผู้รับสาร” ว่าได้นำไปสู่เป้าหมายคือการสร้างความสมานฉันท์หรือไม่อย่างไร ซึ่งส่วนหนึ่งของงานวิจัย โดยเฉพาะปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำของผู้ส่งสารหรือผู้ผลิตสื่อทางเลือกสามารถนำมาใช้ในงานวิจัยของข้าพเจ้าเพื่อวิเคราะห์ถึงอุดมการณ์ของสื่อทางเลือกได้

วลักษณ์กมล จ่างกมลและอมรรัตน์ ชนะการณ์ (2557) ศึกษาเรื่อง “สื่อทางเลือก ยุคดิจิทัลกับผลประโยชน์สาธารณะ: กรณีศึกษาการเป็นพื้นที่กลางเพื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้”เป็นการศึกษาสื่อทางเลือก 3 ประเภท ได้แก่ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ สำนักข่าวอามาน และสถานีวิทยุมีเดียสลตัน โดยเป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสานด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์ ผลการศึกษาที่สำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย มีดังนี้

บทบาทของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ได้แสดงบทบาทการเป็นสื่อเพื่อสันติภาพ โดยมีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการพูดคุยสันติภาพ การเคลื่อนไหวของภาคส่วนต่าง ๆ ต่อกระบวนการสันติภาพ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เกิดการรับรู้ประเด็นนี้มากยิ่งขึ้น แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านแหล่งข่าวที่อยู่ในวงแคบ มีการใช้ภาษาที่เร้าอารมณ์มากกว่าการสร้างความรู้ความเข้าใจ และยังไม่สามารถนำรายละเอียดของแนวปฏิบัติของสื่อเพื่อสันติภาพมาปรับใช้ในเชิงปฏิบัติ นอกจากนี้สื่อทางเลือกยังได้แสดงบทบาทที่เชื่อมโยงกับบทบาทข้างต้น คือ การเป็นพื้นที่กลาง (Common space) แต่เป็นที่น่าเสียดายที่บทบาทนี้ สื่อทางเลือกได้แสดงบทบาทน้อยเกินไป ดังจะเห็นได้จากผู้ที่เข้าถึงการสื่อสารนั้นยังอยู่ในเครือข่ายของตนเอง การใช้ภาษาที่รับฟังได้เฉพาะกลุ่ม เป็นต้น

ส่วนข้อจำกัดของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ได้แก่ ทุนหรืองบประมาณที่องค์กรมักจะได้รับงบประมาณจากแหล่งทุนทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งมีทั้งข้อดี คือ ทำให้องค์กรสามารถดำเนินการอยู่ได้ แต่อีกด้านหนึ่งคือ แหล่งทุนกำหนดประเด็นให้สื่อทางเลือกทำ

ซึ่งบางประเด็นอาจจะไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่ เมื่อหมดระยะเวลาเงินทุน องค์กรก็อ่อนแอไป แหล่งทุนจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อความเข้มแข็งขององค์กรสื่อทางเลือก นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านการขาดการพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะการจัดรายการ การใช้ภาษาในสถานการณ์ความรุนแรง การสื่อข่าวเพื่อสันติภาพ เป็นต้น

ส่วนประเด็นสื่อทางเลือกกับเทคโนโลยีดิจิทัลนั้น พบว่า องค์กรสื่อทางเลือกสามารถเข้าถึงเครื่องมือการสื่อสารได้ และเป็นช่องทางการสื่อสารที่ต้นทุนต่ำ ใช้บุคลากรน้อยในการผลิต เนื้อหาผ่านช่องทางดังกล่าว จึงถือเป็นข้อดี แต่อาจจะต้องพิจารณาในเชิงการเข้าถึงกลุ่มประชาชนให้มากขึ้น แต่ในประเด็นนี้ผู้วิจัยยังไม่ได้นำแนวคิดด้านการสื่อสารดิจิทัลมาร่วมวิเคราะห์มากนัก ข้อสังเกตของผู้วิจัย คือ ประเด็นผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of interest) ของผู้ผลิตสื่อทางเลือก ระหว่างบทบาทของการเป็นสื่อกับนักกิจกรรมทางสังคม

บุญญวัฒน์ จิตประคอง (2559) ศึกษาเรื่อง “บทบาทของสื่อทางเลือกข้ามพรมแดนในประเทศไทย ในกระบวนการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยของพม่า : ศึกษากรณีวารสารสาละวินโพสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์” เป็นการศึกษาถึงอุดมการณ์และบทบาทของสื่อทางเลือก โดยการศึกษาด้วยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิเคราะห์เนื้อหา การศึกษานี้เป็นการศึกษาที่อยู่ภายใต้บริบททางสังคมการเมืองทั้งก่อนและหลังการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตย ซึ่งระยะเวลาที่พม่าอยู่ภายใต้เผด็จการทหารเต็มรูปแบบนั้นนับเป็นช่วงที่รัฐได้ใช้อำนาจในการเซ็นเซอร์ตรวจสอบสื่อทุกประเภท หรือแม้กระทั่งภายหลังการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในพม่าแล้วก็ตามที่มีสื่อบางส่วนยังคงถูกควบคุมหรือตรวจสอบ (ทั้งกระทำโดยตรง และโดยอ้อม) ฉะนั้นเสรีภาพของสื่อในพม่านั้นยังก้ำกึ่งมีพื้นที่จำกัดในการแสดงออกทางความคิด หรือไม่สามารถสื่อสารเรื่องราวต่าง ๆ ออกสู่สังคมได้อย่างสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ “สื่อทางเลือกออนไลน์ข้ามพรมแดน” จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นกลไกเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวประเด็นต่าง ๆ ที่ไม่สามารถสื่อสารภายในประเทศพม่าได้อย่างอิสระ

เมื่อก้าวถึงสื่อทางเลือกข้ามพรมแดน “ในประเทศไทย” ถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างมากในการนำเสนอถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างพม่า เพราะด้วยบริบทพื้นที่พรมแดนของประเทศพม่ามีอาณาเขตติดต่อกันกับประเทศไทย จึงส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามชายแดนอยู่เสมอ ประกอบกับการอพยพโยกย้ายไปมาของกลุ่มชาติพันธุ์พม่าเข้ามายังประเทศไทยส่งผลให้สื่อทางเลือกที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับมิติต่าง ๆ ในประเทศพม่ามีความสำคัญอย่างมากและการที่ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยขณะนั้น นับเป็นผลดีต่อการส่งเสริมให้เกิดสิทธิ และเสรีภาพทางด้านสื่อสารมวลชนที่สามารถสื่อสารประเด็นต่าง ๆ ที่หลากหลายมิติออกสู่สังคมได้ การสื่อสารจึงเป็นสิ่งที่รัฐบาลไทยขณะนั้นได้ให้ความสำคัญคุ้มครอง และ

สนับสนุนองค์กรสื่อมวลชนที่ทำงานภายในประเทศ ดังเห็นได้จากประกาศรัฐธรรมนูญปี 2550 หมวดที่ 3 เรื่องสิทธิและเสรีภาพส่วนที่ 7 เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อมวลชน มาตราที่ 45 ความว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อสารความหมาย โดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ การสั่งปิดกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นเพื่อลิดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้จะกระทำมิได้ การห้ามหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นเสนอข่าวสารหรือแสดงความคิดเห็นทั้งหมดหรือบางส่วน หรือการแทรกแซงด้วยวิธีการใด ๆ เพื่อลิดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามวรรคสอง” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550, 2559)

จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเบื้องต้นนั้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงบริบททางสังคมที่เอื้อต่อการดำเนินงานของสื่อทางเลือกข้ามพรมแดนในประเทศไทยในช่วงเวลานั้น เพราะระบอบประชาธิปไตยในไทยขณะนั้นได้ให้ความสำคัญคุ้มครองในเรื่องสื่อมวลชนที่ครอบคลุมทุกสื่อ ซึ่งตรงกันข้ามกับบริบททางสังคมการเมืองพม่าที่แม้จะมีการประนีประนอมกันมากขึ้นในปี พ.ศ.2555 หรือแม้กระทั่งในปัจจุบันที่รัฐบาลได้ประกาศยุติการเซ็นเซอร์ต้นฉบับก่อนตีพิมพ์ของสื่อสิ่งพิมพ์ทุกชนิด แต่เมื่อพิจารณาในคู่มือจริยธรรมสื่อ 16 ข้อที่ได้ออกประกาศหลังการเปลี่ยนแปลงประชาธิปไตย กลับพบว่ามีข้อหนึ่งที่บัญญัติให้สื่อมวลชนยึดถือปฏิบัติคือ “การห้ามวิพากษ์วิจารณ์รัฐ และห้ามใช้ถ้อยคำที่ส่งเสริม หรือสนับสนุนปลุกปั่นบุคคลและองค์กรใด ๆ ให้ต่อต้านรัฐ รวมทั้งข้อความที่เป็นอันตรายต่อความสัมพันธ์กับประเทศอื่น ๆ ” (สุภัทรา ภูมิประภาส, 2556, น. 13) ซึ่งนั่นเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าเสรีภาพสื่อในพม่ายังคงเกิดขึ้นเพียงบางมิติเท่านั้น ฉะนั้นด้วยบริบทต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาถือเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ “สื่อทางเลือก” มีบทบาทในฐานะเป็นสื่อที่นำเสนอเรื่องราวพม่าออกสู่สังคมโดยไร้ข้อจำกัด และปราศจากการถูกควบคุม

ผลการศึกษาด้านอุดมการณ์ของสื่อทางเลือกข้ามพรมแดนนั้น พบว่า มีอุดมการณ์สำคัญคือ กรปฏิกิริยาหรือท้าทายอำนาจทางการเมืองหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับเผด็จการทหาร มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในด้านความเท่าเทียมกันและการยอมรับความแตกต่าง ส่วนบทบาทของสื่อทางเลือกนั้น ก็เปลี่ยนแปลงไปบ้างตามบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนสู่ประชาธิปไตย แต่โดยสรุป คือ การแสดงบทบาทในฐานะที่เป็นช่องทางถ่ายทอดเนื้อหาต่าง ๆ ที่ไม่สามารถสื่อสารภายในประเทศตนเอง การนำเสนอภาพของประเทศพม่าในมิติต่าง ๆ ให้เป็นที่รับรู้ของประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น บทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐที่สื่อในประเทศไม่สามารถกระทำได้ การเป็นพื้นที่ของการแสดงออกของประชาชนชาวพม่าที่ต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย

มาโนช ชุ่มเมืองปัก (2560) ศึกษาเรื่อง “การผลิตสื่อทางเลือกโดยชาวไทเชื้อสายปกากะญอ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการและวัตถุประสงค์ของการผลิตสื่อ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ส่วนผลการศึกษาที่สำคัญนั้น มีดังนี้

- 1) การผลิตของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อคคิของสังคมส่วนใหญ่ที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่มักเป็นไปในด้านลบ และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่สังคม
- 2) การสื่อสารเรื่องราวหรือแนวคิดที่เป็นประโยชน์แก่ผู้รับสารด้วยการผลิตสื่อที่ทำให้กำลังใจแก่ชาวปกากะญอในการต่อสู้กับสภาพปัญหาและการบีบบังคับของสังคม รวมถึงแนวทางในการดำเนินชีวิต
- 3) การใช้สื่อเพื่อบันทึกและเผยแพร่วัฒนธรรมและวิถีของชาวปกากะญอ และเป็นเครื่องมือในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์

สกุลศรี ศรีสารคาม, สุภารัตน์ ดิษยวรรณนะ จันทราวัดนากุล, และบุญศิษย์ บุญโพธิ์ (2559) ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมแนวทางการใช้ข้อมูลจากสื่อออนไลน์ในกระบวนการรายงานข่าวในยุคเทคโนโลยีหลอมรวม” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการใช้ข้อมูลจากสื่อออนไลน์ในกระบวนการรายงานข่าว การวิเคราะห์และกำหนดรูปแบบของการส่งเสริมและพัฒนาการใช้ประโยชน์จากข้อมูลสื่อออนไลน์บนพื้นฐานจริยธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม และกฎหมาย พร้อมทั้งจัดทำคู่มือแนวปฏิบัติและมาตรฐานจริยธรรมในการใช้ข้อมูลจากสื่อออนไลน์ในกระบวนการสื่อข่าว การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ได้แก่ การวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

สำหรับผลการศึกษาในประเทศที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การใช้ข้อมูลจากสื่อออนไลน์ของสื่อท้องถิ่น และสื่อชุมชนภาคพลเมืองในภูมิภาคต่าง ๆ พบว่า กระบวนการสื่อข่าวและการนำข้อมูลออนไลน์มาใช้ในการรายงานข่าวนั้นเกิดขึ้นมาจากตัวผู้สื่อข่าวเองเพราะเห็นว่าเป็นประเด็นที่มีความสำคัญ แต่ก็พบข้อผิดพลาด ข้อจำกัด และไม่แน่ใจในความถูกต้องของข้อมูลจากออนไลน์ที่นำมาใช้ในการรายงานข่าว จากการศึกษาพบว่า กระบวนการในการหาข้อมูลจากสื่อออนไลน์มี 6 วิธี ได้แก่

- 1) การติดตามความเคลื่อนไหวจากการสนทนา การโพสต์ และการแบ่งปันข้อมูลจากสื่อสังคม
- 2) การสร้างเครือข่ายของสื่อท้องถิ่นและสื่อภาคพลเมืองบนช่องทางออนไลน์ เช่น เพจ กลุ่มปิด ไลน์ เป็นต้น
- 3) การติดตามข้อมูลจากผู้ทรงอิทธิพลบนในสื่อสังคม

4) การเข้าไปมีส่วนร่วมบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ของผู้สื่อข่าว เช่น การเข้าไปตั้งกระทู้บนเว็บไซต์พันทิป

5) การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นบนสื่อสังคม

6) การค้นหาข้อมูลผ่านเว็บไซต์

ส่วนการคัดเลือกข้อมูลจากสื่อออนไลน์นั้นของสื่อท้องถิ่นและสื่อพลเมืองนั้นใช้หลักการความน่าสนใจ ความใกล้ชิด ดึงดูดความสนใจของผู้รับสาร และเป็นประเด็นสาธารณะที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน แต่มีข้อสังเกตว่าข้อมูลบางประเด็นอาจจะเป็นที่สนใจหรือดึงดูดผู้รับสาร แต่อาจไม่มีคุณค่าข่าวหรือประโยชน์ต่อผู้รับสาร

ขณะที่กระบวนการในการตรวจสอบข้อมูลนั้น มีการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมจากช่องทางต่าง ๆ หลักฐานอ้างอิง และเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อตัดสินใจในการนำเสนอข้อมูลข่าว วิธีการในการตรวจสอบข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ การค้นหาจากกูเกิล การตรวจภาพจาก google image search การตรวจสอบจากต้นตอของข้อมูล การตรวจสอบจากผู้สื่อข่าวและแหล่งข่าว การตรวจสอบจากสื่อกระแสหลัก

การนำข้อมูลจากสื่อออนไลน์มาใช้สำหรับการผลิตเนื้อหาใหม่นั้น มี 2 ลักษณะ คือ การนำข้อมูลจากสื่อออนไลน์มารายงานเป็นข่าว โดยไม่ได้ต่อยอดข้อมูล แต่มีการตรวจสอบและขออนุญาตจากแหล่งที่มาของข้อมูลก่อน และการผลิตเนื้อหาใหม่ โดยการลงพื้นที่ ทำข้อมูลเพิ่มเติม และใช้ข้อมูลจากสื่อออนไลน์มาเป็นส่วนหนึ่งในการรายงานข่าว

ขณะที่ปัญหาจากจริยธรรมที่พบของสื่อท้องถิ่นและสื่อพลเมืองจากการใช้ข้อมูลจากสื่อออนไลน์นั้น พบว่า การไม่สามารถเข้าถึงหรือตามหาเจ้าของข้อมูลจากสื่อออนไลน์ได้ ซึ่งทำให้ไม่สามารถขออนุญาตก่อนการนำเสนอข่าว การละเมิดลิขสิทธิ์ การขาดการตรวจสอบถึงแหล่งที่มาของข้อมูล การนำเสนอเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม เช่น รุนแรง น่ากลัว โดยไม่มีการปิดบัง

ภาษาอังกฤษ

Lee and Maslog (2005) ได้ศึกษาเรื่อง War or Peace Journalism? Asian Newspaper Coverage of Conflicts ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ในการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับ เหตุการณ์ความขัดแย้งในเอเชีย 4 เหตุการณ์ของหนังสือพิมพ์ผ่านทางเว็บไซต์ พบว่าส่วนใหญ่มีแนวโน้มไปในทิศทางของ War Journalism โดยเฉพาะการนำเสนอแต่เหตุการณ์เฉพาะหน้า ไม่มีการทำข่าวเชิงลึกสืบค้นหาที่มาที่ไปของเหตุการณ์ และไม่นำเสนอแนวทางที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาในระยะยาว และให้ความสำคัญกับผู้นำทางการเมืองและการทหาร แบ่งแยกฝ่ายดีกับฝ่ายร้ายอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นผลมาจากความเคยชินกับการทำงานของผู้สื่อข่าวที่ทำกันมาโดยปกติ

Ho Sook Yee (2005) ได้ศึกษาเรื่อง Peace and Conflict Resolution for Southern Thailand by Peace Journalism : A Case Study of The English Daily The Nation ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการรายงานข่าวของเดอะเนชั่น มีลักษณะมุ่งสร้างสันติภาพ ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความขัดแย้งที่รุนแรงในสถานการณ์ปัญหาภาคใต้ได้อย่างมีเหตุผล และหนังสือพิมพ์ยังแสดงให้เห็นว่าสันติภาพจะเกิดขึ้นไม่ได้เมื่อประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนและสวัสดิการไม่มี การกดขี่ การขาดความยุติธรรม และการแปลกแยกทางวัฒนธรรม จะยิ่งทำให้เรื่องราวต่าง ๆ มีความรุนแรงยิ่งขึ้น

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “พลวัตของสื่อทางเลือกในยุคดิจิทัลกับการเป็นสื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาประมวล สำหรับการวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ที่จะศึกษาได้อย่างครบถ้วน ชัดเจนและถูกต้องเหมาะสม โดยมีรายละเอียดในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

3.2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

3.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นกลุ่มสื่อทางเลือกที่มีพื้นที่การนำเสนอข่าวและการเผยแพร่อยู่ในจังหวัดชายแดนใต้ผ่านสื่อยุคดิจิทัล โดยกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์มีความเชื่อมโยงและโดยตรงกับกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบไปด้วย ผู้ก่อตั้งบรรณาธิการ ผู้ปฏิบัติงานของสื่อทางเลือกจำนวนองค์กรละ 2-3 คนจากองค์กรสื่อทางเลือก 5 แห่ง ดังนี้

1) ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch)

ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ เป็นองค์กรสื่อทางเลือกก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2549 เป็นองค์กรขนาดเล็ก วางโครงสร้างการทำงานในแนวราบ เรียกตัวเองว่าเป็นองค์กร “ซานซาลา” เน้นการสร้างพื้นที่กลาง มีคณะทำงาน ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการศูนย์ บรรณาธิการอาวุโส บรรณาธิการ และผู้ประสานงานรวม 4 คน นอกจากนี้ยังมีองค์กรย่อยที่ตั้งขึ้น อาทิ โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้ สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ สภาประชาสังคมชายแดนใต้ เป็นต้น เน้นการทำงานในลักษณะเครือข่ายสร้างองค์ความรู้ค้นหาสาเหตุความขัดแย้ง เพื่อแสวงหาทางออกไปสู่สันติภาพ

2) สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency)

สำนักข่าวอามานเป็นองค์กรสื่อทางเลือกก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2553 โดยก่อนหน้านั้นใช้ชื่อว่า ศูนย์ข่าวอามาน เป็นองค์กรขนาดเล็ก วางโครงสร้างการทำงานในแนวราบ ระบุว่า เป็นองค์กรสื่อทางเลือกแห่งแรกในชายแดนใต้ ทำหน้าที่สื่อในการนำเสนอข่าว ปัจจุบันมีผู้บริหางานหลักเพียงคนเดียวในตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักข่าว โดยก่อนหน้านี้อมีบรรณาธิการข่าวและนักข่าวภาคสนามจำนวนหนึ่ง

3) สำนักสื่อวารัตานิ (Watani)

สำนักสื่อวารัตานิ เป็นองค์กรสื่อทางเลือกตั้งขึ้น เมื่อปี 2554 เกิดจากการรวมกลุ่มของภาคประชาสังคมจำนวน 5 กลุ่ม เดิมใช้ชื่อว่า “เครือข่ายคนทำงานสื่อคนรุ่นใหม่” ประกาศตัวว่าเป็นสื่อกระแสหลักในพื้นที่ชายแดนใต้ มีคณะทำงานประกอบไปด้วยผู้อำนวยการ บรรณาธิการบริหาร และผู้ปฏิบัติงานรวมทั้งสิ้น 3 คน และมีเครือข่ายนักข่าวประจำพื้นที่ทุกจังหวัดชายแดนใต้ ระบุว่า มีจำนวนมากถึง 300 คน

4) เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้(Civil women)

เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้เป็นองค์กรสื่อทางเลือกตั้งขึ้น เมื่อปี 2553 เกิดจากการรวมกลุ่มของภาคประชาสังคม 23 องค์กร ระบุว่า เป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรง มีผู้บริหางานเพียงคนเดียวในตำแหน่งบรรณาธิการบริหารและผู้ปฏิบัติงานอีก 1 คน ทำงานในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือที่มีฐานเดิมจากองค์กรต่าง ๆ

5) ปาดานี ฟอรัม (Patani Forum)

ปาดานีฟอรัม เป็นองค์กรสื่อทางเลือกตั้งขึ้น เมื่อปี 2554 เกิดจากบุคคล 2 คน ประกาศให้องค์กรเป็นพื้นที่ของการตื่นรู้ที่มุ่งเน้นการแสวงหาทางออกไปสู่สันติภาพ มีคณะทำงาน 2 คน ในตำแหน่งผู้อำนวยการและผู้อำนวยการฝ่ายต่างประเทศ เน้นผลิตและนำเสนอเนื้อหาในเชิงวิชาการและร่วมมือกับเครือข่ายในการจัดเวทีสาธารณะ

โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. เป็นสื่อทางเลือกที่สามารถสื่อสารได้ด้วยตนเองผ่านสื่อดิจิทัลรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง สู่อารณะ (เปลี่ยนจากผู้รับสารมาเป็นผู้ส่งสาร)
2. เป็นสื่อทางเลือกที่เกิดขึ้นหลังเหตุการณ์ความไม่สงบ ตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2547
3. มีประเด็นที่เกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงกับบุคคลหรือสถานการณ์พื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้อย่างต่อเนื่อง

4. มีความหลากหลายตั้งแต่ผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่ม กระบวนการก่อตั้งกลุ่ม พัฒนาการ ผู้ร่วมนำเสนอข่าว รูปแบบการนำเสนอ
5. มีการประกาศตัวว่าเป็นสื่อทางเลือกในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้
6. ได้รับการยอมรับในบทบาทและถูกกล่าวถึงในวงกว้าง

3.1.2 แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล

สำหรับการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยได้เลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยประกอบไปด้วย ผู้ก่อตั้ง ผู้บริหารและ ผู้ปฏิบัติงานทั้งในปัจจุบันและอดีต โดยการศึกษาจะไม่เปิดเผยชื่อนามสกุลจริงของผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อความเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ โดยการนำเสนอผลการสัมภาษณ์จะใช้การกำหนดคำเรียกแฝงของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยใช้อักษรภาษาอังกฤษตัวแรกแทนองค์กรและใช้ตัวเลขสำหรับลำดับที่ของผู้ให้สัมภาษณ์ของแต่ละองค์กร

การวิจัยนี้ได้ดำเนินการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 11 คน โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้คือ

คำเรียกแฝงองค์กรสื่อ	บุคคล/ตำแหน่งที่ให้สัมภาษณ์	ภูมิลำเนาอาชีพ/การทำงาน
A	A1 ผู้ก่อตั้งและผู้บริหาร A2 ผู้ก่อตั้งและบรรณาธิการ A3 อดีตผู้ประสานงาน	A1 นักวิชาการ A2 นักกิจกรรมภาคประชาสังคม A3 อดีตนักข่าวส่วนกลาง/พื้นที่
B	B1 ผู้ก่อตั้งและผู้อำนวยการ B2 อดีตผู้ปฏิบัติงาน	B1 อดีตนักข่าวพื้นที่ /นักกิจกรรม B2 อดีตนักข่าวส่วนกลาง/พื้นที่
C	C1 ผู้ก่อตั้งและอดีตผู้อำนวยการ C2 ผู้ก่อตั้งและบรรณาธิการบริหาร	C1 อดีตนักศึกษา/นักข่าวในพื้นที่ C2 อดีตนักศึกษา/นักข่าวในพื้นที่
D	D1 ผู้ก่อตั้งและบรรณาธิการบริหาร D2 ผู้ปฏิบัติงาน	D1 นักวิชาการ/นักกิจกรรมภาคประชาสังคม D2 นักกิจกรรมภาคประชาสังคม
E	E1 ผู้ก่อตั้งและผู้อำนวยการ E2 ผู้ก่อตั้งและผู้อำนวยการ	E1 นักวิชาการ /นักกิจกรรมมหาวิทยาลัย E2 อดีตนักข่าวส่วนกลาง

3.1.3 กรอบเนื้อหาและคำถามในการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์เชิงลึกในการวิจัยครั้งนี้ ใช้ลักษณะการสัมภาษณ์แบบกึ่งรูปแบบ (Semi-Structure Interview) ซึ่งไม่กำหนดรูปแบบ บรรยากาศการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการหรือตายตัว โดยคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบไปด้วยประเด็นหลัก ทั้งนี้ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยสามารถดัดแปลงคำถามให้เหมาะสมกับบรรยากาศและคุณลักษณะส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์ได้ เพียงควบคุมประเด็นเนื้อหาอยู่ในประเด็นหลัก ดังนี้

1. การก่อตั้ง นโยบายและวัตถุประสงค์
2. โครงสร้างองค์กรและแหล่งทุน
3. กระบวนการทำงาน การมีส่วนร่วม เครือข่าย
4. เนื้อหา รูปแบบ ภาษาและช่องทางการสื่อสาร
5. ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

การสัมภาษณ์จะมีการบันทึกเสียงเพื่อนำมาถอดความ รวมทั้งมีการจดบันทึกข้อความสำคัญ เพื่อประกอบการเน้นย้ำข้อมูล และให้เห็นถึงสภาพบรรยากาศ ความรู้สึก และอารมณ์ในระหว่างการสัมภาษณ์ด้วย ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะนำมาวิเคราะห์โดยกำหนดแนวคิดหลักสำคัญ (Thematic Analysis) ของเนื้อหาจากการสัมภาษณ์โดยการจัดกลุ่มเนื้อหาที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

3.1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้วิจัยติดต่อขอสัมภาษณ์โดยตรงจากตัวบุคคล ตามความเหมาะสม ซึ่งข้อมูลทั้งหมดจะใช้ในการบันทึกบทสัมภาษณ์และบทสนทนาในเครื่องบันทึกเทป และจดบันทึกข้อมูลรวมด้วย โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยเตรียมความพร้อมก่อนดำเนินการวิจัยโดยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทางด้านต่าง ๆ เช่น หนังสือ เอกสาร ตำรา วารสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. สร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยสร้างโดยศึกษา แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย แล้วนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมก่อนนำไปเก็บข้อมูล

3.1.5 ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

1. นักวิจัยและผู้ช่วยวิจัยติดต่อประสานงานกับกลุ่มสื่อทางเลือกที่เจาะจงไว้เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัยและกระบวนการวิจัย

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกคือสัมภาษณ์ผู้ก่อตั้ง บรรณาธิการ ผู้ปฏิบัติงาน

3. บันทึกการสัมภาษณ์ในสมุดโน้ตและเครื่องอัดเสียง

3.2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การวิเคราะห์เนื้อหา คือ วิธีวิจัยที่มุ่งอธิบายเนื้อหาที่ปรากฏผ่านสื่ออย่างกววิสัย เป็นระบบ เป็นการศึกษาถึง “สิ่งที่กล่าวถึง” ในเนื้อหาของสื่อมากกว่าจะวิเคราะห์ถึงถึงที่มาหรือความคิดที่อยู่เบื้องหลังของข้อความนั้น การใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับงานวิจัยนี้เป็น “การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ” ที่ไม่ได้มุ่งดูการนับจำนวนว่ามีมากน้อยเพียงใดแต่เป็นการดูเนื้อหาว่ามี การกล่าวถึงในลักษณะใดและเป็นไปตามเกณฑ์มากน้อยเพียงใด โดยมีหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ได้แก่ชิ้นงานข่าวของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการใช้ เครื่องมือการวิจัยอื่นในการวิเคราะห์ถึงลงไปในความเป็นจริงที่อยู่เบื้องหลังเนื้อหาต่อไป

3.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์เนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์เนื้อหาข่าวสารเว็บไซต์ของกลุ่มตัวอย่างเดียวกันกับการสัมภาษณ์เชิงลึก ใบบแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นที่ ยอมรับในบทบาทและการกล่าวถึงในเวทีประชาสังคมชายแดนใต้ ดังต่อไปนี้

1. ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch)
2. สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency)
3. สำนักสื่อตานิ (Wartani)
4. เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civicwomen)
5. ปาดานี ฟอรัม (Patani forum)

3.2.2 กรอบเวลาและหน่วยวิเคราะห์

การวิจัยนี้จะวิเคราะห์ความหมายจากเนื้อหาจากกลุ่มตัวอย่างที่เจาะจงไว้ โดยจำกัด เฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความไม่สงบสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้กำหนด กรอบเวลาเชื่อมโยงกับองค์กรสื่อทางเลือกที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ก่อตั้งล่าสุด คือ ในปี 2554 โดย หน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) จะเป็นทั้งการนำเสนอที่เป็นข่าว (News) และที่เป็นบทความ บทวิเคราะห์ (Non News) ที่เป็นเนื้อหาเหตุการณ์สำคัญและที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ 2554 – 2562

3.2.3 การกำหนดเกณฑ์การพิจารณาและแบบลงรหัส

เกณฑ์การพิจารณาเนื้อหาในการวิเคราะห์เนื้อหาจากสื่อในการวิจัยครั้งนี้ จะประยุกต์ กรอบความคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของสื่อเพื่อสันติภาพ(Peace Journalism) ของ Johan Galtung มาเป็นองค์ประกอบหลักในการวิเคราะห์ โดยแบบลงรหัสเนื้อหาได้มีการออกแบบไว้ดังนี้

แบบลงรหัสเนื้อหา

ตารางการวิเคราะห์ความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพที่ปรากฏในสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ชื่อสื่อที่เผยแพร่ ..... ชื่อข่าว ..... วัน/เดือน/ปีที่เผยแพร่ ..... ประเภทเนื้อหา ☐ ข่าว ☐ สกู๊ป/รายงานพิเศษเชิงข่าว ☐ บทความ ☐ สัมภาษณ์พิเศษ ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....	ผู้ลงรหัส
---	-----------

คำอธิบายรหัสเนื้อหา	มี	ไม่มี
หัวข้อที่ 1 การนำเสนอเนื้อหาส่วนใหญ่		
1.1 เจริญมากกว่าเหตุการณ์ในมิติสืบสวนสอบสวนหาข้อเท็จจริง		
1.2 ผลกระทบต่อชีวิต สังคม วัฒนธรรม		
1.3 ทางออก ข้อเสนอแนะ การวิเคราะห์สถานการณ์โดยกลุ่มที่เป็นกลาง		
1.4 กระบวนการสันติภาพ แนวทางข้อเสนอสันติวิธี		
หัวข้อที่ 2 การพูดถึงแหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูล		
2.1 เน้นแหล่งข่าวหลายแหล่ง หลากหลาย		
2.2 เลี่ยงการตราหน้าว่าเป็นฝ่ายดีหรือฝ่ายร้าย อธิบายตำแหน่งที่ชัดเจน		
2.3 เน้นผู้ที่เป็นเหยื่อหรือผู้ต้องสงสัย		
หัวข้อที่ 3 การใช้ภาษาในเนื้อหา		
3.1 ไม่ใช่คำที่กระตุ้นอารมณ์ ระวังให้เกิดความรู้สึกเกลียดชังฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด		
3.2 ไม่แสดงถึงการตกเป็นเหยื่อ หรือน่าเวทนา		
3.3 หลีกเลี่ยงภาษาที่แสดงถึงความเป็นผู้ร้าย		

3.3 การนำเสนอผลการวิจัย

1. ประวัติ การก่อตัว และพัฒนาการของสื่อทางเลือกทั้ง 5 กลุ่ม
2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำเสนอข่าวสารและการพัฒนาของสื่อทางเลือก
3. ลักษณะความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพที่ปรากฏของสื่อทางเลือก

บทที่ 4

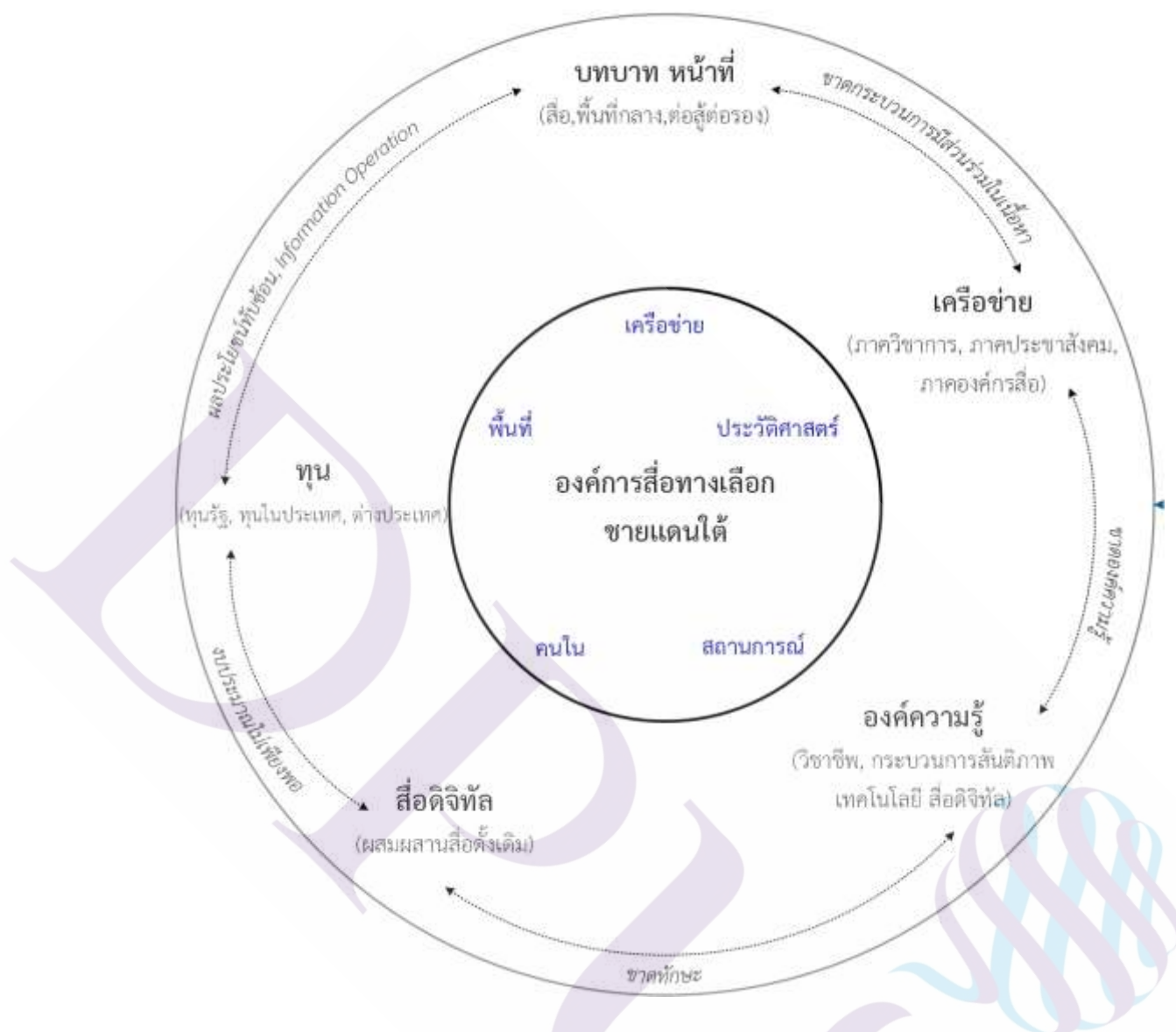
บริบทการก่อตั้งและปัจจัยของการดำรงอยู่ของสื่อทางเลือก

การนำเสนอผลการศึกษาเรื่อง “พลวัตของสื่อทางเลือกในยุคดิจิทัลกับการเป็นสื่อสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้” ในบทนี้จะนำเสนอผลการศึกษาโดยแบ่งออกเป็น 6 ประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 และข้อ 2 โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- 4.1 บริบทที่เกี่ยวข้องกับชายแดนใต้
- 4.2 พื้นที่ ผู้คน เครือข่ายและสถานการณ์ : ปัจจัยสำคัญการก่อตั้ง
- 4.3 ทุนกับการขับเคลื่อนการทำงาน
- 4.4 สื่อทางเลือกทำบทบาทหน้าที่สื่อ พื้นที่สาธารณะและการต่อสู้ต่อรอง
- 4.5 กระบวนการทำงาน ความสำคัญของเครือข่ายและการมีส่วนร่วม
- 4.6 เนื้อหารูปแบบภาษาและช่องทางการสื่อสารสู่กลุ่มเป้าหมาย

ภาพที่ 4.1 แสดงองค์ประกอบการก่อตั้งและปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่และพัฒนาของสื่อทางเลือกชายแดนใต้

4.1 บริบทที่เกี่ยวข้องกับชายแดนใต้

บริบทที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้ จะเป็นส่วนที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดชายแดนใต้ตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ซึ่งเป็นบริบทที่เชื่อมโยงและเป็นเสมือนแรงกระตุ้นให้เกิดการก่อตั้งของสื่อทางเลือกชายแดนใต้เกิดขึ้น รวมถึงพัฒนาการและปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของสื่อทางเลือก ซึ่งการจะวิเคราะห์สื่อทางเลือก โดยขาดบริบทดังกล่าว อาจทำให้การวิเคราะห์ผลการวิจัยไม่ครบถ้วนรอบด้าน ประเด็นนี้จึงมีการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น

4 ประเด็นย่อย ได้แก่ ประวัติศาสตร์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยสังเขป สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภูมิทัศน์การสื่อสาร และสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ประวัติศาสตร์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้

เวลาที่จะพูดถึงจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความหมายที่ผู้คนทั่วไปเข้าใจก็คือ อาณาบริเวณที่ครอบคลุม 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ นาทวี สะบ้าย้อย จะนะ และเทพา ต่อเนื่องมาถึงจังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นจังหวัดเดียวที่ไม่พรมแดนติดกับประเทศมาเลเซีย จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ในพื้นที่แห่งนี้มีจำนวนประชากร ดังต่อไปนี้

ตาราง 4.1 แสดงจำนวนประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จังหวัด	จำนวนประชากร (คน)
อำเภอนาทวี สงขลา	62,851
อำเภอสะบ้าย้อย สงขลา	77,837
อำเภอจะนะ สงขลา	100,633
อำเภอเทพา สงขลา	60,186
ปัตตานี	725,104
ยะลา	536,330
นราธิวาส	808,020
รวมประชากรทั้งสิ้น	2,370,961

ที่มา: กระทรวงมหาดไทย (2562)

ในประเด็นเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา และภาษาที่ใช้ในพื้นที่ โดยเฉพาะในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสจะพบว่า ร้อยละ 80 ของจำนวนประชากรนับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งในจำนวนนี้เกือบทั้งหมดมีเชื้อชาติมลายูและใช้ภาษามลายูที่ไม่ใช่ภาษามลายูกลางที่ใช้กันอยู่ในประเทศมาเลเซียแต่เรียกว่า ภาษาอ่าวเป็นภาษาพูดในการสื่อสาร ประชากรนี้ รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในพื้นที่นี้เป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้มาแต่เดิมก่อนที่จะได้รับการผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติสมัยใหม่ที่เรียกว่า สยาม อันเป็นผลมาจากการลงนามสนธิสัญญาระหว่างสยามกับอังกฤษในปี ค.ศ. 1909 หรือปี 2452 ที่เรียกว่า สนธิสัญญาบางกอก (Anglo-Siamese Treaty of 1909)

“สยามและอังกฤษได้เจรจาสนธิสัญญา ค.ศ. 1909 โดยมีข้อตกลงให้สยามต้องโอนสิทธิ์เหนือดินแดนมลายู ได้แก่ กลันตัน ตรัง กานู ไทรบุรี ปะลิส และเกาะใกล้เคียงให้แก่อังกฤษ เพื่อแลกกับการยกเลิกอนุสัญญา ค.ศ. 1897 ยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และกู้เงินสำหรับการสร้างทางรถไฟสายใต้ของสยาม”

(สุนพงษ์ ลือจรชัย, 2562)

จากข้อตกลงของสนธิสัญญาดังกล่าว ดินแดนในคาบสมุทรมลายูที่เคยตกเป็นประเทศราชของสยามมาตั้งแต่ ค.ศ. 1785 ในรัชกาลที่ 1 ท้ายกองทัพมาทำสงครามกับปัตตานี ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ดินแดนที่ยังอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม และดินแดนที่อยู่กับจักรวรรดิอังกฤษ ซึ่งปัจจุบันก็คือดินแดนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยและสหพันธรัฐมาเลเซีย (สุนพงษ์ ลือจรชัย, 2562)

การปกครองของสยามในดินแดนนี้ มีเหตุการณ์สำคัญที่มักจะมีการอ้างอิงและพูดถึงอยู่เสมอ เมื่อพูดถึงประวัติศาสตร์ในพื้นที่แห่งนี้คือ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองใน พ.ศ. 2445 ที่รัฐบาลในรัชกาลที่ 5 ได้ปลด “รายองค์สุดท้าย” ของปัตตานีและเจ้าเมืองอื่น ๆ ของหัวเมืองมลายู ออกจากตำแหน่ง จากนั้นจึงตั้งข้าหลวงที่ไปจากกรุงเทพฯ ไปปกครองแทน มีเพียงสุลต่านองค์สุดท้ายของปัตตานีคือตวนกู อับดุล กาคาร์ กามารุดดินที่ไม่ยอมรับข้อเสนอนั้น จนถึงกล่าวหาว่าเป็นกบฏและส่งตัวไปจองจำที่พิษณุโลก ต่อมาในปี 2449 มีการตั้งมณฑลปัตตานีขึ้น และแบ่งออกเป็น 4 จังหวัด ซึ่งทำให้ปัตตานีกลายเป็นส่วนหนึ่งของสยามเช่นเดียวกับส่วนอื่นของประเทศ จนมาในรัชกาลที่ 7 ได้ยกเลิกมณฑลปัตตานีแต่ให้ไปรวมกับมณฑลนครศรีธรรมราช เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้ยกเลิกระบบเทศาภิบาล และตั้งเป็นจังหวัดขึ้นตรงต่อรัฐบาลกลาง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2550) ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ช่วงเวลาดังกล่าวถือเป็นการสิ้นสุดความเป็นดินแดนมลายู ที่เรียกกันว่า กลายเป็นส่วนหนึ่งของคำว่า “รัฐ” เป็น “ชาติ” หรือประเทศสยามในตอนนั้น

ผลกระทบของความพยายามในการสร้างความเป็นชาติที่มีต่อดินแดนปาตานีจึงถูกพูดถึงในวงกว้าง เพราะนโยบายรวมชาติของจอมพลแปลก (ป.) พิบูลสงครามที่พยายามเปลี่ยนผู้คนให้กลายเป็นไทย ซึ่งหอมรดกไทย (มปป.) ให้ข้อมูลว่า สิ่งที่รัฐบาลขณะนั้นดำเนินการ เช่น การยกเลิกการเรียนภาษามลายูในโรงเรียนชั้นประถม ห้ามนำหนังสือจากมาเลเซีย มาสอนในโรงเรียน อพยพชาวไทยพุทธจากภาคอื่นเข้าไปตั้งถิ่นฐาน การอบรมเยาวชนในโรงเรียนว่าเป็นคนไทยแต่นับถือศาสนาอิสลาม และเป็นที่มาของคำเรียกในภาษาราชการว่า “ชาวไทยมุสลิม” หรือ “ไทยอิสลาม” การเรียกดังกล่าวอาจถือได้ว่าเป็นการ “แบ่งแยก” และปกครอง ส่งผลให้เกิดความรู้สึกทัศนคติที่ไม่ดี

ต่อรัฐ และเกิดแรงกระตุ้นภายในที่ต้องการความเป็นชนชาติมลายูกลับมารวมถึงการต่อต้านรัฐ นำมาสู่เหตุการณ์ใหญ่ครั้งแรกในวันที่ 28 เมษายน 2491 ที่บ้านดงชอย อ.ระแงะ จ.นราธิวาส โดยรัฐมีการปราบปรามชาวบ้านอย่างหนักจนมีผู้เสียชีวิตจำนวนไม่น้อยแต่ไม่มีการบันทึกตัวเลขที่ชัดเจนตามการศึกษาของนักวิชาการแต่ละคนในภายหลังตั้งแต่ 30 ถึงเกือบพันคน โดยมีเจ้าหน้าที่เสียชีวิตประมาณ 30 คน เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ประชาชนอพยพไปอยู่ยังประเทศมาเลเซียหลายพันคน ภายหลังมีการวิเคราะห์กันว่ามีสาเหตุหลายประการ เช่น ความรู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐอย่างเท่าเทียมกับชาวพุทธ การเข้ามาแทรกแซงจากภายนอก การหวาดกลัวคอมมิวนิสต์ เป็นต้น ข้อมูลหลายส่วนบันทึกว่า เหตุการณ์ดังกล่าวเปรียบเสมือนจุดเริ่มต้นที่ฝังอยู่ในใจของประชาชนในพื้นที่และทำให้ขบวนการต่อสู้กับรัฐปรากฏตัวชัดเจนขึ้น

เหตุการณ์ใหญ่ที่เป็นที่พูดถึงอีกเหตุการณ์สำคัญและส่งผลอย่างยิ่งต่อความขัดแย้งและบาดแผลใจความรู้สึกต่อเนื่องมารุ่นสู่รุ่นและยังคงถูกพูดถึงในปัจจุบันคือการจับกุมตัวหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ ผู้นำศาสนาที่ได้รับความศรัทธาจากประชาชนชาวมุสลิม ในยุคของรัฐบาลควง อภัยวงศ์ พร้อมพวกอีก 4 คน ด้วยข้อหา “ตระเตรียมและสมคบคิดการจะเปลี่ยนแปลงราชประเพณีการปกครองเพื่อให้เอกราชของรัฐเสื่อมเสียไปและเพื่อให้เกิดเหตุร้ายแก่ประเทศจากภายนอก” ส่วนข้อเสนอ 7 ข้อนั้น ได้กลายเป็นข้อหาว่าหะยีสุหลงชักชวนให้ราษฎรไปร้องเรียนที่ตัวจังหวัดเพื่อขอปกครองตนเองและใช้กฎหมายอิสลาม เขาถูกจับกุมตัวไปคุมขังที่นครศรีธรรมราชเพื่อไม่ให้เกิดจลาจลที่ปัตตานี แต่ก็เกิดความรุนแรงดังเช่นในเหตุการณ์ที่บ้านดงชอย เมื่อนายหะยีสุหลง แพ้คดี จึงถูกจำคุกเป็นเวลา 4 ปี 8 เดือน (ชนศ อภรณ์สุวรรณ, 2550)

หลังพ้นโทษหะยีสุหลงกลับมาอาศัยอยู่ที่บ้านในจังหวัดปัตตานี โดยเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2497 หะยีสุหลง ถูกชายและพวกอีก 2 คน ถูกสันติบาลเรียกไปรายงานตัวยังกองบัญชาการตำรวจสันติบาล จ.สงขลา อีกครั้งและหายหายสาบสูญอย่างไร้ร่องรอย ต่อมาทราบว่าถูกฆ่าและนำศพไปถ่วงน้ำในทะเลสาบสงขลาใกล้เกาะหนูเกาะแมว โดยเป็นการสั่งการจากคนในรัฐบาลมายังเจ้าหน้าที่ตำรวจใน จ.สงขลา ซึ่งในเวลานั้นตำรวจอยู่ภายใต้การบัญชาการของพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2562) เหตุการณ์นี้สร้างความเจ็บช้ำให้แก่ประชาชนในพื้นที่อย่างมากเป็นเหมือนการจุดชนวนกระตุ้นให้เกิดการต่อสู้กับรัฐ ที่รุ่งรี เจลิมศรีภิญโญรัช (รุ่งรี เจลิมศรีภิญโญรัช, 2556) ระบุว่า การอุ้มหายและสังหารอย่างโหดเหี้ยมต่อหะยีสุหลง และพรรคพวกดังกล่าวถือเป็นประวัติศาสตร์บาดแผลที่ยังคงเล่าสืบต่อกันของประชาชนในพื้นที่จนถึงปัจจุบัน

ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ที่เริ่มมาตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 2490 เป็นต้นมา ต่อเนื่องจนถึงเหตุการณ์สังหารหะยีสุหลง ซึ่งเป็นผู้นำศาสนาที่ได้รับการเคารพยกย่อง

จากประชาชนในจังหวัดชายแดนใต้มากที่สุดคนหนึ่งในหลังสิ้นสุดยุคของสุลต่านที่เป็นการปกครองแบบดั้งเดิมลง ซึ่งรุ่งรวี เกลิมศรีภิญโญรัช (รุ่งรวี เกลิมศรีภิญโญรัช, 2556) ตั้งข้อสังเกตว่า หลังจากนี้มีการต่อสู้ด้วยอาวุธแบบใหม่โดยกลุ่มขบวนการหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม BNPP (Barisan Nasional Pembebasan Patani) ก่อตั้งเมื่อปี 2502 เป็นกลุ่มแรกที่มีกลุ่มชนชั้นนำของปาตานีเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ กลุ่ม PULO (Patani United Liberation Organization) ก่อตั้งเมื่อปี 2511 กลุ่ม BRN (Barisan Revolusi Nasional) ก่อตั้งเมื่อปี 2503 เป็นกลุ่มที่มีพื้นฐานจากโรงเรียนปอเนาะที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของรัฐ ใช้แนวทางการต่อสู้แบบชาตินิยม สังคมนิยม และอิสลามในการเคลื่อนไหว แต่บางแนวทางไม่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอก จึงเปลี่ยนมาเป็นการเคลื่อนไหวโดยใช้แนวทางอิสลามเป็นธงนำ โดยสองกลุ่มหลังนั้นยังเคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่มาจนปัจจุบัน

ขณะที่นโยบายของรัฐบาลไทยต่อชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 เป็นต้นมานั้น ก็เปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละยุคสมัยของการเมืองในกรุงเทพฯ ซึ่งจากหนังสือเรื่อง นโยบายการปกครองของรัฐบาลต่อชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2475-2516) ของศาสตราจารย์ ดร.ปิยนาด บุนนาค (2547) ได้สรุปบริบทไว้ได้อย่างน่าสนใจคือ

ตารางที่ 4.2 บริบทและเหตุการณ์สำคัญในจังหวัดชายแดนใต้

พ.ศ.	นโยบาย	บริบทและเหตุการณ์สำคัญ
2332	แบ่งแยกและปกครอง	มีการก่อกบฏในหัวเมืองมลายูบ่อยครั้ง จึงมีการแบ่งหัวเมืองมลายูออกเป็นหัวเมืองย่อย ๆ ที่มีอิสระต่อกัน เจ้าเมืองมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาที่ขึ้นตรงต่อเมืองนครศรีธรรมราช แต่ก็มีอิสระในการดำเนินงานภายในของตนเองมากกว่าหัวเมืองอื่น ๆ
2444	เจ็ดหัวเมืองมลายู ระบบเทศาภิบาล และนโยบายการรวมพื้นที่เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักร	รัฐบาลของรัชกาลที่ 5 จัดตั้งกระทรวงมหาดไทย และออกกฎหมายบังคับสำหรับปกครองบริเวณเจ็ดหัวเมือง รศ.120 (พ.ศ.2444) บทบัญญัติยังมีการกำหนดให้ข้าราชการที่ไปประจำหัวเมืองทั้งเจ็ดแห่งนี้ต้องใช้ภาษามลายูท้องถิ่นเพื่อให้เข้าถึงประชาชน และใช้กฎหมายอิสลามตามจารีตเพื่อพิจารณาคดีความเกี่ยวกับครอบครัวและมรดก มีการเคารพในความแตกต่างด้านศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้การปกครองพื้นที่ดังกล่าวเป็นไปด้วยความราบรื่น ต่อมาในปี 2449 รัฐบาลยุบเจ็ดหัวเมืองเหลือเพียงปัตตานี ยะลา และบางนรา โดยรวมกันเป็นมณฑลปัตตานี ในปี 2452 สมัยรัชกาลที่ 5 โอนอธิปไตยเหนือรัฐไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู ปูลิสและเกาะไกล์เคียงแก่อังกฤษเพื่อแลกเปลี่ยนกับสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และอังกฤษยอมรับอำนาจอธิปไตยของไทยเหนือบริเวณตอนเหนือของพรมแดนไทย-มาเลเซียปัจจุบัน นโยบายที่เคารพในความแตกต่างของประชาชนในพื้นที่ดำเนินมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 6

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

พ.ศ.	นโยบาย	บริบทและเหตุการณ์สำคัญ
2475	นโยบายการปกครองประเทศตามหลัก 6 ประการ (เอกภาพ ปลอดภัย เศรษฐกิจ เสมอภาคทางกฎหมาย เสรีภาพ และการศึกษา) และการผสมกลมกลืน (Assimilation)	<p>มีการยกเลิกระบบเทศาภิบาลไป กำหนดเป็นจังหวัดที่ขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย ซึ่งจะส่งข้าราชการไทยไปเป็นเจ้าเมืองหรือผู้ว่าราชการจังหวัดแทนเจ้าเมืองที่ถึงแก่อนิจกรรมหรือปลดเกษียณ นโยบายนี้รัฐบาลต้องการรวมความแตกต่างของคนในประเทศไทยให้มีความเป็นชาติร่วมกันตามแนวคิดรัฐชาติสมัยใหม่ แต่ละวันที่จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับการนับถือศาสนา และพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกของทุกศาสนา ในยุคนี้แบ่งเป็น 4 ระยะ ได้แก่</p> <p>ระยะแรก ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองถึงสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ.2475-2487) มีการประกาศใช้นโยบายต่าง ๆ อย่างเสมอหน้ากันทั่วประเทศ จนทำให้ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งมีความแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ของประเทศรู้สึกถึงการกดทับและแปลกแยก จนก่อให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการปกครองของรัฐบาลไทย</p> <p>ระยะที่สอง สมัยรัฐบาลพลเรือนระหว่างปี พ.ศ.2487-2491 มีข้อร้องเรียนหลายประการเกี่ยวกับผลกระทบของนโยบายรัฐต่อประชาชนในพื้นที่ พร้อมกับเกิดขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเอกราชขึ้น ประกอบกับอยู่ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงประสบปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำเกิดการข้ามแดนไปค้าขายกับมลายูและการคอร์รัปชันของข้าราชการท้องถิ่น ต่อมาเมื่อผลพ่อนคลายมากขึ้น เกิด พ.ร.ก ว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ.2488</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

พ.ศ.	นโยบาย	บริบทและเหตุการณ์สำคัญ
		<p>เพื่อช่วยเหลือคุ้มครองและอุปถัมภ์กิจการศาสนาของชาวมุสลิมและเพื่อเชื่อมประสานกับรัฐบาลมิสออบันศาสนา คือ ตำแหน่งจุฬาราชมนตรี สถาบันการศึกษา คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และกรรมการอิสลามประจำจังหวัดการมี พ.ร.ก. นี้ก็เพื่อที่จะให้ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อคนไทยส่วนใหญ่ในประเทศ สภาพดังกล่าวจึงค่อย ๆ เปลี่ยนมาเป็นคนไทยอิสลาม และชาวไทยมุสลิม ในช่วงท้ายของระยะนี้มีเหตุการณ์สำคัญ คือ เกิดขบวนการปัตตานี และการต่อต้านการจับกุมฮัจยีสุหลงและพรรคพวก จนเกิดการต่อต้านรัฐบาลขึ้น รวมถึงการพยายามดึงอังกฤษเข้ามาสนับสนุนการเคลื่อนไหวดังกล่าว รัฐบาลพลเรือนพยายามเข้ามาแก้ปัญหาทั้งจากการเคลื่อนไหวภายในพื้นที่ และต่างประเทศ แต่ก็ไม่สามารถทำให้สำรวจตามแนวทางที่กำหนดไว้ เพราะเกิดความเปลี่ยนแปลงของการเมืองในกรุงเทพฯ</p> <p>ระยะที่สาม สมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ช่วงที่ 2 (พ.ศ.2491-2500) ประสบการณ์ในการดำเนินนโยบายระยะแรกทำให้รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามดำเนินนโยบายผ่อนปรนต่อชาวไทยมุสลิม ระยะนี้ยังมีปัญหาที่ตามมาจากช่วงก่อน เกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่ากบฏดุซงญอ เมื่อวันที่ 26-27 เมษายน 2491 อันเป็นเหตุการณ์ที่เป็นบาดแผลมาจนปัจจุบัน ส่วนเหตุการณ์ในมลายูเองก็เกิดขบวนการโจรจีนคอมมิวนิสต์ รัฐบาลไทยจึงได้เข้ามาช่วยเหลือมลายูในเวลานั้นด้วย ขณะที่รัฐบาลเอง</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

พ.ศ.	นโยบาย	บริบทและเหตุการณ์สำคัญ
		<p>ก็ยอมรับข้อเสนอหลายประการที่เป็นการยอมรับศาสนา และวัฒนธรรมของพื้นที่ ทั้งการเปลี่ยนแปลงวันหยุด การใช้กฎหมายอิสลามในบางด้าน การให้ความเสมอภาคในการเข้าศึกษาต่อโรงเรียนทหารและตำรวจ ให้สิทธิพิเศษในการศึกษาแก่เยาวชน เป็นต้น ส่วนคดีของนายฮัจยีสุหลงนั้น แม้ศาลจะยกฟ้อง แต่ปี 2497 เขาถูกคุมตัวไปพร้อมพวก และหายสาบสูญไป ซึ่งกลายเป็นบาดแผลที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบันเช่นกัน ขณะเดียวกันรัฐบาลก็ ชาว มุ ส ลิ ม เป็น รัฐ ม น ต รี ช ่วย ว่า การกระทรวงศึกษาธิการ และเขามีบทบาทสำคัญในการเชื่อมประสานกับพื้นที่เมื่อเกิดปัญหาขึ้น</p> <p>ระยะที่สี่ ภายหลังกองการรัฐประหาร พ.ศ.2500 – วิกฤตการณ์ทางการเมือง พ.ศ.2516 ในยุคนี้ค่อนข้างมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน เนื่องจากการเมืองในประเทศไทยไม่มีความมั่นคง เพราะมีรัฐประหารบ่อยครั้งจากจอมพล ป.พิบูลสงคราม เข้ามาสู่ยุคของจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นยุคที่เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เริ่มแรกของระยะนี้ ปรากฏว่ายังมีขบวนการแบ่งแยกดินแดนทำการปลุกระดมให้ต่อต้านรัฐบาลด้วย เช่น แนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติปัตตานี ส่วนมาเลเซียก็แสดงท่าทีชัดเจนที่จะเป็นมิตรกับไทยซึ่งภายหลังกองการไทยร่วมมือกับมาเลเซียในการปราบปรามขบวนการโจรใจคอมมิวนิสต์</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

พ.ศ.	นโยบาย	บริบทและเหตุการณ์สำคัญ
		<p>เพื่อแลกกับการที่มาเลเซียให้การช่วยเหลือในการปราบปรามขบวนการแบ่งแยกดินแดนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์นั้น ถือว่านโยบายหลายประการสามารถลดความขัดแย้งได้เป็นอย่างมาก โดยยังเน้นความเป็นเอกภาพของชาติไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างด้านภาษา ศาสนาและวัฒนธรรมเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องปกติของสังคม ในยุคนี้เปลี่ยนคำเรียกจากสี่จังหวัดภาคใต้ (สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) เปลี่ยนมาเป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งยังรวมสตูลไว้ด้วย ในยุคนี้มีการนำประชาชนจากภาคอื่นมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ด้วยในรูปของนิคมภาคใต้ นโยบายในสมัยนี้ได้รับการสานต่อในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีโครงการพัฒนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวนมาก โดยมีกระทรวงที่รับผิดชอบหลัก คือ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงมหาดไทย ความเป็นเอกภาพของชาตินโยบายรัฐบาลในช่วงนี้มีลักษณะการผสมกลมกลืน การประนีประนอม การประสมประสาน ในขณะเดียวกันก็มีการปราบปรามและป้องปรามด้วย ซึ่งถือเป็นการดำเนินนโยบายที่ยืดหยุ่นในการรักษา</p>

ที่มา: ปิยนาด บุนนาค (2546)

ต่อมาได้มีนโยบายสำคัญ ๆ ของรัฐบาลต่อการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ อีกดังเช่น พ.ศ.2524 รัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกฯ ดำเนินนโยบายการพัฒนาและ

ปราบปราม ด้วยการจัดตั้งศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ขึ้น มีสถานะเป็นองค์กรพิเศษ มีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้การดำเนินการ 2 ด้าน คือ การพัฒนาและปราบปราม โดย ศอ.บต. ที่ขึ้นอยู่กับรองปลัดกระทรวงมหาดไทย ดูแลเรื่องการพัฒนา ส่วนการปราบปรามนั้น ได้จัดตั้งกองบัญชาการผสมพลเรือน ตำรวจ ทหารที่ 43 (พตท.43) ขึ้นอยู่กับแม่ทัพภาคที่ 4

ในปี 2545 รัฐบาลของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีได้ดำเนินนโยบายการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยการปรับโครงสร้างขององค์กรภาครัฐเดิมด้วยการยุบ ศอ.บต. คณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำนักงานคณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ และพตท.43 พร้อมกับโอนอำนาจของคณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ไปอยู่ภายใต้อำนาจของของสภาความมั่นคงแห่งชาติ ศอ.บต. ไปเป็นของกระทรวงมหาดไทย และ พตท.43 เป็นของกองทัพภาคที่ 4 และ กอ.รมน.ภาค 4

หลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้นในวันที่ 4 มกราคม 2547 ในเดือนมีนาคมปีเดียวกันนั้น พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรี ผู้ปฏิบัติราชการแทนนายกรัฐมนตรีให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจัดตั้งกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน โดยใช้ชื่อว่ากองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กอ.สสส.จชต.) เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์ควบคุมและแกนหลักในการประสาน การปฏิบัติงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และจัดตั้งคณะกรรมการนโยบายเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กสชต.) ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีด้วย

ในปี 2549 มีการจัดตั้ง ศอ.บต. ขึ้นมาใหม่ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 207/2549 และต่อมาในปี พ.ศ. 2553 ในสมัยนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีพระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 กำหนดให้มีคณะกรรมการยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กพต.) โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และมีศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดำรงสถานะองค์กรเป็นนิติบุคคลที่อยู่บังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี

สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้

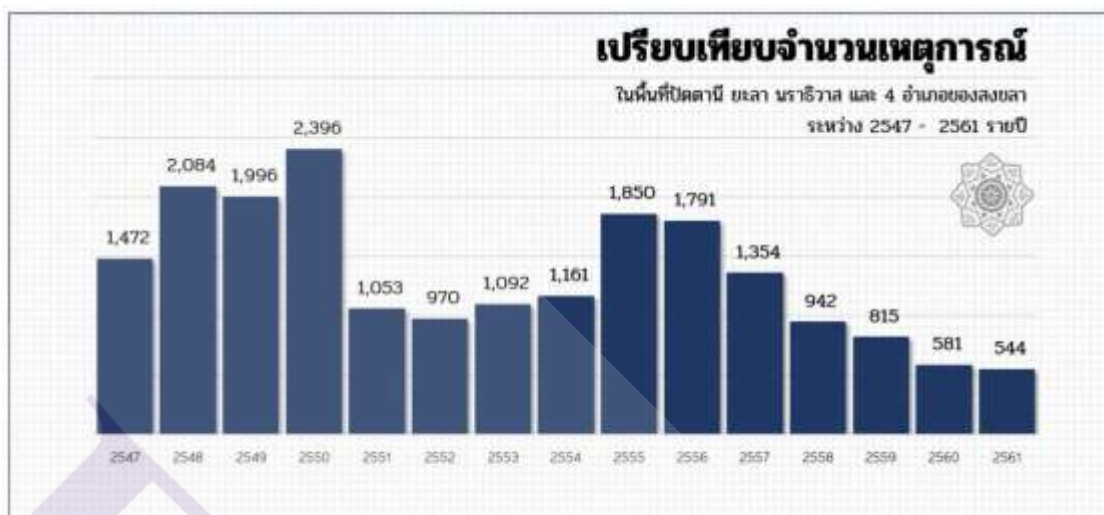
สถานการณ์ที่เรียกว่า “ความไม่สงบ” ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ย้อนกลับไป เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 ที่เกิดเหตุการณ์ปล้นปืนที่กองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ (ค่ายปิเหล็ง) อ.เจาะไอร้อง จ.นราธิวาส โดยกลุ่มคนร้ายไม่ทราบจำนวนได้อาวุธปืนไป 413 กระบอก และทหารเสียชีวิตในเหตุการณ์นี้ 4 ราย ในห้วงเวลาเดียวกัน ยังมีการเผาโรงเรียนอีก

จำนวน 18 แห่ง ใน จ.นราธิวาส เป็นเหตุการณ์ที่สร้างความตื่นตระหนกให้กับสังคมไทยเป็นอย่างมาก

เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นเสมือนการปะทุของเชื้อไฟที่รอการปะทุมาก่อนหน้านี้ เป็นการต่อสู้อย่างรุนแรงของกลุ่มขบวนการในจังหวัดชายแดนใต้ในภายใต้บริบทแวดล้อมใหม่ เพราะเป็นได้ก้าวเข้าสู่ยุคสมัยของวาทกรรม “ก่อการร้าย” และกระแส “อิสลามนิยม” ที่เกิดขึ้นทั่วโลกอย่าลืมว่าเหตุการณ์ปล้นปืนครั้งนี้เกิดขึ้นหลังเหตุการณ์การจับเครื่องบินชนตึกเวิร์ลเทรดเซ็นเตอร์ในสหรัฐอเมริกาที่เชื่อมโยงกับกลุ่มอุซามะฮ์ บิน ลาดิน (Osama bin Laden) เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2544 (9/11) “เพียง 3 ปี” ให้หลังเท่านั้น ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า เหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ที่พัฒนาต่อเนื่องเป็นเวลานานตั้งแต่ในอดีตถูกนำมารวมเข้ากับสถานการณ์การเรียกร้องของกระแสที่เกิดขึ้นในระดับโลกก็เป็นไปได้

เหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ที่มีมาอย่างต่อเนื่องจนปัจจุบันเป็นระยะเวลามากกว่า 10 ปีแล้ว ทำให้เกิดความเสียหายในหลากหลายมิติ เฉพาะงบประมาณที่อ้างว่าลงมาเพื่อแก้ไขปัญหา นั้น ตั้งแต่ปี 2547-2560 รัฐบาลใช้งบประมาณในการแก้ไขปัญหาไปแล้วกว่า 290,901.6 ล้านบาท แต่ถ้ารวมกับงบประมาณนอกแผนงานบูรณาการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า งบประมาณดับไฟใต้นั้น จะมีมากถึง 3 แสนล้านบาท (TCIJ, 2561)

ส่วนยอดผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch:DSW) รายงานว่า ตั้งแต่เดือนมกราคม 2547 – มกราคม 2563 มีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นทั้งสิ้น 20,539 ครั้ง มีผู้เสียชีวิต จำนวน 7,103 คน และบาดเจ็บจำนวน 13,247 คน หากมองในแง่ของจำนวนเหตุการณ์ในแต่ละปีนั้น แม้จะมีจำนวนที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัดในเชิงสถิติ แต่บางช่วงเวลาของปีอาจจะมีจำนวนเหตุการณ์ที่เพิ่มสูงขึ้นกว่าช่วงเวลาทั่วไป ซึ่งศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch:DSW) เรียกว่า “ความแปรปรวน” ของสถานการณ์ความไม่สงบ (เครือข่ายวิชาการ Peace Survey, 2563)

ภาพที่ 4.2 แสดงการเปรียบเทียบจำนวนเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ระหว่างปี 2549 – 2561

ที่มา: ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (2562)

ช่วงเวลาสำคัญที่น่าสนใจหลังเกิดเหตุการณ์ปล้นปืนในปี 2547 คือ สถานการณ์ที่นักวิชาการในพื้นที่ใช้คำว่า “การแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง” (Conflict transformation) ซึ่งเกิดขึ้นหลังเหตุการณ์ การลงนามเพื่อ “การพูดคุยสันติภาพ” (Peace dialogue) ระหว่างตัวแทนของรัฐบาลไทยกับ “ขบวนการแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปัตตานี” (Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani) เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2556 ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย (general consensus document to launch a dialogue process for peace in the border province of southern Thailand) ถือเป็นครั้งแรกที่เป็นการแสดงตัวต่อสาธารณะอย่างเป็นทางการของกลุ่มต่อต้านรัฐไทยที่เคลื่อนไหวอยู่ในจังหวัดชายแดนใต้ โดยการลงนามร่วมกันดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มขึ้นของการสร้างความไว้นื้อเชื่อใจกันระหว่างสองฝ่าย แต่จนถึงปัจจุบัน ยังไม่มีการเข้าสู่การเจรจาสันติภาพ (Peace negotiation) แต่อย่างใด

สำหรับการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งนั้น องค์กร Responding to Conflict ให้ความหมายว่า “เป็นการแปรเปลี่ยนระบบ โครงสร้าง และความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดความรุนแรงและความอยุติธรรม” (Berghof Foundation, 2559, น. 30) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งนั้นเป็นการเปลี่ยนความสัมพันธ์บางประการระหว่างคู่ขัดแย้งที่ส่งสัญญาณร่วมกันว่าจะหาทางออกจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยแนวทางใหม่ ๆ ซึ่งการลงนามการพูดคุยสันติภาพระหว่างตัวแทนของรัฐบาลไทยกับขบวนการแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปัตตานีเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2556 นั้น

นับว่าเป็นกระบวนการหนึ่ง que เปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกันในพื้นที่ความขัดแย้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากกระบวนการนี้ ได้ส่งผลต่อแนวทางของภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ความขัดแย้งด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะภาคประชาสังคมในพื้นที่ ไปจนถึงสื่อมวลชนกระแสหลักและทางเลือกในการดำเนินนโยบายของตนเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมสันติภาพไปพร้อมกันด้วย

นับเนื่องจากวันที่มีการลงนามการพูดคุยสันติภาพดังกล่าว ทั้งสองฝ่ายมีการพูดคุยสันติภาพกันเรื่อยมา บางครั้งอาจมีความไม่ลงรอยกันอยู่ ดังเช่นการพูดคุยสันติภาพที่มีผู้แทนฝ่ายรัฐบาลมาเลเซียเป็นผู้อำนวยความสะดวก เมื่อวันที่ 27-28 กันยายน 2560 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซียที่ต้องยุติลงกลางคัน เนื่องจากมีความเห็นต่างบางประการระหว่างกัน ทั้งที่คณะทำงานชุดเล็กของทั้งสองฝ่ายมีการพูดคุยกันมาก่อนหน้านี้แล้ว (บีบีซีไทย, 2560)

การพูดคุยสันติภาพระหว่างกันบางห้วงเวลาอาจมีสัญญาณที่ดี ดังเช่นการพูดคุยสันติภาพเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2563 ที่ผ่านมา (กองบรรณาธิการTCII, 2563) ซึ่งเป็นกลุ่มสื่อทางเลือกที่ต้องการนำเสนอทางออกอย่างสันติเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพูดคุยสันติภาพดังกล่าวว่า คณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้พบกับตัวแทนกลุ่ม BRN ซึ่งเคยปฏิเสธที่จะร่วมพูดคุยสันติภาพมาก่อนหน้านี้ และทั้งสองฝ่ายยังยินดีที่จะให้ผู้แทนของรัฐบาลมาเลเซียเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการพูดคุยกันในโอกาสต่อไป โดยจะยึดมั่นในกรอบและมาตรการสร้างความไว้วางใจระหว่างกันตามที่ตกลงกันแล้ว

อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับว่า หลังจากมีการลงนามการพูดคุยสันติภาพระหว่างกันเมื่อต้นปี 2556 ที่ผ่านมา จนถึงปัจจุบันนี้ที่มีการพบปะพูดคุยสันติภาพหลายครั้งนั้น เป็นเพียงระยะเริ่มแรกของการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งสู่สันติภาพเท่านั้น โดยเส้นทางนี้ของกระบวนการสันติภาพ (Peace Process) นี้ ยังเต็มไปด้วยความไม่แน่นอนว่าจุดหมายปลายทางของมันจะออกมาเป็นเช่นไร และยังคงมีระยะเวลาและขั้นตอนอีกมากที่จะไปสู่การเจรจาสันติภาพ (Peace Negotiation) จนถึง การบรรลุข้อตกลงทางการเมือง (Peace Agreement) และการดำเนินการสันติ (Peace Impeachment) ความยากลำบากของเส้นทางนี้ จึงเต็มไปด้วยความหวังที่แต่ละฝ่ายจะสนับสนุนให้คู่ขัดแย้งยังคงยึดมั่นกระบวนการนี้ต่อไปภายใต้การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ดังนั้นการสร้างสภาพแวดล้อมสันติภาพของภาคส่วนต่าง ๆ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการสร้างสภาพแวดล้อมสันติภาพในพื้นที่การสื่อสาร

ภูมิทัศน์การสื่อสารในจังหวัดชายแดนใต้

จากข้อมูลที่น่าเสนอไปก่อนหน้านี้ว่า ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประมาณร้อยละ 80 เป็นชาวมลายูมุสลิมที่ใช้ภาษามลายูปาตานีหรือภาษาเยวีเป็นภาษาพูดเพื่อการสื่อสารในครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยทั่วไป ส่วนภาษาไทยกลางนั้นเป็นภาษาที่ใช้สื่อสารที่เป็นทางการ

ระหว่างกัน โดยเฉพาะในสถานที่ราชการและการสื่อสารกับเพื่อนต่างศาสนา บางพื้นที่นิยมใช้ภาษาใต้สำหรับการสื่อสารในชีวิตประจำวันทั้งชาวมุสลิมและพุทธเช่น ต.ทรายขาว อ. โลกโพธิ์ จ.ปัตตานี นอกจากนี้ยังมีภาษาที่มีลักษณะเฉพาะอีกในพื้นที่ เช่น ภาษาพิเทนใน อ.ทุ่งยางแดง จ.ปัตตานี ซึ่งเป็นภาษาอยุธยาที่ผสมผสานกับภาษามลายูปัตตานี มีจุดเด่นตรงที่ใช้ภาษาราชการที่อาจจะไม่ได้ยินบ่อยนักในปัจจุบัน (บาราย, 2552) ภาษาเง๊ะเห ต.เง๊ะเห อ.ตากใบ จ.นราธิวาส ซึ่งเชื่อว่ากันว่า เป็นภาษาดั้งเดิมที่มีความใกล้ชิดกับภาษาของชาวสุโขทัยที่เดินทางมาเมื่อสุโขทัยเป็นราชธานี โดยได้ส่งขุนนางและข้าราชการมาปกครองในหัวเมืองมลายู ภาษาเง๊ะเห จึงเป็นภาษาที่เกิดจากการผสมผสานภาษาสุโขทัยโบราณ กับภาษาใต้ และภาษามลายู (Museum Thailand, 2560) รวมถึงภาษาใต้สะกอมที่ ต.สะกอม อ.จะนะ จ.สงขลา เป็นต้น

เครือข่ายวิชาการ Peace Survey (2563) ได้มีสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 5 โดยมีการสำรวจครอบคลุมใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา และมีการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรจริงในพื้นที่ดังกล่าว หัวข้อหนึ่งที่มีการศึกษา คือ ภาษาที่พูดเป็นประจำในครอบครัว พบว่า เป็นภาษามลายูถิ่นหรือภาษามลายูปัตตานี ร้อยละ 53.8 รองลงมา คือ ภาษาใต้ ร้อยละ 18.3 ภาษามลายูถิ่นปนไทย ร้อยละ 12.9 ภาษาใต้และไทยกลาง ร้อยละ 4.3 ภาษาไทยกลาง ร้อยละ 2.8 ภาษาเง๊ะเห ร้อยละ 2.7 และภาษามลายูกลาง ร้อยละ 2.3

ผลการศึกษาดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นถึงบริบทการสื่อสารในชีวิตประจำวันของประชาชน โดยเฉพาะภาษาที่ใช้ในการพูดคุยกันในสังคมทั่วไปและครอบครัว แต่จากการศึกษาพบว่า ยังไม่มีข้อมูลการใช้ภาษาเพื่อการเขียนของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นข้อจำกัดในการศึกษาอย่างหนึ่ง ดังที่กุสุมา คุใหญ่ (2559) ตั้งข้อสังเกตในรายงานเรื่อง “รายงานการสำรวจสถานภาพการสื่อสารภายใต้บริบทการพูดคุยสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้” ระบุว่า ภาษาพูดที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ คือ ภาษามลายูถิ่น แต่หากเป็นภาษาสำหรับการเขียนและอ่านนั้น ประชาชนมีความต้องการให้ใช้ภาษามลายูถิ่นที่เขียนด้วยอักษรอาหรับ) ค่อนข้างน้อย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ทักษะการเขียนและอ่านด้วยอักษรอาหรับค่อนข้างจำกัด

ภาพที่ 4.3 แสดงศูนย์กลางการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ใช้ 4 ภาษาในป้ายชื่อของหน่วยงาน ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาอาหรับ และภาษาจีน ซึ่งหน่วยงานราชการในสามจังหวัดชายแดนใต้ได้เพิ่มภาษายิวไนร์ในป้ายชื่อหน่วยงานต่าง ๆ เมื่อหลายปีที่ผ่านมา

ที่มา: มติชน [ออนไลน์] : เข้าถึง 9 มี.ค. 2563. จาก

https://www.matichon.co.th/politics/news_21807

ภาพที่ 4.4 แสดงแบนเนอร์ของสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดปัตตานีที่เผยแพร่ในเพจเฟซบุ๊ก โดยใช้ภาพศาสน-สถานที่ตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นสัญลักษณ์ในแบนเนอร์ พร้อมกับข้อความที่ใช้ภาษาไทย อาหรับ และอังกฤษ

ที่มา: สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดปัตตานี [ออนไลน์] : เข้าถึง 9 มี.ค. 2563. จาก

[https://www.facebook.com/PattaniProvincialOfficeOfTourismAnd Sports/](https://www.facebook.com/PattaniProvincialOfficeOfTourismAndSports/)

จากรูปภาพทั้งสองได้สะท้อนให้เห็นว่าหน่วยงานราชการใน 3 จังหวัดชายแดนใต้เริ่มให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาอาหรับในพื้นที่สาธารณะมากขึ้น จากเดิมที่ใช้อยู่ในเฉพาะโรงเรียน ปอเนาะ และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเท่านั้น การใช้ภาษาอาหรับดังกล่าวยังสะท้อนถึงความหลากหลายของการใช้ภาษาในพื้นที่และสื่อสารอัตลักษณ์ของชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่สาธารณะอีกด้วย

ขณะที่การเปิดรับข้อมูลข่าวสารของประชาชนในพื้นที่นั้น พบว่า แบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลัก คือ (เครือข่ายวิชาการ Peace Survey, 2563)

1. การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อมวลชน (Mass media) ร้อยละ 65.9 โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ ที่เป็นสื่อหลักของประชาชนในพื้นที่ในการติดตามข้อมูลข่าวสาร รองลงมาเป็นวิทยุท้องถิ่นและวิทยุชุมชน

2. การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อบุคคล (Personal media) ร้อยละ 44.8 โดยเป็นการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากเพื่อนสนิท บุคคลใกล้ชิด เพื่อนบ้าน และคนในชุมชน ซึ่งอยู่ในศาสนสถาน ได้แก่ มัสยิด วัด โบสถ์คริสต์

3. การเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสังคมหรือโซเชียลมีเดีย (Social media) ได้แก่ เฟซบุ๊ก (ร้อยละ 42.3) และไลน์ (ร้อยละ 39.4)

รายงานของเครือข่ายวิชาการ Peace Survey (2563) ตั้งข้อสังเกตว่า การศึกษารุ่นนี้เห็นถึงความตื่นตัวของการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อโซเชียลมีเดียเพิ่มมากขึ้นกว่าการศึกษารุ่นที่ผ่านมา โดยในรายละเอียด พบว่าประชาชนยังคงเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อดั้งเดิมคือ สื่อโทรทัศน์มากที่สุด ร้อยละ 25.8 รองลงมา คือสื่อโซเชียลมีเดียคือ เฟซบุ๊ก ร้อยละ 19.4 อันดับสาม คือ ไลน์ ร้อยละ 18.9 อันดับสี่ คือ อินเทอร์เน็ต ร้อยละ 17.5 ส่วนสื่อบุคคล ได้แก่ เพื่อนสนิท ผู้นำศาสนา และเจ้าหน้าที่ ประชาชนเปิดรับข้อมูลข่าวสารอย่างใกล้ชิดเพียงร้อยละ 13.5, 13.5 และ 10.2 ส่วนวิทยุมีประชาชนเปิดรับข้อมูลข่าวสารอย่างใกล้ชิดเพียง ร้อยละ 6.9 หนังสือพิมพ์มีประชาชนเปิดรับข้อมูลข่าวสารอย่างใกล้ชิดเพียงร้อยละ 3.2

จากข้อมูลดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า สื่อโซเชียลมีเดียทั้งเฟซบุ๊ก และไลน์เป็นช่องทางสำคัญสำหรับประชาชนในพื้นที่ที่จะเปิดรับข้อมูลข่าวสาร เพราะมีจุดเด่น คือ มีความรวดเร็ว การเข้าถึงง่าย ค่าใช้จ่ายต่ำ ไร้ข้อจำกัดด้านพื้นที่และเวลา สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการสื่อสารที่หลากหลาย เป็นต้น ทำให้สื่อโซเชียลมีเดียเป็นช่องทางที่สำคัญของกลุ่มสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนภาคใต้ใช้ในการสื่อสารข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ไปยังประชาชน

ขณะที่สื่อดั้งเดิมอย่างวิทยุในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ 1) สื่อวิทยุที่มีมาก่อนรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 และ 2) สื่อวิทยุที่เกิดขึ้นในช่วงการดำเนินงานของ

คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ซึ่งสถานีวิทยุในยุคนี้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) สถานีวิทยุบริการสาธารณะ 2) สถานีวิทยุชุมชน และ 3) สถานีวิทยุธุรกิจ

สำหรับสถานีวิทยุที่มีมาก่อนรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 เฉพาะระบบเอฟ.เอ็ม.ใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ที่สามารถส่งกระจายเสียงครอบคลุมในจังหวัดนั้น พบว่า มีทั้งหมด จำนวน 18 สถานี โดยจังหวัดยะลาและนราธิวาส มีจำนวน 7 สถานีเท่ากัน จังหวัดปัตตานีมีน้อยที่สุด จำนวน 4 สถานี มีรายละเอียด โดยแบ่งตามจังหวัดและเจ้าของสถานี

ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวนสถานีวิทยุที่เกิดขึ้นก่อนรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 แบ่งตามจังหวัดและเจ้าของสถานี

เจ้าของสถานี	ปัตตานี (สถานี)	ยะลา (สถานี)	นราธิวาส (สถานี)
กรมประชาสัมพันธ์	1	4	2
กองทัพบก	1	1	1
กองทัพเรือ	-	-	1
กองบัญชาการกองทัพไทย	-	-	1
อสมท.	1	1	1
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	1	-	-
สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	-	-	1
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร	-	1	-
รวมสถานีวิทยุ	4	7	7
รวมสถานีวิทยุทั้งสิ้น	18		

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (ม.ป.ป.)

สำหรับสื่อวิทยุที่เกิดขึ้นในช่วงการดำเนินงานของ กสทช. นั้น เป็นสถานีวิทยุที่เกิดขึ้นตามระเบียบที่ กสทช. เป็นผู้กำหนด โดยมีรัศมีการส่งกระจายเสียงจำกัดกว่าสถานีวิทยุประเภทแรก จังหวัดปัตตานีมีจำนวนสถานีวิทยุ 12 สถานี จังหวัดยะลามีจำนวนสถานีวิทยุ 14 สถานี และจังหวัดนราธิวาส 13 สถานี รวมทั้งสิ้น 39 สถานี โดยมีรายละเอียดแบ่งตามจังหวัดและเจ้าของสถานี ดังตาราง

ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวนสถานีวิทยุที่เกิดขึ้นในช่วงการดำเนินงานของ กสทช.

ปัตตานี (สถานี)			ยะลา (สถานี)			นราธิวาส (สถานี)		
สาธารณะ	ชุมชน	ธุรกิจ	สาธารณะ	ชุมชน	ธุรกิจ	สาธารณะ	ชุมชน	ธุรกิจ
6	1	5	3	-	11	4	2	7
รวม 12 สถานี			รวม 14 สถานี			รวม 13 สถานี		
รวมทั้งสิ้น 39 สถานี								

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม
แห่งชาติ [ออนไลน์]: เข้าถึง 9 มี.ค. 2563. จาก <https://broadcast.nbtc.go.th/radio/>

หากรวมตัวเลขของสถานีวิทยุตั้งสองประเภทแล้ว จะพบว่า สถานีวิทยุใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีจำนวนทั้งหมด 57 สถานี เป็นสื่อที่มีค่อนข้างมากแม้ว่าจะเป็นช่องทางสำหรับการเปิดรับข้อมูลข่าวสารอย่างใกล้ชิดค่อนข้างน้อยก็ตาม แต่อาทิตยา สมโลก และพัชนี เขจรธยา (อ้างถึงใน กีรกาญจน์ ใค่นุ่นนา 2554; จิตินบ โคมลนิมิ, 2557) ระบุว่า สื่อวิทยุยังเป็นสื่อที่มีศักยภาพในการสื่อสารเพราะประชาชนในพื้นที่ยังคงเปิดรับสื่อชนิดนี้อยู่เพราะยังสามารถเข้าถึงผู้รับสารได้ง่าย พกพาสะดวก และมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงสังคม แต่งานงานวิจัยของอรุณีวรรณ บัวเนี้ยว และชรินทร์ สมโลก (2554) ที่ศึกษาบทบาทของสื่อวิทยุในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา รวมถึง จ.สตูล ทั้งสองประเภทนั้น พบว่า ต่างนิยมตนเองว่าเป็นสื่อเพื่อให้ความบันเทิง (to entertain) และการเปิดเพลงมากกว่าที่จะเป็นไปเพื่อการเปลี่ยนแปลงและส่งเสริมสันติภาพในพื้นที่ บทบาทดังกล่าวก็แทบไม่แตกต่างจากบทบาทของสื่อวิทยุโดยทั่วไปเท่าใดนัก ผู้ฟังเองก็คาดหวังบทบาทนี้ของสื่อวิทยุด้วยเช่นกัน

ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์ใน 3 จังหวัดชายแดนใต้นั้น มีรายงานว่า ยะลา มีหนังสือพิมพ์ จำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ชาวใต้ หนังสือพิมพ์ทักษิณไทม์ และหนังสือพิมพ์สมาร์ทนิวส์ (สำนักประชาสัมพันธ์จังหวัดยะลา, ม.ป.ป.) แต่ยังไม่แน่ชัดว่า หนังสือพิมพ์ตามข้อมูลของสำนักประชาสัมพันธ์จังหวัดยะลานั้น ยังมีการตีพิมพ์เผยแพร่อยู่หรือไม่ เนื่องจากไม่มีข้อมูลการปรับปรุงฐานข้อมูลของหน่วยงานดังกล่าว ส่วนรายงานวิจัยเรื่อง “สถานภาพและบทบาทการสื่อสารเพื่อความเป็นพลเมืองของประชาชนในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในประเทศไทย” (สมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย และคณะ, 2553) ให้ข้อมูลว่า จังหวัดปัตตานีและนราธิวาสนั้น เป็นจังหวัดที่ไม่มีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ส่วนจังหวัดยะลานั้น มีหนังสือพิมพ์ จำนวน 3 ฉบับเช่นกัน

ในจังหวัดชายแดนใต้ยังมีสื่ออีกประเภทหนึ่งนั่นคือสถานีโทรทัศน์ระบบบอกรับสมาชิกหรือเคเบิลทีวีท้องถิ่น เป็นสื่อที่มีการส่งกระจายเสียงและภาพโดยไม่ใช้คลื่นความถี่ แต่ปัจจุบันอยู่ในการกำกับของ กสทช. การศึกษาสื่อเคเบิลทีวีในพื้นที่ดังกล่าว (รวมทั้ง อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา) พบว่า มีจำนวน 13 แห่ง โดยอยู่ในจังหวัดสงขลามากที่สุด โดยมีบริษัทสุชาติเทเลคอม จำกัด (หาดใหญ่เคเบิล 93) มีสมาชิกมากที่สุดราวหมื่นคน ส่วนห้างหุ้นส่วนจำกัดยะลาเคเบิลเน็ตเวิร์กเป็นเจ้าของเคเบิลทีวีมากที่สุด 3 แห่ง คือ ปัตตานีเคเบิลทีวี ยะลาเคเบิลทีวี และเบตงเคเบิลทีวี จากการศึกษายังพบว่า เคเบิลทีวีแต่ละแห่งจะผลิตรายการข่าวท้องถิ่นของตนเองวันละ 30 นาที – 1 ชั่วโมง ซึ่งพบว่า ส่วนใหญ่มองตนเองเป็นผู้ประกอบการธุรกิจมากกว่าจะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการแสวงหาทางออกของปัญหาในจังหวัดชายใต้ (กิริภาณูจน์ ไคนุ่นนา และศุภราภรณ์ ทวนน้อย, 2555)

อย่างไรก็ตาม ด้วยเทคโนโลยีการสื่อประสม (Multimedia) ระหว่างสื่อดั้งเดิมกับสื่อใหม่ ทำให้สื่อดั้งเดิม โดยเฉพาะสื่อวิทยุได้ใช้สื่อใหม่ คือ โซเชียลมีเดียอย่างเฟสบุ๊กแฟนเพจในการเป็นช่องทางเผยแพร่รายการของตนเองพร้อม ๆ กันไปด้วย ทำให้สามารถเข้าถึงประชาชนได้หลากหลายยิ่งขึ้น เช่น สถานีวิทยุกระจายเสียงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี FM 107.25 MHz ที่มีเฟสบุ๊กแฟนเพจ ทวิตเตอร์ และเวปไซด์ สถานีวิทยุประเภทบริการสาธารณะระดับชุมชนอย่างสถานีวิทยุตะนาวรีโอ FM 100.50 MHz ต.บางปู อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี เป็นสถานีที่นำเสนอเนื้อหาทางด้านศาสนาเป็นหลักมีพัฒนาช่องทางการเผยแพร่ของตนเองได้อย่างทันสมัย ทั้งเฟสบุ๊กแฟนเพจ ทวิตเตอร์ ยูทูป อินสตาแกรม และไลน์ โดยมีการพัฒนาห้องส่งออกอากาศทั้งภาพและเสียง สามารถผลิตรายการได้หลากหลายรูปแบบ

ภาพที่ 4.5 แสดงการผลิตรายการของสถานีวิทยุมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีที่เผยแพร่ผ่านเฟซบุ๊กแฟนเพจไปพร้อม ๆ กับสื่อวิทยุด้วย

ภาพที่ 4.6 แสดงการผลิตรายการของตะอาวุนเรดิโอที่เผยแพร่ผ่านเฟซบุ๊กแฟนเพจไปพร้อม ๆ กับสื่อวิทยุด้วย

สื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนใต้

การเกิดขึ้นของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ส่วนหนึ่งต้องยอมรับว่า บทบาทการนำเสนอข่าวสารของสื่อกระแสหลักนั้นได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากว่านำเสนอข้อมูลข่าวสารแต่ละวันไม่ต่างจากข่าวอาชญากรรมที่สนใจเฉพาะความรุนแรงที่ปรากฏเฉพาะหน้า ขาดการนำเสนอต้นเหตุหรือสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง นักวิชาการระบุว่า มีการใช้มุมมองสื่อมวลชนตะวันตกที่มองภาพความขัดแย้งในตะวันออกกลาง มาใช้กับสถานการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งแท้ที่จริงสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความแตกต่างออกไปเพราะเป็นความขัดแย้งของเพื่อนร่วมชาติ ดังคำกล่าวที่ว่า

“สื่อมวลชนไทยไม่มีความเข้าใจเหตุการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้และมีทัศนคติแบบสื่อมวลชนตะวันตก หมายความว่า สื่อมวลชนไทยมีทัศนคติการมองสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้เหมือนสื่อมวลชนตะวันตกที่รายงานข่าวสงครามในตะวันออกกลาง เชื่อมโยงกับลัทธิก่อการร้ายในภูมิภาค ซึ่งเป็นสิ่งที่สื่อมวลชนต่างชาติวางกรอบคิดไว้” (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2547 อ้างถึงใน กิริกาญจน์ ไคนุ่นนา, 2552)

ประเด็นสื่อกระแสหลักนำเสนอข่าวดังกล่าวข้างต้นทำให้ถูกมองว่า การนำเสนอข่าวเต็มไปด้วยอคติดังเช่น นำเสนอให้เห็นถึงความเป็นวีรบุรุษของเจ้าหน้าที่รัฐ แต่กลับไม่นำเสนอประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของเจ้าหน้าที่รัฐที่ทำกับประชาชน ทำให้เกิดความรู้สึกถึงการเป็น “พลเมืองชั้นสอง” ที่ถูกเลือกปฏิบัติ นำมาซึ่งความไว้วางใจความน่าเชื่อถือและเป็นกลางของสื่อกระแสหลัก (กิริกาญจน์ ไคนุ่นนา และคุษฎี เพ็ชรมงคล, 2555)

ปัญหาดังกล่าว นำมาสู่การจัดตั้งโต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสราของ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยในเดือนสิงหาคม 2548 หลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบมาแล้วปีเศษ โดยเป็นการจัดตั้งกองบรรณาธิการข่าวอิสระที่ได้รับความร่วมมือจากสื่อมวลชนส่วนกลางและในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงภาคประชาสังคมและเครือข่ายนักวิชาการในพื้นที่ ในฐานะองค์กรหนุนเสริมการปฏิบัติงานของสื่อมวลชนดังกล่าว โต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสรา มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง ได้แก่ (วิษณุวาทิน ชูบุญ, 2552)

1. เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อให้ประชาชนมีทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของความหลากหลายด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม

3. เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่สื่อมวลชนตระหนักถึงการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยความถูกต้อง สมดุล รอบด้าน และเป็นธรรม
4. เพื่อการพัฒนาศักยภาพสื่อมวลชนทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
5. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและเรียนรู้ในการนำเสนอหนทาง ผลักดันและเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายและกฎหมายที่จะนำไปสู่สังคมสันติสุขในพื้นที่
6. เพื่อเป็นเวทีกลางในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและนำเสนอความเห็นในการแก้ปัญหาจากทุกฝ่าย

การดำเนินงานของโต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสรา ทำหน้าที่เหมือน“กองบรรณาธิการข่าวส่วนหน้า” มีบรรณาธิการข่าวจากส่วนกลางที่สลับกันลงมาทำหน้าที่ ร่วมกับนักข่าวในพื้นที่ โดยมีการตั้งเป็นบรรณาธิการข่าวด้วยเช่นกัน และมีนักข่าวจากส่วนกลางรวมถึงนักข่าวพื้นที่ทำงานร่วมกัน โดยลักษณะการทำงานเป็นการสลับเปลี่ยนกันลงมาจากแต่ละองค์กรที่บริหารงานโดยสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ร่วมกับนักข่าวในพื้นที่ทำให้ได้เห็นมิติอื่น ๆ ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งทำให้ข่าวจังหวัดชายแดนภาคใต้มีหลากหลาย รอบด้าน และครบถ้วนมากขึ้น

โต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสรา ยังใช้เว็บไซต์เป็นช่องทางสำหรับการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ไปสาธารณะโดยตรงด้วย ซึ่งทำให้ไม่มีข้อจำกัดด้านพื้นที่และเวลาในการนำเสนอข้อมูลข่าวเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้เหมือนสื่อกระแสหลัก โต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสรา จึงเป็นเสมือนสื่อทางเลือกที่โดดเด่นและมีความเป็นมืออาชีพในขณะนั้น วิชญวดี ชูบุญ (2552) ซึ่งศึกษาโต๊ะข่าวภาคใต้ในฐานะสื่อเพื่อสันติภาพ ได้สรุปที่ว่า โต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสราเป็น “สื่อเพื่อสันติภาพ” (Peace journalism) ที่ช่วยในการลดความขัดแย้งและสร้างความเข้าใจต่อประชาชนเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสื่อเพื่อสันติภาพใน 4 ด้าน ได้แก่

1. การมุ่งเน้นสันติภาพเพื่อจัดการความขัดแย้ง (Peace/conflict-oriented)
2. การมุ่งเน้นการนำเสนอและเปิดเผยความจริงจากทุกฝ่าย (Truth-oriented)
3. การให้ความสำคัญแก่ประชาชน (People-oriented)
4. การมุ่งเน้นหาทางแก้ปัญหา (Solution-oriented)

น่าเสียดายที่โต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสรา ได้ยุติบทบาทลงในเวลาต่อมาในปี 2549 ซึ่งเกิดจากปัญหาในด้านบุคลากรและความขัดแย้งภายใน อย่างไรก็ตาม โต๊ะข่าวภาคใต้ก็ถือเป็นต้นแบบหนึ่งสื่อทางเลือกในยุคแรก ๆ หลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ขึ้น ซึ่งภายหลังมีสื่อทางเลือกเกิดขึ้นอีกจำนวนมากในพื้นที่ที่มีลักษณะองค์กรแตกต่างกันไป

สื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนใต้ นั้น ได้รับความสนใจมากขึ้นจากความตื่นตัวของคนทำสื่อ นักกิจกรรมสังคม นักวิชาการ และภาคประชาสังคมที่รวมตัวกัน โดยแยกได้ 3 กลุ่มหลัก คือ 1) เครือข่ายภาควิชาการ ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ และสถาบันพระปกเกล้า 2) เครือข่ายภาคประชาสังคม ประกอบด้วย เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ มูลนิธิศูนย์ทนายความมุสลิม เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมอาสาสมัครสันติอาสาสมัครจิตพิยาน เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายเยียวยา เครือข่ายประชาชนเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการปกครองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ฯ และ 3) สื่อสาธารณะ ประกอบด้วย สื่อใหม่ เช่น Peace Media group สำนักข่าวอามาน สำนักข่าวบุหงารายานิวส์ สำนักสื่อวารัตานี เครือข่ายเยาวชนนักศึกษาเพื่อพิทักษ์เยาวชน สื่อวิทยุ เช่น สถานีวิทยุดีสลัดัน สถานีวิทยุมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เครือข่ายวิทยุชุมชนชายแดนใต้ และเครือข่ายสื่อ เช่น เครือข่ายวิทยุชุมชนภาคภาษามลายู เครือข่ายช่างภาพชายแดนใต้ (ฐิตินบ โภมณินมิ, 2556)

ข้อที่น่าสังเกต คือสื่อสาธารณะ หมายถึง สื่อที่สนใจสื่อสารเกี่ยวกับประเด็นหรือเนื้อหาเชิงสังคม โดยเฉพาะปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ที่แม้สื่อระดับชาติจะไม่ได้นำเสนอข่าว แต่สื่อในพื้นที่นำเสนอในมุมมองของคนในพื้นที่ซึ่ง เป็นการสื่อสารกันระหว่างผู้คนและองค์กรในพื้นที่ทำให้เกิดการถกเถียงพูดคุยกัน อีกส่วนหนึ่งเป็นการสื่อสารกับสังคมภายนอกที่จะทำให้รับรู้ความคิดเห็น วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของคนในมากยิ่งขึ้น ฐิตินบ โภมณินมิ (2556) เห็นว่า การสื่อสารยังช่วยลดความรุนแรงของสถานการณ์ในพื้นที่ด้วย เพราะเสียงของชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้ได้รับผลกระทบทั้งโดยตรงและอ้อมที่มีช่องทางในการต่อรองกับผู้อุ้กความรุนแรงทุกฝ่าย ความสำคัญของการสื่อสารจึงทำให้มีการขับเคลื่อนที่สำคัญของเครือข่ายภาคประชาสังคมและเกิดงาน “วันสื่อทางเลือกชายแดนใต้” ขึ้นถึง 4 ครั้ง (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2557)

1. วันที่ 13 มีนาคม 2554 มีเป้าหมายเพื่อมุ่งสร้างพลังต่อรองกับผู้อุ้กความรุนแรงทุกฝ่าย และกำหนดวาระการสื่อสารใหม่ที่ปฏิเสธความรุนแรงทุกมิติและจากทุกฝ่าย ณ โรงแรม ซี.เอส.ปัตตานี

2. วันที่ 12-13 มีนาคม 2555 ภายใต้แนวคิด “เชื่อมร้อยเครือข่าย ผสานกำลังสื่อ สร้างพลังต่อเรื่อง” ณ คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

3. วันที่ 12-13 มีนาคม 2556 ภายใต้แนวคิด “สนามสันติภาพ: เครือข่ายการสื่อสารภาคประชาสังคม” ณ หอประชุมเล็กและลานกิจกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

4. วันที่ 10 มกราคม 2557 ภายใต้แนวคิด “ให้โอกาสสันติภาพ” ณ คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

การจัดงานดังกล่าวทำให้เกิดวาทกรรมต่อมาว่า “คนใน” ที่มีความสำคัญ มีจำนวนมาก และหลากหลายในจังหวัดชายแดนใต้ แต่การจัดงานดังกล่าวได้หยุดชะงักและมีการจัดงานอีกครั้ง เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2563 ที่มีการเปลี่ยนผู้สนับสนุนการจัดงานซึ่งถือว่ามีนัยยะสำคัญต่อการเข้ามาของหน่วยงานภายนอกอย่างยิ่ง

ภาพที่ 4.7 แสดงภาพกิจกรรมวันสื่อทางเลือกชายแดนใต้ ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2554 ณ โรงแรมซี.เอส.ปัตตานี

ที่มา: อิบรอฮิม มะโซ๊ะ(2554): เข้าถึง 9 มี.ค. 2563 จาก <https://deepsouthwatch.org/th/node/4906>

การจัดงานดังกล่าว ยังช่วยให้เห็นภาพของสื่อทางเลือกในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ชัดเจนมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ช่วยให้พลวัตของสื่อทางเลือกเกิดการขับเคลื่อนไปข้างหน้า มีการเกิดขึ้นของสื่อทางเลือกอีกจำนวนมากหลังการจัดงานครั้งที่ 1 ที่สำคัญคือทำให้เห็นภูมิทัศน์สื่อทางเลือกชายแดนใต้ และสามารถแบ่งเป็นประเภทของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

1. สื่อทางเลือกที่แบ่งตามประเภทของช่องทางการสื่อสาร สามารถแบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่
  - 1) สื่อวิทยุ ได้แก่ สถานีวิทยุมีเดียสลาดัน สถานีวิทยุชุมชน เป็นต้น
  - 2) สื่อใหม่ ได้แก่ สำนักข่าวอามาน สำนักข่าวบุหงารายา สำนักสื่ออาร์ตานิ กลุ่มอินเซาว์มีเดีย กลุ่ม Southern Peace Media เป็นต้น

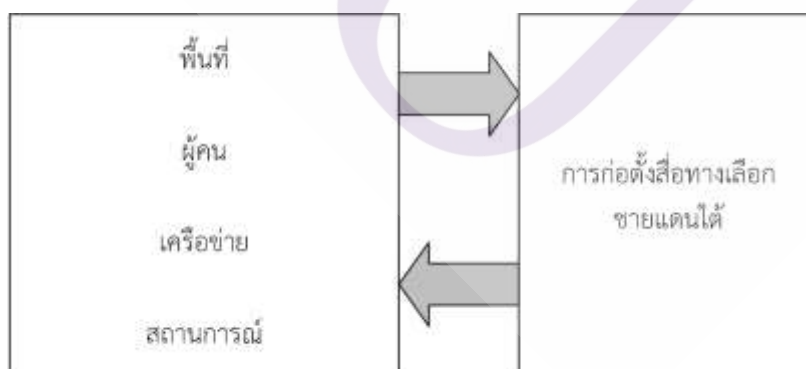
3) สื่อภาพ ได้แก่ กลุ่มบิงตังโฟโต้ กลุ่ม The Gang Foto Yala กลุ่ม Photo Peace of South กลุ่ม Bunga Raya Imagine Photographers กลุ่ม Camera Luy เป็นต้น โดยมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายช่างภาพชายแดนใต้

4) สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ กลุ่มเมอบูโด โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้ เป็นต้น

2. สื่อขององค์กรภาคประชาสังคม เป็นองค์กรภาคประชาสังคมที่ใช้สื่อในการเผยแพร่เนื้อหาเกี่ยวกับงานของตนเอง และประเด็นสาธารณะ โดยมุ่งใช้สื่อในการเคลื่อนไหวขับเคลื่อนเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้ไม่ใช่การใช้สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ เช่น ศูนย์ฟ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ ปาดานิฟอรัม เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ ศูนย์ฟ้าใสยะลา (กลุ่มเยาวชน) เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ กลุ่มเยาวชนความฝันชายแดนใต้ เป็นต้น สื่อขององค์กรภาคประชาสังคมดังกล่าว มีการใช้สื่อในหลากหลายรูปแบบเช่นเดียวกัน เช่น ทั้งสื่อดั้งเดิม สื่อประสม เช่น วิทยูทูปกับการออนบนเฟสบุ๊คแฟนเพจ สื่อเว็บไซต์ สื่อเฟสบุ๊ค ทวิตเตอร์ ยูทูป เป็นต้น

จากภูมิทัศน์สื่อชายแดนใต้ทั้งหมดจึงนำมาซึ่งการสะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับสื่อทางเลือกในพื้นที่ว่าไม่ได้หมายถึง องค์กรที่จัดตั้งขึ้นมา เพื่อวัตถุประสงค์สำหรับการสื่อสารเท่านั้น แต่ยังหมายถึงองค์กรที่ไม่ได้จัดตั้งขึ้นมา เพื่อการสื่อสารหรือทำข่าวเป็นหลัก แต่เป็นองค์กรที่ใช้สื่อเพื่อการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานเพื่อแสวงหาสันติภาพตามนโยบายขององค์กรอีกด้วย ซึ่งปัจจุบันองค์กรดังกล่าวอาจจะมีการขับเคลื่อนอย่างมีพลังหรือถดถอย ยุติการดำเนินงาน ถือเป็นประเด็นที่น่าสนใจของสื่อทางเลือกชายแดนใต้ที่จะ จะนำเสนอในผลการศึกษาหัวข้อถัดไป

4.2 พื้นที่ ผู้คน เครือข่าย สถานการณ์ : ปัจจัยการก่อตั้ง

ความน่าสนใจของการก่อตัวของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนใต้เกิดจากองค์ประกอบ 3 ส่วนหลัก คือ พื้นที่ ผู้คนและเครือข่าย โดยจากผลการศึกษาพบว่า สื่อทางเลือกที่

เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนใต้ในระยะแรกช่วงระยะเวลาปี 2548-2554 ล้วนเกิดในพื้นที่จังหวัดปัตตานี หรือภายในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) ที่มีความเชื่อมโยงกับตัวบุคคลที่ก่อตั้งสื่อ ที่จะมาจาก 3 กลุ่มคือ นักวิชาการ นักข่าวในพื้นที่ และนักศึกษา รวมถึงเครือข่ายการทำงานจากหลายภาคส่วนทั้งภาคประชาสังคม ภาควิชาการ ภาคสื่อสารมวลชนที่เข้ามีส่วนร่วมในการหนุนเสริมให้องค์กรสื่อทางเลือกได้จัดตั้งขึ้นและดำรงอยู่ได้

ภาพที่ 4.8 แสดงปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการก่อตั้งสื่อทางเลือกชายแดนใต้

1) พื้นที่ปลอดภัย มหาวิทยาลัยและประวัติศาสตร์เชิงสัญลักษณ์การต่อสู้ปัตตานี

ความสำคัญของประเด็นพื้นที่คือ ความเป็นดักศิลา มหาวิทยาลัยและประวัติศาสตร์ในพื้นที่ตั้งแต่ในยุคของอาณาจักรปาตานี ได้กลายเป็นประเด็นสำคัญสำหรับการก่อกำเนิดขึ้นขององค์กรสื่อทางเลือกในแง่ของความปลอดภัยและในเชิงสัญลักษณ์ทางการต่อสู้ทางการเมือง

มอ.ปัตตานี พื้นที่ปลอดภัย อิสระทางความคิด

ก่อนจะมีการจัดตั้งองค์กรสื่อทางเลือกเกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนใต้ ในช่วงแรกมีการก่อตั้งโต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสรา ของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ในปี 2548 ที่เกิดจากการพูดคุยกันระหว่างคนทำงานสื่อในสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

ไทยที่เคยได้ลงไปทำงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ในช่วงที่เกิดสถานการณ์ความไม่สงบมาตลอดระยะเวลา 1 ปีเศษ ตั้งแต่ปี 2547 ที่สื่อกระแสหลักล้วนแล้วแต่ลงไปทำข่าวและนำเสนอเฉพาะประเด็นความรุนแรงเหตุการณ์รวมถึงการสร้างความเกลียดชัง (Hate speed) เช่น “โจรใต้” รวมถึงไม่มีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารในมิติของการแก้ไขปัญหาหรือสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง จึงนำมาสู่การประชุมหารือและได้ข้อสรุปในการจัดตั้ง โต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสราจีนเพื่อนำเสนอประเด็นดังกล่าวในพื้นที่โดยเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง บรรณาธิการข่าวในกรุงเทพและนักข่าวในพื้นที่ การหมุนเวียนส่งบรรณาธิการข่าวจากสื่อต่าง ๆ ในกรุงเทพสลับหมุนเวียนกันลงมาทำงานร่วมกับบรรณาธิการข่าวในพื้นที่ คือ “มุฮัมหมัดอายุป ปาทาน” และมี “ศส.ดร.ศรีสมภพ จิตรภรณ์ศรี” คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) เป็นที่ปรึกษาองค์กร โดยการนำเสนอข่าวผ่านหน้าเว็บไซต์หนึ่งภายใต้เว็บไซต์สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยและยังมีการส่งเนื้อหาข่าวผ่านองค์กรสื่อเครือข่ายต่าง ๆ ในกรุงเทพอีกด้วยเช่นกรุงเทพธุรกิจ มติชน

การก่อตั้งโต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสราของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยในขณะนั้น มีการใช้บ้านพักของอาจารย์ภายในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) เป็นสำนักงานในการทำงานด้วยเหตุผลการเป็นพื้นที่ปลอดภัยและพื้นที่วิชาการ โดยมีการจัดตั้งโครงการศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ที่เน้นนำเสนอข้อมูลในเชิงวิชาการจากสถิติการเกิดเหตุความรุนแรงมาเป็นตัวตั้งต้นในการนำเสนอข้อมูลของศูนย์ข่าวอิสราประกอบกับการทำข่าว

“ตอนนั้นมีการคุยกันก็ได้ข้อสรุปว่าจะใช้พื้นที่มหาลัยนี้ละ สะดวกและปลอดภัย อาจารย์ก็ติดต่อประสานงานให้ ทางมหาลัยไม่ขัดข้องส่วนหนึ่งผมคิดว่าเป็นเพราะปัจจัยหลายเรื่องนะ เรื่องแรกเราคิดว่าเป็นพื้นที่ปลอดภัยที่สุดเพราะต้องยอมรับว่ามีนักข่าวนอกพื้นที่ลงมาทำงานด้วย เรื่องสองส่วนหนึ่งเราทำงานด้วยข้อมูลวิชาการตอบคำถามการเกิดขึ้นของความไม่สงบที่มีอาจารย์ในพื้นที่เป็นคนดำเนินการ มีการทำงานของศูนย์เฝ้าระวังอยู่แล้ว เรื่องสามคือ มหาลัยคือสัญลักษณ์ของการแสดงออกโดยเสรีมีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และในพื้นที่สามจังหวัดก็มีมอ.นี้ละที่เป็นสถาบันวิชาการหลัก เราเลยคิดว่าที่นี้ลงตัว” (A2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2561)

แม้กระทั่งภายหลังที่โต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสราได้ยุบไป การเกิดขึ้นของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch:DSW) ในเวลาต่อมาที่ขึ้นมาทดแทนและขับเคลื่อน

โดย ผศ.ดร.ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรีและมุฮัมหมัดอายุป ปาทาน ก็ยังใช้สถานที่ตั้งสำนักงานภายใน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี)

“มหาวิทยาลัยคือสัญลักษณ์ของสิทธิและเสรีภาพในทุกยุคทุกสมัยนะ คือพื้นที่ของการแสดงความคิดเห็นโดยไม่มีข้อจำกัด แน่นนอนองค์กรมีนักวิชาการเป็นหลักให้เรา แต่สิ่งสำคัญผมคิดว่าเป็นเรื่องของนโยบายการทำงานมากกว่าที่จะเน้นการนำเสนอข้อมูลในเชิงวิชาการและทำตัวเป็นพื้นที่ที่กลางเพื่อขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการสันติภาพเกิดขึ้นในพื้นที่ผ่านการพูดคุย เจรจา ที่มีเครือข่ายภาคประชาสังคม สื่อมวลชน ทั้งสื่อหลักจากส่วนกลางและสื่อในพื้นที่ที่เกิดขึ้น เราสร้างพื้นที่ที่กลางให้เกิดขึ้น ซึ่งคำว่า “กลาง” คงไม่มีที่ไหนจะเป็นที่ที่ดีที่สุดนอกจาก ในมหาลัย” (A2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2561)

ภาพที่ 4.9 ที่ตั้ง ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) ภายใน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี)

ที่มา: [google.com/maps/ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้](https://www.google.com/maps/@6.4211111,102.1211111,15z)

ไม่เพียงแต่ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) แต่การเกิดขึ้นของสื่อทางเลือกที่ได้ทำการศึกษา เช่น เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women)

ก็มีที่ตั้งอยู่ในสำนักส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) ที่โชรยา จามจูรี ผู้ก่อตั้งองค์กรทำงานอยู่ในสำนักงานดังกล่าว สำนักสือวาร์ตานิ (Wartani) ที่ช่วงแรกใช้สถานที่ตั้งภายในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) ด้วยเหตุการณ์เป็นนักศึกษาและได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการภายในมหาวิทยาลัย หรือปัตตานีฟอรัม (Patani) ล้วนแล้วแต่ถือกำเนิดในพื้นที่ภายในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) ทั้งสิ้น ด้วยเหตุผลคือ องค์กรสื่อเหล่านี้ มีผู้ก่อตั้งเป็นนักวิชาการ เจ้าหน้าที่ที่อยู่ภายในมหาวิทยาลัยหรือได้รับการสนับสนุนในฐานะ “นักศึกษา” ที่ถือเป็นพลังบริสุทธิ์

ภาพที่ 4.10 ที่ตั้ง เครื่องหมายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women)

ที่มา: สำนักส่งเสริมและบริการวิชาการ [ออนไลน์] : เข้าถึง 9 มี.ค. 2563. จาก

<https://www.facebook.com/oec1234/>

“...ฐานเราอยู่ที่นี้เราใช้สถาบันเป็นตัวเชื่อมโยงกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ให้เชื่อมต่อกัน องค์กรประกอบหลายอย่างนะ... เราทำงานที่นี้ ทั้งเรื่องความปลอดภัย เรื่องความน่าเชื่อถือ สื่อสะดวก เรียกว่าพื้นที่นี้คือ พื้นที่เดียวที่ปลอดภัยทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรมก็ว่าได้ หมายถึงไม่มีเหตุการณ์ ... ไม่มีใครคิดแตกต่างไปในทางการสร้างเหตุการณ์ความรุนแรง มีแต่จะคิดให้ตรงกันคือทำยังไงให้ที่นี้บ้านเราเกิดความสงบสุขเสียที...” (D1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 สิงหาคม 2561)

ขณะที่อีกกลุ่มให้ความเห็นว่า เราเห็นองค์กรสื่อทางเลือกหลักเกิดที่นี่ เราจึงมาประชุมหารือกันที่นี่ ที่ทำให้ความมั่นใจว่า จะสามารถตั้งมั่นขึ้นมาได้มั่นคงคือประเด็นหนึ่ง

“...เรารู้สึกปลอดภัยกว่าที่อื่น ไม่มีที่ไหนปลอดภัยหรือช่วงแรกแต่เราเป็นนักศึกษาเคยเป็นนักศึกษา มันเหมือนเรามีพวกพื้นที่นี้เคยอยู่ เคยใช้ชีวิต เคยผ่าน พวกเดียวกันอะไรประมาณนั้น ก็ทำให้เรารู้สึกปลอดภัย ...มีอาจารย์มีที่รุ่นใหญ่ทำงานตั้งองค์กรอยู่ในนี้... เรามีอะไรก็ได้ปรึกษาได้ ดีกว่าไม่รู้จะคุยกับใคร...ดีกว่าไปตั้งอยู่ข้างนอก...” (C1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 9 ธันวาคม 2561)

ความเป็นพื้นที่และสถาบันวิชาการที่มีนิยามของความเป็น”ปัจเจกชน”และพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปะทะสังสรรค์ทางความคิด หรือ ตักศิลา ส่งผลให้การเป็นสถานที่จุดชนวนทางความคิดและหมุดหมายของการหารือแลกเปลี่ยนก่อนจะก่อตั้งองค์กรสื่อขึ้นในท้ายที่สุด โดยถือเป็น “พื้นที่ปลอดภัย” (Safety Zone) และปลอดภัยจากการคุกคาม”จากอำนาจที่ไม่พึงประสงค์

จากรัฐปัตตานีถึงจังหวัดปัตตานี ชื่อนั้นสำคัญไฉน?

นอกจากพื้นที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) ที่มีบทบาทสำคัญต่อการเป็นพื้นที่ปลอดภัยในการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกแล้ว ประวัติศาสตร์ที่มีมาอย่างยาวนานของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่ถูกพูดถึงว่า “รัฐปัตตานี” ก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นพื้นที่ก่อกำเนิดองค์กรสื่อทางเลือกด้วยเช่นกันในช่วงแรก ด้วยคำว่า “ปัตตานี” คือ สัญลักษณ์ของการต่อสู้และอิสรภาพตั้งแต่ในอดีตที่พบว่า อาณาจักรปัตตานี เกิดก่อนอาณาจักรสยามประมาณ 500 ปี และมีความเจริญรุ่งเรืองจนกระทั่งในปี 2329 จึงตกเป็นประเทศราชของราชวงศ์จักรีในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 และกลายมาเป็น “มณฑลปัตตานี” ในสมัยรัชกาลที่ 4 ในปี 2449 ก่อนที่ท้ายที่สุดจะมีการยุบมณฑลปัตตานีและกลายมาเป็นจังหวัดยะลา ปัตตานีและนราธิวาส (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2562) โดยนับตั้งแต่ตกเป็นประเทศราชของราชวงศ์จักรียังคงมีการประท้วงมาอยู่เป็นระยะตั้งแต่การก่อกบฏ 4 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2334 และ พ.ศ. 2351 จากความไม่พอใจต่อการปกครองของชาวสยาม แม้กระทั่งยุคสมัยหลังเช่นในยุคของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่มีนโยบายจัดตั้งสภาวัฒนธรรมห้ามประชาชนในพื้นที่พูดภาษามลายู ให้ทำตามวัฒนธรรมไทย จนถึงการกดขี่ต่าง ๆ จนนำไปสู่กบฏดุซงญอในปี 2491 ที่มีผู้เสียชีวิตกว่า 400 คน การชุมนุมใหญ่ที่มีศูนย์กลางปัตตานีนาน 45 วัน จากเหตุการณ์ฆ่าขังคังแดง จนกระทั่งถึงเหตุการณ์ในปี 2547 ส่งผลให้ชื่ออาณาจักรปัตตานีหรือรัฐปัตตานี ยังคงถูกบันทึกไว้ในหน้าประวัติศาสตร์ของ “รัฐปัตตานี” และคำว่า “ปัตตานี” ยังคงถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้จนถึงปัจจุบัน

หนึ่งในผู้ก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกและเป็น “คนใน” พื้นที่มีถิ่นกำเนิดในพื้นที่ตอบคำถามชัดเจนว่า คนรุ่นของเขาอ่านประวัติและได้รับคำบอกเล่าเรื่องราวของพื้นที่กันมากตั้งแต่ยังไม่มีอินเทอร์เน็ต ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องแปลกหากถามคนรุ่นเก่า ๆ และจะได้รับการบอกเล่าถึงประวัติศาสตร์ของพื้นที่อย่างเข้าใจและมีรายละเอียด

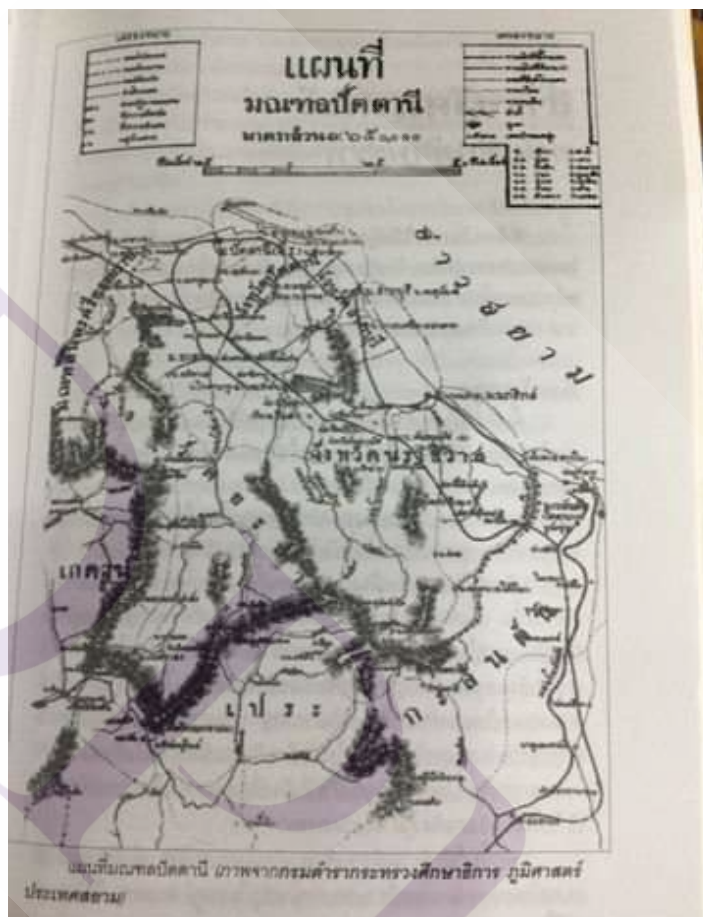
“...ประวัติศาสตร์บ้านผมผมรู้หมด ทั้งพื้นที่เล็ก ๆ ที่หมู่บ้านจนถึงปัตตานี รัฐปัตตานี ความสำคัญของมันไม่ใช่แค่ช่วงเป็นมลายูนะแต่มันไกลกว่านั้น พื้นที่นี้ดั้งเดิมก็เป็นพุทธมาก่อน แต่ไม่มีตำราประวัติศาสตร์ไม่เล่า (หัวเราะ) มีคนมาศึกษาเยอะผมพาไปคว้งเก่า... จริง ๆ มันย้อนไปแค่สามรุ่นนะจากผม เลยไม่แปลกที่จะซึมซับเรื่องพวกนี้แต่ผมไม่ได้เอามาเป็นธงว่าจะเอารัฐปัตตานีกลับมา มันเป็นไปไม่ได้ เราแค่อยากมีตัวตน... มันมีคำถามเยอะทำไมไม่ถูกพูดถึง ...แม้แต่เหตุการณ์ใหญ่ชุมนุมใหญ่ มัสยิดกลาง ปี 18 ก็ไม่มีคนพูดถึงคนตายเป็นเท่าไร กูโบร์ก็ยังมีเรื่องราวอยู่ ถ้ามองว่าเกิดจากอะไรการชุมนุมจึงเกิดขึ้นพวกผมรู้แต่ไม่มีใครกล้าพูด กลัว หรือพูดไปก็ถูกหาว่าจะก่อกวน พวกเรียกรัฐปัตตานี ...ประวัติศาสตร์มันเปลี่ยนไม่ได้นะ คนสนใจเยอะ ถูกกดให้เป็นคนชั้นสองหรือเปล่า ไม่ได้รับการพัฒนาหรือเปล่า ลองถามคูสิเด็ก รุ่นใหม่ ๆ มีช่วงหนึ่ง ใครถามบอกเป็นคนที่ไหน กล้าบอกว่าปัตตานี นรา ยะลา ไม้ ... พื้นที่นี้มีความสำคัญเป็นบ้านเกิดหลายคน คนดังก็มี เป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้ ต่อสู้ ให้ได้มาซึ่งสิทธิความเท่าเทียม....” (B1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 กันยายน 2561)

คำว่า รัฐปัตตานีหรือปัตตานี จึงยังคงส่งผลในเชิงจิตวิทยาต่อการต่อสู้เพียงแต่รูปแบบการต่อสู้เปลี่ยนแปลงไปจากการใช้กำลังอาวุธ มาอยู่ในรูปแบบของการนำเสนอเนื้อหาข้อเท็จจริงอีกชุดผ่านการจัดตั้งองค์กรสื่อทางเลือกขึ้น ที่เห็นได้จากการประกาศนโยบายของการตั้งองค์กรสื่อทางเลือก เช่น ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch:DSW) ที่ระบุชัดเจนว่ามีความต้องการที่จะ “สร้างพื้นที่ต่อรองทางการเมือง” ให้กับภาคประชาสังคมในพื้นที่เพื่อนำไปสู่กระบวนการสันติภาพ

“...เราวางการทำงานในลักษณะรูปแบบของโครงข่าย (lattice) หรือเครือข่ายที่กระจายศูนย์และเน้นการสร้างเป็น “พื้นที่กลาง” ในการขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการสร้างสันติภาพในพื้นที่ความขัดแย้งที่รุนแรง... เราพยายามสร้าง “พื้นที่ทางการเมือง” ที่ให้กับมาแสดงความคิดเห็น ซึ่งแน่นอนเรื่องประวัติศาสตร์ก็เป็นหนึ่งในประเด็นที่ปฏิเสธไม่ได้ ..ที่สำคัญคือการแสดงความคิดเห็นต้องปลอดภัย คนที่มีส่วนได้ส่วนเสียต้อง

มีพื้นที่การพูดคุยเพื่อแสวงหาทางออก...” (A1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 พฤศจิกายน 2561)

ภาพที่ 4.11 มณฑลปัตตานี

ที่มา: พันธุ์ทิปดอทคอม [ออนไลน์] : เข้าถึง 9 มิ.ค. 2563. จาก

<https://2g.pantip.com/cafe/chalermthai/topic/A2926891/A2926891.html>

ประวัติศาสตร์ที่มาของพื้นที่ชายแดนใต้ที่ยังคงมีชื่อจังหวัดปัตตานีประกอบด้วยชื่อปัตตานี หรือปาตานีจึงเป็นปัจจัยหนึ่งในเชิงจิตวิทยาของการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกที่เปรียบเสมือนขบวนการต่อสู้ที่มีจุดเริ่มจากสถานที่เดียวกัน เราจึงเห็นองค์กรสื่อทางเลือกมีจุดเริ่มต้นก่อตั้งในพื้นที่ดังกล่าวจำนวนมาก

2) สักยภาพ คนในปัจเจก นักศึกษา ประสบการณ์ องค์กรประกอบสร้างองค์กรสื่อทางเลือก

นอกจากประเด็นเรื่องพื้นที่ที่แล้ว ผลการศึกษายังพบว่า ประเด็นเรื่องบุคคลากร ความน่าเชื่อถือ และประสบการณ์ความรู้ของผู้ที่ก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การก่อตั้งประสบความสำเร็จทั้งจากบุคคลากรที่มาจากสายนักวิชาการที่มีฐานความรู้ในเชิงวิชาการ และสายวิชาชีพที่มีฐานความรู้ด้านการทำข่าว

นักวิชาการแถวหน้า องค์กรความรู้ ทักษะ และความน่าเชื่อถือ

ความเชื่อมโยงของพื้นที่ที่เป็น “ตักศิลา” ที่มีความสำคัญและอิทธิพลทางความคิดก่อนการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือก หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเชื่อมโยงกับ “ผู้คน” ที่เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มองค์กรที่มีนโยบายในการนำเสนอเนื้อหาในมิติของความคิดวิเคราะห์เป็นหลักที่ต้องยอมรับว่า จำเป็นจะต้องใช้ “องค์ความรู้ด้านวิชาการ” และ “นักวิชาการ” มาขับเคลื่อนเนื้อหาที่จะนำเสนอ เช่น การนำเสนอประเด็นกระบวนการเจรจาสันติภาพของปาตานีฟอรัม (Patani forum) ที่มีเอกรินทร์ ต่วนศิริ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) เป็นผู้ควบคุมดูแลเนื้อหา, การนำเสนอเนื้อหาการวิเคราะห์สถิติและเหตุการณ์ความรุนแรงของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) ที่มีผศ.ดร.ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี” คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) เป็นผู้วิเคราะห์ทำและทำข้อมูล ซึ่งยังคงเป็นเนื้อหาหลักขององค์กรจนถึงปัจจุบัน หรือแม้แต่องค์ความรู้เนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงในพื้นที่ที่นับถือศาสนาอิสลามที่จำเป็นต้องใช้เพศเดียวกันคือ ผู้หญิงที่จะเข้าถึงได้ ของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) มีไชรยา จามจุรี นักวิชาการสำนักส่งเสริมและศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) เป็นผู้ก่อตั้งและควบคุมดูแลเนื้อหา บุคคลเหล่านี้คือผู้สวมหมวกของความเป็น “นักวิชาการ” ที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือก

ภาพที่ 4.12 นักวิชาการที่ก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือก จากซ้ายไปขวา ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, เอกรินทร์ ต่วนศิริ, โชรยา จามจูรี

ที่มา: ศูนย์ข่าวอิสร (https://www.isranews.org/content-page/67-south-slide/32270-oldmedia.html) เดอะ โมเมนตัม (https://themomentum.co/ekkarin-tuansiri-interview/) เครือข่ายคนสร้างสุข (https://happynetwork.org/project/data/3546/info)

“...ก็จริงที่ความเป็นนักวิชาการได้เปรียบมีส่วนสำคัญในการก่อตั้งเพราะความน่าเชื่อถือ...เพราะภาพลักษณ์นักวิชาการ เราอยู่ตรงกลางนำเสนอในเชิงตรรกะ เหตุผล เน้นการแสวงหาทางออกของปัญหา เช่นเรื่องกระบวนการเจรจาสันติภาพ การแสวงหาพื้นที่ปลอดภัย เราจึงไม่เป็นศัตรูกับใครและได้รับความไว้วางใจจากประชาชนในพื้นที่ให้ความร่วมมือเวลาที่เราขอความช่วยเหลือให้มาช่วยกันทำกิจกรรมหรือโครงการ.. หรือการระดมความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง...” (E1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 พฤศจิกายน 2561)

นักวิชาการอีกคนได้ให้ความเห็นว่า หัวใจนักวิชาการคือความได้เปรียบแต่ก็มีความคาดหวังสูงนะ การตั้งเป้าในห้องกรับเคลื่อนไปได้ ทำให้เกิดกระบวนการสันติภาพหรือปลายทางที่สันติสุข เราช่วยตั้งช่วยขับเคลื่อน แต่ต้องได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายและทุกภาคส่วน

“...ผมเห็นด้วยที่ความเป็นนักวิชาการทำให้ได้รับความไว้วางใจในการตั้งองค์กรมันเป็นส่วนหนึ่ง เรา ช่วยวางแผนกำหนดทิศทางกรขับเคลื่อน ช่วยดูแลกระบวนการ

ทำงาน เพราะมีคนจากหลายกลุ่มก็ต้องคุยกันอยู่เรื่อยๆ... แต่ไม่สำคัญเท่ากับการได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายกับทุกฝ่าย จะสำเร็จได้หรือไม่ได้ขึ้นอยู่กับทุกคนช่วยกัน...”

(A2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2561)

ต้นทุนที่สูงสำหรับการยอมรับในสังคมไทยในบทบาทของ“นักวิชาการ”ที่มีภาพลักษณ์ที่น่าเชื่อถือ มีเหตุและผล อยู่บนพื้นฐานของประโยชน์สาธารณะ ส่งผลให้การเป็นผู้นำจัดตั้งองค์กรสื่อทำได้ไม่ยากนัก

“คนใน” คือความได้เปรียบในการก่อตั้ง

เช่นเดียวกับความได้เปรียบเรื่องการเป็น“คนใน”พื้นที่ ที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการจัดวาง โครงสร้างองค์กรในการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกที่ส่งผลให้ เกิดความได้เปรียบในกระบวนการทำงาน และการขับเคลื่อน ที่ผลการศึกษาพบว่า มีหลายคนที่มีส่วนร่วมก่อตั้งมีสถานะดังกล่าว เช่น ตูแวนานียา มีอริจิง เป็นชาวจังหวัดนครราชสีมา ผู้ก่อตั้งสำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) สามารถสื่อสารภาษาฮาวิ มลายูและภาษาอังกฤษได้มีประสบการณ์ในการทำงานข่าว เป็นอดีตผู้สื่อข่าวบีบีซีภาคภาษาไทยในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ เช่นเดียวกับ มูอามัดอายูป ปาทาน ชาวจังหวัดยะลา ร่วมก่อตั้งศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) ที่เป็นผู้ที่ถูกคัดเลือกให้เป็น “บรรณาธิการพื้นที่คนแรก” ของศูนย์ข่าวอิสรา สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ด้วยประสบการณ์และศักยภาพจนภายหลังถูกตั้งให้เป็นประธานสภาสังคมชายแดนใต้คนแรก คอน ปาทาน ผู้อำนวยการฝ่ายต่างประเทศ ปาตานีฟอรัม (Patani forum) ที่แม้จะไม่มีถิ่นกำเนิดในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ แต่มีความสัมพันธ์กับบุคคลสำคัญในพื้นที่ และได้รับการยอมรับจากคนในพื้นที่เนื่องจากเป็นมุสลิมเช่นเดียวกัน โชรยา จามจรี ประธานเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ที่เป็นชาวปัตตานีโดยกำเนิด ถือเป็นผู้หญิงมุสลิมในโลกยุคใหม่และเป็นตัวแทนของผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง เป็นผู้เปิดประเด็นการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงของผู้หญิงในพื้นที่ และยังมีหมวกการเป็นนักวิชาการ ความเป็นคนในทำให้เกิดความได้เปรียบทั้งในด้านการประสานผู้คน การเจรจาพูดคุยและการทำงานที่ได้ร่วมความร่วมมืออย่างดี

“คนใน” ถือเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อสังคมในพื้นที่ชายแดนใต้ตั้งแต่ก่อนเกิดสถานการณ์จนถึงปัจจุบันโดยเฉพาะการทำข้อเสนอในการจัดตั้งองค์กรสื่อทางเลือกที่ไม่ใช่เรื่องยากในการหาพันธมิตรและเครือข่ายภายใต้ศักยภาพของบุคคลที่เป็น “คนใน” เหล่านี้จนสามารถก่อตั้งได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว

ภาพที่ 4.13 “คนใน” ที่ก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือก จากชายไปขวามูอำหมัดอายุป ปาทาน, ตูแควนินยา มีอริงจิง, คอน ปาทาน

ที่มา: ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (<https://deepsouthwatch.org/dsj/th/8070>) ประเทศไทย
(<https://www.flickr.com/photos/prachatai/6240740933>) ประเทศไทย
(<https://prachatai.com/journal/2013/06/47236>)

“...ทั้งเรื่องคนใน ผมหมายถึงคนในพื้นที่ พูดภาษาเดียวกันหรือ ศาสนาเดียวกัน เกิดที่นี่ มันคือความได้เปรียบ พวกเราได้รับความไว้วางใจในการทำงานต่างจากคนนอก ลองดูนักข่าว นักวิชาการ หรือคนอื่นๆที่จะเข้ามาในพื้นที่สิ เวลาจะมาก็ต้องบอกพวกเราก่อนขอความช่วยเหลือความร่วมมือ ไม่งั้นเขาก็ทำงานไม่ได้ จริงหรือเปล่า... เราตั้งสื่อทางเลือกขึ้นมาก็ทำงานได้ง่ายกว่า เพราะเราคุยกับเครือข่ายภาษาเดียวกัน ได้รับความร่วมมือกัน ขนาดตอนอิสรามาตั้งยังต้องตั้งบก.คนในพื้นที่เลยเพราะอะไร... ก็เพราะรู้ว่าที่นี่มีเอกลักษณ์อัตลักษณ์ของตัวเอง ถ้าไม่ตั้งก็ทำงานลำบาก ลองไปถามบก.ตอนนั้นสิจริงไม้ที่ต้องใช้เราในการประสานงาน มันไม่ง่ายที่จะตั้งถ้าไม่มีคนในพื้นที่อยู่ด้วย... มีนะเคยมีกลุ่มคนนอกมาตั้ง เป็นมุสลิมด้วยแต่ก็เจียบ ๆ ไปละ เป็นกลุ่มเฉพาะด้าน...” (B1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 กันยายน 2561)

ความเป็นปัจเจกก่อตั้งองค์กร

ความเป็นปัจเจกบุคคลถือเป็นอีกประเด็นที่มีความน่าสนใจและส่งผลต่อการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกได้ประสบความสำเร็จคือกรณีของปาตานีฟอรัม (Patani forum) ที่คนที่ก่อตั้ง

โดยคนเพียงสองคนคนหนึ่งคือนักวิชาการเอกรินทร์ ต่วนศิริ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) และดอน ปาทาน อดีตผู้สื่อข่าวอาวุโสเครือเนชั่น ทั้งสองคนมีความเป็นปัจเจก อัตลักษณ์เฉพาะตนที่น่าสนใจ คนหนึ่งคือนักวิชาการรุ่นใหม่ ที่เติบโตมาจากการเป็นแกนนำนักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) ถือเป็นผู้ที่มีความโดดเด่นและมีอัตลักษณ์เฉพาะตนค่อนข้างชัดเจนกล่าวคือ มีบริบททั้งในมุมมองของนักศึกษานักเคลื่อนไหวและมุมมองของความเป็นนักวิชาการรุ่นใหม่ มีธงชัดเจนในการขับเคลื่อนตามแนวความคิดของตนเอง เช่นเดียวกับดอน ปาทาน ที่มีความเป็นปัจเจกบุคคลค่อนข้างสูงแม้จะไม่ได้เป็นคนในพื้นที่แต่มีองค์ความรู้ ทักษะด้านภาษาประกอบกับประสบการณ์การทำงานในเชิงวิเคราะห์ระดับประเทศและระหว่างประเทศ รวมถึงบริบทเรื่องศาสนาและความเป็นมุสลิม รวมถึงความชัดเจนในแนวทางการวิเคราะห์วิพากษ์ที่มีต่อรัฐไทยในกรณีปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ การร่วมมือระหว่างเอกรินทร์ ต่วนศิริ กับดอน ปาทาน ที่ได้นำจุดแข็งของความเป็นปัจเจกของตนเองมารวมกันและก่อตั้งขึ้นเป็นองค์กรสื่อทางเลือก โดยก่อนหน้านี้ทั้งเอกรินทร์ ต่วนศิริและดอน ปาทานก็เป็นส่วนหนึ่งของผู้ที่ขับเคลื่อนงานในพื้นที่และมีการส่งต่อเนื้อหาที่ผลิตในพื้นที่สื่ออย่างโต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิศราและศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep Sputh Watch:DSW) มาก่อน

“...ไม่ค่อยมีสนใจเรื่องที่มาของการก่อตั้งรวมตัวหรือเราก็แค่นั่งคุยกันนำเสนอและคิดว่าแนวทางนี้เราไปด้วยกันได้แล้วก็คิดซื้อแค่นั้น ...เราได้คุยกันว่า แนวทางเป็นแบบนี้การดำเนินงานเป็นแบบนี้เราคือผู้อำนวยการความสะดวกก่อนจะมีการใช้คำนี้ของการเจรจาสันติภาพเสียอีก (หัวเราะ)...” (E2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 8 สิงหาคม 2561)

ประสบการณ์ข่าว หนุนเสริมการก่อตั้งให้ยั่งยืน

การก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกหรือสื่อประเภทใดก็ตาม แน่นอนสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรสื่อตลอดจน กระบวนการทำงานและทักษะการจับประเด็น เขียนข่าว นำเสนอเนื้อหาและการสื่อสาร ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า ผู้ก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกจำนวนมากมีความรู้และประสบการณ์ในการทำสื่อทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ

ดูแวนานียา มีอริงิง ผู้ก่อตั้งสำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ที่เป็นอดีตนักข่าวบีบีซีภาคภาษาไทย ประจำจังหวัดปัตตานี ผู้สื่อข่าวสำนักข่าว BERNAMA และ TV3 ของมาเลเซีย

มูฮัมหมัดอายุป ปาทาน ผู้ร่วมก่อตั้งศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) ดอน ปาทาน ผู้อำนวยการฝ่ายต่างประเทศ ปาตานีฟอรัม (Patani forum) ที่เป็นนักข่าวที่มีประสบการณ์ระดับนานาชาติเคยทำข่าวสงครามและข่าวความรุนแรงมาแล้วหลายประเทศ เป็นอดีตผู้สื่อข่าวอาวุโส เครือเดอะเนชั่น โขรายา จามจูรี ประธานเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ที่แม้จะไม่ได้มีประสบการณ์ในการทำงานข่าวแต่เรียนปริญญาตรีและปริญญาโทด้านสื่อสารมวลชน โดยเรียนจบวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในระดับปริญญาตรี และปริญญาโท นิเทศศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

องค์กรสื่อทางเลือกที่จัดตั้งขึ้นในช่วงแรก ส่วนหนึ่งยังได้รับแรงหนุนเสริมจากบุคคลที่มีประสบการณ์การทำข่าวจากคนนอกพื้นที่อีกด้วยเช่น “ฐิตินบ โกมลนิมิ” ที่เป็นอดีตนักข่าวมติชนที่อยู่ในกรุงเทพและลงมารับบทบาท บรรณาธิการข่าวให้โต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสรา สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ในช่วงปี 2548 สลับเปลี่ยนหมุนเวียนกับบรรณาธิการจากสำนักอื่น ๆ โดยทำงานร่วมกับบรรณาธิการข่าวในพื้นที่คือ มูฮัมหมัดอายุป ปาทาน เมื่อศูนย์ข่าวอิสรายุติบทบาท ฐิตินบ โกมลนิมิได้รับการชักชวนจาก ผศ.ดร.วิสมภพ จิตรภิมย์ศรี ผู้ก่อตั้งศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) จึงได้ชักชวน ฐิตินบ โกมลนิมิ มาเป็นผู้ประสานงานองค์กรที่จัดตั้งขึ้นและทำงานในหลากหลายมิติทั้ง การช่วยทำโครงสร้างบทบาทขององค์กร การกำหนดประเด็นข่าว การผลิตเนื้อหาข่าว การประสานงานตลอดจนการเป็นผู้ดูแลช่องทางการสื่อสาร นอกจากนี้ยังมี ณิชรรวาช เมืองสุข อดีตผู้ผลิตสารคดีให้สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส และได้ทำงานในโต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสรา สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยเช่นเดียวกัน ที่ภายหลังมารับบทบาทบรรณาธิการบริหารข่าวให้กับสำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ในปี 2553 จนถึงปี 2556 ทำให้สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ได้รับการกล่าวถึงในวงกว้าง โดยเฉพาะการนำเสนอเนื้อหาข่าวประเด็นเชิงลึกแนวสืบสวนสอบสวน

“...ตอนนั้นคนพูดถึงเราเยอะมีบทบาทสูงการเป็นสื่อทางเลือกในพื้นที่ ทหารก็มาเยอะเหมือนกัน(หัวเราะ) ข่าวนั้นเจาะ เสนอเรื่องที่ไม่มีใครพูดถึงค่อนข้างเยอะ ช่วงนั้นยังเป็นช่วงที่การออกมาพูดความจริงเป็นเรื่องที่ทุกคนกลัว เราเลยทำหน้าที่ได้เต็มที่ ข้อมูลมาเต็มไปหมด... เราได้คนมีประสบการณ์ข่าวมาช่วย ทำให้ได้ทั้งการเลือกประเด็น ไปทำจนถึงกลับมาเขียนให้น่าสนใจ ทักษะข่าวประสบการณ์สำคัญมาก มีส่วนช่วยได้เยอะเลย...” (B1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 กันยายน 2561)

พลังนักศึกษา คนรุ่นใหม่ สร้างความแตกต่างเป้าหมายชัด

ในปี 2554 นักศึกษาและอดีตนักศึกษา 5 กลุ่มที่เคยได้ก่อตั้งองค์กรของตนเองขึ้นได้รวมตัวกันจัดตั้ง “เครือข่ายคนทำงานสื่อคนรุ่นใหม่” ขึ้น ก่อนจะเปลี่ยนชื่อในภายหลังเป็น สำนักสื่อวารัตานิ (Watani) ขึ้น โดยมี “อิสมาอีล ฮายีแวจิ” เป็นผู้อำนวยการ และ “ซาฮารี เจ๊ะหลง” เป็นบรรณาธิการบริหาร สำนักสื่อวารัตานิ (Wartani) รุ่นที่ 1 กลุ่มนักศึกษาคนรุ่นใหม่ที่ตั้งสำนักสื่อวารัตานิ (Watani) ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากองค์กรนักศึกษาในมหาวิทยาลัย สงขลา นครินทร์วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) และมีการใช้สำนักงานที่ตั้งขององค์กรในพื้นที่มหาวิทยาลัยในระยะแรก การชูภาพลักษณ์ขององค์กรสื่อทางเลือกที่จัดตั้งโดย “นักศึกษา” ที่สะท้อนในเชิงสัญลักษณ์ถึงภาพลักษณ์พลังบริสุทธิ์ ถือเป็นองค์กรสื่อองค์กรแรกที่มีกลยุทธ์ที่แตกต่างจากกลุ่มองค์กรสื่ออื่นๆที่น่าสนใจและชูประเด็นการตัวบุคคล “คนรุ่นใหม่” ที่ไม่เคยมีใครทำมาก่อน รวมถึงการสร้างเป้าหมายที่ชัดเจนในการนำเสนอเนื้อหาของผู้ที่ถูกกระทำละเมิดสิทธิ์เหยื่อของความรุนแรงข่าวที่ไม่ถูกเปิดเผย ยังส่งผลให้สำนักสื่อวารัตานิได้รับการกล่าวถึงอย่างมากในช่วงระยะแรกของการก่อตั้งรวมถึงการถูกจับตามองจากองค์กรด้านความมั่นคง

“...ตอนแรก ปี 54 เราได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มนักศึกษาและอดีตนักศึกษาในพื้นที่ และนักศึกษาจากข้างนอกแต่เป็นคนที่นี่ เราคุยกันก่อน เดิมเรามีกลุ่มเล็ก ๆ อยู่แล้วกระจายกันอยู่อินเซวานมีเดีย เซาว์เทิร์นพีช สันกาลา เลยนัดหารื้อกันหลายครั้ง คุยกันในมอ.ด้วย.....พอตกลงกันได้ก็ตั้งตอนแรกยังไม่ใช้ชื่อวารัตานิ ใช้เครือข่ายคนทำงานสื่อรุ่นใหม่ก่อนแล้วมาเปลี่ยนทีหลัง... ตั้งแต่ช่วงแรกที่ตั้ง ทหารก็มาหาเราบ่อยมาบ่อยมากจนเราย้ายที่ตั้งมายะลาที่ยังมานะ (หัวเราะ) มาตลอดจนสนิทกันแล้ว แต่เราไม่มีอะไร นำเสนอข่าวตรงไปตรงมา แต่จะมาให้เราบอกแหล่งข่าวเราหรือให้บอกอะไรคงไม่ได้ วารัตานิเราตั้งกันคโดยรุ่นใหม่จริง ๆ นักศึกษา อดีตมารวมตัวกันตอนแรกคนกลัวนะคูเราจะแรงหรือเปล่า แต่เราก็แรงจริงแรงในการนำเสนอเนื้อหาประเด็น เราได้เปรียบเพราะเราเป็นคนรุ่นใหม่เข้าถึงข้อมูลง่ายกว่า มีคนเยอะมากให้ข้อมูลมาตลอดจนถึงวันนี้เรายังมั่นใจ...” (C1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 9 ธันวาคม 2561)

การจัดตั้งองค์กรสื่อทางเลือกที่มีตัวบุคคลที่มีศักยภาพ ความน่าเชื่อถือ และมีประสบการณ์การทำงานข่าวและในหลากหลายด้าน นอกจากจะส่งผลให้การก่อตั้งองค์กรไม่ใช่เรื่องยากและมีประสิทธิภาพในการทำงานแล้ว ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ การสวมหมวกหลายใบ

ภายหลังการก่อตั้งยังส่งผลต่อประเด็น การขยายความร่วมมือเครือข่ายในภาคส่วนสังคมต่าง ๆ ทุน
อีกด้วย

3) เครือข่ายมีส่วนช่วยหนุนสร้างองค์กรสื่อ

ที่สำคัญไม่น้อยไปกว่า พื้นที่และตัวบุคคลในการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกคือ ความ
เป็น”เครือข่าย “ขององค์กรภาคประชาสังคม องค์กรสื่อ องค์กรวิชาการ ด้วยกันเองรวมถึงประเด็น
เรื่องสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ในการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกขึ้นนั้น เครือข่ายมี
ส่วนช่วยในการจัดตั้งและหนุนเสริมให้ประสบความสำเร็จ โดยองค์กรภาคประชาสังคมที่มีส่วน
ช่วยหนุนเสริมในการก่อตั้งเห็นชัดเจน เช่น เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic
women) ที่เกิดจากการรวมกลุ่มของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมกลุ่มต่าง ๆ ร่วมกัน ก่อตั้งและ
ทำงานถึง 23 องค์กร หรือการรวมตัวกันจัดตั้งองค์กรสื่อคนรุ่นใหม่หรือการแยกตัวมาจัดตั้งสำนัก
ข่าวจากองค์กรเดิมโดยการรวมกลุ่มใหม่เช่น สำนักสื่อวาร์ตานิ(Wartani) สำนักข่าวอามาน(Aman
News Agency) ก็ถือเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือก อีกรณณคือความเป็น
ปัจเจกที่แสวงหาพื้นที่ที่จะเป็นเวทีสำหรับการแสดงบทบาทการเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” ก็ทำ
ให้เกิดการรวมตัวเกิดขึ้นได้เช่นกัน ขณะที่องค์กรวิชาการที่มีบทบาทอย่างสูงต่อการก่อตั้งของ
องค์กรสื่อทางเลือก คือ องค์กรย่อยภายใต้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี
(มอ.ปัตตานี) เช่น สำนักส่งเสริมและศึกษาต่อเนื่อง, คณะรัฐศาสตร์ เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น
สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในบางช่วงเวลาเองเช่นการยุติบทบาทของโต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสรา ของ
สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยและเหตุการณ์รัฐประหารปี 2557 ก็ได้กลายเป็น
ส่วนหนึ่งของแรงกระตุ้นให้เกิดสื่อทางเลือกในพื้นที่ด้วยเช่นกัน

ความเป็นผู้หญิง เครือข่ายชุมพลหลังภาคประชาสังคมที่ถูกมองข้าม

นับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงตั้งแต่ปี 2547 มีการพูดถึงเหยื่อที่ถูกกระทำรุนแรง
จำนวนมาก แต่ไม่มีการพูดถึงผู้ได้รับผลกระทบทางอ้อมที่อยู่เบื้องหลัง หรือหลังบ้านของผู้ที่
เสียชีวิตอยู่เบื้องหน้า นั่นก็คือ ผู้หญิงที่เป็นภรรยาที่ต้องทำหน้าที่ผู้นำครอบครัวต่อไป จุดนี้เองที่
ทำให้โซรยา จามจรี ผู้ก่อตั้งเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) มองเห็น
ความต้องการในการเข้าไปช่วยเหลือเยียวยาผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบ โดยก่อตั้งองค์กรสื่อขึ้น ในปี
2553 โดยการร่วมมือกับกลุ่มองค์กรประชาสังคมต่าง ๆ ในพื้นที่ กลุ่มองค์กรผู้หญิง 23 องค์กร
ในนามของ “คณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้” เช่น กลุ่มผู้หญิงเพื่อสันติภาพ (We Peace) กลุ่ม
เซาภูน่า เครือข่ายผู้หญิงธรรมาภิบาลชายแดนใต้ ชมรมผู้นำมุสลิมะห์นราธิวาส เครือข่ายสตรี
ชาวพุทธเพื่อสันติภาพ เครือข่ายसानเสวนาพุทธ-มุสลิม เป็นต้น เพื่อเรียกร้องเรื่องพื้นที่สาธารณะ
ปลอดภัย และให้การเยียวยากับผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือ

ผู้ได้รับผลกระทบในคดีความมั่นคง พลังของเครือข่ายภาคประชาสังคมผู้หญิงในพื้นที่ที่มีทั้งพุทธและมุสลิมและมีความรู้ความสามารถศักยภาพในหลายด้านที่แตกต่างกันไปส่งผลให้เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถจัดสรรงานตามวัตถุประสงค์โครงการที่ทำได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ

“ตอนนั้น ไม่มีใครสนใจเรื่องผู้หญิงเราเห็นแม่มาย เห็นผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบขาดเสาหลัก ไม่มีสื่อนำเสนอ ไม่มีใครเปิดพื้นที่ให้เพื่อเรียกร้องสิทธิของผู้หญิงทั้งพุทธและมุสลิมในพื้นที่ เราจึงคิดและรวมตัวกันจัดตั้งเป็นเครือข่ายและคณะทำงานผู้หญิงขึ้น ได้รับเสียงตอบรับดีมาก เพราะก่อนหน้านี้หลายกลุ่มแม้แต่สื่อหลักเองก็ไม่พูดถึงพวกเรานะ พอเราเปิดพื้นที่นี้ก็กลายเป็นว่าได้รับความสนใจอย่างมากได้รับรู้ว่ากลุ่มผู้หญิงได้รับผลกระทบอย่างไร...” (D1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 สิงหาคม 2561)

เครือข่าย นักศึกษา-คนรุ่นใหม่

องค์กรสื่อทางเลือกที่ใช้เครือข่ายเป็นฐานในก่อตั้งที่เห็นได้ชัดอีกองค์กรหนึ่งคือ สำนักสื่ออาร์ตานิ (Wartani) ที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มนักศึกษา คนรุ่นใหม่ที่เพิ่งจบการศึกษาที่มีฐานเครือข่ายกลุ่มของตนเองอยู่ 5 กลุ่ม ได้แก่ สำนักข่าวบุงหารายา (Bungaraya News) กลุ่มเซวาร์เทิร์นพีซมีเดีย (Southern Peace Media) กลุ่มสันกาลาคีรี กลุ่มอินเซวาร์มีเดีย (InSouth Media) และกลุ่มฟรีวอยซ์มีเดีย (Freevoice Media) ซึ่งทั้ง 5 กลุ่ม มีฐานกลุ่มบุคคลที่ไม่ใช่เพียงนักศึกษาแต่ยังมีภาคประชาชนอยู่ด้วย

เช่นเดียวกับสำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ที่เกิดจากการขยับและขับเคลื่อนการรวมกลุ่มขององค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่ด้วยกันมาเป็นลำดับ จากองค์กรเดียวในปี 2548 คือ สุรปาตานี (Suara Patani) ก่อตั้งโดย ตูแวคานียา มีอริจิง มาสู่ “ศูนย์ข่าวอามานโดยการรวมกลุ่มอีก 3 กลุ่มเข้าร่วม คือ กลุ่มบุงหารายา (Bugaraya News) นำโดย “มุฮัมหมัดอันวัร หะยีเต๊ะ”, กลุ่มเซวาร์เทิร์นพีซมีเดีย (Southern Peace Media) นำโดย “มุฮัมหมัดซาบรี เจะเลาะ” และ “ซาฮารี เจ๊ะหลง” และกลุ่มผู้หญิงเพื่อสันติภาพ (We Peace) นำโดย “ปาตีเมาะ เปาะอิเตคาโอ๊ะ” จนกระทั่งปี 2553 จึงจัดตั้งเป็น สำนักข่าวอามานในท้ายที่สุด การรวมกลุ่มขององค์กรสื่อจากกลุ่มเล็ก ๆ มาเป็นองค์กรใหญ่และขับเคลื่อนการทำงานได้จนถึงปัจจุบัน

“...ตอนแรก ๆ กลุ่มไม่มากต่างคนต่างตั้งเราก็ดูว่ากลุ่มไหนมีนโยบายทิศทางไปด้วยกันได้ ไปกับโครงการที่เราจะทำได้ก็ชวนกันมารวมกัน ช่วงปี 48 49 ยังมีไม่เยอะ

รวมกันช่วยกันทำงาน ไม่มีใครมาก... แต่การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายทำให้มีพลังนะ มีคนหลากหลายมารวมกันมีความคิดแลกเปลี่ยนกันได้คุยกันในแต่ละเรื่องและช่วยกันทำงาน...แล้วมันก็ส่งผลต่อเรื่องอื่นๆด้วยเช่นเรื่องทุน ...” (B2, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2561)

เครือข่ายนักวิชาการหนุนเสริม

แน่นอนสำหรับการองค์กรวิชาการเมื่อตัวบุคคลที่เป็นปัจจัยในการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกเกิดขึ้น องค์กรวิชาการ เครือข่ายนักวิชาการจึงเข้ามาหนุนเสริมในการก่อตั้งอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในพื้นที่ อย่างมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) ที่ถือเป็นตักศิลาหลักในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกได้ใช้องค์กรย่อยภายใต้ องค์กรวิชาการหลัก เช่น เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ที่ใช้สำนักส่งเสริมและศึกษาต่อเนื่องที่ผู้ก่อตั้ง โขรยา จามจุรี เป็นนักวิชาการในสังกัด ปาตานีฟอรัม (Patani forum) ภายใต้ความเชื่อมโยงกับคณะรัฐศาสตร์ ที่เอกรินทร์ ต่วนศิริเป็นอาจารย์ประจำอยู่ เช่นเดียวกับ ผศ.ดร.ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี ผู้ก่อตั้ง ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) ที่เป็นอาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ ขณะที่บางองค์กรสื่อได้ใช้เครือข่ายนักวิชาการเป็นที่ปรึกษาองค์กรทั้งในลักษณะส่วนบุคคลและองค์กรวิชาการในการทำงานเป็นลักษณะโครงการอีกด้วย องค์กรวิชาการและเครือข่ายวิชาการในท้ายที่สุดยังได้ขยายไปยังวงวิชาการที่กว้างขวางและมีส่วนร่วมอย่างมีพลังอีกด้วย เช่น ผศ.ดร. วลัยลักษณ์กมล จ่างกมล คณะวิทยาการจัดการ ที่เป็นชาวจังหวัดยะลา มีประสบการณ์ทั้งการเป็นสื่อมวลชนของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน หนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น ความเป็นองค์กรวิชาการหรือเครือข่ายมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการก่อตั้ง การดำรงอยู่และการขับเคลื่อน เนื่องจากเป็นองค์กรเครือข่ายที่มีความน่าเชื่อถือและได้รับความไว้วางใจจากทุกฝ่ายว่าจะตั้งอยู่บนพื้นฐานการทำงานในเชิงวิชาการและการวิเคราะห์บนฐานข้อมูล

“... ไม่มีใครปฏิเสธความเป็นวิชาการ เราอยู่บนหลักการนำเสนอข้อมูลบนพื้นฐานข้อเท็จจริงและการวิเคราะห์ องค์กรวิชาการไม่ว่าจะเป็นมอ.หรือที่อื่น ๆ ในพื้นที่ นอกพื้นที่ทำให้เกิดความเชื่อมั่นกับทุกฝ่ายและได้รับการยอมรับ... แนนอนทำให้การก่อตั้งองค์กรสื่อในพื้นที่ง่ายขึ้นเพราะเกิดความเชื่อมั่นว่าจะขับเคลื่อนไปได้...” (E1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 พฤศจิกายน 2561)

4) สถานการณ์ปัจจัยร่วมทำให้เกิดองค์กร

ยุติบทบาทโตะข่าวภาคใต้ - ไร่การเยียวผู้ได้รับผลกระทบทำให้เกิดสื่อทางเลือก

ในช่วงของการเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในปี 2547 การรายงานของสื่อกระแสหลักในพื้นที่ที่ลงมานำเสนอข่าวความรุนแรงและการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่รัฐ ทหารเพียงอย่างเดียวก่อให้เกิดกระแสตีกลับ โดยเฉพาะการนำเสนอข่าวในชุดข้อมูลความจริงอีกด้านที่ไม่เคยเกิดขึ้น ส่งผลให้สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ได้หารือกับองค์กรสื่อกระแสหลักในกรุงเทพและจัดตั้ง “โตะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสรา” ขึ้น โดยมีฐานการทำงานอยู่ที่สำนักงานที่เคยเป็นบ้านพักอาจารย์ภายในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) ในปี 2548 และเริ่มนำเสนอข่าวในมิติอื่น ๆ เช่น ข้อเท็จจริงในด้านคู่ขัดแย้ง การส่งนักข่าวที่มีประสบการณ์ สลับหมุนเวียนลงมาประจำในพื้นที่ การนำเสนอข่าวชุดข้อมูลอีกด้านโดยประสบความสำเร็จด้วยปัจจัยหลักที่ปฏิเสธไม่ได้ คือ การได้ “คนใน” พื้นที่ช่วยขับเคลื่อนที่ถูกตั้งเป็นคณะทำงานในโตะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสรา ทั้งในระดับที่ปรึกษาและบรรณาธิการ อย่างไรก็ตาม ขณะที่การดำเนินการกำลังเป็นไปได้อย่างมีศักยภาพได้เกิดการชุมนุมประท้วงขึ้นในประเด็นทางการเมืองในกรุงเทพ โดยการชุมนุมประท้วงของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่ต่อมามีการทำรัฐประหาร ส่งผลให้นักข่าวถูกตั้งสังเกตเรียกกลับกรุงเทพ รวมถึงนักข่าวจากสื่อกระแสหลักอื่น ๆ ก็ถูกเรียกตัวกลับด้วย

“...มีปฏิวัตินักข่าวส่วนกลางก็กลับกันหมด ตอนนั้นเราคิดว่าอิสราคงไม่อยู่แล้ว ... ตอนนั้นเราเริ่มคิดละว่าต้องตั้งกันเองแล้ว โชคดีเรามีอาจารย์ศรีเป็นหลักให้เรา เรื่องเขียนข่าวทำข่าวเราพอทำได้ แต่การตั้งสื่อมีปัจจัยหลายอย่าง...ตอนนั้นมันต้องตั้งแล้ว ไม่มีทางอื่นก็เลยหารือกันกับอาจารย์แล้วตั้งขึ้นมา โดยใช้ชื่อ ศูนย์ของอาจารย์ที่มีตั้งแต่ตอนอิสราแล้ว แล้วก็หารือกัน หลักๆเลยอาจารย์เป็นคนวางนโยบายทิศทางการทำงานทั้งหมดให้พวกเรา...” (A2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2561)

ส่วนอีกสถานการณ์หนึ่งคือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในโตะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสราเอง ข้อครหาขึ้นในการนำงบประมาณมาใช้จ่ายในพื้นที่จนเกิดกระบวนการตรวจสอบขึ้นและนำมาซึ่งการยุบศูนย์ข่าวอิสราในท้ายที่สุด

“..จริง ๆ ประเด็นการยุบอิสราไม่ใช่เกิดจากเรื่องสถานการณ์ในกรุงเทพเป็นหลัก แต่เกิดจากข้อกล่าวหาเรื่องเอาเงินที่ได้รับมาไปทำอย่างอื่น...ไม่ทำงาน มีการพูดกันถามว่าจริงไม่ มีการตั้งกรรมการตรวจสอบจากสมาคมฯ ด้วย... การทำงานงบประมาณของศูนย์

ข่าวอิสราเอลว่ามาจากไหน สสส. หรือเปล่า แล้วผ่านใครใครหามาให้...ผ่านองค์กร
ไหนก่อนจะลงมา มีการร้องเรียนมีการตรวจสอบ สุดท้ายคนที่ลงมาทำงานช่วงนั้นถูก
กล่าวหา...ต่างคนก็เลยต่างแยกย้าย...” (A3, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 กุมภาพันธ์
2563)

ฟางเส้นสุดท้ายของความขัดแย้งก่อนการยุบโต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิสรา ส่งผลให้เกิด
ความเคลื่อนไหวและเป็นปัจจัยหนึ่งที่ต้องยอมรับว่าทำให้เกิดการขับเคลื่อนจัดตั้งองค์กรสื่อ
ทางเลือกขึ้นมาทดแทนอย่าง”จริงจัง”โดยมีผู้ที่ทำงานเดิมในศูนย์ข่าวอิสราทั้ง”คนใน”เช่น มูฮัมหมัด
อายุบ ปาทาน ผู้ร่วมก่อตั้ง (Deep South Watch:DSW) คูแควดานียา มีอริจิงนผู้ก่อตั้งสำนักข่าวอามาน
(Aman News Agency) และคนที่มาจากกรุงเทพ เช่น จูตินบ โกมลนธิ จากหนังสือพิมพ์มติชน
มาร่วมกันจัดตั้งองค์กรสื่อทางเลือกขึ้นในพื้นที่

“...ใช้แรงผลักดันอย่างหนึ่งก็คือการยุบศูนย์ข่าวอิสราไป ทำให้เราคิดตั้งองค์กรขึ้นมา
แทน เพราะต้องมีช่องทางการสื่อสาร ยุคนั้นเฟซบุ๊กยังไม่ได้รับความนิยมก็รวมตัวกัน
แล้วเปิดเวป ไซด์ก่อนเป็นช่องทางการสื่อสาร ประชุมกันคุยกันแล้วก็ตั้ง แต่เรามีการ
เปลี่ยนแปลงเป้าหมายกำหนดทิศทางชัดเจน มีอาจารย์ศรีเป็นผู้นำ ความแตกต่างคือรอบ
นี้ทำโดยคนในพื้นที่เป็นหลักทั้งหมด มีอดีตนักข่าวที่มาจากส่วนกลางช่วยเราอยู่คนนึง
....” (A2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2561)

สถานการณ์ผู้หญิงมายาขาดการเยียวยาแรงผลักดัน

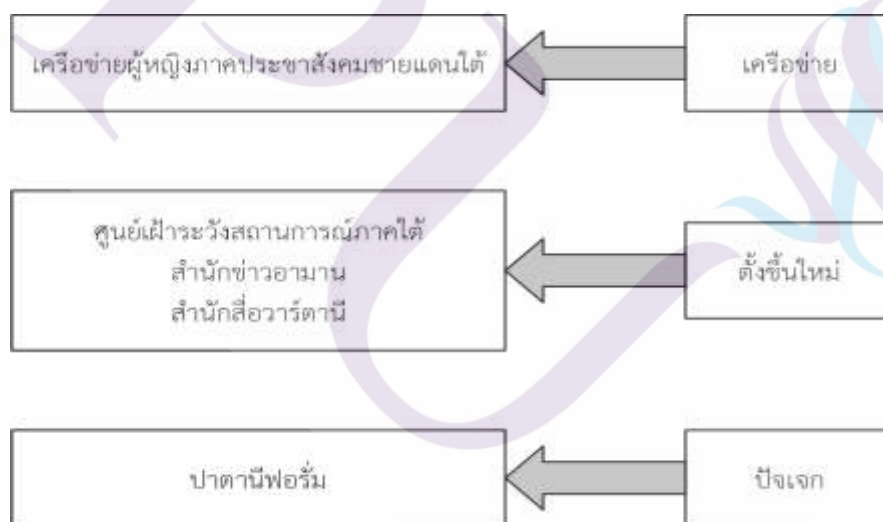
ช่วงก่อนการก่อตั้งเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ ที่เป็นที่มาของการ
รวมกลุ่มของเครือข่าย 23 องค์กร เหตุการณ์ความรุนแรงได้ส่งผลกระทบต่อผู้หญิงในพื้นที่จำนวนมาก
ทั้งผู้หญิงที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม โดยที่ไม่มีสื่อกระแสหลักหรือสื่ออื่น ๆ พูด
ถึง นั่นคือที่มาที่ทำให้เกิดการรวมตัวกันและก่อตั้งองค์กร ในปี 2553 พร้อม ๆ กับงบประมาณที่
ได้รับการสนับสนุน จากสหภาพยุโรป (European Union) และองค์การออกแฟม (OXFAM) ก่อน
จะพัฒนาประเด็นข้อเรียกร้องของผู้หญิงในเรื่องพื้นที่ปลอดภัยของผู้หญิงในท้ายที่สุด

“ก่อนตั้งองค์กร ไม่มีใครสนใจเรื่องประเด็นผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบ เราพูด
สถานการณ์นี้ในพื้นที่แต่ไม่มีใครสนใจสื่อกระแสหลักไม่เคยนำเสนอเลย เลยมานั่ง
พูดคุยกันกับเครือข่ายผู้หญิงกลุ่มต่าง ๆ และคิดว่าต้องช่วยกันผลักดันเรื่องนี้อย่างจริงจัง

เพราะไม่ใช่แค่เรื่องหญิงม่าย แต่รวมถึงเรื่องผลกระทบอื่นๆด้วย สถานการณ์ผู้หญิงได้รับผลกระทบเป็นเรื่องใหญ่มากสำหรับพื้นที่ สถานการณ์นี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เราลุกขึ้นมา ...ผู้หญิงมุสลิมมีบริบทที่แตกต่างจากผู้หญิงอื่นๆมีศาสนาวิถีปฏิบัติที่เคร่งครัด การได้รับผลกระทบขาดเสาหลักครอบครัวจึงเป็นเรื่องที่ลำบาก ....แต่เราก็ไม่ได้หมายถึงแค่ผู้หญิงมุสลิมในเครือข่ายเราก็มีพี่น้องพุทธด้วย...” (D1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 สิงหาคม 2561)

บทสรุปโมเดลการก่อตั้ง รวมตัวเครือข่าย ก่อตั้งใหม่ ความเป็นปัจเจก

หากจะกล่าวโดยสรุปว่า การก่อตั้งขององค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่ชายแดนใต้เกิดขึ้นได้อย่างไร ผลการศึกษาพบว่ามียู่ 3 รูปแบบของการก่อตั้ง คือ การใช้เครือข่ายร่วมกันในการก่อตั้งอย่างชัดเจนเช่นเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) สองคือ การเกิดขึ้นโดยการจัดตั้งขึ้นใหม่และอาศัยกลุ่มคนหรือเครือข่ายเล็กๆที่มีการทำงานไปในทิศทางเดียวกัน เช่น สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) สำนักสื่อวารตานิ (Wartani) ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch : DSW) และสามรูปแบบสุดท้ายคือการก่อตั้งโดยอาศัยความเป็นปัจเจกของคนเช่นกรณีของปาตานีฟอรัม (Patani Forum)

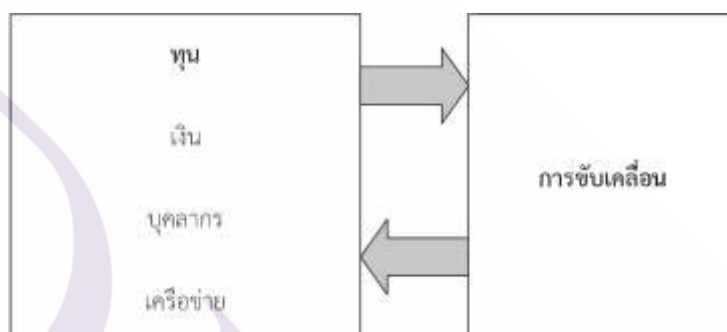

ภาพที่ 4.14 แสดงรูปแบบที่มาของการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือก

ความสัมพันธ์ระหว่าง “พื้นที่ ในเชิงสัญลักษณ์ เช่น รัฐปัตตานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) ต้นทุนของบุคคลทั้ง นักวิชาการ คนใน นักข่าวในพื้นที่

นักศึกษา เมื่อได้รับการหนุนเสริมจากเครือข่ายทั้งภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และองค์กรสื่อทางเลือก รวมถึงปัจจัยสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ล้วนเป็นองค์ประกอบปัจจัยหลักที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกขึ้นในพื้นที่อย่างไม่ยากและประสบความสำเร็จจนได้รับการยอมรับในสังคมชายแดนใต้เป็นวงกว้าง

4.3 ทุนกับการขับเคลื่อนการทำงาน

ปัญหาใหญ่เรื่องหนึ่งของการดำเนินงานขององค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้คือเรื่อง “ทุน” ที่มีนัยยะใน 2 ความหมาย คือ ทุนในความหมายของงบประมาณและทุนในความหมายของต้นทุนของบุคลากรและเครือข่าย ซึ่งทั้ง 2 ความหมายมีความสำคัญต่อพลวัตการดำรงอยู่และการขับเคลื่อนขององค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่เป็นอย่างยิ่ง ที่ผลการศึกษาพบว่าทุนทั้ง 2 นัยยะได้ส่งผลต่อการพลวัตการขับเคลื่อนในการทำงานขององค์กรสื่อหลายองค์กรเริ่มต้นมาพร้อมๆกับการได้รับทุน บางองค์กรมีการวางแผนเรื่องการขอรับทุนและบริหารจัดการได้เป็นอย่างดีด้วยตัวบุคคลากรที่มีประสิทธิภาพ บางองค์กรไม่สามารถดำรงอยู่ได้เมื่อหมดทุนต้องปิดช่องทางสื่อสารยกเลิกการจ้างบุคลากร ประเด็นที่น่าสนใจและสำคัญเป็นอย่างยิ่งคือประเด็นเรื่ององค์กรสื่อทางเลือกบางส่วนได้หันมาขอรับเงินใจและรับทุนจากหน่วยงานรัฐที่ส่งผลต่อการเข้ามามีบทบาทในการทำงานของสื่อทางเลือกและมีพื้นที่ในการนำเสนอเนื้อหาของหน่วยงานรัฐเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน

ตารางที่ 4.5 แสดงตัวอย่างแหล่งทุนขององค์กรสื่อทางเลือกทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1) เงินคือตัวขับเคลื่อน แหล่งทุนหมุนเวียน เรื่องยากของคนทำสื่อทางเลือก

ปฏิเสธไม่ได้ว่าเงินทุน คือ เรื่องหลักของการดำเนินการและขับเคลื่อนองค์กรสื่อทางเลือกที่ต้องใช้วิธีการต่าง ๆ ตั้งแต่การรวมกลุ่มเพื่อเสนอของบประมาณ การจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล การรับจ้างถ่ายทำงานอื่น ๆ จนกระทั่งถึงแหล่งทุนที่เอื้อกันสำหรับการสลับเปลี่ยนกันขอจากแหล่งทุนเดิมซ้ำๆ

อาสาทำด้วยใจก็ใช่แต่การขับเคลื่อนต้องใช้เงิน

“... อาสาเข้ามาทำก็ใช่ แต่ไม่มีเงินทุนเราก็ทำงานไม่ได้มันต้องขับเคลื่อน มีค่าใช้จ่ายทั้งค่ารักษาเว็บไซต์ ค่าจ้างคนนักข่าว ค่าจัดกิจกรรม อย่างน้อยก็ต้องมีค่ารถ ค่าน้ำมัน ไม่มีก็ทำไม่ได้ จริง ๆ เราไม่ทำก็ได้แต่เราเป็นสื่อเป็นคนพื้นที่มาก่อนก็อยากทำ อยากให้พื้นที่สงบ...” (B1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 กันยายน 2561)

คำพูดของหนึ่งในผู้ก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกคือตัวบ่งบอกการยอมรับว่า งบประมาณ หรือก็คือเงินมีส่วนสำคัญสำหรับการขับเคลื่อนองค์กรสื่อ เมื่อไม่มีเงินงบประมาณหมดจบ โครงการทำให้การขับเคลื่อนต้องยุติลงทั้งเรื่องตัวบุคคลากรในการทำงานและการปิดช่องทางการนำเสนอ แม้ว่าจะเคยได้รับการยอมรับว่าเป็นองค์กรสื่อทางเลือกองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทอย่างยิ่ง ในช่วงระยะเวลาหนึ่งที่มีการกล่าวถึงและเป็นที่ยอมรับของหลายฝ่าย

“...ช่วงที่เราโคดเด่นรุ่ง ๆ มีงานเนื้อหาเป็นบทความ บทวิเคราะห์ ข่าวเชิงลึก ต่อมาเราได้เปลี่ยนรูปแบบไปทำงานทางด้านทีวีเต็มรูปแบบจากทุนที่ได้รับมา มีการเปลี่ยนเว็บไซต์มาเป็นคอกทอม ผลิตรายการ โทรทัศน์ พงษ์พมด เราไม่ได้มี งบประมาณในการทำต่อทั้งเว็บไซต์ ทีวี เราต้องจ่ายเงินเองเราก็เลยปิดเว็บไซต์ไป แล้ว ก็มาเปิดเพจ Facebook ในช่วงที่เพจได้รับการนิยมแล้วก็มาเปิดเพจ มีการทำข่าวอยู่ เรื่อย ๆ...” (B1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 กันยายน 2561)

วัฏจักรแหล่งทุน :รวมกลุ่ม- เสนอโครงการ-งบประมาณจบข่าว - รวมกลุ่มใหม่-ของบใหม่
องค์กรสื่อทางเลือกที่เกิดขึ้นหลายองค์กรเกิดขึ้นครั้งแรกภายใต้การได้รับงบประมาณ การทำโครงการ หรือบางองค์กรสื่อทางเลือกเกิดขึ้นมาพร้อมกับโครงการงบประมาณที่เข้ามา เช่น สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ที่ในต้นปี 2548 มีจุดเริ่มต้นจากชื่อกลุ่มว่า กลุ่มสุราปา ตานี (Suara Patani) ได้รับงบประมาณจากอินเตอร์นิวส์ (Internews) มาผลิตรายการวิทยุประมาณ 1 ปีเศษ ก่อนจะไปจับมือกับอีก 3 กลุ่ม เมื่อได้รับงบประมาณ โดยการรวมตัวกันของ 3 กลุ่มเพื่อรับ งบประมาณจาก มูลนิธิเอเชีย (Asia Foundation) ดำเนินโครงการผลิตสื่อ คือ 1. กลุ่มบุหงารายา (Bunggaraya News) 2. กลุ่มเซวาร์เทรินพีซมีเดีย (Southern Peace Media) และ 3. กลุ่มผู้หญิงเพื่อ สันติภาพ (We Peace) ทั้ง 3 กลุ่ม ต่อมาได้รวมตัวกันจัดตั้ง “ศูนย์ข่าวอามาน” ขึ้น ในปี 2552 ภายใต้การได้รับงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจาก มูลนิธิเอเชีย จนกระทั่งปลายปี 2552 เมื่อ งบประมาณหมดลงทั้ง 3 กลุ่ม จึงแยกย้ายต่างคนต่างไปและไปตั้งกลุ่มของตนเองใหม่ โดยภายหลัง กลุ่มเซวาร์เทรินพีซมีเดีย (Southern Peace Media) ได้ไปรวมตัวกับกลุ่มอื่นและพัฒนาขึ้นเป็น สำนัก สื่อวาร์ตานี (Wartani) และมีการของบประมาณมาทำโครงการต่อ เช่นเดียวกับกลุ่มผู้หญิงเพื่อ สันติภาพ (We Peace) ที่เป็น 1 ใน 23 องค์กรจัดตั้ง เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ขึ้น และมีการทำโครงการ โดยมีงบประมาณสนับสนุนเช่นกัน ส่วนกลุ่มสุราปาตานี (Suara Patani) หันไปจับมือกับตัวบุคคลจัดตั้ง สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ใน ท้ายที่สุด

“...การให้ทุนของหน่วยงานองค์กรต่างๆส่วนใหญ่ก็จะเป็นลักษณะของโครงการให้ทุนปีนึ่งหรือครึ่งปีจบ....โครงการแล้วก็จบกัน ...เราจะไปต่อได้ก็ต้องมีงบประมาณ มีเงินมาขับเคลื่อนเมื่อไม่มีก็ทำต่อไม่ได้ ก็ต้องหยุด....การปิดเว็บไซต์ก็เพราะเราไม่มีงบไปเช่าโดเมนต่อ ต้องเลิกจ้างคนด้วยตอนนั้น...” (B1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 กันยายน 2561)

อีกกรณีการศึกษาที่เห็นเด่นชัดของการตั้งองค์กรสื่อทางเลือกขึ้นไปพร้อม ๆ กับการได้รับงบประมาณหรืออาจจะเรียกได้ว่าได้รับงบประมาณแล้วจึงมาริเริ่มจัดตั้งกลุ่มขึ้นคือกรณีของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ที่มีการจัดตั้งขึ้นครั้งแรก ในปี 2553 จากการได้รับงบประมาณทำโครงการจากสหภาพยุโรป (European Union) และองค์การออกแฟม (OXFAM) โดยช่วงแรกเป็นการทำงานภายใต้การรับทุนโดย โดยสำนักส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี(มอ.ปัตตานี) ที่ “โซรยา จามจุรี” ผู้ก่อตั้งในฐานะประธานเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ทำงานอยู่ โดยใช้ชื่อโครงการว่า โครงการผู้หญิงภาคประชาสังคม ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการย่อย : R4 ของโครงการการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและอาชีพแก่ชายและหญิงที่เปราะบางในภาคใต้ของประเทศไทย (Enhanced Food and Livelihoods Security for Vulnerable Men and Women in the South of Thailand) การดำเนินการของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ได้รับงบประมาณจากองค์กรต่าง ๆ เป็นระยะแต่ไม่ต่อเนื่องในช่วงระยะเวลาหลัง ทำให้เกิดการสะดุดในด้านการดำเนินงานและการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และได้มีการปิดช่องทาง การนำเสนอลงในส่วนของเวปไซด์ เหลือเพียงช่องทางการสื่อสารทางเฟสบุ๊ค ในปี 2559

“...ในช่วงนั้นเครือข่าย ไม่มีงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม ..ถ้ามีเราก็ทำกิจกรรม ...เช่นเดียวกับเรื่องเว็บไซต์เมื่อไม่มีงบประมาณก็ต้องปิดตัวลงเช่น เราทำวิทยุในการดำเนินกิจกรรมของวิทยุ เนื่องจากเป็นแบบสารคดี ต้องลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูล เก็บเสียง มีกระบวนการตั้งแต่การฝึกอบรม ของนักข่าวหรือทีมงาน เป็นการฝึกอบรมเรื่องการจัดหลักความคิด แนวคิดทฤษฎี กำหนดการวางแผน มีการประเมิน ทำให้ครบกับกระบวนการเป็นหลักวิชา เมื่อไม่มีงบประมาณก็ทำต่อไม่ได้..“ (D1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 สิงหาคม 2561)

กรณีขององค์กรสื่อทางเลือกประเภทเองงบประมาณเป็นตัวตั้ง ทำให้ได้เห็นวัฏจักรของการทำงานอย่างชัดเจนที่เริ่มต้นจากการรวมกลุ่ม นำเสนอโครงการ เมื่อได้รับอนุมัติงบประมาณก็ดำเนินโครงการ จนกระทั่งงบประมาณหมดจึงแยกย้ายกระจัดกระจายและกลับมารวมกลุ่มกันใหม่เมื่อได้งบประมาณมาทำงานใหม่

เปิดตัวรับจ้าง-ห้างหุ้นส่วน-ลงทุนกับประชาชนทำเกษตร สร้างเม็ดเงิน

อีกมิติที่มีความน่าสนใจในการหาทุนสนับสนุนงบประมาณขององค์กรสื่อทางเลือกคือการเปิดบริษัทในการจดทะเบียนนิติบุคคลเพื่อให้สามารถรับงานได้เองโดยไม่ต้องพึ่งองค์กรที่มีสถานะทางนิติบุคคลเพื่อรับงานตรง เช่น การเปิดห้างหุ้นส่วนจำกัดของ สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ในปี 2554 ในชื่อ “ห้างหุ้นส่วนจำกัดอามาน โปรดักชั่นกรุ๊ป” เพื่อรับเป็นผลิตรายการโทรทัศน์ภาษามลายูให้กับศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) จำนวน 3 รายการ เช่น รายการ “อีสุสมาสอ” เป็นรายการพูดคุยเกี่ยวกับสถานการณ์ รายการ “economy” พูดคุยเรื่องเศรษฐกิจ ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ดาวเทียมช่อง TMTV และ สถานีโทรทัศน์ช่อง NBT ยะลา

“...เราไม่ต้องไปวิ่งหาหน่วยงานนิติบุคคล มารับมันเป็นเรื่องยาก ทำให้เราหางบประมาณมาสนับสนุนไม่ได้หรือถ้าได้มาก็เป็นส่วนแบ่งสนับสนุน ตรงนี้ทำให้เราคิดตั้งขึ้นมาเอง ตอนได้รับงานจากศอ.บต...มันสะดวกกว่าเยอะ...แต่สุดท้ายก็จะมีเรื่องภาษีเข้ามาด้วยก็ต้องคิดคำนวณให้ดีเหมือนกัน.....” (B1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 กันยายน 2561)

อีกกรณี คือ สำนักสื่อวารตานิ (Wartani) ที่มองเห็นช่องทางการใช้อุปกรณ์เครื่องมือที่มีอยู่แม้จะไม่ได้จดทะเบียนในรูปแบบบริษัทแต่นำอุปกรณ์ยุทธปัจจัยของตนเองไปรับงานอื่นๆ เพื่อหารายได้เข้าสู่องค์กรเช่นการถ่ายวิดีโองานทั่วไป การรับงานถ่ายภาพต่าง ๆ เป็นต้น

“...เราเปิดรับงานทั่วไปด้วยแต่ไม่ได้ประกาศเป็นทางการ ส่วนใหญ่เป็นการบอกต่อกันพอรู้ก็มาจ้างเราก็เอาเงินส่วนนี้มาทำงานของเราต่อ เป็นช่องทางหาทุนเข้าองค์กรด้วยส่วนหนึ่ง...ทำได้เท่าที่เราทำ ส่วนใหญ่ก็พรรคพวกกันนั่นละ ...มาช่วย ๆ กันรู้ว่าเราเอาเงินไปทำอะไร...” (C2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 ธันวาคม 2561)

นอกจากสำนักสื่อสารตานิ (Wartani) จะรับจ้างผลิตงานตามเครื่องมือที่มีแล้วอีกวิธีการหาเงินทุนคือ การลงทุนร่วมกับภาคประชาชนในพื้นที่ทำเรื่องการเกษตร เช่น การเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ปลุกผัก ทำสวนยาง เรียกว่านำเงินจากส่วนอื่น ๆ มาขยายผลต่อ ซึ่งวิธีการนี้นอกจากจะทำให้ได้เม็ดเงินกลับมาทำงานต่อแล้วยังได้เครือข่ายเพิ่มขึ้นอีกด้วยในทางอ้อม

“...เราลงพื้นที่เครือข่ายสายข่าวเราขยายผลต่อใครสนใจโครงการอะไรอยากทำอะไร มีที่หนึ่งอยากเลี้ยงไก่ไข่เราก็ลงทุนให้กำไรแบ่งกัน เค้า 70 เรา 30 พอมีการบอกต่อเราก็ทำไปเรื่อย ๆ ไป สอนทำด้วยก็มีปลูกแตงกวา สุดท้ายเป็นเครือข่ายเราโดยปริยาย...บางคนขยับขึ้นมาทำข่าวให้เราเลยนะเป็นสตรีเกอร์....ส่วนใหญ่ก็เป็นเด็กรุ่นใหม่ในพื้นที่...” (C1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 9 ธันวาคม 2561)

แหล่งทุนหมุนเวียน องค์กรซ้ำ ทุนรัฐ เอ็นจีโอ ในต่างประเทศ

แหล่งทุนที่สำคัญขององค์กรสื่อทางเลือกพบว่ามี การรับทุนจากทั้งในและต่างประเทศ โดยส่วนใหญ่ในช่วงแรกจะเป็นทุนจาก “ต่างประเทศ” เป็นหลัก โดยเป็นทั้งทุนจากองค์กรรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศ เช่น สถานทูตออสเตรเลีย, สถานเอกอัครราชทูตแคนาดาประจำประเทศไทย, สถานเอกอัครราชทูตออสเตรเลียประจำประเทศไทย สถานทูตอเมริกา มูลนิธิเอเชีย มูลนิธิซากาว่าเพื่อสันติภาพแห่งญี่ปุ่น (The Sasakawa Peace Foundation) สหภาพยุโรป (The European Union - EU) สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เป็นต้น ในขณะที่ทุนจากภายในประเทศจะแบ่งเป็นทุนจากหน่วยงานความมั่นคง องค์กรรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน เช่น สถาบันพระปกเกล้า ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) อินเทอร์เน็ต ผลการศึกษาที่น่าสนใจพบว่า องค์กรสื่อทางเลือกแต่ละองค์กรจะมีการของบประมาณหมุนเวียนในองค์กรเดิมซ้ำ ๆ และส่งต่อไปให้กับองค์กรสื่อทางเลือกด้วยกันนำเสนอขอโครงการ โดยองค์กรสื่อทางเลือกเดิมที่เคยได้งบประมาณจะเป็นผู้ทำงานอยู่เบื้องหลัง เรียกว่าเป็นการเปลี่ยนชื่อองค์กรเพื่อขอทุน บางลักษณะเป็นการรวมตัวกันหลายองค์กรเพื่อของบประมาณ อีกลักษณะคือการของบประมาณโดยองค์กรเดียวแต่มีการนำมากกระจายให้กับองค์กรสื่อด้วยกันในการช่วยผลิตงาน

ข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ หน่วยงานที่องค์กรสื่อทางเลือกขอรับการสนับสนุนทั้งหมด จะไม่มีหน่วยงานของรัฐที่เป็นหน่วยงานความมั่นคงหรือทหาร แต่ในปี 2557 หลังการรัฐประหาร ได้เริ่มมีได้ปรับโครงสร้างการทำงานของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) โดยที่ผ่านมา หน่วยงานดังกล่าวถือเป็นนิติบุคคลอยู่ในการบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี ตาม

พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 โดยในทางปฏิบัติมีการมอบหมายให้กองทัพภาคที่ 4 และกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า เป็นผู้พิจารณาและมีการสนับสนุนงบประมาณให้กับองค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่หลายองค์กร ในปี 2561 เป็นต้นมา เช่น เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ (Civic women) สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้ (Deep South Journalist School: DSJ) ในขณะที่บางองค์กรสื่อทางเลือกมีความชัดเจนที่จะไม่รับประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานด้านทหารหรือความมั่นคง รวมถึงศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ที่ถูกมองว่าอยู่ภายใต้การสั่งการของทหารแม้ว่าก่อนหน้านี้จะเคยมีโครงการร่วมกันกับศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ก็ตาม

“...ช่วงปี พ.ศ.2557 มีกำลังกองทหารเข้ามาซึ่งในช่วงนั้นได้เกิดรัฐประหาร ทำให้มีการพูดคุยกันระหว่างศูนย์กับกองทหารในเรื่องของสันติภาพของจังหวัดชายแดนภาคใต้ เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่กลาง กลายเป็นว่าทหารเข้ามามีอิทธิพล ค้ายฝ่ายความมั่นคง อำนาจอยู่ในมือกองกำลังทหาร ในส่วนของงบประมาณในช่วงแรก ๆ ทางศูนย์ฯ มีความเป็นอิสระเสรีไม่ขึ้นตรงกับองค์กรใด ๆ และเมื่อมีกองกำลังทหารเข้ามาสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศเกิดการเปลี่ยนแปลง คนในองค์กรต้องพึ่งพาอาศัยกัน กองกำลังทหารเข้ามาในพื้นที่กลาง ทำให้พื้นที่ที่กลางกลายเป็นพื้นที่ของรัฐบาล โดยมีทหารก็เข้ามาครอบคลุม ไม่ได้เป็นการทำลาย แต่เขากองกำลังทหารก็แสดงตนเหมือนซื้อกิจการของ .... นี้ไปเลย ทรัพยากรทุนในการขับเคลื่อนภายใน สัญญาโครงการการดำเนินการในหมวดกิจกรรมเริ่มลดลงแต่องค์กรก็ยังคงอยู่...” (A1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 พฤศจิกายน 2561)

2) องค์กร – คนทำงานประวัติผลงานสวมหมวกหลายใบ หนุนเสริมการขอทุน

อีกปัจจัยที่สำคัญและส่งผลอย่างยิ่งต่อการได้รับทุนคือ องค์กรที่สังกัดของผู้ก่อตั้ง เนื่องจากองค์กรที่เป็นต้นสังกัดที่เป็นหน่วยงานราชการจะมีความน่าเชื่อถือ ดังจะเห็นได้จากการของบประมาณใน “ชื่อของหน่วยงานของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้” (Civic women) ที่ผู้ก่อตั้งและประธานเครือข่ายยอมรับว่า การของบประมาณส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดเป็นการขอในนามสำนักส่งเสริมและศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) ที่ตนเองสังกัดอยู่ หรือในกรณีของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch:DSW) ก็เช่นเดียวกันที่ขอในนามหน่วยงานย่อย ภายในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยา

เขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) อีกประเด็นที่สำคัญและส่งผลต่อการลงทุนคือผู้ก่อตั้ง ผู้บริหารมีการสวมหมวกหลายใบเช่น หมวกนักวิชาการ หมวกผู้นำองค์กรสื่อทางเลือก หมวกภาคประชาสังคมที่ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการของบประมาณ รวมถึงปัจจัยเรื่องเครือข่าย

องค์กรวิชาการนำเชื่อถือต้นทุนสำคัญในการของบ

“...เรื่องของการของบประมาณ ถ้าไม่ใช่เส้นสายของมหาลัย หรือในนามของมหาวิทยาลัย ก็ขอไม่ได้ เราเลยต้องเสนอของบประมาณจากองค์กรต่าง ๆ ผ่านมหาวิทยาลัย...” (D1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 สิงหาคม 2561)

การยอมรับของผู้บริหารองค์กรสื่อทางเลือกว่าการขับเคลื่อนงานขององค์กรเกิดขึ้นได้เพราะอาศัยความเป็นหน่วยงานรัฐที่เป็นหน่วยงานวิชาการและมีความน่าเชื่อถือ เป็นตัวอย่างขององค์กรที่ขอทุนงบประมาณในฐานะหน่วยงานราชการที่ส่งผลให้สามารถได้รับงบประมาณอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะหน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณที่เป็นองค์กรระหว่างประเทศเช่น สหภาพยุโรป (European Union) องค์กรออกแฟม (OXFAM) The United Nations Democracy Fund (UNDEF) ซึ่งหน่วยงานที่เป็นองค์กรวิชาการและเป็น “นิติบุคคล” ที่ถูกต้องตามกฎหมายสามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้อง ในขณะที่องค์กรสื่อทางเลือกที่เกิดขึ้นไม่ได้มีการจดทะเบียนอย่างถูกต้องจึงไม่สามารถยื่นขอรับงบประมาณด้วยองค์กรเองได้

หรือในกรณีของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) ที่ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารองค์กรที่มีสถานะเป็นนักวิชาการในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) ได้ใช้องค์กร คือ มหาวิทยาลัยในการยื่นขอสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานเช่น โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมในภาคใต้ของประเทศไทย - Southern Thailand Empowerment and Participation (STEP) Project ระยะที่ 1 (2553-2557) ภายใต้วรร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (มอ.) และสนับสนุนของสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP)

“หน่วยงานที่จะขอทุนจากต่างประเทศจำเป็นต้องใช้หน่วยงานที่เป็นนิติบุคคล ... มหาลัยเป็นองค์กรที่น่าเชื่อถือ เราขออนุมัติผ่านตามลำดับขั้นขึ้นไปยังอธิการบดี ...มันคือบทบาทของนักวิชาการที่จะต้องเข้ามาทำตรงนี้เพื่อสันติสุขของพื้นที่...” (A1, การสื่อสารระหว่างบุคคล 7 พฤศจิกายน 2561)

ทักษะการบริหารจัดการวางแผนงบประมาณสำคัญทำให้อยู่รอด

การดำเนินงานขององค์กรสื่อทางเลือดยังมีกรณีของการทำงานที่สามารถของงบประมาณดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง ภายใต้การวางแผนการบริหารจัดการใช้งบประมาณและการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้การทำงานไม่สะดุดและสามารถใช้งบประมาณส่วนหนึ่งในการนำมาใช้จ่ายในส่วนของการจ้างบุคลากรในการทำงานและผลิตงานได้อย่างต่อเนื่อง เช่น ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) ที่มีการจัดสรรงบประมาณให้ครอบคลุมข้ามปีของโครงการ เช่น งบประมาณที่ได้รับจากโครงการเป็นระยะเวลา 1 ปี แต่จะขยายวงรอบให้ครอบคลุม 15 เดือน ระหว่างการรอรับงบประมาณจากโครงการอื่นต่อไป รวมถึงการวางแผนด้านการใช้จ่ายที่เป็นต้นทุนรายจ่ายประจำ เช่น ค่าเช่าโดเมนเว็บไซต์ เงินเดือนเจ้าหน้าที่ที่ดูแลงานเอกสารการเงิน หรืออื่น ๆ

“...ช่วงที่ทำงานอยู่เวลาทำโครงการหนึ่งปีจะต้องเผื่องบประมาณไป 15 เดือน เพื่อให้ครอบคลุมและรอบงปีถัดไปเข้ามา ไม่ใช่เรื่องง่าย เห็นใจอาจารย์ศรี (ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี) มีช่วงหนึ่งท่านรู้สึกว่าได้ทำงานไม่ไหวเลย ไปขอไม่รับเงินเดือนมหาศาลด้วย... การขับเคลื่อนองค์กรไม่ได้ง่ายอย่างที่คิด อย่างเช่นที่...ออกมาเพราะมีปัญหาสุขภาพ แล้วก็เห็นเรื่องเอกสารยื่นขอโครงการการรายงานผล พอออกมาก็เห็นชัดว่างานหยุดชะงักไปเยอะ..เราโดนตัดงบประมาณมาแล้วเพราะส่งงานไม่ทัน เช่นองค์กรที่อยู่ มีเราคนเดียวที่ทำตรงนี้ให้ ต้องไลบีคนให้ทำงานส่ง ปวดหัวอยู่เหมือนกัน ไม่ง่าย ถ้าส่งไม่ทันจะมีผลกระทบต่อบรรณถึงองค์กรที่ให้ทุนก็จะไม่ให้อีก มันเป็นเรื่องใจที่เราขอทุนมา...” (A3, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 กุมภาพันธ์ 2563)

ประวิติผลงาน สวมหมวกหลายใบมีส่วนหนุนเสริมการขอทุนให้นำเชื่อถือ

ในด้านบุคคลากรนั้น ถือเป็นอีกส่วนหนึ่งสำคัญที่ทำให้องค์กรสื่อประสบความสำเร็จในการได้รับการจัดสรรงบประมาณเนื่องจากบุคคลากรที่มีประวัติประสบการณ์และเคยมีตำแหน่งหัวโขนต่าง ๆ ที่ใช้อย่างอิงในการสร้างความน่าเชื่อถือได้เป็นอย่างดีผลการศึกษาที่เห็นเด่นชัดคือ หัวโขนในตำแหน่งทางวิชาการ อดีตผู้สื่อข่าวที่มีประสบการณ์ทำข่าวระดับประเทศหรือนานาชาติ มาแล้วจะมีผลต่อความน่าเชื่อถือในการของบประมาณ โดยเฉพาะจากองค์กรต่างประเทศ รวมถึงทักษะความสามารถเฉพาะตัวทั้งเรื่องภาษาและการเขียนโครงการของงบประมาณ

“...การเขียนของงบประมาณจากองค์กรต่างประเทศไม่ใช่เรื่องง่ายต้องมีการวางแผน โดยเฉพาะแผนการทำงานสุดท้ายต้องส่งงานเป็นเรื่องสำคัญมาก ประเด็นคือนอกจากบอกสิ่งที่เราจะทำชัดในโครงการแล้ว ม ต้องมีคนที่มีหัวใจนั้นมีเครดิตไม่จืดไม่น่าเชื่อถือ ต้องแนบโปรไฟล์ผลงานประวัติ....” (A3, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 กุมภาพันธ์ 2563)

บุคคลากรอีกคนที่อยู่ในองค์กรสื่อทางเลือกที่มีนักวิชาการอยู่ด้วยพูดคุยสอดคล้องกันว่า

“...พูดง่าย ๆ คือ โปรไฟล์เป็นเรื่องสำคัญมันมีปัจจัยหลายอย่างไม่ใช่แค่หน่วยงานที่จะขอทุนได้ การที่แต่ละคนมีหัวใจนั้นมีหมวกหลายใบ มีส่วนช่วยได้เยอะ... สิ่งที่ดีในช่วงหลังมีการตั้งองค์กรขึ้นมาเรื่อยๆก็เพื่อใส่เป็นเครดิตหัวใจ เป็น โนนเป็นนี้เวลาเขียนไปเอาตรง ๆ คือ มันมีส่วนช่วยได้แน่นอน มันคือเครดิตเพื่อประกอบการพิจารณา ...” (E2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 8 สิงหาคม 2561)

3) เครือข่ายเห็นใจกันแบ่งปันงบ-ใช้การรวมตัวเป็นองค์กรใหญ่ขึ้นทำให้ได้งบ

ในประเด็นเครือข่ายที่ส่งผลต่อแหล่งทุนมีความสำคัญเป็นอย่างมากจนทำให้ผลการศึกษพบว่ากรณีที่น่าสนใจคือ องค์กรสื่อที่ไ้งบประมาณมาแล้วมีการจัดสรรปันส่วนต่อให้กับองค์กรสื่อด้วยกันเองในลักษณะความเห็นใจซึ่งกันและกันและมองความถนัดขององค์กรสื่ออื่น ๆ และอีกลักษณะที่เป็นกลยุทธ์ที่น่าสนใจเช่นกัน คือ การรวมกลุ่มกันขององค์กรสื่อทางเลือกตั้งขึ้นมาเป็นชมรมหรือสมาคม เพื่อของงบประมาณ โดยเฉพาะกับแหล่งทุนภาครัฐ ซึ่งเห็นความสำคัญหรือตั้งใจสนับสนุนงบประมาณด้วยการเห็นพลังขององค์กรสื่อ เช่นเดียวกับอีกลักษณะ คือ การตั้งองค์กรเครือข่ายภายใต้องค์กรสื่อทางเลือกที่ตั้งขึ้นมาหรือเรียกว่าเป็นองค์กรลูกที่มีอิสระในการไปเข้าร่วมกับองค์กรอื่น ๆ เพื่อทำงานหรือรับการสนับสนุนงบประมาณ อย่างไรก็ตามยังคงพบว่าองค์กรสื่อทางเลือกที่มีกลุ่มนักวิชาการหรือมีเนื้อหาเป็นคู่ตรงข้ามกับหน่วยงานความมั่นคงเป็นหลักยังคงปฏิเสธการรับทุนจากหน่วยงานหรือองค์กรที่เป็นคู่แข่งในลักษณะของศาสนาหรือถูกครอบงำโดยหน่วยงานความมั่นคงอย่างชัดเจนเช่นเดียวกัน

องค์กรสื่อเห็นใจกันและกัน -จัดสรรปันส่วนงบประมาณ

นอกจากองค์กรที่ผู้บริหารหรือผู้ก่อตั้งองค์กรสื่อจะมีส่วนสำคัญในการของงบประมาณบริหารจัดการแล้ว จากผลการศึกษาพบว่า แต่ละองค์กรสื่อทางเลือกที่เป็นพันธมิตรกันจะมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการ “ส่งต่องบประมาณ” กันด้วย กรณีเช่นนี้จะเกิดกับองค์กรสื่อทางเลือกที่

มีบุคคลากรที่มีตำแหน่งและมีทักษะในการเขียนโครงการขอทุนจากต่างประเทศเป็นหลักเมื่อได้งบประมาณมาจึงจัดสรรให้กับองค์กรสื่อทางเลือกด้วยกันที่มีศักยภาพน้อยกว่า

“..ล่าสุดที่ได้งบประมาณก็ให้อีกสองที่ไปช่วยกัน เราทำแบบนี้มาตลอด... ก็ช่วยกันเรา ไม่นัดอะไรส่วนไหน เขาก็รีบไปทำ เราทำส่วนที่เราถนัด ที่เหลือก็ให้เขาไปทำ...ผมมีกันสองคนเราถนัดงานเขียน แต่เพื่อกระจายงานกระจายเงินให้ช่วยกันก็แบ่งกันไปทำ ใครงานผลิตวีดีโอ ผลิตเนื้อหาข่าว อบรมก็ว่ากันไป...” (E2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 8 สิงหาคม 2561)

ที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือ จากผลการศึกษายังพบว่า ยังมีกรณีการใช้เทคนิคการรวมตัวกันขององค์กรสื่อทางเลือกขนาดเล็กเพื่อขอรับการจัดสรรงบประมาณ กรณีของการจัดตั้งเป็นองค์กรสื่อระดับเป็นชมรมหรือสมาคม เครือข่าย การรวมตัวจัดตั้งเป็นองค์กรภาคประชาสังคมเชื่อมโยงองค์กรสื่อทางเลือก รวมถึงการตั้งองค์กรย่อยในองค์กรหลักสื่อทางเลือกเพื่อให้ครอบคลุมการขอรับงบประมาณแม้จะไม่ได้มีวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งเพื่อของงบประมาณก็ตาม

รวมตัวเป็นองค์กรใหญ่ขึ้นเพื่อขอรับ

ผลการศึกษาพบว่า มีการรวมตัวกันขององค์กรสื่อทางเลือกเล็กๆเพื่อของงบประมาณปรากฏการณ์นี้เห็นได้ตั้งแต่ในช่วงระยะเวลาแรก ของการก่อตั้ง เช่น สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ในระยะแรกที่รวมตัวกัน 3 องค์กร ที่ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิเอเชีย (Asia Foundation) การรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งองค์กรสื่อที่ระดับเป็นชมรมหรือสมาคม เช่น สมาคมสื่อมวลชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ (STMA) มีตูแวนานียา มีอริจึงเป็นนายกสมาคมคนแรก ชมรมสื่อมวลชนเพื่อสันติจังหวัดชายแดนภาคใต้ (SPMC) มีระพี มามะ เป็นประธานชมรม ผู้สื่อข่าวเอเอฟพีประจำจังหวัดนราธิวาส สมาคมเพื่อสันติภาพชายแดนใต้ (Peaceful of Southern Boundary's Organization: POSBO) ที่มีสุไลมาน เจ๊ะและ เป็นนายกสมาคม

ความทับซ้อนขององค์กรเครือข่ายสมาคม ชมรมยังมีความน่าสนใจตรงที่แต่ละคนจะไปเป็นกรรมการ ที่ปรึกษา อุปนายกสมาคมหรือตำแหน่งอื่น ๆ สลับกันไป ในองค์กรสื่อทางเลือกที่ตั้งขึ้น เช่น นาย A นั่งเป็นอุปนายกที่หนึ่งในขณะเดียวกันก็นั่งเป็นกรรมการอีกที่หนึ่งหรือนาย B ที่นั่งเป็นประธานที่หนึ่งขณะเดียวกันก็นั่งเป็นอุปนายกหรือที่ปรึกษาในที่อื่น เป็นต้น การของบประมาณมาสนับสนุนมีการมอบให้ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีความชัดเจนของบางกลุ่มที่มีการขอของงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภายในประเทศที่เป็นภาครัฐและด้านความมั่นคงเป็นหลัก

“...ก็ต้องยอมรับว่า รวมตัวมันเป็นพลังพอเขาเห็นว่าเป็นชมรม สมาคม ก็ให้งบมา ง่ายกว่าเป็นองค์กรเดียว แต่เงินจะมาจากหน่วยไหนนั่น อยู่ที่แกนนำเป็นคนกำหนดเป็นคนหามา...” (B1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 กันยายน 2561)

เครือข่าย-องค์กรลูก อิสระในการทำงานร่วมมือ

อีกลักษณะของกลุ่มการจัดตั้งเพื่อสร้างพลังและอำนาจการต่อรองในการจัดสรรงบประมาณ คือ ลักษณะของการรวมตัวเป็น “เครือข่าย” ในชื่อต่าง ๆ เช่น เครือข่ายผู้หญิงยุติความรุนแรงแสดวงสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ เครือข่ายสตรีชายแดนใต้เพื่อสันติภาพ เครือข่ายทรัพยากรชายแดนใต้ เครือข่ายวิฑูชมชนจังหวัดปัตตานี เครือข่ายชาวพุทธเพื่อสันติภาพ ศูนย์ฟ้าใสเครือข่ายเยาวชน จังหวัดยะลา ชมรมผู้นำมุสลิมะห์ นราธิวาส มุลินธิเพื่อการศึกษาและการเยียวยาเด็กกำพร้า เป็นต้น องค์กรเหล่านี้จะถูกดึงชื่อและบุคคลากรไปร่วมงานเมื่อมีองค์กรสื่อทางเลือก ชมรม หรือสมาคมสื่อได้รับการจัดสรรงบประมาณขึ้นกับโครงการนั้น ๆ มีความเกี่ยวข้องกับองค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาอย่างไร

อีกกรณีศึกษาที่น่าสนใจ ซึ่งผลการศึกษาพบว่ามีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรย่อยขึ้นในองค์กรใหญ่ที่เด่นชัดจากผลการศึกษาคือ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch:DSW) ที่มีการจัดตั้งหน่วยงานย่อยขึ้นมาหลายองค์กรที่ผู้จัดตั้งระบุว่า เป็นเครือข่ายการทำงานที่มีความเป็นอิสระกันภายใต้นโยบายการทำงานเดียวกัน เช่น โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้ สถานีวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ สภาประชาสังคมชายแดนใต้ เครือข่ายสื่อสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี แม้ผู้บริหารจะยืนยันวัตถุประสงค์หลักในการทำงานตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละเครือข่ายขององค์กรย่อยที่จัดตั้งขึ้นแต่จะพบว่า ในความเป็นจริงแต่ละองค์กรนอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ “ครอบคลุมการของงบประมาณในทุกมิติ” สอดคล้องกับองค์กรแม่แล้ว แต่ละองค์กรยังมีอิสระในการของงบประมาณหรือไปร่วมมือเชื่อมโยงกับหน่วยงานองค์กรสื่อหรือองค์กรอื่น ๆ ภายนอกเพื่อขอรับการจัดสรรงบประมาณเช่น โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้ สถานีวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ที่เป็นส่วนหนึ่งของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch:DSW) ได้ไปร่วมทำงานกับเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ที่ได้รับทุนสนับสนุนมาและเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของ “เครือข่าย” เป็นต้น

4) ทุนจากหน่วยงานรัฐเริ่มมีบทบาทมากขึ้น

ประเด็นที่น่าสนใจคือการรับทุนขององค์กรสื่อทางเลือจากหน่วยงานรัฐผลการศึกษาพบว่า มี 2 องค์กร ที่ยอมรับการสนับสนุนทุนจากหน่วยงานรัฐในพื้นที่ที่มีบทบาทต่อการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบอย่างชัดเจน โดยทั้ง 2 องค์กร ยอมรับว่า มีการรับการสนับสนุน

งบประมาณจากหน่วยงานรัฐจริงและมีการเปิดพื้นที่ให้กับหน่วยงานดังกล่าวในการเผยแพร่เนื้อหาเพื่อสื่อสารข้อเท็จจริง และการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมบางส่วน

“...มีการคุยกันและเราก็ยอมรับที่จะให้เขามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม มาร่วมกำหนดงานที่จะทำการประชาสัมพันธ์ในการทำงานของเขา ซึ่งผมมองว่าไม่ใช่เรื่องเสียหาย หลักการของสื่อก็ต้องเปิดพื้นที่ให้ทุกฝ่ายอยู่แล้วนี่ในการแสดงความคิดเห็นการมีส่วนร่วม... ไม่ ๆ เขาไม่ได้ถึงขั้นมาสั่งว่าต้องทำอะไรหรือไม่ทำอะไร สิ่งไม่ได้อยู่แล้ว... จะมองว่าเป็นการประชาสัมพันธ์หรือ อืม... ก็มองได้เพราะเป็นหน้าที่เขา แต่ผมเชื่อว่าคนอ่านคนดูมีวิจารณญาณจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ได้เหมือนกัน แต่เราเป็นพื้นที่สื่อเราเปิดกว้างตามหลักการของเราที่วางไว้...” (B1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 กันยายน 2561)

ต่อคำถามที่ว่า มีข้อตกลงหรือเงื่อนไขจากหน่วยงานรัฐหรือไม่ ขณะที่อีกหลายองค์กรปฏิเสธที่จะรับ องค์กรสื่อดังกล่าวระบุว่า

“ไม่มีเงื่อนไขไรเรารับได้หรือไม่แค่นั้น ให้งบมาทำกิจกรรมก็แค่นั้น อยากมีส่วนร่วมระดับไหน ผมว่าเป้าหมายอยู่ที่กระบวนการสร้างสันติภาพมากกว่า ...องค์กรไหนจะรับหรือไม่รับก็เรื่องของเขา เรามีหลักของเราแค่นั้น ..ประชุมหารือกันเขาบอกว่า เขาขอให้มีส่วนนี้ส่วนนั้นซึ่งก็ไม่ได้มีอะไรที่จะไปสร้างความขัดแย้งหรือทำให้เกิดปัญหาเราก็คือรับก็แค่นั้น ...เป็นเรื่องขององค์กรนั้นๆนะ จะรับไม่รับผมไม่รู้ ไม่เอาเพราะอะไรก็ต้องไปถามเขา...” (B1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 กันยายน 2561)

ขณะที่อีกองค์กรหนึ่งยืนยันเช่นกันว่าไม่มีการแทรกแซงจากหน่วยงานรัฐที่ให้งบประมาณเพราะมีการตกลงกันตั้งแต่แรก ถึงเนื้อหาประเด็นที่จะนำเสนอ

“... ไม่มีนะ ก็คุยกันว่าเราจะทำโครงการแบบนี้ถ้าโอเคก็ให้ทุนสนับสนุนมาก็แค่นั้น ไม่มีการยื่นเงื่อนไขอะไรหรือบอกว่า ต้องนำเสนอมุมไหน.. หรือถ้ามีเงื่อนไขแล้วเรารับไม่ได้เราก็ไม่ทำ” (D1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 สิงหาคม 2561)

อย่างไรก็ตามยังมีองค์กรสื่อทางเลือกที่จัดขึ้นและแสดงเงื่อน ไขของตนเองอย่างชัดเจน ที่จะไม่รับการสนับสนุนทุนจากบงองค์กรทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ชัดเจนคือการไม่รับทุน สนับสนุนจากสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา เนื่องจากเหตุผลของการเป็นคู่แข่งกับประเทศ ในตะวันออกกลางหรืออาจเรียกได้ว่า ประเทศมุสลิม มีสองหน่วยงานที่ตั้งเงื่อน ไขกรณีดังกล่าว ขึ้นมา

“...เราไม่รับเพราะภาพชัดเจนของอเมริกาที่เป็นคู่แข่งกับประเทศตะวันออก กลางรวมถึงการแทรกแซงในประเทศต่าง ๆ หนึ่งเราไม่รู้เงื่อน ไขหากเรารับมา สองต้อง ยอมรับประเด็นภาพลักษณ์คู่แข่งแม้จะไม่เกี่ยวกับปัญหาภายในประเทศของเราก็ตาม แต่จะส่งผลต่อการทำงานของเรา เราเลยไม่รับ มีนะที่จะให้มา...” (E1, การสื่อสาร ระหว่างบุคคล, 2 พฤศจิกายน 2561)

แหล่งทุนอีกประเภทที่น่าสนใจและมีกรกล่าวถึงอย่างมากคือจากหน่วยงานรัฐ ในช่วง หลังการทำรัฐประหาร ที่ถูกเข้ามาควบคุมโดยหน่วยงานความมั่นคงและชาติอิสระในการทำงาน ตัวอย่างที่เห็น ได้ชัดคือการไม่เข้าร่วมงาน Peace 4 + สื่อสันติภาพชายแดนใต้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ โครงการเสริมความรู้วารสารศาสตร์สันติภาพที่จัดขึ้น เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2563 ที่ผ่านมาก็ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานดังกล่าว

“..ที่บอกไปว่า ทางเราก็มีความชัดเจนถ้าเป็นงบจากหน่วยงานความมั่นคงหรืออยู่ เบื้องหลังเราก็ปฏิเสธที่จะเข้าไปร่วมงาน เรามีจุดยืนของเราอยู่ ไม่ว่าจะมียะไรอยู่ เบื้องหลังหรือไม่ก็ตาม แต่ก็เป็นที่เราวางไว้เราไม่ต้องการให้เกิดการสร้างเงื่อน ไข ในพื้นที่...องค์กรสื่ออื่นจะรับก็ไม่เป็นไร เรายังร่วมงานในส่วนที่ร่วมได้...” (A1 ,การ สื่อสารระหว่างบุคคล, 7 พฤศจิกายน 2561)

การแทรกแซงของทุนจากหน่วยงานรัฐในรูปแบบของค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล

เช่นเดียวกับอีกองค์กรที่บอกไว้ว่ามีประเด็นว่า มีความพยายามมาเสนอเงื่อน ไขทั้งมา โดยตรงและผ่านองค์กรอื่นมาชักชวนอยู่บ่อยครั้งแต่ปฏิเสธไปเพราะมีจุดยืนที่จะไม่รับการ สนับสนุนจากทุนที่มาจากหน่วยงานที่เราไม่ต้องการและยังมีนักข่าวอีกหลายคนที่สวมหมวกทั้ง นักข่าวในพื้นที่ (สตรีเกอร์) ทั้งที่ทำให้สื่อกระแสหลัก สื่อต่างประเทศ และทำงานในองค์กรสื่อ ทางเลือกที่มีพฤติกรรมกรรับเงินทุนสนับสนุนทั้งในรูปแบบตัวบุคคลและการอ้างองค์กรที่ทำ

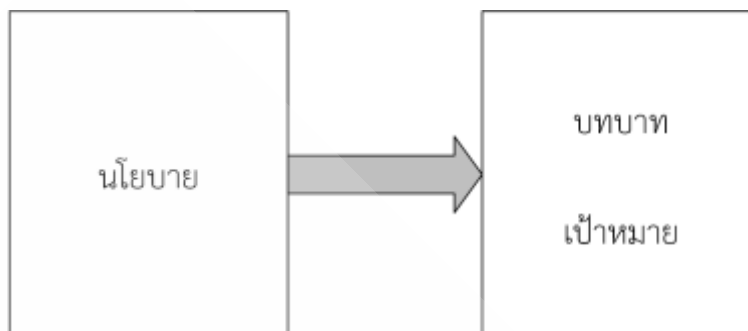
“เอาตรง ๆ ไม้ นักข่าวรับเงินไม้ โอนเงินเข้าบัญชีไม้ จ่ายเป็นค่าน้ำมันไม้ รับเป็นอะไรหรือเป็นโครงการ เราไม่ได้ว่าใครคนใดคนหนึ่งแต่มันมีอยู่จริง...แบบที่บอกเป็นไอโอหรือเปล่าแบบนี้ให้ทำไม งบมาจากไหนใช้ได้กันขนาดนี้ อยู่ดี ๆ ก็ให้ ถ้าให้พวกไปก็ไม่ดีก็ว่ากันไป

...มาหาหมตมาเองก็มา ถามขาดไรไม้ ช่วยไรไม้ คอม โน้ตบุ๊ก อุปกรณ์กล้อง.. บางทีก็ให้พวกเดียวกันนี้ละมา รับทุนมารับโครงการมาให้มาช่วยเข้าร่วม ต้องแยกแยะถ้าเรารับต่อไปจะทำงานยังไง มันทำงานไม่ได้ จุดยืนของเรามี แต่เราไม่ได้ว่าใครถ้าจะรับ ขึ้นกับนโยบายของเขา ไปว่าไม่ได้แต่คนพื้นที่นักข่าวพื้นที่รู้จักกันอยู่ไปถามได้ใครว่าไม่จริง...” (C2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 ธันวาคม 2561)

ปฏิเสธไม่ได้ว่า “ทุน” ในแง่ของงบประมาณในการดำเนินงานสำหรับองค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่ชายแดนใต้เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งหลายองค์กรอยู่ไม่ได้และต้องปิดช่องทางการนำเสนอรวมถึงการเลิกจ้างบุคคลากรด้วยเหตุผลของการไม่มีทุนในความหมายของเม็ดเงิน ในขณะที่องค์กรที่มี “ทุน” ในลักษณะของ”ต้นทุน”จากบุคคลากรที่มีความเชื่อมโยงหรือสามารถหาองค์กรมานำเสนอขอทุนได้ก็ทำให้สามารถขับเคลื่อนได้ รวมถึงศักยภาพในการบริหารจัดการงบประมาณที่มีส่วนสำคัญสำหรับประสบการณ์ในการทำโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับองค์กรระหว่างประเทศที่ให้ทุนสนับสนุน แต่ยังคงมีประเด็นที่น่าสนใจคือ ต้นทุนของบุคคลากรที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจหรือองค์ความรู้เรื่องกระบวนการสันติภาพ

ในขณะที่ “ทุน” ประเภทที่เกิดจากการจัดตั้งรวมกลุ่มก่อให้เกิดการเป็น “วัฏจักร” สลับหมุนเวียนตั้งแต่การรวมตัว ของงบประมาณ ทำโครงการ จนกระทั่งโครงการจบแล้วแยกย้ายกลุ่มรวมตัวกันใหม่กลุ่มใหม่ขอทุนใหม่กลับมาอีกรอบวนเวียนอยู่เช่นนี้คือลักษณะที่เกิดขึ้นในพื้นที่เช่นกัน เช่นเดียวกับกรณีของการจัดตั้งชมรม สมาคม ที่ผลการศึกษาพบว่า เป็นการสร้างอำนาจ “ต่อรอง” เพื่อของงบประมาณเป็นหลักที่ประสบความสำเร็จแต่เป็นทุนภายในประเทศและจากองค์กรรัฐหรือหน่วยงานความมั่นคงเป็นหลัก แต่การเข้าครอบงำของแหล่งทุนบางแห่ง เช่น องค์กรต่างประเทศหรือหน่วยงานความมั่นคงไม่สามารถเข้าถึงกับองค์กรสื่อที่เป็นกลุ่มนักวิชาการเป็นหลักหรือกลุ่มที่มีนโยบายชัดเจนที่ผลิตเนื้อหาเป็นคู่ตรงข้าม โดยกลุ่มเหล่านี้ปฏิเสธและมองว่าการกระทำในลักษณะดังกล่าวถือเป็น กระบวนการแทรกแซงอย่างหนึ่ง (Information Operation)

4.4 สื่อทางเลือกทำบทบาทหน้าที่สื่อ พื้นที่สาธารณะ และการต่อผู้ต่อรอง

การก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่ชายแดนได้มีความแตกต่างจากการตั้งองค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่อื่น ๆ อันเนื่องมาจากการก่อตั้งภายใต้สถานการณ์และความรุนแรงที่เกิดขึ้นแล้วและอยู่ในช่วงของ สถานการณ์ที่ความรุนแรงกำลังก่อตัวขึ้นเป็นพายุลูกใหญ่ การกำหนดนโยบายวัตถุประสงค์และเป้าหมายจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องมีความชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้น เพื่อที่จะเป็นเข็มทิศนำไปสู่การทำงานและเป็นไปตามนโยบายที่วางไว้หรือไม่อย่างไร ซึ่งผลการศึกษาพบว่า มีความชัดเจนในนโยบายการทำงานในประเด็นหลัก คือ การเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนไปสู่กระบวนการสร้างสันติภาพ เมื่อแต่ละกลุ่มนำนโยบายของตนเองมาแตกออกเป็นวัตถุประสงค์ขององค์กรเพื่อทำบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน ทำให้พบว่าแต่ละกลุ่มทำบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไป โดยจัดกลุ่มออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ การทำตัวเป็นตัวกลางหรือพื้นที่ที่กลางนำเสนอเรื่องกระบวนการที่จะนำไปสู่การเจรจาสันติภาพและแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การเน้นสร้างพื้นที่เพื่อการต่อผู้ต่อรองสำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบเช่นกลุ่มผู้หญิง และการทำหน้าที่ “สื่อ” ที่นำเสนอข้อมูลข่าวสาร แต่ใช้คำนิยามตนเองในลักษณะที่แตกต่างกันออกไปเช่น “สื่อทางเลือกชายแดนใต้ของประเทศไทย” “สื่อกระแสหลักในพื้นที่ชายแดนใต้” ส่วนกลุ่มองค์กรที่เป็น “พื้นที่กลาง” สำหรับการนำเสนอข้อมูลแลกเปลี่ยนข่าวสารและสื่อสารออกไป มีการใช้คำที่แตกต่างกันออกไปเช่นเดียวกันเช่น “พื้นที่กลาง” “พื้นที่ปลอดภัย” “พื้นที่สาธารณะ” แทน

ตารางที่ 4.6 แสดงบทบาทหลักขององค์กรสื่อทางเลือก

ทำหน้าที่สื่อ	การต่อสู้ต่อรอง	พื้นที่กลาง
-สำนักสื่อวาร์ตานิ(Wartani) -สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency)	-เครือข่ายผู้หญิงภาคประชา สังคมชายแดนใต้(Civic women)	-ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ ภาคใต้(Deep South Watch:DSW) -ปาตานีฟอรัม(Patani forum)

1) ลำคัญที่เป้าหมายปลายทาง

ดูเหมือนว่า นโยบายขององค์กรสื่อทางเลือกที่ถูกจัดตั้งขึ้นจะไม่มี ความแตกต่างกันมากนัก คือการสร้างพื้นที่เพื่อการ “แลกเปลี่ยน หนุนเสริม เผยแพร่” ข้อมูลข่าวสารเพื่อการขับเคลื่อนไปสู่กระบวนการสันติภาพโดยไม่ได้สนใจว่าองค์กรจะถูกเรียกว่าอะไร แต่สิ่งที่ทุกกลุ่มเน้นย้ำคือเรื่องของเป้าหมายที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาให้คนกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบและต้องการการเยียวยาหรือการส่งเสริม เช่น กลุ่มผู้หญิงในพื้นที่หรือกลุ่มเหยื่อผู้ถูกละเมิดสิทธิ หรือเป็นพื้นที่กลางสำหรับการสร้างกระบวนการสันติภาพ

เน้นเป้าหมายไปสู่กระบวนการสันติภาพ แสวงหาปลายทางอุโมงค์

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มองค์กรสื่อทางเลือกที่มีนักวิชาการร่วมก่อตั้งหรือเป็นผู้บริหาร จะมีความชัดเจนในนโยบายหลักขององค์กรในประเด็นการขับเคลื่อนไปสู่การแสวงหาสันติภาพภายใต้วัตถุประสงค์การเป็นองค์กรกลางเปิดพื้นที่เวทีเพื่อขับเคลื่อน โดยการจัดกิจกรรมหรือนำเสนอเนื้อหา มีการกำหนดกรอบนโยบาย วัตถุประสงค์และเป้าหมายไว้อย่างชัดเจนทั้งในรูปแบบตัวหนังสือที่เป็นประกาศไว้ในช่องทางการสื่อสารและการสะท้อนผ่านออกมาทางปฏิบัติ โดยผู้บริหารองค์กรที่เป็นนักวิชาการ จะมีการควบคุมการขับเคลื่อนงานทั้งหมดไม่ให้หลุดจากกรอบนโยบายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เช่น ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep south Watch: DSW) โดยศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep south Watch: DSW) ประกาศว่าตนเองทำหน้าที่เป็นองค์กรขานขาน (Platform organization) ที่จะสร้าง “พื้นที่กลาง” (common space) เพื่อการสื่อสารแลกเปลี่ยนนำเสนอประเด็นบทบาทของคนทุกกลุ่มที่จะแสวงหาทางออกจากความขัดแย้งและความรุนแรงต่าง ๆ

“...เราเป็นองค์กรเอกชน ที่เปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิด จัดเวที กิจกรรม ให้มา ถกเถียงกันแลกเปลี่ยนกันเพื่อแสวงหาทางออกไปสู่กระบวนการสันติภาพ เน้นนำเสนอ งานวิชาการงานเขียนวิเคราะห์เป็นหลัก การแลกเปลี่ยนถกเถียงอย่างจริงจังไม่ใช่แค่ นำเสนอเนื้อหาข่าว โดยเฉพาะเกี่ยวกับตัวตนพลวัตของสังคมชายแดนภาคใต้กับความ ชัดแย้งที่เกิดขึ้น... เมื่อไหร่เราเข้าใจต้นเหตุและยอมรับเราก็จะแก้ปัญหาหาทางออกได้ เรากำหนดทิศทางเราแบบนี้เพราะฉะนั้นงานที่เกิดขึ้นหรือที่เราเข้าไปร่วมจะต้องมี ทิศทางเดียวกัน...” (A1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 พฤศจิกายน 2561)

ไม่ต่างกับปาดานีฟอรัม (Padani forum) ที่เพียงแค่ใช้คำที่แตกต่างออกไปว่า คือ องค์กร เอกชนที่รวมกลุ่มของนักวิชาการ นักเขียน คนทำงานด้านพัฒนาสังคมที่จะสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยน ถกเถียงเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ นำโดยนักวิชาการที่มีแนวคิดและ เป้าประสงค์ชัดเจนในการขับเคลื่อนองค์กร

“เรากำหนดกรอบและขอบเขตชัดเจนจากนโยบายลงมาสู่การปฏิบัติและการ นำเสนอเนื้อหา ทำให้ไม่หลุดจากสิ่งที่เราตั้งธงไว้ อะไรที่ไม่ใช่หรือไม่เกี่ยวข้องกับ ทิศทางที่เราต้องการคือเรื่องกระบวนการที่จะไปสู่สันติภาพ ...บทเรียนหรือตัวอย่าง หรือ กระบวนการวิธีการ เราก็หลีกเลี่ยงที่จะนำเสนอ โดยเฉพาะข่าวเหตุการณ์ทั่วไป...” (E1, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2561)

เป้าหมายคือผู้ได้รับผลกระทบ -ละเมิดสิทธิต้องได้รับความยุติธรรม

กลุ่มองค์กรสื่อทางเลือกที่ได้ศึกษา 2 องค์กร มีลักษณะของการวางวัตถุประสงค์ภายใต้ นโยบายที่ชัดเจน คือ การเปิดพื้นที่เพื่อผู้ที่ได้รับผลกระทบและกลุ่มผู้หญิง โดยผู้บริหารทั้งสองกลุ่ม องค์กรมองว่า กลุ่มที่ตนเองได้เปิดพื้นที่ให้เป็นหลักคือ กลุ่มที่ไม่ได้รับการพูดถึงในพื้นที่องค์กรสื่อ กระแสหลักและสื่อทางเลือกด้วยกันเอง โดยมีชุดข้อมูลที่ถูกปกปิดหรือเลือกที่จะไม่นำเสนออยู่ จึงต้องการสร้างพื้นที่ เพื่อการสื่อสาร โดยมีกรอบแนวคิดว่า หากกลุ่มเหล่านี้ไม่ได้รับการเยียวยา หรือแก้ไขปัญหาหรือแม้แต่ยังมีการกระทำที่ยังเป็นการละเมิดสิทธิอยู่ การแสวงหาสันติภาพใน พื้นที่คงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ กลุ่มองค์กรที่ดำเนินการในลักษณะนี้ที่เห็นเด่นชัดคือ เครือข่ายผู้หญิง ภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ที่เริ่มต้นจากการรวมกลุ่มเครือข่ายที่ทำงานด้านผู้หญิง ทั้งชาวพุทธและมุสลิมและเปิดประเด็น ตั้งเป็น “คณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้” เพื่อรวบรวม ประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงในพื้นที่ เช่น ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงทั้งทางตรงและอ้อม การ

นำเสนอประเด็นปัญหาและโอกาสในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านอาชีพ ความเป็นอยู่ สิทธิขั้นพื้นฐานและสิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วมในขบวนการแก้ไขปัญหาเพื่อสันติภาพ โดยอยู่ภายใต้คำว่าเป็น “พื้นที่ปลอดภัย”

อีกกลุ่มตัวอย่างที่เห็นการทำงานนโยบายในลักษณะที่วางวัตถุประสงค์ไปที่กลุ่มเป้าหมายชัดเจนคือ สำนักสื่อวาร์ตานิ (Wartani) มีการเจาะเข้าหากลุ่มที่เป็นกลุ่มคนที่ถูกละเมิดสิทธิ กระทำรุนแรงจนเช่น การจับกุมคุมขังโดยไม่แจ้งข้อกล่าวหา การทำร้ายร่างกาย การวิสามัญมีเครือข่ายแหล่งข่าวข้อมูลมากกว่า 300 คน ในพื้นที่ที่สนับสนุนข้อมูล การดำเนินงานภายใต้ นโยบายเช่นนี้ คนของสำนักสื่อวาร์ตานิ (Wartani) เรียกว่า ไม่มีพื้นที่ที่กลางมีแต่พื้นที่ประชาชนและเราคือ “สื่อกระแสหลัก” ในพื้นที่ชายแดนใต้

“...เราเป็นสื่อ แต่ไม่เป็นกลางเราอยู่ข้างประชาชน คนนำเสนอข้อมูลฝั่งรัฐมีสื่ออยู่เยอะแล้วแต่คนนำเสนอข้อมูลฝั่งประชาชนในพื้นที่ไม่มี ขนาดผมตอนเรียนยังถูกจับโดยไม่มีความผิด นับประสาอะไรกับประชาชนจะไม่ถูกละเมิดสิทธิ สำนักสื่อเราจึงเป็นพื้นที่สำหรับประชาชนที่ถูกละเมิด มาแจ้งเบาะแสมาคุยให้เรานำเสนอพวกเขาถูกกระทำอย่างไร นโยบายเราคือแบบนี้เราเล่นบทบาทนี้ถ้าจะถามว่าเราเป็นใครและทำอะไรเพื่อใคร อันนี้เราชัดเจน...” (CI, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 9 ธันวาคม 2561)

2) เป็นสื่อทางเลือกหรือไม่ ขึ้นกับบทบาททำให้ใคร

การวางบทบาทขององค์กรสื่อทางเลือกมีส่วนสำคัญและสอดคล้องกับนโยบายที่วางไว้ เช่นการวางบทบาทเป็นองค์กรสื่ออย่างชัดเจนทำงานในลักษณะการเป็นสำนักข่าว มีการผลิตเนื้อหาด้วยตนเองผ่านกระบวนการทำงานของกองบรรณาธิการหรือกรณีการวางบทบาทในฐานะการเป็นพื้นที่กลางให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือจะวางบทบาทเป็นตัวแทนของการต่อสู้ต่อรองกับผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของเหตุการณ์ความรุนแรง

เราเป็นสื่อกระแสหลักในพื้นที่ชายแดนใต้...สำนักสื่อวาร์ตานิ

สำนักสื่อวาร์ตานิ (Wartani) ประกาศตัวอย่างชัดเจนว่าจะเล่น “บทบาท” การเป็นสื่อทางเลือก โดยใช้คำว่า “สื่อกระแสหลักในพื้นที่” อันเนื่องมาจากบทบาทที่ต้องการนำเสนอข่าวสารชุดข้อมูลจากผู้ที่ถูกระทำความรุนแรงและผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิ สาเหตุที่ระบุว่าจะองค์กรที่ตั้งขึ้นเป็นสื่อกระแสหลักในพื้นที่ด้วยเหตุผลที่ว่ายังไม่ปรากฏองค์กรสื่อที่ทำข่าวอย่างเดียวอย่างจริงจังในพื้นที่และทำข่าวในเชิงลึกมีกระบวนการรูปแบบการทำข่าวแบบเดียวกับการทำข่าวของสื่อกระแสหลัก ขณะที่การสร้างเครือข่ายก็เป็นการสร้างเครือข่ายเพื่อเป็นไปสำหรับการเป็น “แหล่งข่าว” หรือ

“นักข่าวในพื้นที่ (สตริงเกอร์)” ให้กับสำนักข่าวเท่านั้น ไม่มีการเป็นเครือข่ายในลักษณะของการทำ
ในประเด็นอื่น ๆ

“...เราเป็นสื่อทางเลือกที่เป็นหลักในพื้นที่ เท่าที่ดูผมยังไม่เห็นใครทำจริงจังกแบบ
เรานะ มีอามานที่เดียวที่ทำข่าวจริงจัง ในช่วงนั้นเรามีทีมกองบรรณาธิการมีการประชุม
ออนไลน์กำหนดประเด็นการทำนำเสนอมีแหล่งข่าวมีนักข่าวประจำพื้นที่ คอยผลิตและ
ส่งข่าวให้เรา มีหลายคนเราพัฒนาจากการเป็นแหล่งข่าวขึ้นมาทำข่าวให้เรา เราลง ไป
สอนจนถ่ายภาพเป็นเขียนข่าวได้ เป็นสตริงเกอร์ให้เราไปเลย...” (C1, การสื่อสาร
ระหว่างบุคคล, 9 ธันวาคม 2561)

สื่อทางเลือกชายแดนใต้ แห่งแรก...สำนักข่าวอามาน

สำหรับสำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) นั้น อาจจะเรียกได้ว่า เป็นสำนักข่าวสื่อ
ทางเลือกแห่งแรกในพื้นที่ก็ได้ ด้วยการประกอบสร้างทีมข่าวขึ้นมาอย่างชัดเจนพร้อม ๆ กับ
กระบวนการทำงานในช่วงปี 2553 เป็นต้นมาที่มีการปักธงการทำข่าว และการนำเสนอข่าวใน
เนื้อหาสิทธิเชิงลึกโดยมีนครราชูธ เมืองสุข อดีตนักข่าวของศูนย์ข่าวอิสรา สมาคมนักข่าว
นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยที่เข้ามาจัดวางการทำงานโดยเน้นวางบทบาทการเป็นสื่อทางเลือก
นำเสนอข่าวสารในเชิงลึกและเกิดจากการผลิตเองเป็นหลัก

“...ตอนนั้นเราวางโครงสร้างเป็นองค์กรข่าวเลย มีผอ. มีบก. มีนักข่าว สตริงเกอร์ที่
เราจ้าง เราผลิตข่าวเนื้อหาต่าง ๆ ทั้งเชิงลึกและมีความแตกต่างจากที่อื่น เรื่องที่ยังไม่มี
ใครนำเสนอ เป็นไปตามที่เราได้ประกาศไว้ว่าเราเป็นสื่อทางเลือกสำหรับพื้นที่ชายแดน
ได้อย่างแท้จริง...” (B2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 3 กันยายน 2561)

มีคำถามบ่อยครั้งเกี่ยวกับการนิยามตัวเองและการตั้งกลุ่มขึ้นมาว่าเป็นองค์กร “สื่อ
ทางเลือก” หรือไม่หรือ สื่อภาคประชาชน สื่อภาคประชาสังคม สื่อเพื่อสันติภาพ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ
โดยตรงกับ “บทบาท” การทำหน้าที่ที่เด่นชัด ซึ่งผลการศึกษา ผู้บริหารให้คำตอบไปในทิศทางที่
ชัดเจนตามบทบาทของตนเอง โดยมีทั้งที่ระบุว่า ตัวเองเป็นองค์กรสื่อทางเลือกชัดเจน หรือระบุว่า
องค์กรเป็นพื้นที่กลางหรือพื้นที่สาธารณะ และไม่ต้องการนิยามคำว่า สื่อทางเลือกหรือสนใจว่ามี
นิยามอย่างไร ไขหรือไม่ไขแต่ให้ความสนใจกับบทบาทในการปฏิบัติการและเป้าหมายปลายทาง

มากกว่าที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เรียกว่า ๆ ว่า จากนโยบายนำมาสู่บทบาทที่ต้องแสดงโดยมีเวทีของตนเองในการเผยแพร่บทบาทของตนเอง

เป็นพื้นที่กลาง ผู้อำนวยการความสะดวก...ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้-ปาตานีฟอรัม

สำหรับ องค์กรสื่อทางเลือกอย่าง ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch:DSW) หรือปาตานีฟอรัม (Patani forum) ได้ให้คำตอบที่ชัดเจนว่า การจัดตั้งองค์กรขึ้นมาขึ้นกับคนข้างนอกว่าจะนิยามเราว่าอย่างไร เป็นสื่อทางเลือกหรือไม่แต่สำหรับตัวผู้ก่อตั้งหรือผู้บริหารเองไม่ได้ให้ความสำคัญมากไปกว่า การบริหารจัดการให้ได้ตามนโยบายวัตถุประสงค์ รวมถึงเป้าหมายที่ได้วางไว้ โดยเฉพาะการวางบทบาทในการเป็น “หน่วยวิชาการสร้าง” องค์กรความรู้” ที่นำไปสู่กระบวนการแก้ไขปัญหา เป็นตัวร้อยเชื่อมต่อไปให้เกิดมิติของภาคส่วนสำคัญต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เช่น การสร้างการขับเคลื่อนเครือข่ายภาคประชาสังคม และการสร้างการสื่อสารสาธารณะเพื่อการรับรู้ร่วมกัน ทำตัวเป็น “พื้นที่กลาง” สำหรับการแลกเปลี่ยน หนุนเสริมและเผยแพร่ ข้อมูลข่าวสารให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์เพื่อแสวงหาทางออกไปสู่สันติภาพในท้ายที่สุด

“...เราคิดว่าคำว่า สื่อทางเลือกไม่ได้สำคัญไปกว่า ผลจากที่เราได้ทำอะไร ถ้าเราตั้งมาด้วยความชัดเจนจะทำให้ใคร สดุดท้ายเกิดอะไรน่าจะสำคัญสุด กระบวนการในการสื่อสารคือส่วนหนึ่งเพื่อการเผยแพร่มีความสำคัญในระดับหนึ่ง แต่ถ้าสิ่งที่จะส่งต่อสิ่งที่ทำไม่ชัดเจน ก็ไม่มีประโยชน์ที่จะมีพื้นที่การสื่อสาร...” (E1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 พฤศจิกายน 2561)

ขณะที่อีกกลุ่มตอบคำถามชัดเจนโดยมองว่า การสื่อสารเป็นแค่เครื่องมือเท่านั้น

“...การสื่อสารเป็นแค่เครื่องมือนะ เราซัดก่อนว่าเราจะทำอะไร บทบาทไหน ส่งต่ออะไรไปที่ใคร ด้วยเป้าหมายต้องการอะไรถ้าซัด สดุดท้ายเราก็ส่งต่อสิ่งเหล่านี้ออกไป เราจะเป็นองค์กรสื่อทางเลือกหรือไม่คงไม่สำคัญมากกว่า สิ่งที่เราได้ทำแล้วเกิดผลอะไรเกิดขึ้นและส่งต่อไปอย่างไร ถ้าเราตกลึกได้ ทำงานได้ ผลที่เกิดขึ้นเราจะส่งต่อด้วยเครื่องมือการสื่อสารแบบไหนจึงจะเหมาะสม อันนั้นจะเป็นรูปแบบ แล้วส่งต่อทั้งช่องทางที่เราสร้างขึ้นเองและช่องทางของเครือข่าย แต่ก็ไม่ได้ปฏิเสธว่าเรื่อง การสื่อสารเป็นเรื่องสำคัญต้องเข้าใจประเด็นนี้ก่อน...” (A1, การสื่อสารระหว่างบุคคล 7 พฤศจิกายน 2561)

บทบาทต่อผู้ต่อรองให้กับผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบ...ผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้
 บทบาทที่น่าสนใจเช่น การดำเนินการของกลุ่มเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) เป็นอีกกลุ่มที่ผลการศึกษาระบุว่า ไม่ได้คิดว่าตนเองเป็นสื่อทางเลือกไม่ได้ไม่นำนิยามหรือเกณฑ์คุณสมบัติต่าง ๆ เข้ามาพิจารณา และผู้บริหารองค์กรเองก็ไม่ได้ตั้งข้อพิจารณาในส่วนนี้ด้วยเช่นกัน แต่ปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายและบทบาทที่วางไว้ให้เป็นไปตามเป้าหมาย คือ การสร้างความเข้มแข็ง เยียวยาและหนุนเสริมให้ผู้หญิงในพื้นที่ที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงและผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบได้มี “พื้นที่ปลอดภัย” ในการดำรงชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไปโดยไม่ถูกกระทำจากสถานการณ์ความไม่สงบ เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ให้คำตอบว่า

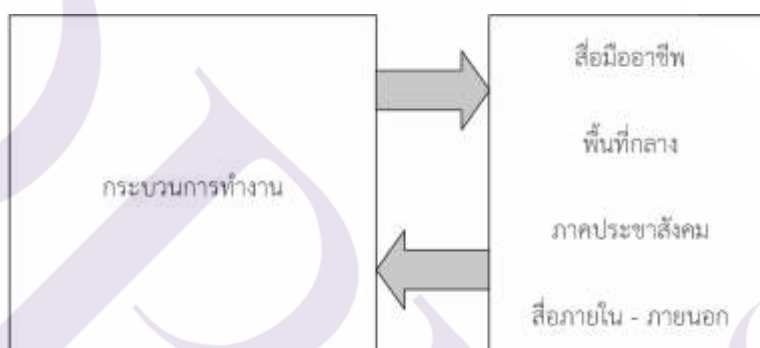
“...มีคนทำวิจัยคนมาถามเยอะเราเป็นอะไร สื่อทางเลือก สื่อภาคประชาสังคมภาคประชาชน ก็ไม่รู้จะตอบว่าอะไร แล้วแต่จะนิยามเรา แต่เราทำบทบาทในการต่อสู้แทนกลุ่มผู้หญิงในพื้นที่ ที่ได้รับผลกระทบไม่ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือ ไม่ได้รับสิทธิโดยเท่าเทียมไม่ใช่สิทธิเฉพาะในพื้นที่นะ แต่ต้องได้รับโดยเท่าเทียมกับที่อื่น ๆ ด้วยยกตัวอย่างเรื่องการส่งเสริมอาชีพ ผู้หญิงในพื้นที่นี้ไม่เคยได้รับ มาได้รับก็ตอนมีสถานการณ์ตอนเราเรียกร้อง... เครือข่ายเราทำหน้าที่เชื่อมต่อร้อยเครือข่ายให้เกิดพลังในการทำให้เกิดความยุติธรรมกับกลุ่มผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบให้ได้มากที่สุด มันไม่มีว่าแค่ไหน จบหรือยัง ต้องทำต่อไปเรื่อยๆ ส่วนเรื่องการสื่อสารเป็นประเด็นว่า เราจำเป็นต้องสื่อออกไป ทำเครื่องมือสื่อออกไปให้เห็นว่า ผู้หญิงที่บ้านเรายังไม่ได้รับสิทธิในด้านไหน ข้อมูลที่เราส่งออกไปเราหวังว่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ....” (D1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 สิงหาคม 2561)

จากนโยบายที่องค์กรสื่อทางเลือกที่ได้ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในวัตถุประสงค์ เป้าหมายและบทบาทที่ได้ดำเนินการทำให้ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจว่า องค์กรสื่อทางเลือกมีความชัดเจนเรื่องบทบาทหลักในการทำหน้าที่ และมีบทบาทรอง กล่าวคือ มีองค์กรสื่อที่ทำหน้าที่สื่อทางเลือก คือ ทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเป็นหลัก โดยมีกระบวนการทำงานในลักษณะเดียวกับการทำงานของสื่อ คือ สำนักสื่อวาร์ตานิ (Wartani) และสำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ในขณะที่องค์กรเช่น ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) หรือปาตานิฟอรัม (Patani forum) มีลักษณะของการทำหน้าที่เป็น “พื้นที่กลาง” ที่ส่งต่อ “องค์ความรู้” เป็นหลัก ส่วนการเชื่อมต่อหรือการสร้างเครือข่ายและการสร้างการสื่อสารสาธารณะนั้นถือเป็นบทบาทรองลงไป

ขณะที่องค์กรเช่น เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) มีความชัดเจนในการแสดงบทบาทเป็นตัวแทนของกลุ่ม ผู้หญิงเพื่อ “ต่อสู้ต่อรอง” ให้เกิดความยุติธรรมโดยมีการทำกระบวนการสื่อสารและสร้างช่องทางการสื่อสารของตนเองขึ้นมา ที่อาจเรียกว่าเป็น “องค์กรภาคประชาสังคม”

อย่างไรก็ดี ในภาพรวมของการทำนโยบายที่แต่ละองค์กรมีความชัดเจนแต่ ยังไม่เห็นมิติของการกำหนดวาระข่าวสารเพื่อขับเคลื่อนในเชิงนโยบายร่วมกันที่บอกไว้ว่าคือกระบวนการสร้างสันติภาพ โดยยังคงเป็นไปในลักษณะการทำงานแบบต่างคนต่างทำ จะมีเพียงการทำโครงการเท่านั้นที่มีลักษณะการทำงานร่วมกันแต่ไม่ใช้การกำหนดวาระเพื่อขับเคลื่อนกันอย่างแท้จริง

4.5 การกระบวนการทำงาน ความสำคัญของเครือข่ายและการมีส่วนร่วม

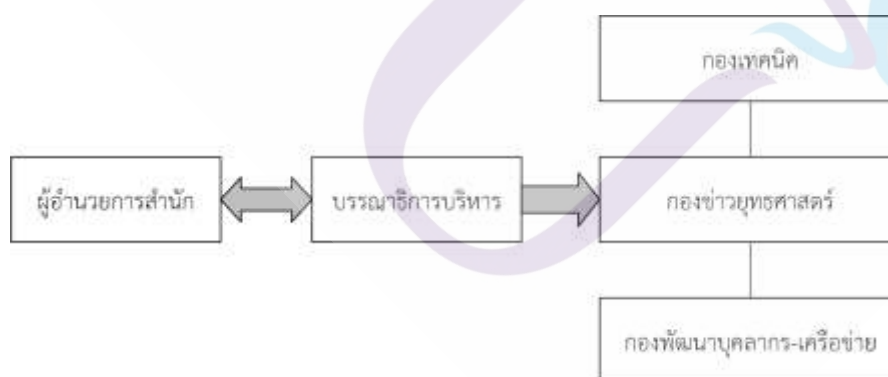

สำหรับประเด็นกระบวนการทำงานของสื่อทางเลือกลักษณะนี้ผลการศึกษาพบว่า มีหลายลักษณะเป็นไปตามการกำหนดนโยบายของการจัดตั้งองค์กร เช่น องค์กรที่กำหนดนโยบายเป็นองค์กรสื่อทางเลือกผลิตเนื้อหาข่าวจะมีลักษณะการทำงานเหมือนองค์กรสื่อกระแสหลัก องค์กรที่มีนโยบายการเป็นพื้นที่กลางหรือเวทีกลางให้เกิดการแลกเปลี่ยนจะมีลักษณะการทำงานไม่เหมือนองค์กรสื่อ ไม่มีสายงานบังคับบัญชา โดยมีการวางโครงสร้างองค์กรเป็นไปในลักษณะแนวราบ มีบุคลากรจำนวนไม่มากบางองค์กรมีเพียง 1-2 คน หลัก ๆ คือ ผู้ควบคุมและผู้ปฏิบัติงาน การทำงานเป็นไปในลักษณะหนุนเสริมแต่มีการสร้างพื้นที่สื่อไว้เพื่อเปิดช่องทางการสื่อสารชิ้นงานของตนเอง ขณะที่การมีส่วนร่วมและเครือข่ายถือเป็นกลไกสำคัญสำหรับการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรสื่อในพื้นที่เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะสื่อกระแสหลักและนักข่าวส่วนกลางที่มีส่วนหนุนเสริมในกระบวนการทำงาน ประเด็นที่น่าสนใจคือข้อค้นพบว่า องค์กรสื่อทางเลือกยังขาดจุดร่วมในกระบวนการทำงานร่วมกันที่จะไปสู่กระบวนการสันติภาพที่เป็นจุดหมายเดียวกันรวมถึงการขาดองค์ความรู้ในประเด็นเนื้อหาเรื่องการทำหน้าที่สื่อสันติภาพอีกด้วย

1) วางองค์กรเป็นสื่อทางเลือกทำงานแบบมืออาชีพ

สำหรับองค์กรสื่อทางเลือกที่ได้วางตัวเองเป็นสื่อทางเลือกและทำหน้าที่ในการเป็นนักสื่อสาร มีกระบวนการทำงานในลักษณะสื่อหรือสำนักข่าวจะพบว่ามียู 2 องค์กร คือ สำนักข่าวสื่อวาร์ตานิ (Wartani) และสำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) โดยการทำงานของทั้ง 2 องค์กร โดยมีการวางโครงสร้างการทำงานและกระบวนการทำงานแบบองค์กรสื่อกระแสหลักทั้งในรูปแบบกองบรรณาธิการข่าวและการทำข่าว

สำนักสื่อวาร์ตานิ (Wartani) ได้กำหนดนโยบายและประกาศตัวเองชัดในการเป็น “สื่อกระแสหลักในพื้นที่ชายแดนใต้” การจัดวางโครงสร้างการทำงานจึงวางไว้แบบเดียวกับสื่อกระแสหลัก มีผู้อำนวยการสำนัก มีบรรณาธิการบริหาร มีกองบรรณาธิการ นักข่าว ช่างภาพตลอดจนนักข่าวในพื้นที่ที่มีการจัดวางหน่วยงานภายในทำงานที่องค์กรเรียกว่า “กองงาน” ต่างประกอบไปด้วย กองข่าวยุทธศาสตร์และกำกับประเด็น มีหน้าที่ประมวล วิเคราะห์ข่าวสาร และรายงานข่าว (เขียนข่าว) กองเทคนิคทำหน้าที่ในการถ่ายภาพ ตัดต่องานข่าวในรูปแบบ วิดีโอ สารคดี และการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารใหม่ ๆ และสุดท้ายคือกองพัฒนาบุคลากรและเครือข่าย จะมีหน้าที่ในการจัดอบรม ผลิตนักข่าวอาสา นักข่าวในพื้นที่ สนับสนุนผู้ผลิตสื่อในเครือข่ายภาคประชาชน โดยวางโครงสร้างทั้ง 3 กองอยู่ภายใต้การบริหารงานของผู้ผู้อำนวยการและบรรณาธิการบริหาร มีกระบวนการทำงานข่าวในลักษณะเดียวกับสื่อทั่วไปคือ การกำหนดประเด็นผ่านการประชุมของกองบรรณาธิการ แล้วส่งต่อให้ทีมข่าวไปทำหรือใช้นักข่าวในพื้นที่ทำข่าว เสร็จแล้วส่งข่าวภาพกลับมาเพื่อทำการตัดต่อหรือเรียบเรียงก่อนจะนำเสนอ

ภาพที่ 4.15 แสดงโครงสร้างการทำงานของสำนักสื่อวาร์ตานิ (Wartani)

“...เราไม่ชำนาญหรือเก่งกว่าสื่อหลักในกรุงเทพ แต่เรามีการทำงานเหมือนกัน มีการกำหนดประเด็นเนื้อหาที่จะทำถ้ามีประเด็นเข้ามาเราก็หารือกันในกองบก.ว่าจะทำออกมาอย่างไร เช่นมีการแจ้งข้อมูลชาวบ้านที่ถูกจับกุมตัวไปอันนี้เป็นข่าวเหตุการณ์เราก็จะให้ทำเข้ามาเลย ส่งทีมข่าวไปทำถ้ามี ทำเสร็จก็มานำเสนอ...มีสัมภาษณ์คนที่เกี่ยวข้องกับคนที่ถูกจับ มีการเชคประวัติ แต่ถ้าเป็นข่าวแบบ *exclusive* คือเรื่องที่ไม่เคยเปิดเผยมาก่อนเราก็จะทำการบ้านมากขึ้นดูก่อนว่าเรื่องเป็นยังไงน่าสนใจขนาดไหน สะท้อนอะไรได้บ้าง ตรวจสอบความถูกต้องน่าเชื่อถือถ้าใช่เราก็ลงไปทำข่าว แล้วกลับมาผลิตเพื่อออกอากาศ... เราไม่รู้หรือว่า สื่อในกรุงเทพหรือสื่อหลักทำงานกันยังไง แต่เราต้องการทำข่าวแบบของเรา ตามเป้าหมายเรา อาจจะใช่หรือไม่ใช่เหมือนหรือไม่เหมือนกับสื่อในกรุงเทพที่เราไม่รู้...” (C2, สัมภาษณ์ 17 ธันวาคม 2561)

ความน่าสนใจอยู่ที่ผู้ใหญ่บ้านเคยโดนคดีจับกุมเป็นผู้อำนวยการสำนักขององค์กรสื่อแบบสำนักสื่อวารตานิ (Wartani) ยังอยู่ที่การใช้บุคคลากรที่ไม่ใช่คนทำสื่อแต่มีหมวกในฐานะผู้ปกครองท้องถิ่นคือ ผู้ใหญ่บ้านมาเป็นผู้อำนวยการสำนักอีกด้วย โดยผู้ใหญ่บ้านคนนี้ ในปี 2550 เคยถูกจับกุมพร้อม ๆ กับชาวบ้านอีกหลายคนไปสอบสวนในค่ายอิงคยุทธบริหาร จังหวัดปัตตานี ก่อนจะถูกปล่อยตัวมาโดยไม่มีการแจ้งข้อหาใด ๆ โดยในขณะนั้นผู้ใหญ่บ้านคนดังกล่าวยังไม่ได้มีตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน การนำผู้ใหญ่บ้านที่เป็นที่ไว้วางใจของชาวบ้านในพื้นที่สะท้อนให้เห็นมิติของความไว้วางใจและเชื่อมต่อกับกระบวนการทำงานของสำนักสื่อวารตานิ (Wartani) ได้เป็นอย่างดี ทั้งในประเด็นการกำหนดทิศทางการนำเสนอข่าว การแจ้งข้อมูลข่าวสารจากแหล่งข่าวที่เป็นชาวบ้าน

“...คนที่ถูกกระทำจะเข้าใจบริบทการทำงานของเราที่มีเป้าหมายชัดเจนในการสะท้อนเสียงที่ไม่ได้ยิน เสียงที่ถูกกระทำ แบบ(หมายถึงผู้ใหญ่บ้าน) เจอมาก่อนเข้าใจว่าอะไรเป็นไร ...แหล่งข้อมูลสำคัญมาก บางครั้งชาวบ้านก็ไม่กล้าบอกเราทำให้กระบวนการทำงานเรายากอยู่เหมือนกันชาวบ้านกลัวแต่ถ้ามีคนที่มีตำแหน่งปกครองมาช่วยชาวบ้านก็มั่นใจขึ้นแม้จะไม่ใช่ตำแหน่งใหญ่โตไม่ใช่ทหาร (หัวเราะ) แต่ช่วยในการทำงานเราได้เยอะ ดิคัดไรประสานได้ง่ายกว่า...” (C1, สัมภาษณ์ 9 ธันวาคม 2561)

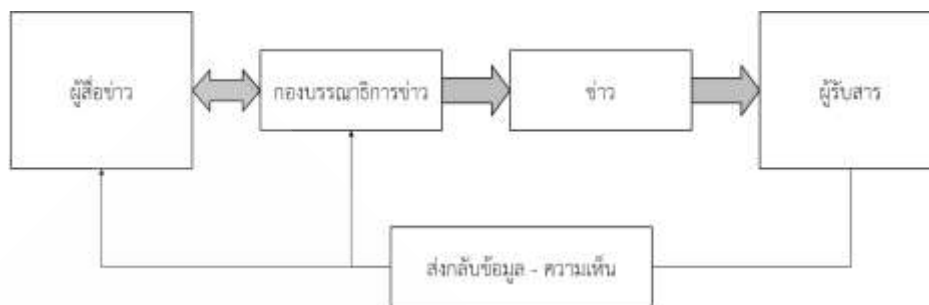
เช่นเดียวกับสำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ที่ชัดเจนว่ามีสถานะเป็นสื่อทางเลือก มีการวางโครงสร้างและกระบวนการทำงานในลักษณะเดียวกับองค์กรสื่อทั่วไป คือ มี

กองบรรณาธิการ ผู้อำนวยการ บรรณาธิการ และทีมข่าวในพื้นที่ที่คอยทำข่าวและส่งเข้ามาเพื่อนำเสนอ กระบวนการทำงานจะเริ่มขึ้นตั้งแต่การกำหนดประเด็นจากกองบรรณาธิการแล้วส่งต่อประเด็นให้นักข่าวในพื้นที่ได้ทำข่าวกลับมา ให้บรรณาธิการได้ทำการเรียบเรียงเนื้อหา ก่อนจะนำเสนอต่อไป

“...เราทำงานเหมือนสื่อทั่วไป มีการประชุมกองบก. กำหนดประเด็นที่จะทำหรือกัน ส่งทีมออกไปทำหรือให้นักข่าวในพื้นที่เมื่อทำข่าวเสร็จก็ส่งกลับเข้ามาเพื่อตรวจสอบก่อนนำเสนอ เรามีบก. ที่มีประสบการณ์จากส่วนกลาง รู้ว่าต้องทำอะไร ความยากไม่ได้อยู่ที่ขั้นตอนการทำงานแต่อยู่ที่แหล่งข่าวและการนำเสนอมากกว่า มีประเด็นเข้ามาเยอะมากช่วงที่เราทำ ช่วงที่เราทำเชิงสืบสวนเยอะ ๆ ก็จะถูกเพ่งเล็ง ทหารก็จะมาบอยคอตถามว่าที่เราทำจริงหรือ ขอเบอร์แหล่งข่าวได้ไหม (หัวเราะ) ..” (B1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 กันยายน 2561)

สำหรับกระบวนการทำงานขององค์กรสื่อทางเลือกที่วางตัวเองทำหน้าที่สื่อ จะมีลักษณะเดียวกับสื่อกระแสหลัก คือ มีการประชุมกองบรรณาธิการเพื่อกำหนดประเด็น พูดคุยหารือเพื่อนำไปสู่การผลิตเนื้อหา ก่อนจะส่งนักข่าวจากสำนักข่าวไปทำหรือให้นักข่าวในพื้นที่ (สตริงเกอร์) เป็นผู้ทำและส่งกลับมาโดยการส่งการและมอบหมายประเด็นให้ไปทำ ข้อมูลที่นำมาสู่ประเด็นการผลิตเนื้อหา มาจากสองส่วน คือ จากการเสาะหาของกองบรรณาธิการเองหรือจากแหล่งข่าวแจ้งข้อมูลเข้ามา เมื่อได้ผลิตเนื้อหาเป็นที่เรียบร้อยแล้วจะมีการตรวจสอบเนื้อหาและภาพก่อนจากบรรณาธิการจะเข้าสู่กระบวนการตัดต่อหากเป็นภาพวิดีโอและเผยแพร่และเผยแพร่ในช่องทางสองรูปแบบคือช่องทางของตนเองที่สร้างขึ้นหรือช่องทางของเครือข่าย โดยกระบวนการทำงานจะมีข้อแตกต่างจากสื่อกระแสหลักในแง่ความซับซ้อนและโครงสร้างองค์กรที่มีคนทำงานจำนวนไม่มากจึงไม่มีความยุ่งยากเท่า เช่นการประชุมกองบรรณาธิการที่มีคนเพียงสามสี่คนทำให้การทำงานง่ายและคล่องตัวกว่า

ภาพที่ 4.16 แสดงกระบวนการทำงานขององค์กรสื่อสารทางเลือกแบบทำหน้าที่สื่อ

2) เลือกเป็น “สื่อ” แบบพื้นที่กลางเชื่อมต่อ

องค์กรสื่ออีกประเภทคือองค์กรสื่อสารทางเลือกที่กำหนดบทบาทเป็นพื้นที่กลางตามนโยบายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ในการแลกเปลี่ยน หนุนเสริมและเผยแพร่ ข้อมูลข่าวสารเพื่อนำไปสู่กระบวนการสร้างสันติภาพ จากการศึกษาพบว่า องค์กรสื่อสารเลือกกลุ่มนี้จะไม่มีกระบวนการทำงานในลักษณะองค์กรข่าวแต่จะมีกระบวนการทำงานในลักษณะการสร้าง “พื้นที่การสื่อสาร” ขึ้นมา ทั้งในรูปแบบ ช่องทางการนำเสนอ การจัดเวทีหรือกิจกรรม กลุ่มองค์กรสื่อสารเลือกลักษณะดังกล่าวไม่มีกองบรรณาธิการหรือการออกไปทำข่าว แต่จะยึดการทำข้อมูลเนื้อหาวิชาการ สร้างองค์ความรู้ โครงการหรือกิจกรรมเป็นหลักหรืออาจเรียกว่า เป็นการ “ผลิตสื่อ” เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เผยแพร่สิ่งที่น่าสนใจขึ้นมาเท่านั้น เช่น เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) หรือในกรณีของปาตานีฟอรัม (Patani forum) กระบวนการทำงานขององค์กรสื่อสารเลือกลักษณะนี้มีกระบวนการทำงานในลักษณะการพึ่งพาการมีส่วนร่วมและเครือข่ายองค์กรสื่อและองค์กรภาคประชาสังคมอย่างมาก

“...ที่บอกไปตั้งแต่ต้น เราไม่ได้คิดว่าเราเป็นสื่อ กระบวนการทำงานของเราเลยเป็นในลักษณะการผลักดันให้เป้าหมายที่เราวางไว้บรรลุผล คือ กระบวนการแสวงหาสันติภาพ ไม่ว่าเราเองที่เขียนงานหรือนำเสนองานอะไรหรือกลุ่มเครือข่ายกลุ่มไหนจะจัดกิจกรรมหรือทำอะไรที่น่าไปสู่เป้าหมายเดียวกับเราจะชวนเราไปร่วมหรือใช้พื้นที่ของเราในการช่วยนำเสนอเราไม่ปฏิเสธ ...กระบวนการทำงานเราง่ายมากเพราะมีคนอยู่น้อย เราไม่ได้ออกไปทำข่าวเองไม่มีทีมข่าวหรือนักข่าว ...ดังนั้นเราจะช่วยกันคิดก่อนจะผลิตงานออกมาเพื่อเผยแพร่หรือหากมีงบประมาณมาทำโครงการก็จะดำเนินการ โดยเราเป็นแกนหลัก คึงเครือข่ายให้เข้ามามีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากเครือข่ายว่าแต่ละองค์กรถนัดงานด้านไหนก็จะให้ทำด้านนั้น... ถ้าไม่มีโครงการเราก็ผลิตเนื้อหาที่เรา

สนใจตามเป้าของเราผลิตเรื่อย ๆ เพราะแต่ละคนก็มีหน้าที่ของตัวเองด้วย หรือหากใครมีงานแล้วจะให้เราช่วยเผยแพร่เราก็มีพื้นที่ในการช่วยเผยแพร่ให้ แต่ก็ต้องตรงกับนโยบายของเราที่วางไว้ เราจะไม่นำเสนอเนื้อหาที่มีความรุนแรงหรือก่อให้เกิดความขัดแย้งเพิ่มขึ้น...” (E2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 8 สิงหาคม 2561)

ภาพที่ 4.17 แสดงโครงสร้างการทำงานปาตานีฟอรัม (Patani forum)

ขณะที่อีกกลุ่มระบุว่า กระบวนการทำงานไม่ได้ซับซ้อนและตนเองเป็นคนดูแลงานทั้งหมด ดังนั้นเมื่อมีโครงการเข้ามาหรือต้องทำงานก็จะใช้วิธีการดึงเครือข่ายที่มีความถนัดมาช่วยกันทำงาน

“...เราจะดีใจนั้ก่อนว่างานที่ได้รับงบประมาณมา ควรผลิตออกเป็นสื่ออะไร วิทยุ วิดีโอ ส่วนใหญ่เราก็จะทำอยู่สองอย่างนี้ โดยใช้พื้นที่ช่องทางของเป็นหลัก และของเครือข่าย กระบวนการทำงานเราไม่ยาก มีงานเข้ามาก็จะจัดสรรแบ่งปันกับเครือข่าย ช่วยกันทำเรียกว่ากระจายงาน เราารู้อยู่แล้วว่าใครถนัดอะไรก็จะให้ทำสิ่งนั้นช่วยกันผลิตเนื้อหาออกมาแนะนำเสนอ แต่มันไม่ใช่แค่ผลิตสื่อบางครั้งโรงการที่รับมาก็ต้องมีการจัดประชุมสัมมนา เสวนาระดมความคิดเห็น เสร็จแล้วก็ต้องดำเนินการต่อ เราก็จะใช้วิธีกระจายงานกันทำ เมื่อจบโครงการก็กลับไปทำงานของตัวเอง ทุกเครือข่ายที่มาร่วมกันก็จะได้ประสบการณ์ความรู้และได้ช่วยกันขับเคลื่อน.” (D1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 สิงหาคม 2561)

ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch:DSW) มีแนวทางเช่นเดียวกับสองกลุ่มแรก คือ ปาตานีฟอรัม (Patani forum) และเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) แต่ที่มีความแตกต่างคือการสร้างองค์กรเครือข่ายที่อยู่ภายใต้องค์กรของตนเอง เพื่อผลิตนักข่าวคือ “โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้” กระบวนการทำงานจึงไม่ใช่แค่การผลิตเนื้อหาบทความงานวิชาการ หรือการผลิตเนื้อหาออกมาในรูปแบบต่าง ๆ หรือการทำงานโครงการต่าง ๆ เท่านั้น

แต่มีลักษณะที่แตกต่างออกไปคือ มีกระบวนการทำงานในส่วนของการผลิตนักข่าวในพื้นที่เกิดขึ้นด้วย

“..เราคิดว่าการผลิตนักข่าวเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพื้นที่ให้ทักษะในการทำข่าว จะได้ไม่ต้องรอสื่อหลักในกรุงเทพหรือสตริงเกอร์ ส่วนใหญ่ไม่ได้มีปัญหาเรื่องข้อมูลนะ มีปัญหาเรื่องกระบวนการวิธีการนำเสนอเราจึงคิดผลิตนักข่าวขึ้นมา ให้คิดประเด็นได้ เขียนข่าวเป็น ถ่ายภาพได้ เรามีกองบรรณาธิการนะ ผลิตเนื้อหาออกมา มีการกำหนดประเด็นที่จะทำ โดยใช้นักข่าวจากโรงเรียนนักข่าวชายแดนได้ส่วนหนึ่ง แต่คนที่มาเรียนแล้วไม่จำเป็นว่าต้องทำกับเรา หลายคนก็ไปทำที่อื่น วาร์ตานิก็มี อามานก็มี ดั้งกลุ่มใหม่เองก็มี อันนี้คือส่วนหนึ่งของกระบวนการทำงานของเรา...” (A2, การสื่อสารระหว่างบุคคล 14 กันยายน 2561)

เช่นเดียวกับปาดานีฟอรัม (Patnani forum) ที่แม้จะไม่ใช่ว่าไม่ใช้สื่อทางเลือกแต่ในกระบวนการทำงานยังมีโครงการที่ช่วยผลิตนักข่าวจัดอบรมสื่อทางเลือกในพื้นที่ เพราะเห็นความสำคัญของกระบวนการสื่อสาร เช่น ในปี 2557 ได้จัดทำโครงการสนับสนุนสื่อภาคพลเมืองเพื่อหนุนเสริมสันติภาพปาดานี / ชายแดนใต้โดยการจัดเวทีระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนและไม่ใช่แค่ในพื้นที่ชายแดนใต้แต่ได้ทำทั่วประเทศทั้ง 4 ภาคพร้อมทั้งจัดทำเป็นรายงานข้อเสนอเพื่อสนับสนุนการสื่อสารสาธารณะในพื้นที่ชายแดนใต้ งานดังกล่าวได้รับการพูดถึงในวงกว้าง โดยมีข้อเสนอให้พัฒนาด้านทักษะกระบวนการและประเด็นของสื่อในพื้นที่ให้เพิ่มมากขึ้น โครงการดังกล่าวยังได้พัฒนาต่อเนื่องมา ในปี 2558 ที่นำรายงานดังกล่าวมาจัดโครงการพัฒนาสื่อทางเลือกในพื้นที่ซึ่งได้รับความสนใจจากเครือข่ายเข้าร่วม

“...ตอนนั้นเราปรึกษาผู้เชี่ยวชาญงานสื่อหรือก่อน สุดท้ายได้ที่น้อย นวลน้อยธรรมเสถียร” อดีตนักข่าว BBC ภาคภาษาไทย มาเป็นหลักเป็นวิทยากรนำกระบวนการให้ ได้ฝึกตั้งแต่ หลักการการจับประเด็นการวิเคราะห์เพื่อสร้างข่าวที่มีผลกระทบต่อสถานการณ์และสาธารณะและสร้างการเปลี่ยนแปลง ...อย่างที่บอกเราวางสถานะเราเป็นพื้นที่การแลกเปลี่ยนช่วยจัดการถึงได้ใช้คำว่า ฟอรัม เราเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้ทั้งในประเด็นการพัฒนาองค์กรสื่อทางเลือกและในประเด็นการแสวงหาทางออกเพื่อไปสู่สันติภาพ...” (E1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 พฤศจิกายน 2561)

อย่างไรก็ดีการอบรมทักษะให้กับองค์กรสื่อทางเลือกยังเป็นการอบรมที่เน้นไปในเชิงประเด็นเนื้อหาการผลิต แต่ไม่มีการจัดอบรมในเรื่องเทคนิคการนำเสนอให้เกิดความน่าสนใจ เช่น การผลิตอินโฟกราฟฟิก การผลิตวีดีโอในแบบสมัยใหม่ที่ไม่ใช่การลงเสียงบรรยายเหมือนสื่อกระแสหลักทำ

“... ไม่มีนะเท่าที่จำได้ไม่เคยมีการจัดอบรมแบบเทคนิคการทำอินโฟ ตัดต่อวีดีโอ แบบต่าง ๆ ... จริง ๆ เราอยากทำนะเห็นแล้วน่าสนใจดีแต่ก็¹ไม่รู้ทำยากไม่²ไม่เคยมีใครมาอบรม ถ้ามันทำแล้วน่าสนใจช่วยเพิ่มให้คนสนใจมากขึ้นก็น่าสนใจดีไม่น่ายากแต่ไม่มีใครมาสอนอยากเรียนอยู่เหมือนกัน...” (C2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 ธันวาคม 2561)

สำหรับกระบวนการทำงานขององค์กรสื่อทางเลือกที่ทำหน้าที่แบบพื้นที่กลาง จะมีกระบวนการทำงานที่ไม่ซับซ้อนและแตกต่างจากองค์กรสื่อทางเลือกที่ทำงานในลักษณะสื่อ คือ มีบรรณาธิการหรือผู้อำนวยการเป็นผู้ควบคุม หรือเป็นผู้ตรวจสอบข่าวสารก่อนที่จะนำเสนอ ข้อมูลที่จะนำมาเสนอมาจากหลากหลายทางผ่านเครือข่ายและผลิตเอง

ภาพที่ 4.18 แสดงกระบวนการทำงานขององค์กรสื่อทางเลือกแบบการทำพื้นที่กลางเชื่อมต่อ

3) เครือข่ายช่วยหนุนเสริมในกระบวนการทำงาน

แม้องค์กรสื่อทางเลือกที่ดั่งขึ้นจะมีทั้งแสดงบทบาทเป็นองค์กรสื่อทำข่าวอย่างชัดเจนหรือการใช้สื่อเป็นแค่เครื่องมือส่วนหนึ่งในกระบวนการทำงาน แต่องค์กรสื่อทั้งหมดที่ดั่งขึ้นจำเป็นจะต้องอาศัยเครือข่ายและการมีส่วนร่วมอย่างสูงมากจากภาคประชาสังคมไม่ว่าจะเป็นภาควิชาการ ภาคประชาชน ภาคองค์กรสื่อด้วยกันเองทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ เช่น สื่อกระแสหลักทั้งในประเด็นองค์กรและตัวบุคคล ความร่วมมือดังกล่าวเป็นไปในลักษณะของการหนุนเสริมช่วยกันในแต่ละองค์กรที่มีความถนัดของตนเอง บางองค์กรสามารถยกระดับเครือข่ายจากผู้รับสารมาเป็นผู้ส่งสารได้อย่างน่าสนใจ

ยกรฐานะจากผู้รับสาร สู่การเป็นแหล่งข้อมูลและคนทำงาน

องค์การสื่อทางเลือกองค์กรหนึ่งยืนยันว่า เครือข่ายในกระบวนการทำงาน ไม่ใช่แค่องค์กรสื่อด้วยกันแต่สามารถยกระดับ คนในเครือข่ายภาคประชาชนหรือภาคประชาสังคมในฐานะ “ผู้รับสาร” ให้มาเป็นคนทำสื่อในกระบวนการทำงานได้ด้วย ยกตัวอย่างเช่น องค์กรของเขาที่สามารถฝึกฝนทักษะให้ เครือข่ายของตนเองพัฒนาขึ้นมาเป็นคนทำสื่อและอยู่ในกระบวนการทำงานของตนเอง

“เครือข่ายเรา ยังขยายตัวอย่างรวดเร็วจากการมีชาวบ้านในพื้นที่เป็นฐานที่ไม่ใช่แค่การสนับสนุนส่งข้อมูลแต่พัฒนามาเป็น สตริงเกอร์ให้เราได้ ...จากคนรับข่าวมาเป็นคนทำข่าว เวลาที่มีข้อมูลมีข่าวจะคุยกันและสอบถามประเด็นนี้ว่าจะทำอย่างไรถ่ายภาพอะไร น่าสนใจไหม องค์กรเราแตกต่างจากที่อื่นที่เราพัฒนาได้เครือข่ายเราขยายขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่และประเด็นที่กระจุกกระจายอยู่ ....” (C2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 ธันวาคม 2561)

แนวคิดการเปลี่ยนผู้รับสารมาเป็นผู้ส่งสารอาจจะมีหลายระดับตั้งแต่การส่งข้อมูลในฐานะแหล่งข่าวแหล่งข้อมูลจนกระทั่งถึงกระบวนการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต หรือผู้ควบคุมนโยบายที่เกิดขึ้นเห็นเด่นชัด คือ กรณีของสำนักสื่อวาร์ตานิ (Wartimi) และเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) โดยในสำนักสื่อวาร์ตานิ (Wartimi) ได้ดึงมวลชนพัฒนาและยกระดับขึ้นมาเป็นนักข่าวประจำพื้นที่ (สตริงเกอร์) ในขณะที่เดียวกันยังให้ชนชั้นนำอย่างผู้ใหญ่บ้านขึ้นมานั่งในตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักสื่อ เพื่อช่วยดูทิศทางและกำหนดประเด็นการสื่อสารร่วมกัน เช่นเดียวกับเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ที่อาศัยเครือข่ายที่มีมากถึง 23 องค์กร ในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงจากผู้รับสารมาเป็นผู้ส่งสารทั้งในด้านการให้ข้อมูลจนมาถึงกระบวนการร่วมผลิตสื่อ

“...ของเราเห็นชัดเจน จากเดิมชาวบ้านพูดไม่เป็นสื่อสารไม่ได้มีปัญหาหลายอย่าง เราช่วยให้เขามีช่องทางจากเดิมไม่กล้าพูดไม่กล้าบอกก็ทำให้กล้าพูดจนมาช่วยเราทำงานช่วยเราจัดรายการ ช่วยบอกประเด็นได้ บอกเรื่องราวที่เป็นปัญหาได้ ค่อย ๆ ฝึกกันไป แบบว่า พัฒนาขึ้นมาเรื่อย ๆ ไม่ใช่แค่มาช่วยนำเสนอข่าวมาช่วยสื่อสารแต่มาช่วยในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ด้วย...” (C1, สัมภาษณ์ 9 ธันวาคม 2561)

สื่อกระแสหลักช่วยผลักดัน-เผยแพร่

นอกจากการมีส่วนร่วมขององค์กรสื่อทางเลือกเครือข่ายภาควิชาการและภาคประชาสังคมในพื้นที่แล้วยังพบการมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานของสื่อกระแสหลักในลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายในการให้คำปรึกษา ช่วยเผยแพร่งานและเนื้อหาที่ผลิตด้วย เช่น สำนักข่าวประชาไท สถาบันอิศรา และยังมีตัวบุคคล อาทิ ฐาปนีย์ เอียดศรีไชย ที่มีส่วนช่วยสนับสนุนเผยแพร่ผลงานของสื่อทางเลือกรวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ข่าวของตนเองอีกด้วยได้แก่ เฟสบุ๊กเฟสบุ๊ก The reporter หรือในกรณีของสื่อสาธารณะ สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสที่เข้ามาช่วยเผยแพร่ในการทำงานของเครือข่ายผู้หญิงเฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Civic women) ผ่านช่วงรายการนักข่าวพลเมือง (C reporter)

“..กับประชาไทเราร่วมมือกันเพราะเขาต้องการข่าวในพื้นที่เหมือนกัน เวลาที่เราทำงานก็จะมีการประสานถ้าเราเองประเด็นไหนน่าสนใจ ทางนั้นจะเอาไปลงหรือบางครั้งก็มีประสานกันเรื่องประเด็นด้วยเหมือนกัน ส่วนอิศราก็ช่วยกันอยู่นะ แต่แล้วแต่ประเด็นมากกว่า เขาเป็นประเด็นเป็นหลัก ก็ดีที่ช่วยเราเผยแพร่งาน เพราะปฏิเสธไม่ได้ว่าสื่อหลักยังมีอิทธิพลต่อผู้มีอำนาจ เมื่อไหร่ที่สื่อหลักเล่น คนมีอำนาจก็จะให้ความสนใจ ..อย่างพี่แยมสามมิติลงมาเล่นด้วยคนก็ดูเยอะนะก็คุยกับเราอยู่เรื่อย ๆ แกเคยมาช่วยอบรมให้ตอนนั้น โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้เป็นคนจัดงานอบรมคือ มีส่วนช่วยเยอะเราได้ความรู้...” (C1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 9 ธันวาคม 2561)

ในกรณีของรายการนักข่าวพลเมือง เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ถือเป็นครั้งแรกขององค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่ที่ได้ใช้พื้นที่การนำเสนอผ่านสื่อกระแสหลักที่เป็นสื่อสาธารณะอย่างสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ในช่วงรายการนักข่าวพลเมือง โดยนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิงตามนโยบายและเป้าหมายขององค์กรและได้รับความสนใจอย่างมากในฐานะองค์กรสื่อทางเลือกที่เปิดและเชื่อมต่อพื้นที่กับสื่อกระแสหลัก

“อาจจะเพราะเรื่องของเราเป็นเรื่องผู้หญิงด้วยตอนนั้น สถานีจึงไม่ได้กังวลมาก เพราะไม่ใช่เรื่องสถานการณ์หรือเหยื่อความรุนแรง เราเลยเปิดพื้นที่ได้ง่ายประสานไปไม่นานนะ ช่วงนั้นทำให้เราเป็นที่รู้จักและสนใจ หน่วยงานต่าง ๆ สื่อกระแสหลักช่วยได้เยอะในเรื่องนี้ต้องยอมรับ เราก็ถือว่าเป็นพื้นที่หนึ่งที่ช่วยเราเผยแพร่ ตอนนั้นเราทำงานได้รับรางวัลนักข่าวพลเมืองดีเด่น “ภาคใต้” จากสภาผู้ชมของสถานี.. ทุกวันนี้ก็มี

หลายกลุ่มนะที่ส่งงานเข้าไปให้นักข่าวพลเมือง นำเสนอแต่เข้าใจสถานะนี้ว่าจะต้องไม่ใช่เรื่องรุนแรงเช่นเรื่องวัฒนธรรมเรื่องใดแบบนี้ก็ออกได้ ถือเป็นงานช่วยหนุนเสริมคนทำงานสื่อในพื้นที่...” (D2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 11 สิงหาคม 2561)

4) คนทำงานขาดทักษะองค์ความรู้เรื่องกระบวนการสันติภาพและจุดร่วมในกระบวนการทำงาน

องค์กรสื่อยังไม่มีจุดร่วมในกระบวนการทำงานทั้งที่เป้าหมายเดียวกันคือสันติภาพ

อย่างไรก็ตาม หากมองในประเด็นกระบวนการทำงานขององค์กรสื่อทางเลือกแต่ละสื่อไม่ว่าจะทำงานในลักษณะสื่อมืออาชีพผลิตเนื้อหาข่าวหรือเป็นพื้นที่กลางเชื่อมต่อ ยังไม่สามารถทำให้เห็นกระบวนการทำงานเชื่อมต่อกับองค์กรสื่อทางเลือกด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการผลักดันเป้าหมายเรื่องกระบวนการสันติภาพตามนโยบายหลักขององค์กรสื่อทุกองค์กร โดยผลการศึกษาพบว่า ลักษณะกระบวนการทำงานเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ “ไม่ได้มีการผลิตเนื้อหาาร่วมกัน หรือหาเรือในแง่การผลักดันนโยบายให้เกิดทิศทางการทำงานที่เป็นรูปธรรม” หากจะมีร่วมกันเฉพาะกรณีที่มีการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่เกิดขึ้นจากกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งและดึงองค์กรสื่อกลุ่มอื่นให้มีส่วนร่วม โดยการให้เหตุผลว่า แต่ละองค์กรมีวัตถุประสงค์ที่ต่างกันแม้ปลายทางจะเป็นเรื่องสันติภาพเหมือนกันก็ตาม เช่นสำนักสื่อวาร์ตานิ (Wartani) ที่ตั้งคำถามว่า สื่อทางเลือกมืออาชีพมีจำนวนเท่าใดในพื้นที่

“...ก็ไม่มีนะ เราไม่เคยมานั่งประชุมกันทุกกลุ่มเพื่อคิดว่าจะดำเนินงานยังไงไปสู่เรื่องสันติภาพ ผมว่าเป็นเพราะเรื่องที่ทำต่าง ๆ กันเอาเข้าจริง ๆ สื่อที่ผลิตสื่อจริง ๆ เป็นมืออาชีพก็มีไม่กี่สำนัก ....เราไม่เคยคุยกันจริงจัง ไม่มีมาวางแผนว่าจะทำงานกันยังไงเหมือนเป็นอิสระกัน เลยไม่เคยได้คิดว่าแต่ละกลุ่มเค้าจะไปถึงปลายทางสันติภาพแบบที่บอกหรือเปล่า ...” (C2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 ธันวาคม 2561)

ขณะที่องค์กรสื่อทางเลือกที่ทาบบทบาทการเป็นพื้นที่กลางเชื่อมต่อให้คำตอบว่า การสร้างกระบวนการทำงานร่วมกันเป็นเรื่องยากเนื่องจากต่างคนต่างมีภาระอย่างอื่นด้วยเรียกว่าทำหลายบทบาทหน้าที่จึงไม่สามารถมาร่วมกันในแง่ของกระบวนการทำงานโดยปราศจากกิจกรรมหรือโครงการได้อย่างแท้จริง

“...ไม่ได้ทำจริง ๆ และไม่เคยนั่งพูดคุยกันที่จะลงลึกถึงกระบวนการทำงานร่วมกัน ส่วนใหญ่ก็เป็นไปตาม โครงการมากกว่าว่าใครจะทำในส่วนไหน แต่ไม่เคยมาร่วมกันในแง่ของกระบวนการทำงานเพื่อไปสู่เป้าหมาย...ก็เป้าหมายเดียวกันจริงนะ คือ สันติภาพ แต่ไม่เคยมีการพูดว่าต้องมาทำงานร่วมกันหรือวางแผนร่วมกันทำยังไง...” (A2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2561)

ขาดทักษะองค์ความรู้ด้านกระบวนการสันติภาพ

ที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งคือผลการศึกษาพบว่า กลุ่มองค์กรสื่อทางเลือกยอมรับว่าตนเองยังขาดองค์ความรู้ในเรื่องการสื่อสารสันติภาพอย่างแท้จริง แม้จะมีการตั้งเป็นนโยบายไว้โดยเฉพาะ กลุ่มบุคคลที่เติบโตจากพลังนักศึกษาและนักข่าวในพื้นที่ อันเนื่องมาจากองค์ประกอบสองส่วนคือการให้ความรู้ในด้านดังกล่าวและพื้นฐาน โดยพบว่า กลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจคือ กลุ่มนักวิชาการเท่านั้น

“...ถามว่าเข้าใจไม่อธิบายได้ไม่ ก็แค่นั้นนะ กระบวนการเจรจาที่จะได้มาซึ่งสันติภาพ แต่ลึก ๆ คืออะไร จะไปถึงยังไง ต้องทำยังไง เราไม่เข้าใจจริง ๆ ยอมรับและไม่เชื่อด้วยว่าทำได้หรือเปล่า トラบใดที่ฝ่ายรัฐยังคิดแค่เรื่องการควบคุมหรือใช้กฎหมายอุ้มคนไปสอบละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ...เราเลยตั้งเป้าช่วยเหลือคนแบบนี้ก่อน ใจ สันติภาพจะเกิดก็ต้องเริ่มจากความเท่าเทียมเลิกการละเมิดไม่งั้นจะเกิดได้ไง..” (C2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 ธันวาคม 2561)

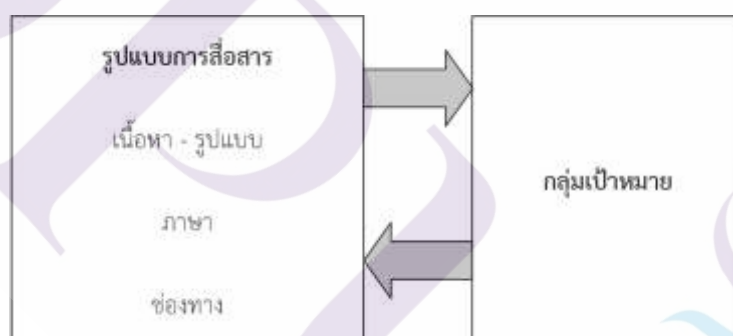
แม้ในกลุ่มนักวิชาการเองที่ทำงานในองค์กรสื่อทางเลือกก็มองเห็นประเด็นดังกล่าวด้วยเช่นเดียวกันและเห็นว่า ควรมีการเพิ่มองค์ความรู้เรื่องกระบวนการสันติภาพให้กับนักข่าวในพื้นที่

“...มันมีหลายมิติครับ ไม่ใช่แค่คำว่า สันติภาพหรือการตั้งคณะเจรจาแล้วจบ มันมีมากกว่านั้น ไปดูกระบวนการที่จะได้มาซึ่งสันติภาพในโมเดลรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศที่เคยประสบปัญหาจะทำให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ...ผมว่าสำหรับนักข่าวคงต้องปูพื้นฐานความรู้ความเข้าใจกันก่อน ซึ่งคืนจะทำให้การนำเสนอข่าวไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรจะถูกสะท้อนผ่านออกมาว่า นำไปสู่หรือขัดแย้งกับกระบวนการที่จะให้ได้ว่ามาซึ่งสันติภาพหรือไม่อย่างไร..” (E1, สัมภาษณ์ 2 พฤศจิกายน 2561)

ท้ายที่สุดกระบวนการทำงานขององค์กรสื่อทางเลือกมีลักษณะที่เด่นชัดในสองรูปแบบ คือการทำงานแบบสื่อมืออาชีพ มีบรรณาธิการ มีนักข่าว มีนักข่าวประจำพื้นที่รวมถึงกระบวนการทำงานในลักษณะการประชุมกองบรรณาธิการ กับอีกลักษณะคือกระบวนการทำงานแบบการเป็นพื้นที่กลางเชื่อมต่อ เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการพูดคุยหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อันจะนำไปสู่เป้าหมาย นอกจากนี้ยังได้อาศัยเครือข่ายในกระบวนการทำงานด้วย เช่น การช่วยกันขององค์กรสื่อด้วยกันเอง องค์กรภาคประชาสังคม ภาควิชาการ หรือแม้แต่สื่อกระแสหลักในกรุงเทพฯก็ตาม จนสามารถยกรฐานะเครือข่ายจากผู้รับสารเป็นผู้ส่งสารให้กับองค์กรสื่อได้ อย่างไรก็ตามองค์กรสื่อทางเลือกยังคงไม่เห็นสามารถทำให้เห็นภาพของจุดร่วมในกระบวนการทำงานขององค์กรสื่อด้วยกันที่หลักคั่นในนโยบายให้ไปสู่กระบวนการสันติภาพตามนโยบายที่ระบุไว้ในทุกองค์กร แต่ยังคงเป็นในลักษณะต่างคนต่างทำและขาดองค์ความรู้ด้านกระบวนการสันติภาพซึ่งส่งผลต่อเรื่องการสื่อสารสันติภาพในท้ายที่สุด

4.6 เนื้อหารูปแบบภาษาและช่องทางการสื่อสารสู่กลุ่มเป้าหมาย

ผลการศึกษาพบว่า เนื้อหา รูปแบบการสื่อสารขององค์กรสื่อทางเลือกมีการผลิตเนื้อหาที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยเลือกผลิตในรูปแบบที่ตนเองถนัด โดยมีการเลือกใช้ภาษาที่ต้องการสื่อสารไปถึงกลุ่มเป้าหมายทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษามลายู ซึ่งเป็นเป้าหมายทั้งภายในพื้นที่และนอกพื้นที่ อย่างไรก็ตามประเด็นที่สำคัญจากการศึกษาพบว่า ผู้ทำงานสื่อทางเลือกยังขาดทักษะองค์ความรู้ด้านวิชาชีพข่าวทำให้ไม่สามารถผลิตเนื้อหาและเลือกรูปแบบที่น่าสนใจตั้งแต่กระบวนการเขียนข่าวพาดหัวข่าว ในขณะที่การใช้ภาษาสำหรับบางองค์กรก็ประสบปัญหาเนื่องจากใช้วิธีการจ้างคนแปลภาษาเมื่อหมดงบประมาณจึงไม่สามารถดำเนินการต่อได้

ภาพที่ 4.19 แสดงรูปแบบ ภาษาและช่องทางการสื่อสารที่องค์กรสื่อทางเลือกชายแดนใต้ใช้

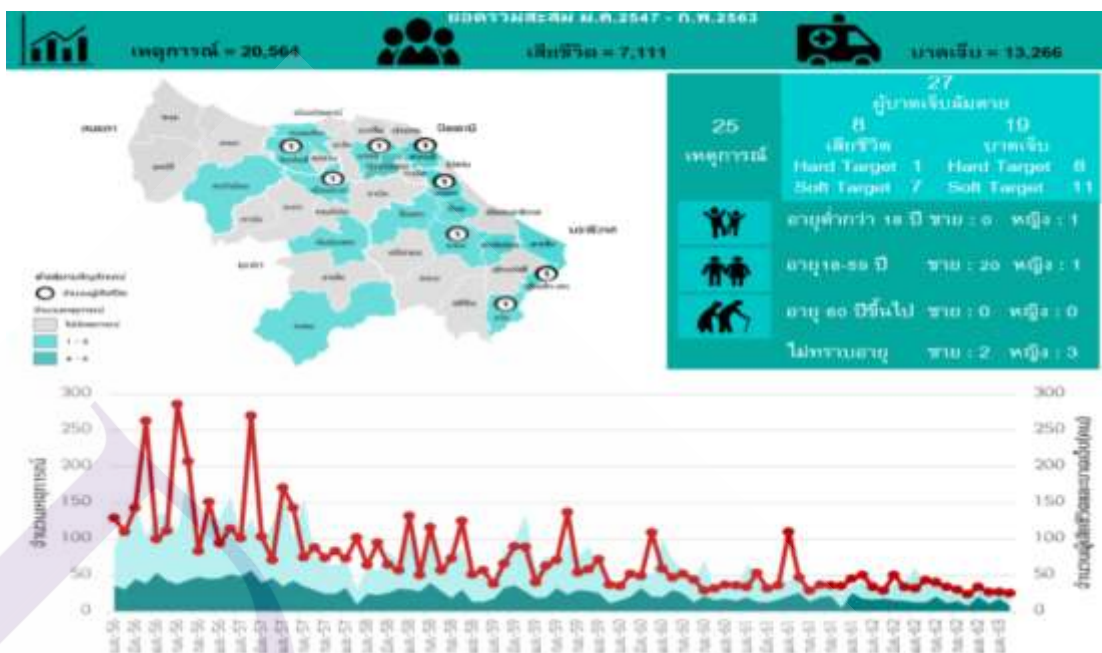
1) สื่อสารในเนื้อหา-รูปแบบที่ตัวเองถนัด

ในประเด็นเนื้อหาและรูปแบบการสื่อสารนั้นองค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่จะวางเนื้อหาขององค์กรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งคือ เพื่อแสวงหากระบวนการสันติภาพ การนำเสนอข้อมูลผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิตกเป็นเหยื่อ ผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงสิทธิและความเท่าเทียม เนื้อหาที่นำเสนอก็จะสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวโดยอาจจะมีเนื้อหาในส่วนอื่น ๆ เป็นองค์ประกอบแต่ยังคงการนำเสนอเนื้อหาหลักตามวัตถุประสงค์

ภาพที่ 4.20 แสดงวัตถุประสงค์ขององค์กรสื่อทางเลือกที่สะท้อนผ่านเนื้อหา

โดยรูปแบบการนำเสนอขึ้นกับความถนัดของผู้บริหารหรือคนทำงานเป็นหลักในการสื่อสารคือ ผู้ที่มีความถนัดในงานเขียนจะใช้ลักษณะงานเขียนเป็นหลักในรูปแบบทั้งข่าวปกติ บทความวิชาการ หนังสือ วารสาร หรือประเภทการจัดรายการวิทยุ สารคดีวิทยุ การทำสารคดีวีดีโอ คลิปวีดีโอ ที่เห็นเด่นชัดคือ องค์กรที่มีนักวิชาการหรือนักข่าวที่มีประสบการณ์ในการทำข่าว หนังสือพิมพ์จะมีงานเขียนออกมาค่อนข้างมาก ในเชิงบทความวิเคราะห์เช่นของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch:DSW) ที่มีงานวิเคราะห์ประจำคือ รายงานสถานการณ์เหตุการณ์รายเดือนหรือรายไตรมาสที่มีบทความวิเคราะห์เหตุการณ์ในเชิงสถิติและความเชื่อมโยงอยู่ด้วย

ภาพที่ 4.21 รายงานสถิติการเกิดเหตุการณ์ของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch:DSW)

ที่มา: ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (<https://deepsouthwatch.org/th/node/11950>)

“...เนื้อหาของศูนย์ฯช่วงแรกเป็นการรวบรวมบอกข้อมูลในส่วนที่ 1 คือการรวบรวมสถิติและวิเคราะห์ข้อมูลมีทั้งแบบราย 4 เดือน รายปี และได้มีงานวิจัยที่เข้ามาช่วยด้วยในเรื่องของการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน สํารวจเกี่ยวกับสถานการณ์ซึ่งทางองค์กรได้ดำเนินการมาตลอดระยะเวลา 10 กว่าปีที่ผ่านมา ถือได้ว่าเป็นตัวนโยบายหลักของ ศูนย์ฯ ในด้านการจัดการความรู้ ตามหลักแล้ว ศูนย์ฯไม่ได้เป็นสำนักงานข่าว และไม่ได้รายงานข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน คือในส่วนของการรายงานข่าวเกี่ยวกับความรุนแรงของภาคใต้นั้นมีองค์กรสื่ออื่น ๆ ทำอยู่แล้วทางศูนย์ฯ จึงไม่จำเป็นต้องนำเสนอข่าวมากนัก แต่ก็จะมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารอยู่ เป็นบทความ บทวิเคราะห์...” (A1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 พฤศจิกายน 2561)

คุ่มเนื้อหาตามวัตถุประสงค์

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะของเนื้อหาขององค์กรสื่อทางเลือกที่ได้นำเสนอตอบโจทย์ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ขององค์กร เช่น ต้องการนำเสนอในเชิงข้อมูลข้อวิเคราะห์เกี่ยวกับเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาแสวงหาทางออกเช่นศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้และเป็นพื้นที่กลางสำหรับการเชื่อมต่อเครือข่ายภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และองค์กรสื่อ (Deep South Watch: DSW) หรือการมุ่งนำเสนอกระบวนการเจรจาสันติภาพและเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการพบปะหารือพูดคุย เพื่อแสวงหาทางออกอย่างปาตานีฟอรัม (Patani forum) การนำเสนอเพื่อเรียกร้องสิทธิของผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อของเหตุการณ์ความรุนแรง ความเท่าเทียมรวมถึงโอกาสในกรณีของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women)

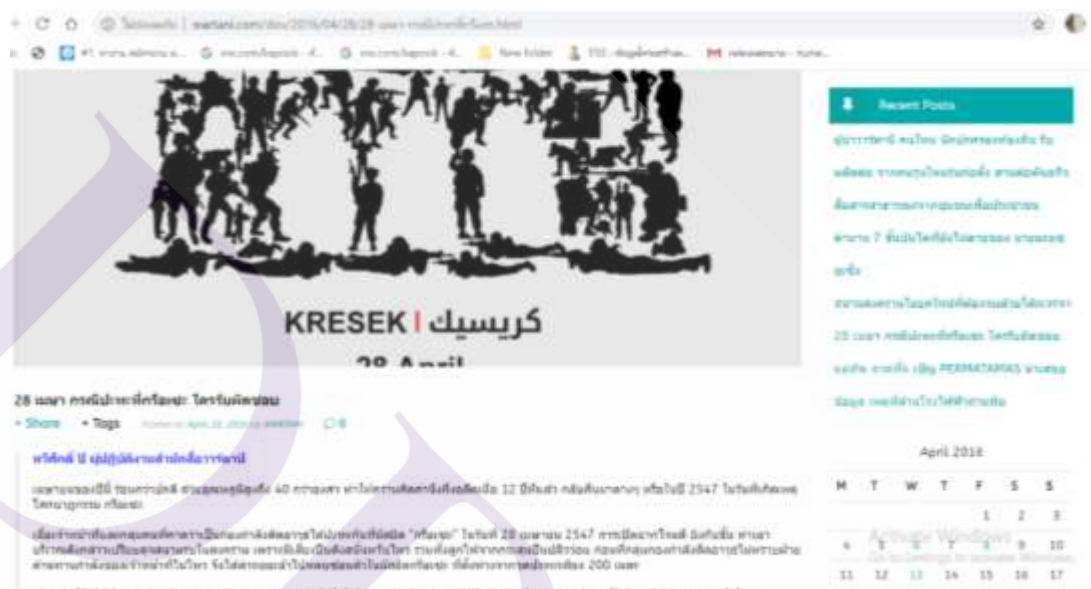

ภาพที่ 4.22 แสดงเนื้อหาเรื่องกลุ่มผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง

ที่มา: ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้

(<https://deepsouthwatch.org/ms/blogs/wevoice?destination=blogs/wevoice%3Fpage%3D4>)

ในขณะที่สำนักสื่อวาร์ตานิ (Wartani) และสำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ที่ได้วางตำแหน่งของตนเองชัดเจนเป็น องค์กรสื่อที่มีการนำเสนอเนื้อหาในทุกมิติ รอบด้านเพื่อ แสวงหากระบวนการสันติภาพเช่นเดียวกัน แต่สำนักสื่อวาร์ตานิ (Wartani) เน้นที่จะนำเสนอเหยื่อ ผู้ถูกกระทำจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น

ภาพที่ 4.23 แสดงตัวอย่างเนื้อหาของเรื่องผู้ได้รับผลกระทบของสำนักสื่อวาร์ตานิ

ที่มา: สำนักสื่อวาร์ตานิ

ผู้บริหารองค์กรสื่อได้ควบคุมทิศทางเนื้อหาที่จะนำเสนอได้อย่างชัดเจนในกลุ่มองค์กร สื่อทางเลือก ยกเว้นสำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ที่ในช่วงระยะเวลาหลังอาจไม่สามารถ ควบคุมได้ จากเดิมที่เน้นนำเสนอเนื้อหาข่าวเชิงลูกแบบสืบสวนสอบสวนเมื่อขาดบุคคลากรและ เงินทุนจึงทำให้มีการนำเสนอเนื้อหาแบบทั่วไปเป็นหลัก

“...ใช้เนื้อหาเราครอบลงไป มีคนบอกเราเปลี่ยนไปแต่จริงๆเราวางตัวเองเป็นสื่อก็ ต้องนำเสนอหมดทุกด้านไม่ใช่แค่ด้านเดียวฝั่งรัฐเราก็นำเสนอ แต่ก่อนหน้านี้เรามีทีม ข่าวทีมงานเนื้อหาที่นำเสนอก็ดูเข้มข้นน่าสนใจเพราะมีเวลาไปเจาะไปหามา แต่ตอน หลังไม่มีคนเราก็ทำได้ตามเนื้อหาทั่วไปก็เลยดูเหมือนเราครอบลงไป...” (B1, การ สื่อสารระหว่างบุคคล, 2 กันยายน 2561)

เลือกใช้รูปแบบที่คนทำงานถนัด

ในขณะที่เดียวกันสื่อทางเลือกที่ผู้บริหารมีพื้นฐานมาจากการจัดรายการวิทยุก็ได้เลือกรูปแบบการสื่อสารด้วยเสียงผ่านรายการวิทยุด้วยเช่นกัน ทั้งการจัดรายการและการผลิตสารคดีวิทยุ เช่น รายการวิทยุ ซีรีส์คลิปเสียง “เสียงจากผู้หญิงชายแดนใต้” ผ่านวิทยุของอสมท. วิทยุชุมชนในพื้นที่ และยังนำเสนอผ่านช่องทางยูทูป civicwomen wevoice ซึ่งในการนำเสนอผ่านช่องทางทางวิทยุ นั้นได้รับการตอบรับดีมากจากประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะการสื่อสารผ่านวิทยุชุมชน

“การสื่อสารด้วยเสียงผ่านวิทยุทำให้เราเข้าถึงคนได้จำนวนมากนะเป็นรูปแบบการสื่อสาร ที่ได้ผล โดยเฉพาะการสื่อสารไปยังชาวบ้าน ชาวบ้านจำนวนมากยังไม่ได้ใช้โซเชียลมีเดีย แม้หลายคนจะมองว่าไม่ทันสมัยหรือ โบราณแต่พื้นที่ชาวบ้านยังฟังอยู่ และเข้าถึง ได้ง่ายยิ่งภาษาเดียวกันแล้วยิ่งง่าย..มันอยู่ในกลุ่มเป้าหมายว่าเราจะสื่อสารกับใครด้วย ....” (D2, สัมภาษณ์ 11 สิงหาคม 2561)

กลุ่มองค์กรสื่อทางเลือกเช่นสำนักสื่อวารตานี (Wartani) ด้วยการเป็นคนรุ่นใหม่และเกิดจากกลุ่มนักศึกษาจึงเลือกใช้รูปแบบการสื่อสารด้วยงานวีดีโอในแบบสารคดีหรือคลิปข่าวที่ตัวเองถนัด รวมถึงเนื้อหาข่าวที่เป็นตัวอักษรทั่วไปที่ได้รับการฝึกฝนอบรมมา งานที่นำเสนอจึงออกมาในรูปแบบ 2 ลักษณะ

“...เราได้รับสนับสนุนจากไทยพีบีเอสมาสอนเริ่มทำวีดีโอมีการเขียนข่าวรายงาน มี 3 อย่างมีงานด้านกราฟฟิก วีดีโอ การเขียนข่าวและต่อมามีโครงการผลิตนักข่าวท้องถิ่น เริ่มจากนำพนักงานใหม่ เริ่มต้นตั้งแต่การเปิดคอมไม่เปิด มาฝึกหัด ได้รับการสนับสนุนจากคณะมีบุคลากรจากข้างนอกมาสอนด้วยและมีการสอนในเรื่องของการผลิตวีดีโอที่มาจากหลากหลายเครือข่ายมาช่วยกันในเรื่องของการเขียนเนื้อหาข่าว...” (D1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 สิงหาคม 2561)

ปาตานิฟอรัม (Patani forum) เป็นอีกองค์กรหนึ่งที่มีนักวิชาการอยู่ด้วยเนื้อหาที่นำเสนอในเนื้อหาหนังสือ และงานเขียน ที่โดดเด่นและมีกล่าวถึงอย่างมากคือหนังสือเรื่อง “สัญญาประชาคมหวาดกลัวอิสลามในสังคมไทย” เป็นการนำเสนอประเด็นมุมมองต่อความหวาดกลัวอิสลาม หรือ Islamophobia เป็นกระบวนการสร้างความเกลียดชัง ความกลัวและเป็นศัตรูกับศาสนาอิสลาม และผู้คนที่นับถือ มีการดาวโหลดหนังสือดังกล่าวมากกว่าสองพันครั้งและสื่ออื่น ๆ มีการนำไปเสนอต่อเช่นสำนักข่าวประชาไท ศูนย์ข่าวอิสรา สถาบันอิสรา

ภาพที่ 4.24 แสดงรูปแบบการผลิตเนื้อหาในรูปแบบหนังสือของปาดานีฟอรัม (Patani forum)

ที่มา: ปาดานีฟอรัม (<http://www.pataniforum.com/>)

ขณะที่กลุ่มองค์กรสื่อทางเลือกเช่นกลุ่มสำนักสื่อวาร์ตานิ (Wartani) มีความถนัดในการนำเสนอในรูปแบบของวิดีโอเป็นหลัก การนำเสนอจึงออกมาในรูปแบบดังกล่าว ที่สำคัญ คือ มีการจัดอบรมและฝึกทักษะในด้านดังกล่าวกันอย่างต่อเนื่องทั้งภายในและการจัดอบรมโดยภายนอก

“...เราสอนกันเองด้วย เราให้ความสนใจในรูปแบบวิดีโอเพราะเราคิดว่ามันสื่อสารกันถึงเข้าใจง่ายบอกด้วยภาพ เลยเน้นทำกันอันนี้แต่จริง ๆ เราก็มีส่วนที่เขียนเนื้อหาข่าวแล้วมีภาพประกอบด้วยก็ขึ้นกับว่า เรามีอะไรยังไงมีของแบบไหนด้วยนะ แต่ที่เป็นวิดีโอก็เยอะหน่อย...แต่งานก็จะยังไม่ดีเหมือนสื่ออาชีพทำกันหรอกนะ ..” (CI, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 9 ธันวาคม 2561)

ตารางที่ 4.7 รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาข่าวสารขององค์กรสื่อทางเลือก

องค์กรสื่อทางเลือก	รูปแบบที่นำเสนอในสื่อดิจิทัล
ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้	ข่าว บทความ หนังสือออนไลน์ วารสารออนไลน์ คลิปวิดีโอ คลิปเสียงวิทยุ
ปาตานีฟอรัม	ข่าว บทความ หนังสือออนไลน์ วารสารออนไลน์ คลิปวิดีโอ
สำนักข่าวอามาน	ข่าว คลิปวิดีโอ
สำนักสื่อวาร์ตานิ	ข่าว คลิปวิดีโอ วารสารออนไลน์
เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้	รายการวิทยุ สารคดีวิทยุ คลิปวิดีโอ หนังสือบทความ

ขาดทักษะด้านวิชาชีพสื่อทำให้ขาดความน่าสนใจติดตาม

แม้องค์กรสื่อทางเลือกหลายกลุ่มจะใช้วิธีการนำเสนอเนื้อหาและรูปแบบตามที่กลุ่มถนัดแต่ผลการศึกษาพบว่า ความถนัดดังกล่าวไม่ได้อยู่ภายใต้หรือสอดคล้องกับความรู้ด้านวิชาชีพสื่อ แม้บุคลากรบางส่วนจะมีประสบการณ์ในการทำข่าวมาแต่ก็เป็นเพียงการทำข่าวในฐานะนักข่าวในพื้นที่ (สตริงเกอร์) เท่านั้น เช่นเทคนิควิธีการเขียนให้น่าสนใจ ของกลุ่มนักวิชาการยังเป็นเนื้อหาในเชิงงานบทความที่ไม่ชวนให้น่าอ่าน การขาดหัวข้อความน่าสนใจดึงดูดให้ติดตาม รวมไปถึงทักษะการนำเสนอในรูปแบบที่ยึดความชอบของตนเองเป็นหลักแต่ก็ไม่สามารถทำให้เกิดความน่าสนใจได้ เช่น การผลิตในรูปแบบวิดีโอ ปัญหาดังกล่าวได้สะท้อนการขาดทักษะความรู้ด้านวิชาชีพขององค์กรสื่อทางเลือกเหล่านี้

“มีการมาสอนมาอบรมนะ ทั้งการเจาะประเด็นการหาประเด็น เราก็ทำตามแต่ก็ต้องยอมรับ ว่าเวลาน้อยยังไม่ได้สอนเจาะลึกเรื่องเทคนิคต่าง ๆ ทำให้ออกมาอาจจะไม่น่าสนใจ ... ก็พยายามจะหาจะเรียนรู้แต่บางทีก็ไม่ง่ายอยากจะให้มีการมาอบรมเชิงเทคนิคเยอะ ๆ การพาดหัว การเขียนให้น่าสนใจหรือทักษะการตัดต่อการถ่ายจะได้ทำให้ดีกว่านี้...” (C2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 ธันวาคม 2561)

ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือกระบวนการสื่อสารด้วย“เนื้อหาในรูปแบบ”ที่องค์กรสื่อถนัดอาจไม่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายคือผู้รับสารหรือไม่ตอบสนองต่อพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายโดย

ผู้ที่บริหาร คนทำงานองค์กรสื่อ เลือกที่จะใช้รูปแบบที่ตนเองถนัดเป็นหลักมากกว่าจะคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก รวมถึงการขาดทักษะด้านวิชาชีพสื่อเทคนิควิธีการนำเสนอที่น่าสนใจทั้งในเรื่องเนื้อหาและรูปแบบ ทำให้ท้ายที่สุดการสื่อสารอาจจะเข้าไปไม่ถึงกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการอย่างแท้จริง

2) วางภาษาตามกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสื่อสารและแหล่งทุน

เป็นที่น่าสังเกตว่า สื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนใต้มีการเลือกใช้ภาษาสำหรับการสื่อสารอยู่หลากหลายนอกจากภาษาไทย คือภาษาอังกฤษ ภาษามลายูหรือบาฮาซา รวมถึงภาษาพูดยาวีที่เป็นภาษาถิ่นซึ่งจากการศึกษาพบว่า การเลือกใช้ภาษามีทั้งที่เป็นไปตามเป้าหมายของกลุ่มบุคคลที่ต้องการสื่อสารและไม่ได้เป็นไปตามเป้าหมายการสื่อสาร โดยการเริ่มต้นนั้นส่วนใหญ่ถูกรอบงำด้วยความคิดว่า จำเป็นจะต้องมีหลากหลายภาษาเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้หลายกลุ่ม โดยสื่อที่พบการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษคือ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) ปาตานีฟอรัม (Patani forum) สำนักสื่อวารตานิ (Wartani) ขณะที่สื่อทางเลือกที่มีการใช้ภาษามลายูคือ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) สำนักสื่อวารตานิ (Wartani) และสำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ส่วนเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) มีการใช้ภาษายาวีในการสื่อสารทั้งสื่อวิทยุและในสารคดีโทรทัศน์ที่ผลิตขึ้น โดยองค์กรสื่อทางเลือกทุกกลุ่มยังคงมีการผลิตเนื้อหาเป็นภาษาไทยเป็นส่วนใหญ่ และมีเนื้อหาภาษาที่สองหรือสามเข้ามาเพียงบางชิ้นงาน ขณะที่อีกประเด็นที่ทำให้ต้องมีการสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษคือเรื่องของแหล่งทุน

“...เราคว่างานขึ้นไหนเราจะสื่อสารกับใคร กลุ่มเป้าหมาย ถ้าจะสื่อสารกับบุคคลภายนอกเราจะมีการใช้ภาษาอื่นเข้าร่วมด้วยเช่นภาษาอังกฤษหรือภาษามลายู แต่หลัก ๆ เราก็จะใช้ภาษาไทยในการสื่อสารเพราะเรายังเชื่อว่า กระบวนการแก้ไขปัญหาคือต้องดำเนินการโดยคนในเท่านั้น... แต่การนำเสนอให้คนต่างประเทศหรือเพื่อนบ้านได้เห็นก็เพราะมีส่วนหนึ่งที่เป็นกลไกกระบวนการเพื่อสันติภาพพูดคุยง่าย ๆ เช่น คณะเจรจาที่ดำเนินการอยู่ในขณะนี้ รวมถึงแหล่งทุนที่ให้ก็มีส่วนที่เป็นต่างประเทศที่ทำให้เราต้องสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษ..” (E1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 พฤศจิกายน 2561)

ภาพที่ 4.25 ตัวอย่างภาษามลายูที่สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ใช้ในการสื่อสาร

ที่มา: สำนักข่าวอามาน (<https://www.facebook.com/AMANNEWSAGENCY/>)

ผลิตหลายภาษากลายเป็นปัญหา

การผลิตหลายภาษาโดยไม่มี ความถนัดหรือบุคคลากรที่เขียนภาษาหรือสื่อสารภาษาดังกล่าวเป็นได้กลายเป็นปัญหาส่งผลให้ไม่เกิดความต่อเนื่องในการสื่อสารด้วยภาษาดังกล่าวในงานที่ผลิตออกมา เช่น เมื่อบุคคลากรที่มีความสามารถออกไปหรือหมดงบประมาณในการจ้าง แม้หลายกลุ่มองค์กรสื่อทางเลือกระบุว่า มีความต้องการสื่อสารให้ถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มคนต่างประเทศหรือประเทศเพื่อนบ้านก็ตาม เมื่อขาดความต่อเนื่องทำให้ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร

“...ช่วงแรกเราใช้จ้างบุคคลากร แต่ช่วงที่เราไม่มีงบประมาณ การดำเนินการก็ต้องหยุดอย่างภาษามลายู เขาเข้าใจจริงๆคนที่เขียนได้ก็ต้องเรียนมาไม่ใช่ภาษายาวีที่เป็นภาษาพูดอย่างที่คนข้างนอกเข้าใจ... เราตั้งใจสื่อสารให้ครอบคลุมกับคนทุกกลุ่มที่มีส่วนได้เสียนะ แน่นนอนอย่างภาษามลายูก็มีคนมาเด หรือภาษาอังกฤษก็สื่อสารออกไปโลกภายนอกแต่ถามว่าเราหวังผลหรือเปล่าคงไม่ใช่ มันเป็นการสื่อสารสาธารณะในวงกว้างมากกว่า ก็แค่นั้น... ไม่ได้หมายถึงต้องการให้คนที่รับรู้ข่าวสารเข้ามามีส่วนร่วม

ในการเปลี่ยนแปลงหรือแยกชั้นอะไร มันเป็นไปได้หรือไม่ได้อยู่แล้ว เราสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นว่าประเด็นความรุนแรงอยู่ตรงไหน เป็นสิบปีแล้วที่สถานการณ์ยังคงอยู่ สาเหตุจริง ๆ คืออะไร ทำไมการขับเคลื่อนการเจรจาสันติภาพไม่ไปไหน ...มันส่งผลกระทบต่อคนในพื้นที่ที่เราเลยต้องการให้คนนอกได้รับรู้ทั้งคนไทยและคนต่างชาติ...” (A2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2561)

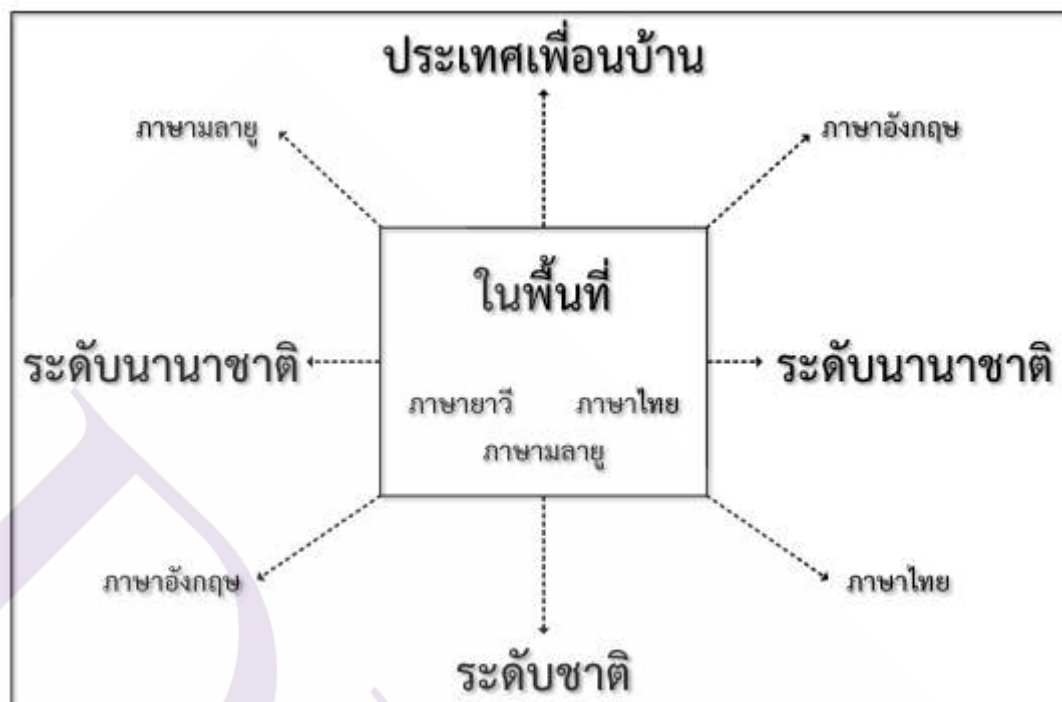
ขณะที่องค์กรสื่อทางเลือกอีกแห่งบอกว่า หลายภาษาก็จริงแต่ก็ขึ้นกับว่าเรามีเวลาทำและมีคนทำหรือเปล่าด้วยหรือมีบางครั้งที่ให้คนนอกที่เป็นอาสาสมัครมาช่วยด้วยเช่นกัน

“..องค์กรสื่อทางเลือกอีกแห่งบอกว่า แม้จะมีการกำหนดเป้าหมายในการทำภาษามลายูด้วยเป็นหลักแต่ก็ต้องขึ้นกับความสะดวกของทีมงานว่า มีเวลาเพียงพอหรือเปล่า พวกเราต้องทำงานอย่างอื่นด้วย ช่วงแรกๆที่งานเยอะช่วยกันแต่พอมารุ่นถัดมาที่งานเหลือน้อยลง สังเกตดี ๆ เว็บเราเคลื่อนไหวน้อยลงเรามาทำเฟซบุ๊กเป็นหลัก แต่เราก็ยังแปลเป็นภาษามลายูอยู่ถ้าเรื่องไหนเราจะทำ...บางทีเราก็ให้คนนอกช่วยด้วยเหมือนกัน...” (C2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 ธันวาคม 2561)

ไม่ทำหลายภาษาเพราะเราชัดเจนสื่อสารกับคนสองกลุ่ม “รัฐ-ประชาชน”

อย่างไรก็ดียังคงมีองค์กรสื่อทางเลือกที่กำหนดวาระการสื่อสารในภาษาไทยไว้เพียงแค่สองภาษาคือ ภาษาไทยและภาษายาวีที่เป็นภาษาพูดเนื่องจากมีความชัดเจนในการสื่อสารไปถึงกลุ่มเป้าหมายเพียงสองกลุ่มคือกลุ่มประชาชนและภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ความชัดเจนของเป้าหมายของกลุ่มคนที่สื่อสารด้วยทำให้ องค์กรสามารถกำหนด ภาษาที่จะใช้ในการสื่อสารได้อย่างชัดเจน ผู้บริหารองค์กรสื่อระบุว่า การนำปัญหาของกลุ่มที่เราตั้งเป้าหมายไว้มาเป็นที่ตั้ง เราจึงบอกได้ว่าภาษาที่เราใช้จะสื่อสารกับใคร

“...ภาษายาวีเราใช้ตอนจัดรายการวิทยุ ใช้ทั้งภาษาไทยภาษายาวี สารคดีเสียงด้วย เพราะเราจะสื่อสารกับชาวบ้านว่าเกิดอะไรขึ้นแล้วเครือข่ายไปทำอะไรมาให้ยังไง ส่วนภาษาไทยเราก็ใช้ในงาน โทรทัศน์งานวิดีโอ สื่อสารกับคนภายนอกให้ได้รับรู้ปัญหาของผู้หญิงที่เกิดขึ้นว่ามีอะไรบ้าง เพื่อสะท้อนไปยังภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาแก้ไขปัญหา รวมถึงประเด็นเรื่องทุนและเรื่องบุคคลากร .... ปัญหายังมีอีกมากเราสื่อสารออกไปเพื่อหวังให้ภาครัฐเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหา...” (D2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 11 สิงหาคม 2561)

ภาพที่ 4.26 แสดงการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่และนอกพื้นที่

หากจะมองในประเด็นการใช้ภาษาในการสื่อสาร จะพบข้อมูลที่น่าสนใจคือ ความต้องการในการสื่อสารด้วยภาษาที่หลากหลาย แต่ละองค์กรสื่อจะระบุถึงเหตุผลเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสื่อสารทั้งภายในพื้นที่ เช่น การใช้ภาษายาวี ซึ่งเป็นภาษาพูด ภาษาไทย ภาษามลายู และการสื่อสารไปยังภายนอกพื้นที่ คือการสื่อสารไปยังภายในประเทศ เช่น หน่วยงานต่าง ๆ สื่อสารไปยังต่างประเทศทั้งในระดับประเทศเพื่อนบ้านเช่นมาเลเซีย อินโดนีเซีย คือการใช้ภาษามลายูและระดับนานาชาติคือการใช้ภาษาอังกฤษ แม้ว่าแต่ละองค์กรจะประสบปัญหาในการใช้ภาษาที่หลากหลายแต่ก็มีความพยายามในการสื่อสารให้ถึงกลุ่มเป้าหมาย

3) ช่องทางสื่อดิจิทัลตามกระแส -ช่องทางสื่อดั้งเดิมถูกละทิ้ง

ปัญหาความไม่เข้าใจเรื่องสื่อดิจิทัลและความไม่พร้อมของบุคลากรที่ขาดทักษะในด้านสื่อดิจิทัลทำให้กลายเป็นปัญหาสำหรับองค์กรสื่อทางเลือกที่ตั้งขึ้นและวิ่งไปตามกระแสด้วยการรับข้อมูลที่ไม่ครบถ้วนและลืมนำถึงเป้าหมายหลักของตนเองในการสื่อสารกับใครอย่างไร และขาดความเข้าใจในช่องทาง (Platform) ว่ามีอิทธิพลกับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างไร ส่งผลให้ช่องทางการเผยแพร่หลายช่องทางต้องถูกทิ้งและปิดตัวลง น่าเสียดายข้อมูลที่มีมูลค่ามหาศาลที่ต้องเสียไปด้วย ในทางกลับกันช่องทางการสื่อสารดิจิทัล ได้ส่งผลบางส่วนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ เช่น การแสดงความคิดเห็น การแจ้งข้อมูลข่าวสาร

เริ่มต้นใช้ทุกช่องทางดิจิทัล แต่ขาดทักษะองค์ความรู้

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มองค์กรสื่อทางเลือกมีการเปิดช่องทางการสื่อสารในสื่อดิจิทัล 4 ช่องทาง ได้แก่ เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) และยูทูป (Youtube) โดยในระยะแรกส่วนใหญ่เป็นการเปิดช่องทางทางเว็บไซต์เป็นหลัก เนื่องจากในช่วงระยะปี 2549-2554 ในขณะนั้นกระแสการใช้สื่อโซเชียลมีเดียอื่น ๆ ยังไม่เป็นที่นิยมทั้งเฟสบุ๊ก ทวิตเตอร์ ยูทูป ทำให้องค์กรสื่อทางเลือกส่วนใหญ่ที่เปิดขึ้นมาใช้เว็บไซต์เป็นหลักต่อมาภายหลังจึงขยับขยายใช้ช่องทางสื่ออื่น ๆ เพิ่มเติม องค์กรสื่อทางเลือกกลุ่มแรกที่ใช้เว็บไซต์และได้รับความสนใจจากคนในพื้นที่เครือข่ายต่าง ๆ รวมถึงสื่อกระแสหลัก คือ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch:DSW) เนื่องจากเป็นการตั้งองค์กรภายหลังการยุบโต๊ะข่าวภาคใต้ ศูนย์ข่าวอิศราไป และคนทำงานส่วนหนึ่งมาร่วมก่อตั้งองค์กรดังกล่าว ถือเป็น การเปิดหน้ามิติใหม่ขององค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่ที่ก่อตั้งโดยคนพื้นที่และใช้ช่องทางสื่อดิจิทัลเป็นองค์กรแรก

“...น่าจะเป็นที่แรกของสื่อทางเลือกที่ทำโดยคนพื้นที่ที่ใช้เว็บไซต์ในการนำเสนอข้อมูลเนื้อหา คนให้ความสนใจมากช่วงนั้นเพราะเป็นการนำเสนอเนื้อหาของอาจารย์ศรี (ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี) เรื่องสถิติการเกิดเหตุการณ์ในพื้นที่ที่ไม่เคยมีการรวบรวมและทำมาก่อน ...หลังจากนั้นเราค่อย ๆ นำเสนอเนื้อหาอย่างอื่นเพิ่มขึ้นมาทั้งข่าว บทความ ...ได้รับความสนใจอย่างมากเว็บไซต์เราเติบโตอย่างรวดเร็ว มีการหารือกันว่าทำอะไรยังไงต่อเนื้อหาจะวางอย่างไร แต่ละกลุ่มไปทำอะไรบ้าง...” (A2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2561)

อย่างไรก็ตามในเวลาต่อมาหลังองค์กรสื่อทางเลือกได้เริ่มขยายช่องทางการสื่อสารออกไปเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการใช้สื่อโซเชียลมีเดียตามกระแสที่เกิดขึ้น ทุกองค์กรเปิดช่องทางการสื่อสารทุกช่องทาง แต่มีการทิ้งช่องทางการสื่อสารในทุกกลุ่ม เนื่องจากปัญหาบุคคลากรและงบประมาณเป็นหลัก ในขณะที่เดียวกันองค์กรสื่อทางเลือกที่ตั้งขึ้นไม่มีความชำนาญขาดทักษะในการทำงานกับสื่อดิจิทัลทั้งเรื่องการเป็นแอดมินหรือผู้นำเนื้อหาใส่ (Upload) ในช่องทางการสื่อสารและความรู้ย่อเล็กซึ่ง ในระบบการติดตั้งเว็บไซต์ (Back-end) อาทิ การเก็บข้อมูลผู้เข้าชมชม (Google Analytics) หรือไม่มีการติดตั้งตัววัดสถิติจำนวนผู้เข้าชม ในขณะที่ช่องทางการสื่อสารประเภทเฟสบุ๊ก ส่วนใหญ่พบว่า มีการมีส่วนร่วม (Engagement) ค่อนข้างน้อยยกเว้นของสำนักสื่อวารัตานี (Wartani) รวมถึงยอดกดถูกใจ (Like) ยอดการแสดงความคิดเห็น (Comment) และยอดการส่งต่อ (Share) ขณะที่ช่องทางเช่นทวิตเตอร์ (Twitter) พบว่า ทุกกลุ่มมีช่องทางดังกล่าวแต่ได้ทิ้ง

ช่องทางการสื่อสารดังกล่าวไปแล้วทุกกลุ่ม โดยไม่มีความเคลื่อนไหวใด ๆ ระยะเวลาหนึ่ง โดยความเคลื่อนไหวในช่องทางทวิตเตอร์ (Twitter) ที่มีความเคลื่อนไหวหลังสุดพบเป็นของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ที่โพสต์ครั้งสุดท้าย ในปี 2562 ที่ผ่านมาแต่ก็หลังจากที่ระยะไปเป็นเวลาเกือบหนึ่งปี การขาดทักษะและความไม่เข้าใจในเรื่องช่องทางสื่อดิจิทัลแต่ละช่องทางว่าเป็นช่องทางการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายใดเป็นหลักส่งผลให้เป็นการทำงานโดยไม่เกิดประสิทธิภาพ

“...แรก ๆ เราก็เปิดทุกช่องทางเลยมีคนแนะนำให้เปิดช่องทางโซเชียลมีเดียทั้งหมด ...เราก็เปิดแต่ถึงเวลาไม่มีคนทำบางช่องทางก็ทิ้งช่วงหลังเราใช้แค่เฟสบุ๊กเป็นหลักเลยกับยูทูป ...มันผลัดกันรุ่นต่อรุ่นด้วยของเรา รุ่นแรกทำมาพอมมาถึงเราเราก็ไม่รู้ว่าจะทำต่อยังไงเห็นเงียบ ๆ กันไป ...คนไม่พอกำลังไม่มีก็ไม่ได้ทำ ช่องทางอื่น ๆ ก็ไม่ได้ค่อยขยับ ทวิตนี่เรียกว่าทิ้งไปเลยเราไม่มีเวลาเข้าไปทำ แล้วก็ไม่ได้ค่อยเห็นคนติดตามสักเท่าไรด้วยก็เลยทิ้งไปเลย...” (E1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 พฤศจิกายน 2561)

เมื่อมีการสอบถามถึงองค์ความรู้ในเรื่องช่องทางการสื่อสารต่างๆทั้งขั้นพื้นฐานรวมถึงความรู้ว่าช่องทางใดเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายใด กลุ่มองค์กรสื่อยอมรับว่าไม่มีความเข้าใจแก่สามารถนำเนื้อหาขึ้นบนช่องทางที่น่าเสนอเท่านั้น

“...ไม่รู้เลยยอมรับ เราทำแค่เรื่องผลิตเนื้อหา ไม่รู้ระบบหลังบ้านอะไรหรอก ทำมาสักพักเลยรู้ว่าเราจะทำแค่ช่องทางไหน อย่างเวบไซต์ของเราแรก ๆ ก็ทำกันเยอะแต่ตอนนี้เราจะลงเฉพาะข้อมูลบางเรื่องเท่านั้นหลัก ๆ จะไปทำในเฟสบุ๊กมากกว่า ...มีคนบนนะเวบไซต์เรามันอีก ๆ เข้าซำก็ไม่รู้เพราะอะไร เวบที่เป็นปัญหาต้องใช้เงินเราก็ไม่ค่อยมีเลยไม่ได้ทำ...” (C2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 ธันวาคม 2561)

สื่อดิจิทัลเพิ่มช่องทางการมีส่วนร่วมของผู้รับสาร

การเปิดพื้นที่สื่อดิจิทัลทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในทางอ้อมโดยเฉพาะในช่องทางที่ผู้รับสารจะเข้าถึงได้ง่ายอย่างเฟสบุ๊ก ผลการศึกษาพบว่าช่องทางสื่อดิจิทัลได้ส่งผลให้ผู้รับสารได้มีส่วนร่วมในสองลักษณะ คือ การแสดงความคิดเห็นในข้อมูลที่นำเสนอ ช่วยเผยแพร่ต่อและ

การส่งต่อข้อมูลอื่น ๆ เพื่อให้สื่อมีการไปทำข่าวต่อเห็นได้ชัดในกรณีขององค์กรสื่อทางเลือกที่แสดงบทบาทชัดเจนในการเป็นสำนักข่าวเช่นสำนักสื่อวารัตานี (Wartani)

“...มีแจ้งข้อมูลมาตลอด หลักๆก็อินบ็อกมาในเฟส ...พอ เราได้ข้อมูลที่จะลงพื้นที่ไปคุยสัมภาษณ์ประเด็นกับคนให้ข้อมูลก่อน เป็นการคุยเบื้องต้น เราจะรีบคุยแล้วเปลี่ยนใช้ช่องทางอื่นต่อเพราะเราไม่ไว้ใจที่อาจมีคนเข้ามาแฮกดูเราโดนประจำ เช่นขอเบอร์แล้วติดต่อกลับ ไลน์ ถ้านอกพื้นที่ของทีมข่าวเราก็จะให้สตรีตเจอร์เราประสานไปนัดคุยเพื่อเอาข้อมูลเชกแหล่งข่าวก่อน .....ส่วนใหญ่ก็มีมาประจำ...แต่ช่องทางนี้เป็นประโยชน์สำหรับเรา เป็นตัวเชื่อมต่อกับคนรับสาร บางเรื่องเราคนแชร์กันเยอะนะ เม้นท์ก็เยอะ เราได้รู้ทิศทางด้วยว่าทำข่าวแบบนี้คนตามเยอะส่วนใหญ่ก็ตรงกับที่เราทำนั่นละคือคนถูกที่ถูกกระทำจะมีการแชร์กันเยอะเป็นเรื่องที่คนไม่รู้....” (C2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 ธันวาคม 2561)

ปัญหาใหญ่ขาดบุคคลากร-ทุน ทำโดยไม่เข้าใจ ทิ้งเว็บไซต์เพราะไม่มีทุน

กลุ่มองค์กรสื่อสองกลุ่มคือ สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) และเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ได้ปิดตัวลงไปโดยเหตุผลเรื่องงบประมาณเป็นหลัก นำเสียดายในเรื่องคลังข้อมูลในเว็บไซต์โดยเฉพาะสำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ที่ต้องหายไปด้วย

“เราก็เสียดายข้อมูลส่วนหนึ่งที่ปริ้นเก็บไว้ด้วยยังมีแต่เราไม่มีเงินก็ต้องปล่อยให้ยุบไป ... ตอนนี้อยู่มองว่าช่องทางการสื่อสารเฟสบุ๊กอย่างเดียวก็เพียงพอ มันเข้าถึงคนได้เยอะกว่า ใคร ๆ ก็ใช้เฟสบุ๊กตอนนี้ ส่วนทวิตก็เลิกไปนานแล้วเราเปิดตอนแรก ๆ เพราะการให้คำแนะนำ แต่พอไม่มีคนทำก็เลิก .... ไซ้ ๆ การมีหลายช่องทางเป็นปัญหาค่ะ ผมว่าไม่ดีด้วยซ้ำ ยิ่งคนทำงานเราน้อยยังเป็นปัญหาช่วงที่เปิดเยอะ ๆ ก็เพราะเรามีทุนสนับสนุนก็ทำ พอทุนหมดมันก็ไม่เคลื่อนไหว....” (B1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 กันยายน 2561)

เห็นได้ชัดว่าผู้ทำงานองค์กรสื่อทางเลือกจะมองตามความเข้าใจของตนเองว่า สื่อเฟสบุ๊กเข้าถึงคนได้มากและเป็นที่ยอมรับแต่หากมองจากระบบและตรวจสอบทางเทคนิคกลับพบว่าเฟสบุ๊กของกลุ่มองค์กรสื่อทางเลือกมีการมีส่วนร่วม (Engagement) อยู่ไม่มากนัก สิ่งนี้ได้สะท้อนออกมาถึงความรู้ความเข้าใจในเรื่องช่องทางการสื่อสารในเชิงเทคนิคของผู้ทำงานว่ายังขาดองค์ความรู้ในด้านดังกล่าว

ข้อสังเกตหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ผู้ก่อตั้งหรือผู้บริหารสื่อทางเลือกจะมีองค์ความรู้เรื่องประเด็นเนื้อหาที่ต้องการทำตามนโยบายรวมถึงทักษะการนำเสนอว่า แต่สิ่งทีขาด คือ องค์ความรู้การใช้ช่องทางสื่อดิจิทัล ทั้ง ๆ ที่ได้ใช้ช่องทางสื่อดิจิทัลเป็นหลักในการนำเสนอเนื้อหาและสื่อดิจิทัลในแต่ละช่องทางที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มอย่างชัดเจน แม้แต่องค์กรสื่อทางเลือกที่มี “คนนอก” ที่มีประสบการณ์ในการทำข่าวแต่ประสบการณ์ที่มีก็เป็นประสบการณ์ในเรื่องการผลิตเนื้อหาการจับประเด็นไม่ใช่ประสบการณ์หรือมีความรู้ในการใช้สื่อดิจิทัลทั้งระบบหรือแม้แต่การอบรมเพื่อการสื่อสารที่เกิดขึ้นก็จะเน้นแต่เรื่องการเขียนข่าวถ่ายภาพแต่ไม่ได้ให้ความสำคัญเรื่องการใช้ช่องทางสื่อดิจิทัลและความรู้ในการพัฒนาช่องทางดังกล่าว แต่อย่างใด

“...เราลืมเรื่องนี้ไป ตอนอบรมก็จะมีเฉพาะเรื่อง การมองประเด็นการเขียนข่าวแต่เราไม่เคยให้ความสนใจกับเรื่องช่องทางการนำเสนอไม่ได้คิดว่ามีส่วนสำคัญ พอมาถึงจุดนี้เราเจอปัญหาโดยเฉพาะเวปไซต์ต้องมีคนเข้าใจไม่อย่างนั้นเราทำไรลำบากจะปรับหน้าเวปจะเปลี่ยนก็ต้องจ้างคนกลายเป็นปัญหาเหมือนกัน...” (E1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 พฤศจิกายน 2561)

ส่วนอีกกรณีที่เห็น ได้ชัดเจนในประเด็นของบุคลากรที่เป็นผู้ดูแลในส่วนของการทำหน้าที่เป็นผู้นำเนื้อหาขึ้นบนช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ ที่ได้ลาออกไปก็ส่งผลอย่างชัดเจนเช่นเดียวกันทำให้การเคลื่อนไหวบนช่องทางต่าง ๆ ที่ต้องการทักษะงานข่าวเช่นการย่อเนื้อหาเชิงวิชาการมานำเสนอบนพื้นที่ช่องทางการสื่อสารอย่างเวปไซต์หรือวิดีโอเทรอร์หยุดไป โดยสิ้นเชิงคือศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch:DSW)

“...มีปัญหาเรื่องสุขภาพก็เลยลาออกมา ช่วงแรกก็ยังไปช่วยอีกกลุ่มนึงทำอยู่แต่พอสุขภาพไม่ไหวก็ต้องหยุดจริง ๆ ตรงนั้น ทำหลายหน้าที่แอดมิน วิชาการ ทำโครงการทำหมดทุกอย่าง เราเป็นคนแอดเนื้อหาขึ้นไปตลอด พอออกมาก็เห็นว่าหยุดเคลื่อนไหวที่ผ่านมามัน ไม่มีคนทำก็ทำอยู่คนเดียวตั้งแต่ตั้งองค์กรมา...” (A3, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 กุมภาพันธ์ 2563)

การเข้ามาของสื่อดิจิทัลแม้จะมีส่วนช่วยหนุนเสริมให้สื่อทางเลือกในพื้นที่ช่องทางการนำเสนอที่ไม่ได้มีต้นทุนสูงมากนักแต่ก็มีอุปสรรคในเรื่องการฝึกทักษะของคนให้สามารถเรียนรู้ระบบขั้นพื้นฐานในการใช้เวปไซต์ตั้งแต่การเอาเนื้อหาลงจนกระทั่งถึงเรื่องการดูแลและ

ปรับเปลี่ยนดีไซน์หน้าเว็บไซต์ให้น่าสนใจ ซึ่งนอกจากประเด็นดังกล่าวแล้วอีกประเด็นที่สำคัญสำหรับการใช้ช่องทางการสื่อสารดิจิทัลคือ องค์ความรู้เรื่องช่องทางการสื่อสารทางดิจิทัลที่แต่ละช่องทางจะมีลักษณะของการสื่อสารถึงกลุ่มเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งกลุ่มสื่อทางเลือกในพื้นที่ชายแดนได้ส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาดังกล่าวอยู่

องค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่ชายแดนได้ขาดองค์ความรู้ที่จะเข้าใจถึงลักษณะหรือจุดเด่นของช่องทางการสื่อสารดิจิทัลในแต่ละประเภท เช่น ทวิตเตอร์ เฟสบุ๊ก หรือ ยูทูบ ทำให้การใช้ช่องทางต่าง ๆ ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริงและมีประสิทธิภาพ เพราะทุกข้อมูลหรือคอนเทนต์ไม่ได้เหมาะสมกับทุกช่องทาง เช่น เฟสบุ๊กจะเหมาะสมกับการสื่อสารกับข้อมูลหรือคอนเทนต์ที่เข้าใจง่าย รวดเร็วเหมาะกับการผลิตเนื้อหาออกมาในรูปแบบสั้น ๆ เช่น รูปกับแคปชั่น คลิปวิดีโอ การพาดหัวเพื่อเชิญชวนไปติดตามบทความ (Article) ต่อในเว็บไซต์หรือช่องทางอื่น ๆ ส่วนทวิตเตอร์เหมาะสำหรับการแจ้งข่าวสารหรือให้ข้อมูลใหม่ ๆ ในลักษณะสั้น ๆ ไม่ยาว จะเป็นในรูปแบบข้อความ (Text) รูปภาพ ขณะที่ในยูทูบจะเป็นเพียงวิดีโออย่างเดียว ซึ่งการใช้ช่องทางการสื่อสารเหล่านี้จะสัมพันธ์กับทักษะในการเขียน การถ่ายภาพและอื่น ๆ ในการผลิตเนื้อหา นอกจากนี้ยังรวมถึงประเด็นของช่วงอายุที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ช่องทางสื่อดิจิทัลด้วย ทั้งหมดคือส่วนที่องค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่ยังขาดองค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าว ที่ทุกองค์กรสื่อจากผลการศึกษายอมรับในประเด็นดังกล่าว

“...ไม่รู้เลยต้องยอมรับไม่มีความรู้ว่าจะช่องทางไหนเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายไหนหรือเหมาะกับเนื้อหาแบบไหนก็ทำไปเท่าที่กำลังมี และง่ายสะดวกไว้ก่อน จริง ๆ เรื่องผลิตคอนเทนต์เราก็คายแล้ว ไม่มีเวลามาเรียนรู้เรื่องแบบนี้และไม่เคยคิดว่ามันมีความสำคัญนะ ...ถามว่าเป้าหมายจริง ๆ เราอยู่ที่ใคร ก็น่าจะเป็นชนชั้นนำ ผู้มีอำนาจที่จะเข้าใจและเข้ามาช่วยแก้ปัญหามากกว่า...” (A2, สัมภาษณ์ 14 กันยายน 2561)

คำถามคือช่องทางที่ใช้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายจริงหรือ

ผลการศึกษาพบว่า การวางช่องทางการสื่อสารในช่วงเริ่มต้นขององค์กรสื่อทางเลือกไม่ได้มีการวางหรือคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการจะสื่อสารว่าเป็นกลุ่มประชาชนในพื้นที่ หรือหน่วยงานรัฐ องค์กรต่างประเทศแต่เห็นว่าเป็นช่องทางการสื่อสารที่สะดวก และได้รับข้อมูลว่าสื่อดิจิทัลทำได้ง่ายมีต้นทุนต่ำเช่นเว็บไซต์หรือไม่มีเลยเช่นเฟสบุ๊ก ทวิตเตอร์ จึงได้เปิดช่องทางการสื่อสารดังกล่าวขึ้น โดยลืมไปว่า กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการจะสื่อสารเป็นกลุ่มใด เช่นกลุ่มองค์กรสื่อทางเลือกที่เป็นกลุ่มนักวิชาการอย่างปาตานีฟอรัม (Patani forum) จะประสบปัญหาและยอมรับว่า

ปัจจุบันการขยับงานคงใช้เพียงหน้าเวปไซต์เป็นหลักกับเฟสบุ๊กเท่านั้นเนื่องจากที่ผ่านมาไม่เข้าใจว่าช่องทางนำเสนอในแต่ละช่องทางมีความจำเป็นมากน้อยเพียงใดจึงเปิดทุกช่องทางสื่อสารแต่ปัจจุบันได้ยุติในช่องทางหลายช่องทางไปแล้วเช่นทวิตเตอร์ ส่วนความต่อเนื่องในการเผยแพร่เนื่องจากเรายืนยันว่าเราไม่ใช่สื่อทางเลือกตั้งแต่ต้นเราจึงไม่ได้นำเสนอข่าวรายวันแต่นำเสนอเนื้อหาต่าง ๆ ที่ตรงกับกลุ่มนโยบายของเราเป็นระยะ

“...อย่างที่บอกหลัก ๆ เราทำกันแค่สองคนเลยจะไม่มีคนดูแลแพลตฟอร์มเท่าไร เติมเรามีช่างคนคนหนึ่งคอยดูแลให้ ปัจจุบันก็ยังทำอยู่แต่อันไหนที่เราคิดว่าไม่ได้ใช้แน่ ๆ เราก็เลิกเช่นทวิตเตอร์ ตอนแรกก็ต้องยอมรับว่าเราไม่เข้าใจเรื่องช่องทางสื่อสารว่าเพื่อกลุ่มเป้าหมายอะไร ซึ่งจริง ๆ งานเราก็ไม่เหมาะกับทวิตอยู่แล้วเพราะเรานั้นเนื้อหาที่ค่อนข้างเยอะและกลุ่มเป้าหมายน่าจะเป็นชนชั้นนำที่ต้องมีบทบาทในการแก้ไข ปัญหา หลัก ๆ เลยกลับมาที่เวปไซต์เป็นหลัก ...เฟสบุ๊กก็ลงบ้างแต่ก็น้อยลงยกเว้นงานของเครือข่ายที่เราไม่ได้เข้าไปทำด้วยและฝากมาลงก็แค่นั้น การใช้สื่อเป็นเรื่องที่เราต้องเรียนรู้เหมือนกัน...” (E1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 พฤศจิกายน 2561)

ในขณะที่บางกลุ่มยังเชื่อว่าช่องทางสื่อสารของตนเองสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายคือ “คนนอกพื้นที่” เป็นหลักทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และเน้นการสื่อสารผ่านเวปไซต์มาโดยตลอด

“...กลุ่มเป้าหมายเราไม่ได้สื่อสารกับชาวบ้านในพื้นที่หลัก ๆ คือ สื่อสารกับคนภายนอก ทุกกลุ่ม ซึ่งช่องทางเวปไซต์หรือเฟสบุ๊กน่าจะมาถูกทางแต่ในส่วนของช่องทางอื่น ๆ คงไม่ใช่เราก็หยุดไป...”(B1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 กันยายน 2561)

อย่างไรก็ตาม องค์กรสื่อทางเลือกที่มีผู้บริหารที่ไม่มีนักวิชาการเป็นหลัก ยอมรับว่าไม่ได้วางกลุ่มเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน

“..ไม่ได้วางไว้จริง ๆ เราวางไว้แค่เราจะทำอะไร นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับอะไรแต่ไม่ได้วางไว้ว่ากลุ่มที่เราต้องการสื่อสารถึงเป็นใคร แน่ ๆ ก็คงเป็นรัฐ ให้ได้รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ...จริงเราวางเป้าหมายแต่ไม่ได้วางกลุ่มเป้าหมายที่จะสื่อสาร ...อีกส่วน

ก็คงอยากให้ประชาชนภายนอกได้รับรู้ ....เราเลยไม่ได้ดูว่าช่องทางไหนจะสื่อสารถึงกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ถึงยังไง ....แต่กระแสตอบรับเราในพื้นที่ดีแค่นั้น ...

...ก็เป็นคำถามของเราเหมือนกันนะช่วงหลัง ๆ ว่า กลุ่มเป้าหมายที่เราอยากจะบอกไปถึง ไม้ ถ้าสมัยก่อนเราก็อ่านหนังสือประท้วงใช้ปะ แต่ตอนนี้เราเป็นสื่อก็ทำหน้าที่นี้ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียง ช่องทางที่มีอยู่ช่องไหนเราก็เลยใช้หมด คนเกี่ยวข้องก็น่าจะได้รับนะ เพราะมาหาเราบ่อย ๆ (หัวเราะ) แต่รับแล้วเอาไปแก้หรือคิดว่าเราเป็นสื่อมีปัญหา....” (C2, สัมภาษณ์ 17 ธันวาคม 2561)

กลยุทธ์การสื่อสาร ความรู้ด้านวารสารศาสตร์ส่งผลต่อการวางช่องทางถูกกลุ่มเป้าหมายน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ประกอบการสื่อสารทางด้านวารสารศาสตร์นิเทศศาสตร์มาโดยตรง องค์ความรู้ที่มีได้นำมาสู่การวางกลยุทธ์รูปแบบการสื่อสาร และถูกนำมาใช้เช่นเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) ที่แม้จะต้องตั้งช่องทางการสื่อสารทางเว็บไซต์ไปในช่วงหลัง แต่การมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการสื่อสารจึงเลือกใช้ การสื่อสารทั้งในรูปแบบสื่อดั้งเดิมหรือสื่อเก่าคือวิทยุชุมชน สื่อโทรทัศน์ท้องถิ่น สื่อโทรทัศน์ระดับประเทศ หนังสือไปด้วยพร้อม ๆ กัน เช่น การทำสารคดีผ่านช่วงนักข่าวพลเมือง (C_Reproters) ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส, รายการโทรทัศน์ “เสียงจากผู้หญิงชายแดนใต้” นำเสนอผ่านช่วงรวมถูนไนท์ เวลา 03.30-04.30 น. ทางโมเดิร์นไนน์ทีวี (ช่อง 9) การผลิตรายการวิทยุร่วมกับกลุ่มมีเดียสลัดตัน , หนังสือ “เสียงของความหวัง” เรื่องเล่าผู้หญิงเพื่อกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้ ขณะเดียวกันก็ยังมีช่องทางการสื่อสารในสื่อดิจิทัล คือ วิทยุออนไลน์ เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก ยูทูป เช่น สารคดีซีรีส์คลิปเสียงทางช่องยูทูป civicwomen wevoice รวมถึงการจัดเวทีสาธารณะ การอบรมให้ความรู้ในลักษณะของงาน On ground ไปพร้อม ๆ กัน

“...เครือข่ายเราทำรายการออนไลน์วิทยุ ทีวีท้องถิ่น แล้วก็จะไปออกในเพจเฟสบุ๊กของ Thai PBS ซึ่งมียอดคนดูเป็นแสน ...การสื่อสารส่วนใหญ่ที่เราทำ เนื่องจากเรามิغبในการทำโครงการมันทำให้สามารถเราทำโครงการได้เพราะมิغبในการสร้างงานตรงนี้ งานออนกราวด์ ออนไลน์ ออนแอร์เราทำหมด... เราวางกลยุทธ์การสื่อสารตามโครงการกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดอิมแพค ไม่ใช่ทุกโครงการจะลงทุกช่องทางไม่ใช่... ” (D1, การสื่อสารระหว่างบุคคล 7 สิงหาคม 2561)

ภาพที่ 4.27 ตัวอย่างซีรีส์สารคดีเสียง กลุ่มเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women)

ที่มา: ยูทูป civicwomen wevoice (<https://www.youtube.com/watch?v=yBjmiTIBwN8>)

แม้ช่องทางสื่อดิจิทัลจะถูกมองว่าเป็นช่องทางที่เป็นพื้นที่สำหรับองค์กรสื่อทางเลือก แต่ในขณะเดียวกันการขาดความรู้และทักษะได้กลายเป็นปัญหาสำหรับการสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจน เห็นได้ชัดแม้แต่องค์กรสื่อทางเลือกที่มี “คนนอก” ที่มีประสบการณ์ในการทำข่าวแต่ประสบการณ์ที่มีก็เป็นประสบการณ์ในเรื่องการผลิตเนื้อหาการจับประเด็นไม่ใช่ประสบการณ์หรือมีความรู้ในการใช้สื่อดิจิทัลทั้งระบบ หรือแม้แต่การอบรมก็จะเน้นแต่เรื่องการเขียนข่าวถ่ายภาพแต่ไม่ได้ให้ความสนใจเรื่องการใช้ช่องทางสื่อดิจิทัลและความรู้ในการพัฒนาช่องทางดังกล่าว แต่อย่างใด

“...เราลืมเรื่องนี้ไป ตอนอบรมก็จะมีเฉพาะเรื่องเทคนิคถ่ายภาพ ตัดต่อ การมองประเด็นการเขียนข่าวแต่เราไม่เคยให้ความสนใจกับเรื่องช่องทางนำเสนอไม่ได้คิดว่ามีส่วนสำคัญ พอมาถึงจุดนี้เราเจอปัญหาโดยเฉพาะเว็บไซต์ต้องมีคนเข้าใจไม่อย่างนั้นเราทำไรลำบากจะปรับหน้าเว็บจะเปลี่ยนก็ต้องจ้างคนกลายเป็นปัญหาเหมือนกัน...” (D2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 11 สิงหาคม 2561)

อย่างไรก็ดี การใช้ช่องทางสื่อดิจิทัลขององค์กรสื่อทางเลือกยังมีการแลกเปลี่ยนเนื้อหาซึ่งกันและกันมาเผยแพร่ในช่องทางขององค์กรสื่อทางเลือกเครือข่ายซึ่งถือเป็นความร่วมมือในแง่ของการใช้ช่องทางการสื่อสารร่วมกัน

ผสมผสานช่องทางสื่อดั้งเดิม-สื่อดิจิทัล

สำหรับสื่อทางเลือกชายแดนใต้แล้ว การใช้ช่องทางสื่อดั้งเดิม เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สามารถส่งข้อมูลไปได้ยังกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนในพื้นที่ชายแดนใต้ เนื่องจากบริบทของกลุ่มคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ยังรับข้อมูลข่าวสารในลักษณะดังกล่าวยกเว้นกลุ่มคนชั้นนำ เช่น นักวิชาการ ผู้นำองค์กร ภาครัฐหรือกลุ่มคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ที่สามารถเข้าถึงสื่อดิจิทัลได้ ส่วนการใช้สื่อดิจิทัลนั้นเป็นการส่งข้อมูลข่าวสารไปยังกลุ่มคนภายนอกเป็นส่วนใหญ่และคนภายในที่เป็นคนชั้นนำดังกล่าวไปข้างต้น การผสมผสานการใช้ระหว่างช่องทางการสื่อสารดั้งเดิมและสื่อดิจิทัลจึงมีความน่าสนใจ ที่อาจประสบความสำเร็จมากกว่าการใช้สื่อประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ โดยบางครั้งกลุ่มองค์กรสื่อทางเลือก มีการใช้สื่อดั้งเดิมโดยการช่วยเหลือของกลุ่มสื่อกระแสหลักโดยไม่ตั้งใจ เช่น การรวมกลุ่มกันจัดกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ วันสื่อทางเลือกชายแดนใต้หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นลักษณะการรวมกลุ่มกัน ทำให้สื่อดั้งเดิมลงมาเล่นด้วย เช่น สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส หรือสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ในรายการข่าว 3 มิติ ที่นักข่าวได้ให้ความสนใจและเกาะติดสถานการณ์ในพื้นที่มาเป็นเวลานานโดยอาศัยความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่ และนำเสนอผ่านช่องทางของตนเอง หรือการใช้ศักยภาพเฉพาะบุคคลเช่นนักวิชาการ นักข่าวที่มีประสบการณ์ก็สามารถนำเสนอข้อมูลข่าวสารของตนเองผ่านสื่อกระแสหลักเช่นการลงในหนังสือพิมพ์เช่นในกรณีของปาตานีฟอรัม

ใช้กิจกรรมเวทีสาธารณะ (ออนกราวนด์) เป็นช่องทางการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย

นอกจากช่องทางสื่อดิจิทัลและสื่อดั้งเดิมแล้ว ยังพบว่าองค์กรสื่อทางเลือกทุกองค์กรมีความพยายามในการใช้ช่องทางการสื่อสารด้วยรูปแบบการจัดเวทีสาธารณะหรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ (ออนกราวนด์) โดยการใช้ช่องทางการสื่อสารดังกล่าวส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การให้การสนับสนุนงบประมาณจากแหล่งทุนโดยลักษณะของการจัดกิจกรรมมีสองลักษณะคือ เพื่อหวังผลสัมฤทธิ์ในการฟังเสียงสะท้อนจากผู้รับสารเช่น การระดมความคิดเห็น การทำการสำรวจงานวิจัยและอีกลักษณะคือการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการสื่อสารหรือการฝึกอบรมด้านต่าง ๆ

“...ก็จัดเรื่อย ๆ ตามงบประมาณแหล่งทุนที่เข้ามา ส่วนใหญ่ก็เป็นการจัดกิจกรรม เช่นเสวนา หรือไม่ก็อบรม...เราเคยได้รับงบประมาณต่างๆหลายครั้ง เช่น โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้ที่อยู่ภายใต้ร่มของดีพีเชาว์นี่ก็เคยจัด โครงการพัฒนาศักยภาพนักข่าวเรื่องการเขียนข่าวให้กับนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาจนสุดท้ายผลิตเป็น

หนังสือพิมพ์สินารัน ที่เป็นภาษามลายูแล้วก็นวนเวปไซค์ของตีฟเซาวนด์ด้วย...” (A2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2561)

ผลการศึกษาในเรื่องการใช้ช่องทางการสื่อสารในท้ายที่สุดจึงพบว่า องค์กรสื่อทางเลือกที่จัดตั้งขึ้นได้ใช้ช่องทางสื่อดิจิทัลที่เป็นเพียงไปตามกระแสโดยไม่มีองค์ความรู้เรื่องช่องทางการสื่อสารดิจิทัลที่สัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน เช่น ทวิตเตอร์เหมาะสำหรับการใช้การสื่อสารนั้น ๆ ที่เป็นการเคลื่อนไหวอัพเดท ช่องทางเวปไซค์เน้นการสื่อสารด้านเนื้อหาที่ไม่ใช่เนื้อหาที่เป็นกระแสช่วงสั้น ๆ แต่สามารถทิ้งเนื้อหาเหล่านี้ไว้ได้ หรือช่องทางเฟสบุ๊กที่มีไว้สำหรับการสื่อสารแบบเน้นกระแสที่เกิดขึ้นและเน้นเรื่องคลิปวิดีโอสั้น ๆ ภาพอินโฟกราฟฟิคที่ต้องการสื่อหรือเนื้อหาที่ไม่มีความยาวมากและอยู่ในช่วงกระแส ส่วนการสื่อสารผ่านช่องทางการจัดกิจกรรม (ออนกราวนด์) องค์กรสื่อทางเลือกจะดำเนินการในลักษณะของการทำตามเงื่อนไขของแหล่งทุน โดยส่วนใหญ่ ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นคือ การพบว่าองค์กรสื่อทางเลือก ขาดงบประมาณและบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องช่องทางการสื่อสาร จนท้ายที่สุดต้องยุติช่องทางการสื่อสารไป แต่ก็ยังมีบางองค์กรที่ผู้นำองค์กรมีองค์ความรู้ด้านวารสารศาสตร์และรู้จักกลุ่มเป้าหมายของตนเองชัดเจน ได้ใช้ช่องทางการสื่อสารแบบผสมผสานระหว่างสื่อดิจิทัลกับสื่อดั้งเดิม และสุดท้ายคือ การจัดโครงการหรือกิจกรรมขนาดใหญ่ที่ส่งผลให้ผู้ที่สื่อกระแสหลักให้ความสนใจและลงมานำเสนอข่าวด้วยตนเอง โดยนำเสนอทั้งในสื่อดั้งเดิมและสื่อดิจิทัลและการจัดเวทีกิจกรรมในลักษณะในเวทีสาธารณะ (ออนกราวนด์)

ท้ายที่สุดการใช้รูปแบบการสื่อสารขององค์กรสื่อทางเลือกไม่ว่าจะเป็นเนื้อหา รูปแบบภาษาและช่องทาง ทำให้พบว่า มีการวางเนื้อหาและรูปแบบที่เป็นไปตามความถนัดของผู้บริหารและผู้ที่ทำงานในองค์กรสื่อ นั้น ๆ ในขณะที่ประเด็นเรื่องภาษานั้น เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการจะสื่อสารกับบุคคลภายในและภายนอก แต่ประเด็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งคือ การใช้ช่องทางในการสื่อสารที่สื่อทางเลือกใช้ช่องทางสื่อดิจิทัลเป็นช่องทางหลักในการนำเสนอแต่กลับกลายเป็นปัญหา ตั้งแต่การขาดงบประมาณ บุคลากรที่จะดูแลและมีความเชี่ยวชาญด้านสื่อดิจิทัล ตลอดจนองค์ความรู้ว่าช่องทางสื่อดิจิทัลแบบใดควรสื่อสารด้วยเนื้อหาแบบใดและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายใด ส่งผลให้ท้ายที่สุดการสื่อสารด้วยสื่อดิจิทัลไม่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ในภาพรวมการเลือกใช้รูปแบบการสื่อสารขององค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่จึงยังขาดการคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายและทักษะกระบวนการสื่อสารอย่างแท้จริง

จะเห็นได้ว่า พลวัตขององค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่ชายแดนใต้มีความเกี่ยวเนื่องและเชื่อมโยงกับบริบทความเป็นคนในและพื้นที่เป็นอย่างมาก และยังมีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัย

สำคัญที่จะทำให้องค์กรสื่อสารทางเลือกเหล่านี้สามารถดำรงอยู่หรือพัฒนาต่อไปได้ในอนาคตตั้งแต่บุคคลากร เครื่องมือ ทุนทั้งในแง่ต้นทุนตัวบุคคลและแหล่งทุน กระบวนการทำงาน รูปแบบการสื่อสาร ทักษะการบริหารจัดการ ทักษะองค์ความรู้ด้านวิชาชีพสื่อและกระบวนการสันติภาพ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวได้ส่งผลและนำไปสู่การผลิตเนื้อหาเพื่อเผยแพร่ขององค์กรนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตั้งเป้าหมายที่จะทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลาง พื้นที่สาธารณะในการสื่อสารสันติภาพว่าจะสามารถ แสดงบทบาทในการทำหน้าที่เป็นสื่อสันติภาพหรือไม่ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องทำการวิเคราะห์ลงในเนื้อหาที่มีการนำเสนอ ดังที่จะได้เห็นภาพในบทต่อไป

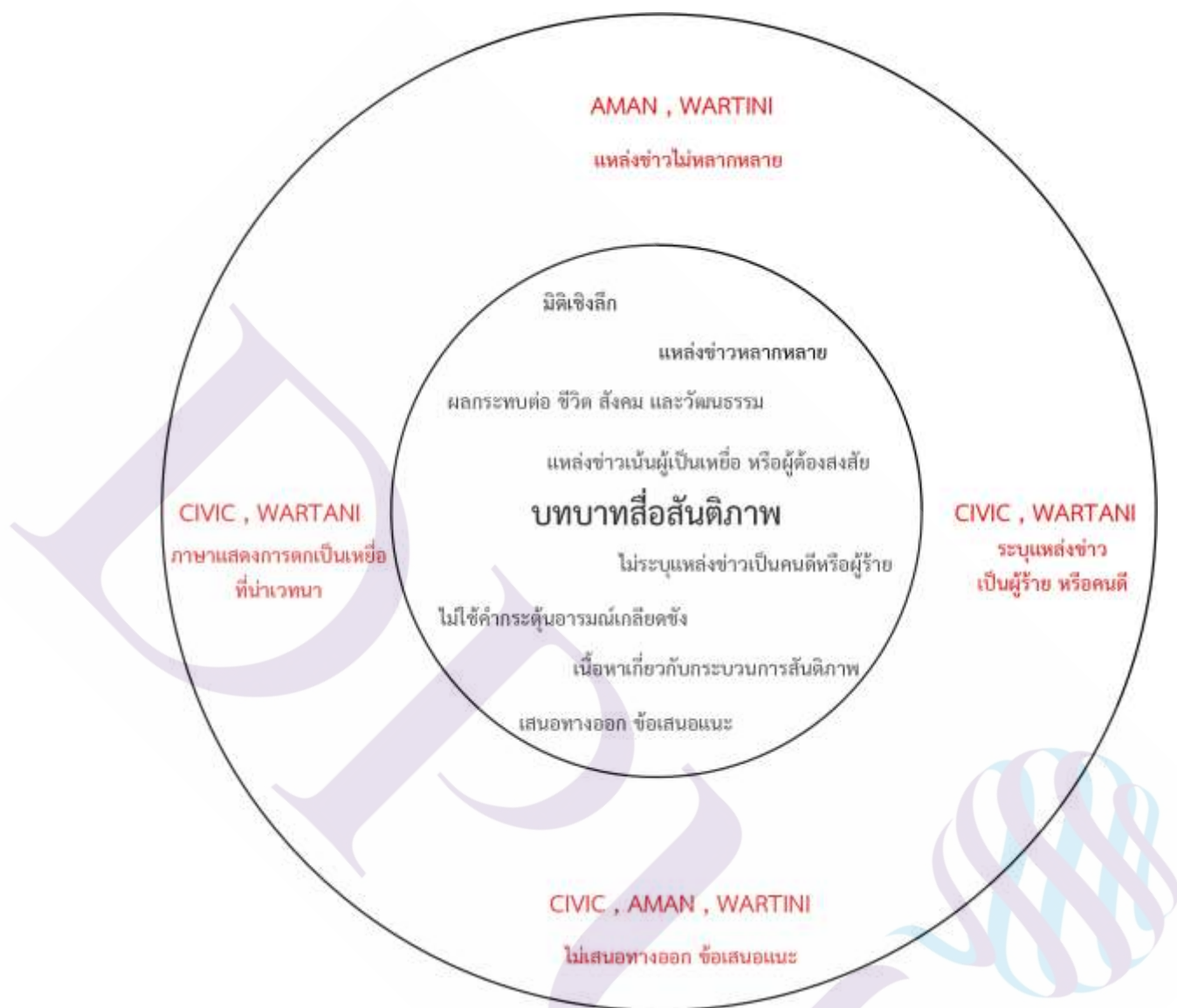

บทที่ 5

สื่อทางเลือกกับการทำหน้าที่สื่อสันติภาพที่

เพื่อให้ทราบถึงบทบาทของสื่อทางเลือกในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ในปัจจุบันว่า บทบาทที่ได้ดำเนินการเข้าคุณลักษณะของสื่อสันติภาพที่ หรือไม่ ผู้วิจัยจึงได้สร้างเกณฑ์ในการ วิเคราะห์ความเป็นสื่อสันติภาพที่ โดยการประยุกต์จากกรอบแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของสื่อ สันติภาพที่ (Peace journalism) ของ Johan Galtung ได้แก่ เกณฑ์การวิเคราะห์ในประเด็น การ นำเสนอเนื้อหา การพูดถึงแหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูลและการใช้ภาษาในเนื้อหา เพื่อเป็น องค์กรประกอบในการวิเคราะห์เนื้อหาข่าวเชิงคุณภาพที่ โดยมีการคัดเลือกหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ที่เป็นทั้งการนำเสนอที่เป็นข่าว (News) และที่เป็นบทความ บทวิเคราะห์ (Non News) ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ 2554-2563 เป็นเนื้อหาเหตุการณ์สำคัญและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของ องค์กร เนื้อข่าวครอบคลุมเพียงพอต่อการพิจารณาคุณลักษณะของสื่อสันติภาพที่ โดยเป้าหมาย ของการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพที่ จะเป็นส่วนหนึ่งเพื่อนำมาประกอบกับผลการศึกษาในการ สัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่างในบทที่ 4 เพื่อนำมาอธิบายถึงการทำหน้าที่สื่อสันติภาพที่ ตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 หรือไม่อย่างไร ผลการวิจัย พบว่า สื่อทางเลือกได้ทำบทบาทหน้าที่สื่อ สันติภาพที่ ในหลายประการโดยได้ทำการสรุปออกเป็นสองหัวข้อ ได้แก่ ภาพที่ รวมของการทำ หน้าที่สื่อสันติภาพที่ ในคุณลักษณะต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่างและการทำหน้าที่ของสื่อสันติภาพที่ ใน แต่ละกลุ่มตัวอย่าง

- 5.1 สื่อทางเลือกทำบทบาทหน้าที่สื่อสันติภาพที่ ทั้งในประเด็นเนื้อหา แหล่งข่าวและ ภาษา
- 5.2 สื่อทางเลือกมีจุดเด่นในการทำบทบาทหน้าที่สื่อสันติภาพที่

ภาพที่ 5.1 แสดงการทำหน้าที่ตามคุณลักษณะสื่อสันติภาพที่ ของสื่อทางเลือกที่พบจากผลการศึกษา

5.1 สื่อทางเลือกทำบทบาทหน้าที่สื่อสันติภาพที่ ทั้งในประเด็นเนื้อหา แหล่งข่าวและภาษา

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาขององค์กรสื่อทางเลือกพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีการทำหน้าที่สื่อสันติภาพที่ อยู่ในหลายประเด็นและขัดแย้งต่อหน้าที่สื่อสันติภาพที่ ในเวลาเดียวกัน เช่น ประเด็นบุคคลากรที่เป็นนักวิชาการจะมีความรู้ความเข้าใจ เรื่องการสื่อสารสันติภาพที่ และ กระบวนการสันติภาพที่ ที่ส่งผลให้มีการเน้นเนื้อหาเสนอส่วนใหญ่ ในเรื่องกระบวนการ

สันติภาพที่ หรือการแสวงหาข้อเสนอนะหรือทางออก โดยกลุ่มผู้ที่เป็นกลาง เช่น ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) ปาตานีฟอรัม (Patani forum) ขณะที่องค์กรสื่อที่เน้นการทำบทบาทหน้าที่เพื่อผู้ได้รับผลกระทบหรือเหยื่อคือ สำนักสื่อวารตานิ (Wartani) และเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) จะเน้นนำเสนอเนื้อหาในมิติเชิงลึกได้ดีและเน้นเนื้อหาที่เป็นผลกระทบกับชีวิต สังคม วัฒนธรรม สอดคล้องกับแหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูลที่เป็นที่มาของเนื้อหาที่นำไปที่เหยื่อหรือผู้ต้องสงสัย อย่างไรก็ตามกลับพบว่า ทั้งสององค์กรประสบปัญหาเรื่องการใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นความรู้สึกถึงความน่าเวทนา กระตุ้นอารมณ์ให้เกิดความเกลียดชัง ซึ่งขัดต่อคุณลักษณะที่ดีของการเป็นสื่อสันติภาพที่ และการระบุว่าแหล่งข่าวเป็นคนดีหรือผู้ร้ายซึ่งเป็นการตัดสินโดยผู้นำเสนอข่าวเอง รวมถึงการไม่ผลิตเนื้อหาที่มีข้อเสนอแนะหรือทางออก ขณะที่สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) พบว่าไม่มีการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นข้อเสนอแนะหรือทางออกและไม่มีการใช้แหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย

นักวิชาการ-ประสบการณ์ ควบคุมเนื้อหาสื่อสันติภาพที่

จากผลการวิเคราะห์เนื้อหาทำให้พบว่า องค์กรสื่อที่วางนโยบาย และบทบาทหน้าที่เป็นพื้นที่กลาง ได้แก่ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) และปาตานี ฟอรัม (Patani forum) มีการควบคุมเนื้อหาให้เป็นไปในทิศทางของของการบทบาทหน้าที่สื่อสันติภาพที่ได้อย่างดีทั้งในประเด็น เนื้อหาที่มีมิติเชิงลึกสืบค้นข้อเท็จจริงมากกว่าเหตุการณ์ และนำไปสู่การแสวงหาทางออก กระบวนการสันติภาพที่ และข้อเสนอสันติวิธี หรือเนื้อหาที่สะท้อนผลกระทบที่มีต่อชีวิต สังคมและวัฒนธรรม ขณะที่แหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูลมีการหลีกเลี่ยงการระบุหรือตราหน้าว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นฝ่ายดีหรือฝ่ายร้าย และเน้นแหล่งข้อมูลที่หลากหลายรวมถึงประเด็นผู้ตกเป็นเหยื่อ ส่วนการใช้ภาษา ก็มีความระมัดระวังที่จะไม่ใช้ภาษาที่กระตุ้นอารมณ์ให้เกิดความเกลียดชัง ไม่ใช้ภาษาแสดงถึงความเป็นผู้ร้ายหรือเน้นผู้ที่เป็นเหยื่อให้รู้สึกน่าเวทนาแต่อย่างใด ผลการวิเคราะห์เนื้อหามีความสอดคล้องกับการสัมภาษณ์เชิงลึกที่พบว่า กลุ่มองค์กรทั้งสองมีนโยบายและวัตถุประสงค์ที่ต้องการแสวงหากระบวนการสันติภาพที่ ให้เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยมีนักวิชาการเป็นหลักในการทำงานและเป็นเสมือนผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gate keeper) ก่อนที่จะนำเสนอ ทำให้เนื้อหาที่นำเสนอสามารถควบคุมให้ออกมาสะท้อนบทบาทหน้าที่การเป็นสื่อสันติภาพที่ ได้ตามนโยบายและวัตถุประสงค์ ด้วยความเข้าใจและมีองค์ความรู้เรื่องกระบวนการสันติภาพที่ และการสื่อสารสันติภาพที่ (บทที่ 4 สื่อทางเลือกทำบทบาทหน้าที่สื่อ พื้นที่สาธารณะ และการต่อสู้ต่อรอง)

“...พื้นที่ซานซาลาของเราคือพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนนำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ที่จะนำไปสู่กระบวนการสันติภาพที่ แสวงหาทางออกหรือต้นเหตุของสถานการณ์ความรุนแรง เช่นที่เราทำการสรุปวิเคราะห์ข้อมูลเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นทุก ๆ เดือน ก็คือการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาและหาทางยุติความรุนแรง” (A2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2561)

“...ที่บอกไปตั้งแต่ต้น เราไม่ได้คิดว่าเราเป็นสื่อ กระบวนการทำงานของเราเลยเป็นในลักษณะการผลักดันให้เป้าหมายที่เราวางไว้บรรลุผล คือ กระบวนการแสวงหาสันติภาพที่ ไม่ว่าเราเองที่เขียนงานหรือนำเสนองานอะไรหรือกลุ่มเครือข่ายกลุ่มไหนจะจัดกิจกรรมหรือทำอะไรที่นำไปสู่เป้าหมายเดียวกับเราจะชวนเราไปร่วมหรือใช้พื้นที่ของเราในการช่วยนำเสนอเราไม่ปฏิเสธ ... เราจะไม่นำเสนอเนื้อหาที่มีความรุนแรงหรือก่อให้เกิดความขัดแย้งเพิ่มขึ้น...” (E2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 8 สิงหาคม 2561)

เน้นผู้ได้รับผลกระทบ-ตกเป็นเหยื่อ จุดแข็งสื่อสันติภาพที่ ที่วางบทบาทต่อผู้ต่อรอง

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาที่เห็นได้ชัดเจนอีกประเด็นคือองค์กรสื่อที่เลือกที่จะทำบทบาทหน้าที่ในการต่อผู้ต่อรองให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบและทำหน้าที่สื่อที่เน้นสะท้อนเรื่องราวของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ จากเหตุการณ์ความรุนแรง ได้แก่ เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) และสำนักสื่อวาร์ตานิ (Wartani) แหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูลจะถูกสะท้อนออกมาในประเด็นผู้ที่เป็นเหยื่อหรือผู้ต้องสงสัยจำนวนมากที่สุด ส่งผลให้เนื้อหาจะถูกสะท้อนออกมาอย่างชัดเจนคือ มีมิติเชิงลึกไม่ใช่แค่การรายงานข้อเท็จจริงทั้งนี้เนื่องจากเนื้อหาที่เน้นนำเสนอ คือ ประเด็นผู้ได้รับผลกระทบและผู้ตกเป็นเหยื่อจะต้องใช้การเสาะแสวงหาและไม่เคยถูกเปิดเผยกับสื่อโดยทั่วไป สอดคล้องกับการสัมภาษณ์เชิงลึกที่พบว่า แหล่งข่าวขององค์กรทั้งสองแห่งเป็นแหล่งข่าวที่หลากหลายอันเนื่องมาจากกระบวนการทำงานที่สัมพันธ์กับเครือข่ายเป็นจำนวนมาก และหนึ่งในสององค์กรมีแหล่งข่าวที่ยกฐานะขึ้นมาเป็นผู้สื่อข่าวพิเศษ (สตริงเกอร์) อีกด้วย (บทที่ 4 สื่อทางเลือกทำบทบาทหน้าที่สื่อ พื้นที่สาธารณะและการต่อผู้ต่อรอง)

“...คนที่ถูกกระทำจะเข้าใจบริบทการทำงานของเราที่มีเป้าหมายชัดเจนในการสะท้อนเสียงที่ไม่ได้ยิน เสียงที่ถูกกระทำแบ (หมายถึง ผู้ใหญ่บ้าน) เจอมาก่อนเข้าใจว่าใครเป็นใคร ... แหล่งข้อมูลสำคัญมาก บางครั้งชาวบ้านก็ไม่กล้าบอกเราทำให้กระบวนการทำงานเรายากอยู่เหมือนกันชาวบ้านกลัวแต่ถ้ามีคนที่มีตำแหน่งปกครอง

มาช่วยชาวบ้านก็มั่นใจขึ้นแม้จะไม่ใช่ตำแหน่งใหญ่โต ไม่ใช่ทหาร (หัวเราะ) แต่ช่วยในการทำงานเราได้เยอะ ติดขัดไปประสานได้ง่ายกว่า...” (C1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 9 ธันวาคม 2561)

“...เราผลิตเนื้อหาที่เน้นเรื่องผู้ได้รับผลกระทบผู้หญิงอยู่แล้ว กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการเยียวยาการดูแล ต้องสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้กับพวกเขา ข้อมูลพวกนี้เราได้จากเครือข่าย หาเคสแล้วลงไปทำ เขาไว้ใจเราราก็สัมภาษณ์ได้ถ่ายได้ มันก็ไม่ง่าย ความหวาดกลัวมีทุกคน โดยเฉพาะคนที่สามีถูกกล่าวหา ถูกทำร้ายโดยคดียังไม่สิ้นสุด ถ้าไม่ใช่เราเขาก็ไม่ยอมให้สัมภาษณ์” (D1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 สิงหาคม 2561)

การเน้นแหล่งข่าวที่เป็นเหยื่อ-ผู้ได้รับผลกระทบส่งผลให้หลุดจากการเป็นสื่อสันติภาพที่ เพราะการใช้ภาษา -แหล่งข่าว

แม้องค์กรสื่อที่เน้นแหล่งข่าวที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบหรือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ ได้แก่ เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) และสำนักสื่อวาร์ตานิ (Wartani) จะมีความโดดเด่นในการทำหน้าที่สื่อสันติภาพที่ ในประเด็นเนื้อหาผู้ที่ตกเป็นเหยื่อหรือผู้ได้รับผลกระทบและการนำเสนอในมิติเนื้อหาเชิงลึก ตามข้อสรุปก่อนหน้าแต่ผลการวิเคราะห์กลับพบว่า มีหลายประเด็นที่สวนทางกับการทำหน้าที่สื่อสันติภาพที่ เช่น การเน้นแหล่งข่าวในลักษณะดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดการใช้ภาษาที่เป็นไปในลักษณะของการทำให้เกิดความรู้สึกเวทนาต่อผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ เช่น เดียวกับการกล่าวถึงแหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูลที่ตัดสินว่าเป็นคนดีหรือคนร้ายเช่น เป็นผู้กระทำกับเหยื่อ หัวรุนแรง ผู้ก่อการร้าย หรือแม้แต่การนำเสนอข้อมูลจากแหล่งข่าวเพียงด้านเดียวที่ไม่หลากหลาย

การมีจุดเน้นเนื้อหาเรื่องผู้ได้รับผลกระทบหรือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อยังส่งผลให้แหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูลกระจุกตัวอยู่เพียงด้านเดียวเห็นได้ชัดเจน จากกรณีสำนักสื่อวาร์ตานิ (Wartani) ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์เชิงลึกที่พบว่าองค์กรดังกล่าวปฏิเสธเปิดรับการนำเสนอข้อมูลจากฝ่ายคู่ขัดแย้ง

“...คือจะให้เราเขียนว่าอะไร บางครั้งก็รู้ๆกันถ้าไม่เขียนให้เกิดความรู้สึกว่าเขาเจ็บปวดอย่างไร ถูกทรมานอย่างไร ถูกจับไปอย่างไรแล้วจะให้เขียนอะไร .... ภาพที่ มันมีนะครับพวกเขาคือผู้ถูกกระทำ ถ้าให้เราไปสัมภาษณ์ฝั่งนั้นจะยอมรับหรือ ..ถ้ามาถามผม

ว่าทำไมคุยกับฝั่งเดียวก็ต้องถามเหมือนกันว่า ฝั่งนี้ยอมพูดความจริงหรือเปล่า...” (E1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 พฤศจิกายน 2561)

สำหรับสำนักข่าวอามาเน (Aman News Agency) ผลการวิเคราะห์เนื้อหาในลักษณะของการแสวงหาทางออก ข้อเสนอแนะ และมติเชิงลึกจำนวนน้อย ในขณะที่แหล่งข่าวขาดความหลากหลาย ซึ่งสาเหตุหลักน่าจะมาจากการที่องค์กรดังกล่าวไม่มีทุนและบุคลากรในการดำเนินการในช่วงระยะหลัง สอดรับกับการให้สัมภาษณ์เชิงลึกที่ผู้ทำงานยอมรับเรื่องทุนที่ส่งผลต่อการดำเนินการ(บทที่ 4 ทุนกับการขับเคลื่อนการทำงาน)

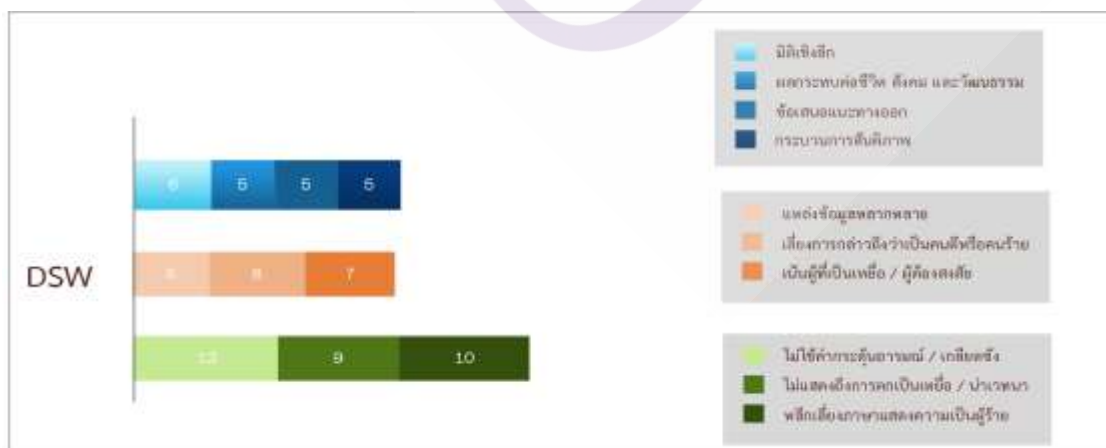
“...การให้ทุนของหน่วยงานองค์กรต่างๆส่วนใหญ่ก็จะเป็นลักษณะของโครงการให้ทุนปีหนึ่งหรือครึ่งปีจบ....โครงการแล้วก็จบกัน ...เราจะไปต่อได้ก็ต้องมีงบประมาณมีเงินมาขับเคลื่อนเมื่อไม่มีก็ทำอะไรไม่ได้ ก็ต้องหยุด...การปิดเวปไซต์ก็เพราะเราไม่มีงบไปเช่าโดเมนต่อ ต้องเลิกจ้างคนด้วยตอนนั้น...” (B1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 กันยายน 2561)

5.2 สื่อทางเลือกมีจุดเด่นในการทำบทบาทหน้าที่สื่อสันติภาพที่

เพื่อให้เห็นถึงการทำบทบาทหน้าที่สื่อสันติภาพที่ ของสื่อทางเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ทำการแยกให้เห็นในแต่ละกลุ่มตัวอย่างว่ามีจุดเน้นนำเสนอเนื้อหาส่วนใหญ่ไปในทิศทางใด ใช้ภาษาและการพูดถึงแหล่งข่าวอย่างไร สอดคล้องหรือขัดแย้งต่อกับบทบาทหน้าที่สื่อสันติภาพที่หรือไม่ดังนี้

5.2.1 ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW)

ตารางที่ 5.1 ตารางแสดงคุณลักษณะเรื่องเนื้อหา แหล่งข่าวและภาษาจากการลงรหัสวิเคราะห์เนื้อหาของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW)

ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) มีจุดเด่นที่น่าสนใจคือ การกระจายจุดเน้นของเนื้อหาที่เป็นประเด็นสำคัญของความเป็นสื่อสันติภาพที่ ทั้งหมดตั้งแต่เนื้อหาเชิงลึกในมิติสืบสวนสอบสวน เนื้อหาเกี่ยวกับผลกระทบต่อชีวิต สังคม และวัฒนธรรม เสนอทางออก ข้อเสนอแนะ การวิเคราะห์สถานการณ์โดยกลุ่มที่เป็นกลางและเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพที่ แนวทาง และข้อเสนอสันติวิธี การมีจุดเน้นเนื้อหาที่ไม่ทิ้งน้ำหนักไปที่ประเด็นใดประเด็นหนึ่งสอดคล้องกับนโยบายของการเป็นพื้นที่กลางและทำหน้าที่เชื่อมต่อภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาคสื่อมวลชน โดยมีการเปิดเวทีพื้นที่ที่นำเสนอในประเด็นที่หลากหลายแต่อยู่ภายใต้การนำไปสู่การแสวงหากระบวนการสันติภาพที่ กรณีข่าวที่เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนในลักษณะของบทความเรื่อง “5 สพที่ปฏิเสธปุโย กองทัพต้องมีคำตอบที่ชัดเจน” เผยแพร่เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2555(<https://www.facebook.com/173200599359779/posts/178533282250486/>) เป็นการรวมรวมการกระทำความรุนแรงของเจ้าหน้าที่ที่เน้นการนำเสนอทางออกข้อเสนอแนะเพื่อไปสู่กระบวนการสันติภาพที่ โดยการรวมรวมเหตุการณ์ความรุนแรงหลายต่อหลายครั้งที่ท้ายที่สุดสามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ และมีข้อเสนอให้หน่วยงานรัฐโดยเฉพาะหน่วยงานความมั่นคงเน้นการทำงานในเชิงป้องกันและแก้ไข โดยเร่งด่วนหากเกิดเหตุโดยไม่จำเป็นต้องให้ประชาชนออกมาเรียกร้อง ที่จะกลายเป็นชนวนของความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและประชาชนมากยิ่งขึ้น

“...การให้ความเป็นธรรมแก่ “เหยื่อ” ที่เป็นผู้บริสุทธิ์ โดยไม่ต้องรอให้เขาเรียกร้องหาความเป็นธรรม คือสิ่งที่ดีที่สุด เพราะหากปล่อยให้สถานการณ์ยาวนาน และสุดท้ายต้องคืนความเป็นธรรมให้กับ “เหยื่อ” ผู้บริสุทธิ์ เพราะมีการออกมาเรียกร้องของความเป็นธรรม ก็จะเหมือนกับว่า เราต้อง “เสียเงิน” แต่ไม่ได้ “ใจ” และสิ่งที่ตามมาคือ การเสียมวลชน ซึ่งหมายถึงความล้มเหลวของงาน “การเมือง” ในพื้นที่ และสุดท้าย กอ.รมน.ภาค 4 ส่วนหน้า ต้องมีแผนในการป้องกัน คือการป้องกันอย่างให้เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นบ่อย ๆ เพราะเหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้นแต่ครั้ง หมายถึงความ “ศรัทธา” ของมวลชนที่มีต่อ เจ้าหน้าที่หายไประหว่างหมดสิ้น หลายหน หลายครั้ง ที่เกิดเหตุการณ์แบบนี้ขึ้น ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องนับหนึ่งใหม่ ในการทำงานมวลชน และงานมวลชนคืองานที่สำคัญที่สุด ในการแก้ปัญหาความไม่สงบของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถ้ามองด้านมวลชน “พ่ายแพ้” นั้นหมายถึงความพ่ายแพ้ของประเทศนั่นเอง

ภาพที่ 5.2 แสดงตัวอย่างข่าวของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ที่นำเสนอเนื้อหาที่มีการนำเสนอทางออก ข้อเสนอไปสู่สันติภาพที่

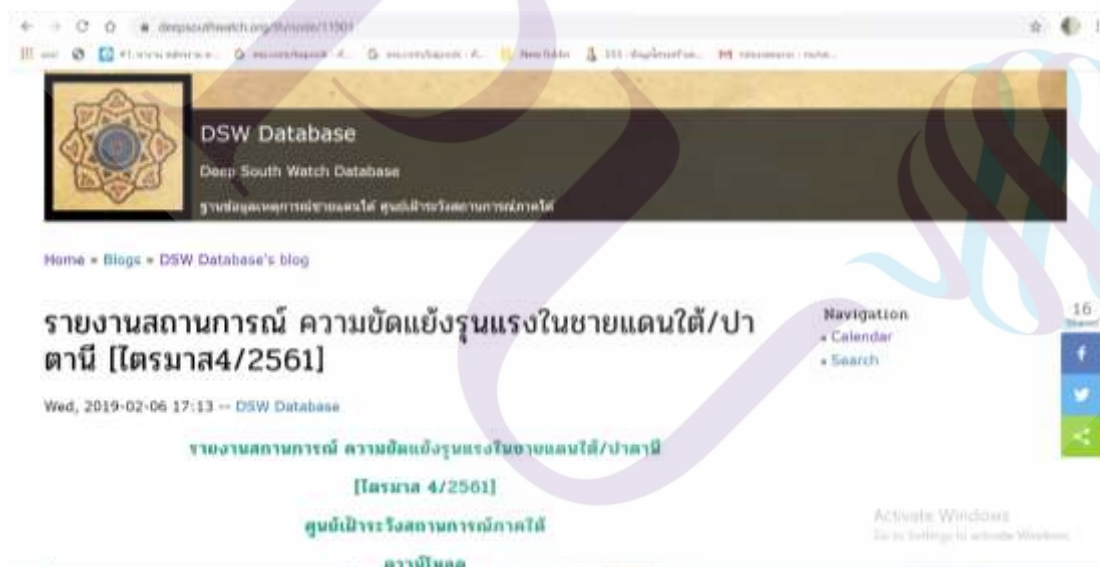
หรือกรณีข่าวที่เน้นในเรื่องกระบวนการแสวงหาสันติภาพที่ ที่ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) เน้นนำเสนอมาตลอดเช่น ข่าว “BRN : “พูดคุยหนใหม่ต้องไม่มีการตั้งเงื่อนไขใด ๆ” PULO: “ใครก็ได้เป็นหัวหน้าคณะบนโต๊ะสันติภาพที่ ” เผยแพร่ เมื่อวันที่ 10 เดือนกันยายน 2557 (<https://www.facebook.com/173200599359779/posts/870651342948031/>) ที่การนำเสนอมีความชัดเจนทั้งในประเด็นข้อเสนอทางออกการวิเคราะห์จากผู้ที่เป็นกลาง คือ นักวิชาการและพื้นที่สันติภาพที่ กระบวนการที่จะนำไปสู่เส้นทางรวมถึงมิติข่าวเชิงลึกจากการนำเสนอข่าวของ กัสตุรี มะห์โกตา ประธานองค์กรปลดปล่อยสหปัตตานี หรือพูโล (PULO)

“อุปสรรคของกระบวนการพูดคุย คือการไม่เข้าใจของหลายฝ่าย ๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการสื่อสาร และพื้นที่กลางให้ทุกฝ่ายได้พูดคุย และแสดงความคิดเห็น มันอาจจะมีความที่ไม่อยากเห็นกระบวนการสันติภาพที่ เพียงแต่ไม่มาก แต่เขาก็ควรจะพูดออกมาด้วยเช่นกัน และเราควรจะส่งเสริมความเห็นต่างแต่ไม่ควรใช้ความรุนแรง เพราะจะมีผลกระทบกับหลาย ๆ ฝ่าย และ ประชาชนด้วย อาจารย์ตรีสมภพ บอกว่าเราต้องถ่วงดุลข้อมูลต่าง และทุกฝ่ายต้องเปิดใจให้กว้าง อย่าทำลายพื้นที่กลาง และให้พื้นที่กลางเป็นพื้นที่ปลอดภัยจริง ๆ และเปิดเวทีให้ผู้ที่เห็นต่าง ได้แสดงความคิดเห็นด้วย”

อีกกรณีข่าวหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการนำเสนอเนื้อหาในเชิงวิเคราะห์และความพยายามหาสาเหตุของความรุนแรงจากข้อมูลจากเหตุการณ์ความรุนแรงและสถานการณ์ทางการเมืองล่าสุดในช่วงไตรมาสสุดท้ายของปี 2561 (<https://deepsouthwatch.org/th/node/11901>) ซึ่งเนื้อหาดังกล่าวมีการไล่เรียงตั้งแต่จำนวนของการเกิดเหตุมาตลอดทั้งปี 2561 โดยมีจำนวนเหตุการณ์ที่ไม่สามารถระบุสาเหตุได้แน่ชัดเพิ่มจำนวนมาเรื่อยๆ ที่สำคัญคือ มีการมุ่งโจมตีเป้าหมายที่เป็นพื้นที่ปลอดภัยและพื้นที่สาธารณะเพิ่มมากขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของผู้ก่อความไม่สงบ

“เหตุการณ์ที่ออกอาจเช่นนี้จะเมิดกฎหมายบ้านเมืองอย่างไม่เป็นที่กังขาใด ๆ แต่ดูเหมือนว่าผู้ก่อการประสังค์ทั้งทำทายต่อข้อเรียกร้องของหลายฝ่ายที่ต้องการให้ พื้นที่สาธารณะปลอดภัยจากการสู้รบและความรุนแรงด้วยเช่นกัน และยังพยายามตั้งคำถามต่อกรอบของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศที่ให้ความสำคัญต่อการละเว้นเป้าหมายโจมตีที่พลเรือนและการจำแนกแยกแยะระหว่างพลรบกับพลเรือนในความขัดแย้งที่มีการใช้อาวุธเช่นนี้”

ภาพที่ 5.3 แสดงตัวอย่างข่าวของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ที่นำเสนอเนื้อหาที่มีการใช้ข้อมูลในเชิงวิเคราะห์เนื้อหาในมิติเชิงลึก

ในประเด็นการใช้ภาษาและการพูดถึงแหล่งข่าวนั้น ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) ได้ผลิตและควบคุมให้เป็นไปในลักษณะเดียวกับกับเรื่องเนื้อหาที่เป็นไปตามคุณลักษณะของสื่อสันติภาพที่ เช่นเดียวกัน เช่น การใช้แหล่งข่าวที่หลากหลาย การหลีกเลี่ยงการระบุว่า ใครคนดีหรือเป็นผู้ร้าย และการเน้นผู้ที่ถูกเป็นเหยื่อ ไม่ใช่ภาษาที่กระตุ้นอารมณ์ให้เกิดความเกลียดชัง นำเวทนาต่อเหยื่อหรือการตีตราว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ตัวอย่างเช่น กรณีข่าว “ความขัดแย้งชายแดนใต้ในรอบ 13 ปี: ความซับซ้อนของสนามความรุนแรงและพลังของบทสนทนาสันติภาพที่ ปาดานิเผยแพร่เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2560 (<https://deepsouthwatch.org/th/node/11053>)” ที่มีการนำเสนอเหตุการณ์เกิดขึ้นของเหตุการณ์มาวิเคราะห์ มีการใช้แหล่งข่าวที่หลากหลาย หลีกเลี่ยงไม่ระบุเป็นคดี หรือผู้ร้ายแต่ใช้คำเรียกหน่วยงานโดยตรง ไม่ใช่ภาษาที่กระตุ้นให้เกิดความเกลียดชัง นำเวทนาหรือตีตราฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด มีความพยายามหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวหาผู้หนึ่งผู้ใดในข่าวชั้นนี้ที่มีตัวเลขออกมาชัดเจนว่าการเกิดเหตุที่ไม่ระบุชัดเจนว่าเกี่ยวข้องกับประเด็นใดที่มีสัดส่วนจำนวนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีการตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการกระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐแต่ก็มีการใช้คำว่า “การจัดการความเป็นจริง”

“เมื่อคูแวนโนมมีการเปลี่ยนแปลงในห้วงระหว่างปี 2547-2559 โดยเทียบเป็นสัดส่วนร้อยละตาม ประเภทของเหตุการณ์รายปีภาพที่ ก็จะเห็นได้ชัดขึ้น ในช่วงปี 2547-2548 เหตุการณ์ที่ระบุว่าไม่ชัดเจนมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 10 เพิ่มเป็นร้อยละ 18 ในปี 2557 และในปี 2559 มีสัดส่วนเพิ่มเป็นร้อยละ 33 กล่าวได้ว่าสัดส่วนเหตุการณ์ที่ถูกระบุว่าไม่ชัดเจนนี้เริ่มเปลี่ยนไปใน จำนวนที่มากขึ้นอย่างเด่นชัดนับตั้งแต่ปี 2557 แนวโน้มดังกล่าวอาจเกิดจากสองปัจจัยคือด้านหนึ่งอาจจะเป็นเพราะเหตุการณ์บางส่วนมีความสับสนและซับซ้อนมากขึ้นในระยะหลังจนสรุปไม่ได้ว่าเกิดจากสาเหตุอะไร แต่ในอีกด้านหนึ่งการที่ข้อมูลซึ่งถูกระบุว่าเหตุการณ์มีสาเหตุไม่ชัดเจนเกิดขึ้นมากโดยเฉพาะตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมาก็อาจจะเกิดจากความพยายามใน “การจัดการความเป็นจริง” โดยจงใจของฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือเจ้าหน้าที่ เพื่อให้ลดทอนความสำคัญของการต่อสู้ของฝ่ายขบวนการฯ ที่ก่อเหตุความไม่สงบก็อาจจะเป็นได้”

การทำหน้าที่ของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) ที่วางบทบาทการเป็นพื้นที่กลาง เพื่อสร้างกระบวนการสันติภาพที่ ทำให้การผลิตเนื้อหาสอดคล้องกับคุณลักษณะของสื่อสันติภาพที่ และตรงกับการให้สัมภาษณ์เชิงลึกที่ต้องการผลิตเนื้อหาใน

เชิงสร้างสรรค์และมุ่งเน้นการแสวงหาทางออกไปสู่กระบวนการสันติภาพที่ โดยมีบรรณาธิการจะทำหน้าที่ตรวจสอบเนื้อหาก่อนที่จะนำเสนอให้เป็นไปตามการทำหน้าที่สื่อสันติภาพที่

“...เรามีความระมัดระวังเรื่องการนำเสนอเนื้อหาอยู่แล้วเพราะมีความตั้งใจที่จะเน้นเนื้อหาที่สร้างสรรค์ เป็นบวกไม่ใช่เป็นลบ เน้นข้อเท็จจริง ไม่ใช่ไปทำให้เกิดความเกลียดชังหรือสร้างความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้น...” (A2, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 กันยายน 2561)

5.2.2 เครื่องข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women)

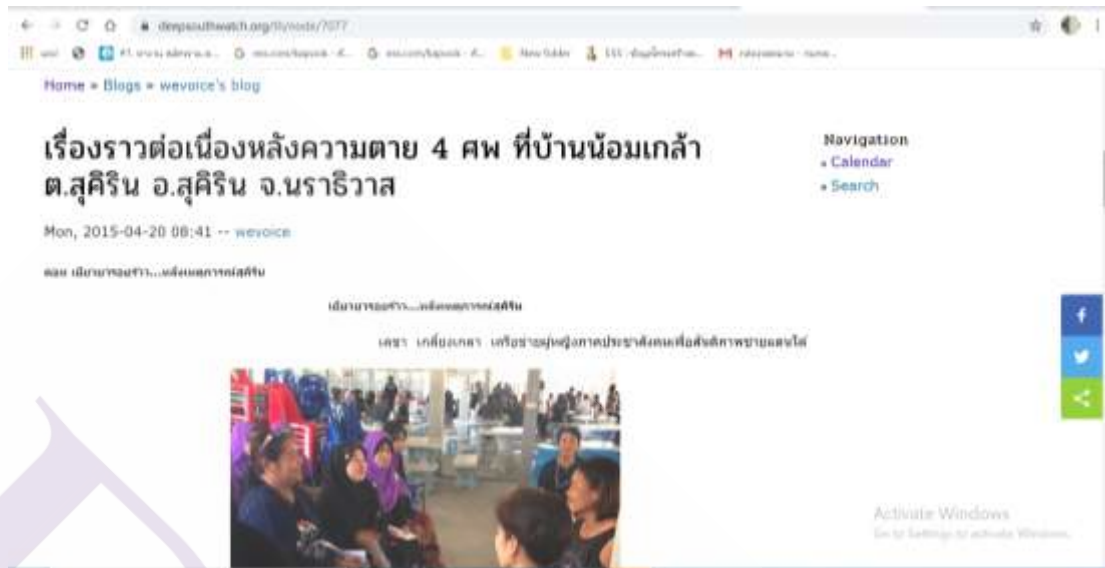
ตารางที่ 5.2 แสดงคุณลักษณะเรื่องเนื้อหา แหล่งข่าวและภาษาจากการลงรหัสวิเคราะห์เนื้อหาของเครื่องข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women)

เครื่องข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ (Civic women) องค์กรสื่อทางเลือกดังกล่าวมีนโยบาย วัตถุประสงค์เน้นเรื่องการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิงทั้งประเด็นชีวิต ความเป็นอยู่ มีการวางบทบาทองค์กรเป็นพื้นที่ต่อผู้ต่อรองให้กับผู้ได้รับผลกระทบ ซึ่งผลการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า สอดคล้องกับนโยบายองค์กรคือมีจุดเน้นของเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นประเด็นผลกระทบต่อชีวิต สังคม และวัฒนธรรมพร้อม ๆ กับการเป็นเนื้อหาในประเด็นมิติเชิงลึกเนื่องจากประเด็นเนื้อหาของผู้ที่ได้รับผลกระทบนั้นจำเป็นต้องไปสืบค้นหรือค้นหา ซึ่งลักษณะเนื้อหาดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการทำบทบาทหน้าที่สื่อสันติภาพที่ ส่วนการ

นำเสนอเนื้อหาในประเด็นเรื่องกระบวนการสันติภาพที่ แนวทาง และข้อเสนอสันติวิธีหรือ ข้อเสนอทางออกนั้นมีการนำเสนอเป็นส่วนน้อย เช่นกรณีข่าว “เรื่องราวต่อเนื่องหลังความตาย 4 ศพ ที่บ้านน้อมเกล้า ต.สุคีริน อ.สุคีริน จ.นราธิวาส” (<https://deepsouthwatch.org/th/node/7077>) เผยแพร่เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2559 มีเนื้อหาสะท้อนเรื่องราวของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อที่เป็นชาวไทยพุทธ ที่ถูกยิงเสียชีวิตที่บ้านน้อมเกล้า อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส สะท้อนสองครอบครัวสุดท้ายที่เป็นชาวไทยพุทธในพื้นที่ที่ถูกยิงเสียชีวิตโดยก่อนหน้าหนึ่งทั้งสองครอบครัวก็มีคนในครอบครัวที่ถูกยิงไปก่อนหน้านี้ทั้ง ๆ ที่ทำกินอยู่มาเป็นเวลามากกว่า 30 ปี เนื้อหาสะท้อนถึงความยากลำบากของครอบครัวที่ต้องอยู่ข้างหลัง รวมถึงความเห็นใจจากพี่น้องต่างศาสนา

“วันที่ 11 ได้ไปรับแม่ออกมาอนด้วยที่นี่ พอวันที่ 12 ทำพิธีรดน้ำดำหัวเสร็จ เขาบอกว่าจะกลับ บอกให้นอนอีกคืนก็ไม่ยอม เขาว่าไม่ได้เตรียมเสื้อผ้ามา กลับบ้านดีกว่า ยากก็ไม่ได้เอามา น้องเขยไปส่งตอนสี่โมงเย็น พอหกโมงแม่ก็โดนยิง มีคนโทรมา บอกตอนทุ่มกว่า บ้านที่ถูกเผา ชาวบ้านแถวนั้นก็มาช่วยดับไฟ จริงๆ วันนั้นจะตามแม่กลับไปด้วย แต่บ้านที่น้อมเกล้า น้ำจะแห้งเวลาหน้าร้อน ลำบากเรื่องน้ำ จึงไม่ได้ตามไป ไม่อย่างนั้นคงโดนมากกว่านี้... “แม่ผู้ชีวิต ทำงานหนักมาตลอด ตั้งแต่ไปเริ่มบุกเบิกทำมาหากินตรงนั้น จนกระทั่งพ่อและน้ำชายมาถูกยิงเมื่อปี 2547 แม่ก็สู้มาตลอด พวกเราย้ายออกมาก่อน แม่อยู่กับน้องชายคนสุดท้าย ที่ดินเป็นสวนผสม 20 ไร่ มีสวนยาง 7 ไร่ นอกนั้นเป็นสวนผลไม้ บางอย่างไม่ต้องออกมาขายที่ตลาด พี่น้องมุสลิมที่อยู่ใกล้ ๆ กันก็มาช่วยซื้อกันตลอด เราอยู่กันมาเป็น 30 ปี ไม่เคยมีอะไรคิดใจกัน เอื้อเพื่อเอื้อแก่กันมาตลอด..”

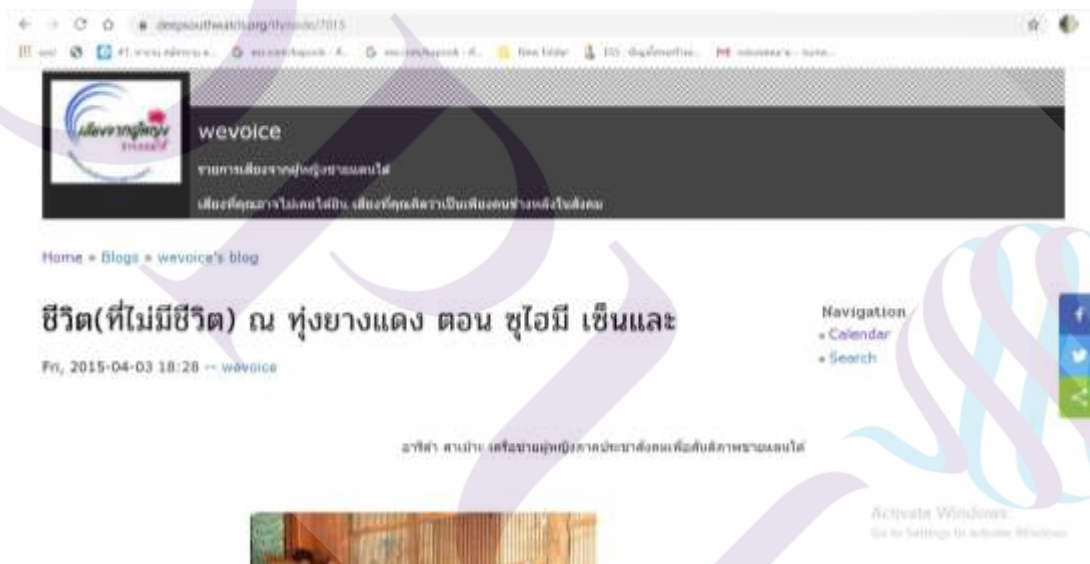
ภาพที่ 5.4 แสดงตัวอย่างข่าวของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ที่นำเสนอเนื้อหาสะท้อนถึงผลกระทบชีวิตของผู้คนที่สถานการณ์ความรุนแรง

อีกกรณีข่าวที่สะท้อนให้เห็นการทำข่าวในมิติเชิงลึกและผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนจากเหตุการณ์ความรุนแรงคือ ข่าวข่าว “ชีวิต (ที่ไม่มีชีวิต) ณ ทุ่งยางแดง ตอน ซูโฮมี เซ็น” เผยแพร่เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2558 เป็นเหตุการณ์วัยรุ่น 4 คนที่ถูกเจ้าหน้าที่ยิงเสียชีวิตที่บ้าน โตะชูค ตำบลพิเทน อำเภอทุ่งยางแดง จังหวัดปัตตานี (<https://deepsouthwatch.org/th/node/7015>)

เนื้อหาข่าวไม่เพียงนำเสนอเหตุการณ์แต่ตั้งใจที่จะเจาะลึกไปยังครอบครัวของผู้ที่ต้องเสียชีวิตที่มีอีกหลายชีวิตรอการพึ่งพา มีการสัมภาษณ์ถึงชีวิตที่ต้องดิ้นรน การสูญเสียเสาหลักที่เป็นพี่ชายที่ทำให้ส่งผลกระทบทั้งเรื่องค่าใช้จ่ายในครอบครัว และการเรียนของน้องผู้เสียชีวิตที่ยังเรียนไม่จบ

“นางสาวลีน่า เซ็นและ อายุ 27 ปี ลูกคนที่ 3 ของบ้านเซ็นและ ถือว่าเป็นคนเดียวที่จบระดับปริญญาตรีของบ้าน ซึ่งก่อนเกิดเหตุสะเทือนใจกับพี่ชายของเธอเมื่อสัปดาห์ก่อนนั้น เธอได้ตระเวนหาโรงเรียนที่เปิดรับสมัครครูสอนวิทยาศาสตร์ ตามสถาบันปอเนาะต่าง ๆ เพื่อให้ได้มีอาชีพค่าจ้างตัวเองและน้อง ๆ เสริมแรงจากพี่ชายอีกที แต่เธอบอกว่า ยากเหลือเกินเพราะเรียนสาขานี้ไม่มีวุฒิกู จะสอบแข่งเพื่อบรรจุข้าราชการครูก็ไม่ได้ จึงรองานให้ทางโรงเรียนที่สนใจให้เธอลองงานติดต่อมา... ก่อนหน้านี้ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคลที่รีสอร์ทแห่งหนึ่งในจังหวัดกระบี่ ประมาณ 1 ปี

ก็รู้สึกอยากกลับบ้าน เพราะทางนี้มีพี่ชายคนเดียวที่ดูแล พ่อ แม่และยายที่อยู่ในบ้าน อยากกลับมาทำงานทำแถวบ้านจะได้แบ่งเบาภาระ ... ส่วนน้องสาวคนที่ 4 ชื่อ โนม่า เซ็นและอายุ 24 ปี ก็เกือบจะเอาตัวเองไม่รอดจากการเรียน เนื่องจากที่บ้านขัดสน ต้องถอดใจหลายครั้งหลังจากทราบของตัวเองติดใจตัวศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่ต้องตัดใจเนื่องจากไกลบ้าน แต่หนึ่งปีต่อมาได้สมัครเข้าศึกษาในวิทยาลัยพลศึกษา จังหวัดยะลา ได้ไม่กี่เดือนก็สู้ค่าเทอมไม่ไหว จึงตั้งต้นใหม่อีกปี โดยสอบเข้ามหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา สาขาวิทยาศาสตร์การอาหาร คณะวิทยาศาสตร์ แต่เมื่อตรวจสอบค่าใช้จ่ายระหว่างเรียนแล้ว จึงตัดสินใจไม่ยืนยันสิทธิ์ เนื่องจากทางบ้านส่งไม่ทัน สุดท้ายก็กลับมาเรียนวิทยาลัยชุมชน จังหวัดยะลา ซึ่งอยู่ใกล้กว่า เรียนเพียงเสาร์-อาทิตย์ และค่าเทอมถูก จึงเรียนได้จนจบระดับอนุปริญญา สาขาเอกปฐมวัย และกำลังวางแผนว่าจะศึกษาต่อระดับปริญญาตรี เพราะวุฒิจำกัดนี้ทำงานยากมากในปัจจุบัน”

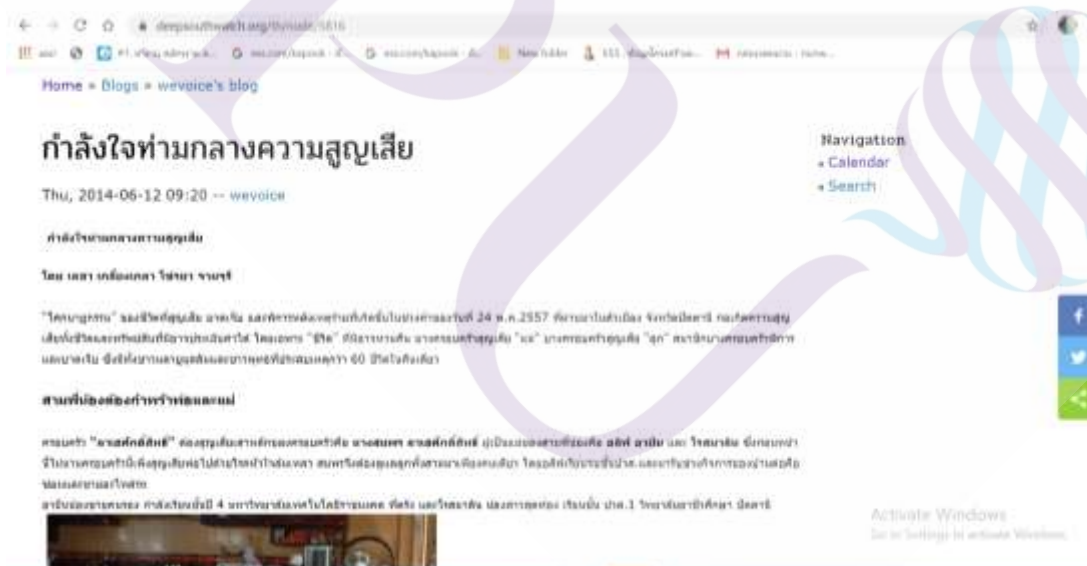
ภาพที่ 5.5 แสดงตัวอย่างข่าวของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ที่น่าเสนอเนื้อหาสะท้อนถึงผลกระทบชีวิตของผู้คนที่สถานการณ์ความรุนแรง

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาตามคุณลักษณะสื่อสันติภาพที่ ยังพบด้วยว่า การเน้นเนื้อหาของเครือข่ายผู้หญิงเฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ มีการนำเสนอแนวทางออกหรือข้อเสนอแนะในสัดส่วนที่น้อยกว่าการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นเรื่องราวของผลกระทบต่อชีวิต สังคมและวัฒนธรรม

การเน้นเนื้อหาที่เป็นการรายงานข่าวผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง ทำให้พบผลการวิเคราะห์เนื้อหาในประเด็นด้านแหล่งข่าวที่มีการเน้นแหล่งข่าวที่เป็นเหยื่อหรือผู้ที่ต้อง

สงสัยและแหล่งข้อมูลที่หลากหลายในสัดส่วนสูง ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกที่พบว่า ลักษณะการทำงานขององค์กรดังกล่าวทำงานแบบเครือข่ายที่มากถึง 23 องค์กร ที่มารวมตัวกันทำให้แหล่งข้อมูลมีอยู่จำนวนมาก อย่างไรก็ตามกลับพบว่า กลุ่มองค์กรสื่อดังกล่าวไม่พยายามหลีกเลี่ยงการระบุแหล่งข่าวว่าเป็นคนดีหรือผู้ร้าย และยังมีการใช้ภาษากระตุ้นให้รู้สึกน่าเวทนา เช่น กรณีข่าว “กำลังใจท่ามกลางความสูญเสีย เผยแพร่เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2555 (<https://deepsouthwatch.org/th/node/5816>) เนื้อหาพูดถึงผู้ที่สูญเสียจากเหตุระเบิดในจังหวัดปัตตานี โดยมีการนำเสนอที่ใช้ภาษาทำให้รู้สึกน่าเวทนามบรรยายถึงความยากลำบากขาดเสาหลักของครอบครัว หรือเด็กที่ต้องใส่ขาเทียมตั้งแต่วัย 5 ขวบ เช่นประโยคที่ว่า “ยังนอนสะดุ้งผวา ตรงกลางหน้าแข้งเนื้อหลุดไปหมด หนังตรงเท้าไม่มี”

“ลูกยังเล็กอยู่ ยังปรับตัวปรับใจได้ไม่มาก ยังนอนสะดุ้ง ผวา เจ็บขาข้างที่ไม่ถูกตัดเพราะโดนสะเก็ดระเบิดเช่นกัน ตรงกลางหน้าแข้งเนื้อหลุดไปหมด หนังตรงเท้าก็ไม่มี ต้องรอเนื้อกำพริ้าขึ้นถึงจะเอามาแทนได้ ต้องตามเหล็กไว้และทำแผลทุกวัน ส่วนขาที่ถูกตัดก็เข้าฝีกถึง โคนขา ลูกยกขา ขยับเองได้ ต้องยกบ่อย ๆ เพราะหมอเอาระกุดออกไปหมด ระวังเรื่องติดเชื้อ หมอบอกว่าต้องอยู่โรงพยาบาลอีกเป็นเดือน”

ภาพที่ 5.6 แสดงตัวอย่างข่าวของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ที่นำเสนอเนื้อหาสะท้อนถึงการใช้ภาษาที่น่าเวทนา

หรือในกรณีข่าว “ชีวิต (ที่ไม่มีชีวิต) ณ พุ่งยางแดง ตอน ซูโฮมี เซ็น” เผยแพร่เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2558 (<https://deepsouthwatch.org/th/node/7015>) ที่บอกเล่าถึงการเสียชีวิตของหนึ่งในสี่ที่เกิดจากการยิงต่อสู้กับคนร้ายตามคำบอกเล่าของเจ้าหน้าที่ทหารที่บ้าน โด๊ะซูด ตำบลพิเทน อำเภอ พุ่งยางแดง จังหวัดปัตตานี การบรรยายข่าวมีการให้น้ำหนักไปที่เหยื่อให้รู้สึกน่าเวทนาและใช้ภาษาที่สร้างความเกลียดชังและการตีตราว่าเป็นผู้ร้ายเช่นคำว่า “เห็นชุดทหารเมื่อไหร่ จะนึกถึงสภาพที่พี่ชายที่ถูกยิง” หรือ “เห็นชุดทหารเมื่อไหร่ จะนึกถึงสภาพที่ พี่ชายที่ถูกยิงตายทันที ทำใจไม่ได้ ไม่อยากมอง”

“ส่วนลีน่าและโนมา เล่าว่า เจ้าหน้าที่ทหารชุดเขียวมาเป็นชุดแรกหลังจากเกิดเหตุ มามอบข้าวสารกระสอบมาให้ แล้วบอกว่า พวกเขาไม่ใช่คนทำ เขาอยู่ในพื้นที่ ซึ่งหน่วยที่ปฏิบัติการ ไม่ได้แจ้งให้พวกเขาทราบแต่อย่างใด หลังจากนั้นก็เป็นทหารชุดดำ จากฉก.41 วังพญา จังหวัดยะลา แวะเวียนมาเยี่ยมเกือบทุกวัน แต่น้องสาวทั้งสองของนายซูโฮมี ไม่ออกมาต้อนรับแต่อย่างใด เห็นชุดทหารเมื่อไหร่ จะนึกถึงสภาพที่ พี่ชายที่ถูกยิงตายทันที ทำใจไม่ได้ ไม่อยากมอง” ลีน่าและน้องสาวของเธอสะท้อนความรู้สึกลึก ๆ ข้างใน”

การนำเสนอเนื้อหาของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ จากการวิเคราะห์ตามเนื้อหาข่าวที่นำเสนอท้ายที่สุดพบว่า ส่วนใหญ่เป็นไปตามคุณลักษณะของสื่อสันติภาพที่ทั้งในประเด็นเนื้อหา แหล่งข่าวและภาษา สอดคล้องกับการวางบทบาทหน้าที่ในการเป็นพื้นที่ต่อผู้ต่อรองให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบ ที่องค์กรดังกล่าวได้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกไว้ อย่างไรก็ตาม เนื้อหานำเสนอข่าวในลักษณะดังกล่าวก็ส่งผลให้เนื้อหาบางส่วนขาดการนำเสนอในส่วนของลักษณะการให้ข้อเสนอแนะหรือกระบวนการสันติภาพที่ ขณะที่การกล่าวถึงแหล่งข่าวที่เป็นการระบุให้เห็นว่าเป็นผู้ร้ายหรือคนดี และการใช้ภาษาที่แสดงถึงการตกเป็นเหยื่อน่าเวทนา เป็นการบรรยายเนื้อหาเพื่อให้เห็นภาพที่ ของผู้ที่ได้รับผลกระทบที่ผู้ทำงานในองค์กรยืนยันว่ามีส่วนสำคัญในการที่จะต้องให้ผู้รับสารได้เข้าใจถึงความยากลำบากและความทุกข์ทรมานที่ได้รับ ไม่เช่นนั้นจะทำให้ไม่เห็นภาพที่ ของสิ่งที่เกิดขึ้น

“การเล่าเรื่องมีแค่สองประเด็น หนึ่งคือถ้าเป็นวิดีโอก็อาจจะเห็นภาพที่ เห็น น้ำตาของผู้ที่ได้รับผลกระทบแต่ถ้าไม่เห็นภาพที่ บรรยายด้วยตัวอักษรก็มีความจำเป็นที่จะต้องบรรยายให้เห็นภาพที่ นะ ในความเห็นส่วนตัว ถ้าจะบอกว่า เขียนบรรยายเกิน

เหตุไม้ก็คงไม่ถึงขนาดนั้นยัง ใจความจริงก็คือความจริงอย่างกรณีความเกลียดซึ่ง
หวาดกลัว คนมีสีจะให้ทำยังไงถ้าเราไม่บรรยายลงไปให้เห็นภาพที่ คนดูคนอ่านก็คง
ไม่เข้าใจ...” (D2, การสารระหว่างบุคคล, 11 สิงหาคม 2561)

5.2.3 ปาตานี ฟอรัม (Patani forum)

ตารางที่ 5.3 แสดงคุณลักษณะเรื่องเนื้อหา แหล่งข่าวและภาษาจากการลงรหัสวิเคราะห์เนื้อหา
ของปาตานี ฟอรัม (Patani forum)

ผลการทำวิเคราะห์พบว่า มีจุดเน้นเนื้อหาเรื่องเสนอทางออก ข้อเสนอแนะ การวิเคราะห์
สถานการณ์โดยกลุ่มที่เป็นกลาง นำเสนอมีมิติเชิงลึกที่มีการค้นคว้าข้อมูล และการนำเสนอเนื้อหาที่
มีผลกระทบต่อชีวิต สังคมและวัฒนธรรม เนื้อหาที่มุ่งไปสู่กระบวนการสันติภาพที่ ทั้งหมดเป็น
เนื้อหาที่สอดคล้องกับนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กรที่ต้องการเป็นผู้อำนวยความสะดวก
ผ่านพื้นที่สาธารณะในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อไปสู่กระบวนการสันติภาพที่ ในพื้นที่ เช่น
ข่าว “วิถีชุมชน สายใย ความหวัง ในชุมชนชายแดนใต้ เผยแพร่เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2555
(<http://www.pataniforum.com/single.php?id=43>) ที่สะท้อนรูปแบบวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกันของพื
น้องชาวไทยพุทธ มุสลิมในพื้นที่ที่สื่อกระแสหลักไม่เคยพูดถึงเป็นมิติข่าวเชิงลึก ค้นคว้าทำข้อมูล
นำเสนอเนื้อหา ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตสังคมวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่ชุมชน โลกเถียงและ โลกพะยอม
ต. โลกเถียง อ.เมือง จ.นราธิวาส ที่ต้องการเน้นย้ำว่าปัญหาความไม่สงบไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องศาสนา

เช่นประโยคที่ว่า “สองชุมชนนี้แทบไม่เคยให้ความต่างเป็นเงื่อนไขในการอยู่ร่วมกัน” มีการสะท้อนมุมมองความคิดของคนในพื้นที่ที่ชัดเจนว่าแม้สถานการณ์ความไม่สงบจะมีอย่างต่อเนื่องที่อาจจะส่งผลกระทบต่อสภาพที่ เศรษฐกิจ การทำมาหากิน แต่ไม่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่เช่นประโยคที่ว่า “สถานการณ์ความไม่สงบอาจทำให้คนห่างเหินกันแต่ที่นี่ไม่นะ” เนื้อหาข้างดังกล่าวกลายเป็นเสียงสะท้อนและรูปแบบให้กับพื้นที่อื่นๆหรือตัวอย่างสำหรับการนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาพัฒนาของหน่วยงานรัฐ

“สถานการณ์ความไม่สงบอาจทำให้คนห่างเหินกันแต่ที่นี่ไม่นะ ไม่ใช่แค่ภายในชุมชน กับชุมชนพุทธรอบข้าง ๆ เราก็มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเหมือนปกติ มีการไปมาหาสู่อย่างพี่น้องกัน เมื่อมีงานอะไร ต่างคนก็ต่างชวนกันมา เช่น งานแต่งงานของคนพุทธ ทางเขาก็จะชวนกัน มีการจัดการเรื่องอาหาร เข้าใจหลักการ วัฒนธรรมคนมุสลิม เราเข้าใจซึ่งกันและกัน ผลของความรุนแรงที่เรื้อรัง อาจส่งผลในเรื่องความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชนก็ดี ความสัมพันธ์พุทธ-มุสลิมในพื้นที่ก็ดี มีความเห็นห่าง ขัดแย้ง แยกแยก หวาดระแวงซึ่งกันและกัน แต่ดูเหมือนว่าพื้นที่บ้านลุ่มไม่ได้เป็นอย่างที่เราเข้าใจเสมอไป เช่นเดียวกับสภาพที่ ในชุมชนโคกเคียนและ โคกพะยอม ต. โคกเคียน อ.เมือง จ.นราธิวาส สองชุมชนที่มีเขตแดนติดกันแต่มีความต่างทั้งในเรื่องศาสนา ภาษา วัฒนธรรมชุมชนโคกพะยอมอาจเป็นชุมชนของคนมุสลิมหลาย ชุมชนโคกเคียนอาจเป็นชุมชนของคนพุทธดั้งเดิมในพื้นที่ แต่ไม่ว่าอย่างไร สองชุมชนนี้แทบไม่เคยให้ความต่างเป็นเงื่อนไขในการอยู่ร่วมกัน หากเงื่อนไขนั้นถูกจัดการโดยการเคารพ เข้าใจ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ส่งทอดความสัมพันธ์ไปสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน”

ภาพที่ 5.7 แสดงตัวอย่างข่าวของปาตานีฟอรัมที่มีจุดเน้นเนื้อหาที่นำเสนอในมิติเชิงลึกและชีวิตของประชาชนในพื้นที่

หรือในกรณีข่าวความไม่สงบชายแดนใต้: เมื่อรัฐหันมาพุ่งเป้าที่โรงเรียนสอนศาสนา โดยคอน ปาทาน เผยแพร่เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2559 (<http://www.pataniforum.com/single.php?id=538>) ที่สะท้อนมุมมองการกระทำของรัฐต่อประเด็นโรงเรียนสอนศาสนาหรือที่เรียกว่าปอเนาะที่อาจจะส่งผลกระทบต่อประเด็นกระบวนการเจรจาสันติภาพที่ ที่เป็นลักษณะบทความ (Non-news) ที่มีการสะท้อนความคิดเห็นจากหลายฝ่ายโดยไม่มุ่งกล่าวหาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ในบทความดังกล่าวได้สะท้อนทั้งความคิดเห็นจากฝั่งครูสอนศาสนา เจ้าหน้าที่หน่วยความมั่นคง รวมถึงประเด็นการวิเคราะห์ที่มีการจับกุมผู้ต้องการที่พาดพิงไปถึง โต๊ะครูอับดุลเลาะห์ แวมะนอที่สอนอยู่ในโรงเรียนสอนศาสนาดังกล่าวโดยมีความเชื่อว่าโต๊ะครูดังกล่าวเป็นผู้อยู่เบื้องหลังเชื่อมโยงกับกลุ่มมาราปาตานีทำให้มีความพยายามจะให้โต๊ะครูเป็นผู้ประสานการเจรจากระบวนการสันติภาพที่ เนื้อหาข่าวนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจเพียงด้านเดียวเกี่ยวกับโรงเรียนสอนศาสนาและ โต๊ะครูที่ผู้เขียนต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความเชื่อโดยพิจารณาจากหลักฐานมากกว่าการเหมารวม โรงเรียนสอนศาสนาหรือโต๊ะครูว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการก่อความไม่สงบดังประโยคที่สะท้อนออกมาว่า “ปอเนาะไม่ได้สอนแนวคิดแบ่งแยกดินแดน การจะหยิบเอาสถาบันเพียงแห่งใดแห่งหนึ่งมาโจมตีย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ยุติธรรม”

“บรรดาโต๊ะครูต่างก็พยายามให้ความมั่นใจแก่หน่วยงานด้านความมั่นคงของชาติอยู่เสมอว่าปอเนาะไม่ได้สอนแนวคิดแบ่งแยกดินแดน และการที่หัวข้อเรื่องความเป็นอิสระถูกถกทออย่างเหนียวแน่นในวาทกรรมสาธารณะที่วุ่นวายชายแดนภาคใต้ การจะหยิบเอาสถาบันเพียงแห่งใดแห่งหนึ่งมาโจมตีย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ยุติธรรม”

ปาตานี ฟอรัม (Patani forum) ที่มีการรวบรวมบทบาทหน้าที่ในการนำเสนอทางออก ข้อเสนอและเน้นผู้ที่เป็นกลาง ส่งผลให้การใช้ภาษาก็มีความรัดกุมระมัดระวังที่จะไม่ใช้ภาษา กระตุ้นอารมณ์ สร้างความรู้สึกเกลียดชังฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ชาวที่เห็นประเด็นดังกล่าวชัดเจน คือ ชาว “เมื่อสามมิถุนายน เมื่อต้องเดินตามลำพัง” ความในจากใจ คอดีเยาะ ยูโซะ โดย ศิริยา นิยมเดชา เผยแพร่เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2558 (<http://www.pataniforum.com/single.php?id=441>) ชาวดังกล่าว มีเนื้อหาสะท้อนถึงความยากลำบากของผู้หญิงคนหนึ่งที่มีลูกจุกนมตัวไปทำให้ครอบครัวต้องลำบาก เพราะผู้เป็นภรรยาที่มีลูกถึง 3 คน ที่ต้องเลี้ยงดูแต่แม่จะเป็นเรื่องสะท้อนความยากลำบาก แต่ก็ไม่ใช่ภาษาที่ทำให้รู้สึกน่าเวทนาหรือสร้างความเกลียดชังให้เกิดกับอีกฝั่งตรงข้าม มีเพียงการบอกเล่าความรู้สึกและการเข้ามาช่วยเหลือของภาคประชาสังคมเท่านั้น

“นางคอดีเยาะ เล่าอีกว่าตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ครั้งนั้น มีเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาตรวจค้นและจับกุมชายมุสลิมในหมู่บ้านไปหลายคน ทำให้ญาติ ๆ ฟังคนที่ทราบข่าวพากันตีตัวออกห่าง เพราะกลัวจะโดนข้อหา หากมาอยู่กับครอบครัวตน ถึงขนาดที่ญาติ ๆ ต้องมาขอร้องให้ตนและลูกออกไปจากหมู่บ้าน เพราะหากคนยังอยู่ที่หมู่บ้านนั้นเกรงว่าคนในหมู่บ้านจะไม่ปลอดภัย โดยเฉพาะญาติ ๆ ผู้ชาย พี่น้องก็จะบอกให้กะออกไปอยู่ที่อื่น เพราะกลัวตัวเองและครอบครัวไม่ปลอดภัย แถมยังพูดว่าเลือกเอาจะลำบากคนเดียว หรือจะให้คนอื่นลำบากด้วย ซึ่งเป็นคำพูดที่เมื่อเราได้ฟังแล้วรู้สึกเสียใจมาก ที่เค้าคิดกับเราแบบนี้ ส่วนแม่เราตั้งแต่เกิดเรื่องก็ไปอาศัยอยู่ที่ปอเนาะไม่ต้องการรับรู้เรื่องราวใด ๆ ทำให้กะหมดที่ฟังจริง ๆ คิดว่าเราจะไปอยู่ที่ไหน แล้วลูก ๆ เรายังตั้ง 3 คน จะอยู่ยังงัย ทำไมญาติพี่น้องเราแท้ ๆ ยังรังเกียจเราได้ ไม่มีใครยื่นมาเข้ามาช่วยเหลือเราเลย แม้แต่คนเดียว หลังจากที่ย้ายออกมาอยู่ข้างนอกก็ยังลำบากเข้าไปอีก เพราะภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นคือค่าเช่าบ้าน ยังดีที่มีน้องสาวคอยช่วยเหลือหากเดือนไหนที่กะหมุนเงินไม่ทัน แต่ก็ช่วยไม่ได้มากเพราะน้องก็มีภาระเยอะเหมือนกัน ”

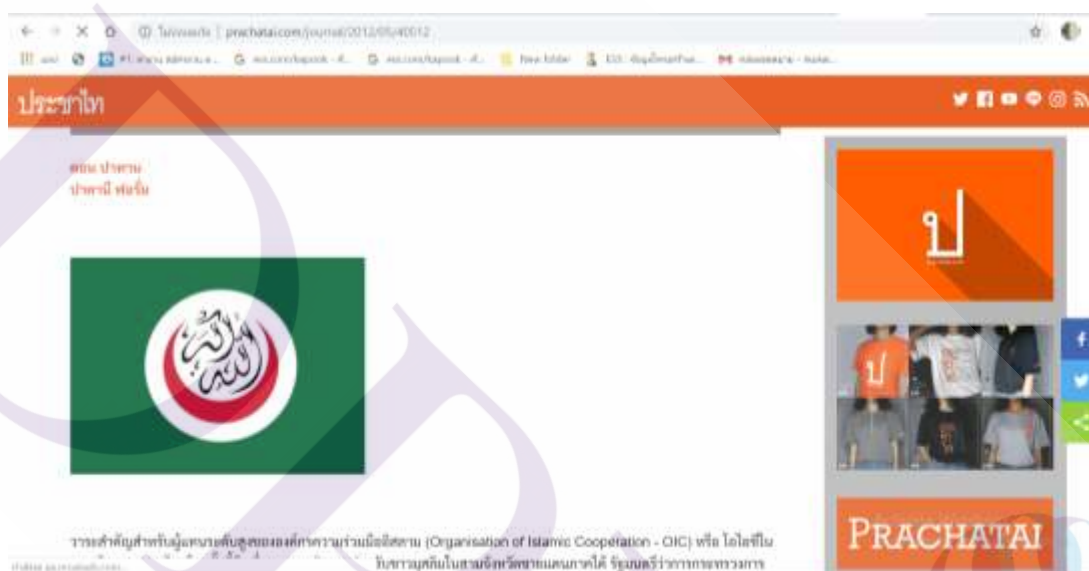

ภาพที่ 5.8 แสดงตัวอย่างข่าวของปาตานีฟอรัมที่นำเสนอเนื้อหาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์แต่หลีกเลี่ยงที่จะใช้ภาษาที่น่าเวทนาหรือสร้างความรู้สึกเกลียดชัง

การนำเสนอเนื้อหาของข่าวของปาตานีฟอรัมยังมีความชัดเจนในการไม่กล่าวถึงแหล่งข่าวว่าเป็นคนดีหรือคนร้ายโดยการระบุชื่อตำแหน่งอย่างชัดเจน และหลากหลายเช่นกรณีข่าว “ความฝันอันสูงสุดของปาตานีกับบทบาทของโอไอซี ?” เผยแพร่เมื่อวันที่ 15 เดือนพฤษภาคม 2555 (<https://prachatai.com/journal/2012/05/40512>) เป็นเนื้อหาที่วิเคราะห์ถึงการเข้ามาเยือนประเทศไทยของผู้แทนระดับสูงขององค์กรความร่วมมืออิสลาม หรือ โอไอซี โดยมีการกล่าวถึงกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ทั้งในระดับรัฐบาล และกลุ่มผู้ที่ต้องการแบ่งแยกดินแดน โดยใช้คำเรียกตามชื่อและตำแหน่งโดยตรงโดยไม่มีกรกล่าวหาหรือระบุว่าเป็นฝ่ายดีหรือฝ่ายร้าย

“ข้อมูลของแหล่งข่าวในวงการทูตและคนมลายูมุสลิมในต่างประเทศ ระบุว่า โอไอซีได้ผลักดันให้กลุ่มแบ่งแยกดินแดนเหล่านี้รวมตัวกันเป็นกลุ่มใหม่ ชื่อ “สภาประชาชนปาตานี” United Patani People Council (UPPC) สำหรับการหาหนันทามติจากประชาชน Patani People Congress (PCC) จะเป็นเวทีในการแสวงหาความชอบธรรมจากคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนประเด็นว่าการดำเนินการของ PCC จะเป็นการละเมิดอำนาจอธิปไตยของไทยหรือไม่นั้นก็ยังคงเป็นคำถามที่สำคัญ นายกษิต ภิรมย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้แสดงท่าทีไม่เห็นชอบต่อข้อเสนอที่จะให้โอไอซีเข้ามาเป็นตัวกลางในการพูดคุยเพื่อสันติภาพที่ ทาง

โอไอซีก็จำเป็นต้องถอยออกไป วันนี้ เพียงไม่กี่สัปดาห์หลังเหตุการณ์ระเบิดคาร์บอมบ์ที่ หาดใหญ่และยะลาซึ่งทำให้มีคนเสียชีวิตกว่าสิบคนและบาดเจ็บร้อยกว่าคน ประเทศไทย กำลังถูกกดดันที่จะให้คำตอบในเรื่องนี้ การที่นายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตรจะย้ำ ประเด็นเดิม ๆ อย่างที่เชกกล่าวในการเยือนภาคใต้เมื่อเร็ว ๆ นี้ ก็คงจะไม่น่าเป็นที่พอใจ นัก การมาเยือนของโอไอซีในครั้งนี้น่าจะเป็นสิ่งที่ผลักดันให้ประเทศไทยได้แสดงถึงความ กล้าหาญและการดำเนินการในเชิงบวกในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนี้”

ภาพที่ 5.9 แสดงตัวอย่างข่าวของปาดานิฟอรัมที่นำเสนอเนื้อหาเชิงวิเคราะห์โดยไม่ใช้ภาษาในการ ระบุแหล่งข่าวว่าเป็นฝ่ายดีหรือฝ่ายร้ายแต่ระบุชื่อตำแหน่งอย่างตรงไปตรงมา

การนำเสนอเนื้อหาของปาดานิฟอรัมเป็นไปตามคุณลักษณะของสื่อสันติภาพที่ ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่ปาดานิฟอรัมได้ประกาศบทบาทของตนเองในการเป็นพื้นที่สาธารณะแห่ง การเรียนรู้ตามการให้สัมภาษณ์เชิงลึกของพนักงานในองค์กร

“เรากำหนดกรอบและขอบเขตชัดเจนจากนโยบายลงสู่การปฏิบัติและการ นำเสนอเนื้อหา ทำให้ไม่หลุดจากสิ่งที่เราตั้งธงไว้ อะไรที่ไม่ใช่หรือไม่เกี่ยวข้องกับ ทิศทางที่เราต้องการคือเรื่องกระบวนการที่จะไปสู่สันติภาพที่ ...บทเรียนหรือตัวอย่าง หรือ กระบวนการวิธีการ เราก็หลีกเลี่ยงที่จะนำเสนอโดยเฉพาะข่าวเหตุการณ์ทั่วไป...” (E1, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 2 พฤศจิกายน 2561)

5.2.4 สำนักสื่อวารัตานิ (Wartani)

ตารางที่ 5.3 แสดงคุณลักษณะเรื่องเนื้อหา แหล่งข่าวและภาษาจากการลงรหัสวิเคราะห์เนื้อหาของสำนักสื่อวารัตานิ (Wartani)

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาของสำนักสื่อวารัตานิ (Wartani) พบว่า จุดเน้นการนำเสนอเนื้อหาเชิงลึกในมิติสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงและผู้ที่ได้รับผลกระทบและไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมหรือเหยื่อจากสถานการณ์ ซึ่งเป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ที่องค์กรวางไว้และสอดคล้องกับการทำกำรสัมภาษณ์เชิงลึก แต่ยังมีสัดส่วนการนำเสนอทางออกหรือข้อเสนอแนะจากผู้ที่เป็นกลางในสัดส่วนที่น้อย ตัวอย่าง ข่าวที่องค์กรดังกล่าวนำเสนอ เช่น ข่าว “การกราดยิง ชรบ. หมู่บ้านที่ลำพะยา” อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ที่มีการนำเสนอข่าวในลักษณะการไล่ล่าดับเหตุการณั้ในแต่ละวัน รบ.และประชาชนเสียชีวิต 15 ราย จากเหตุยิงป้อม ชรบ. ที่ยะลา ปล้นปืนไป 8 กระบอก เผยแพร่เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2562 (<https://www.facebook.com/249763755125370/posts/2137432543025139/>) มีมิติเชิงลึกที่โดดเด่นในการสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์และเสียงสะท้อนจากเหตุการณ์ โดยการสัมภาษณ์ทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม รวมถึงผู้สูญเสีย มีการรายงานถึงผู้ที่ถูกจับกุมเชิญญาติผู้ต้องสงสัยไปสอบสวนด้วยกฎหมายพิเศษพรก.ฉุกเฉินซึ่งเป็นเนื้อหาที่ไม่มีสื่อใดนำเสนอ ทำให้ได้เสียงสะท้อนที่ออกมาจากผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าวและนำมาซึ่งการเรียกร้องความเป็นธรรม

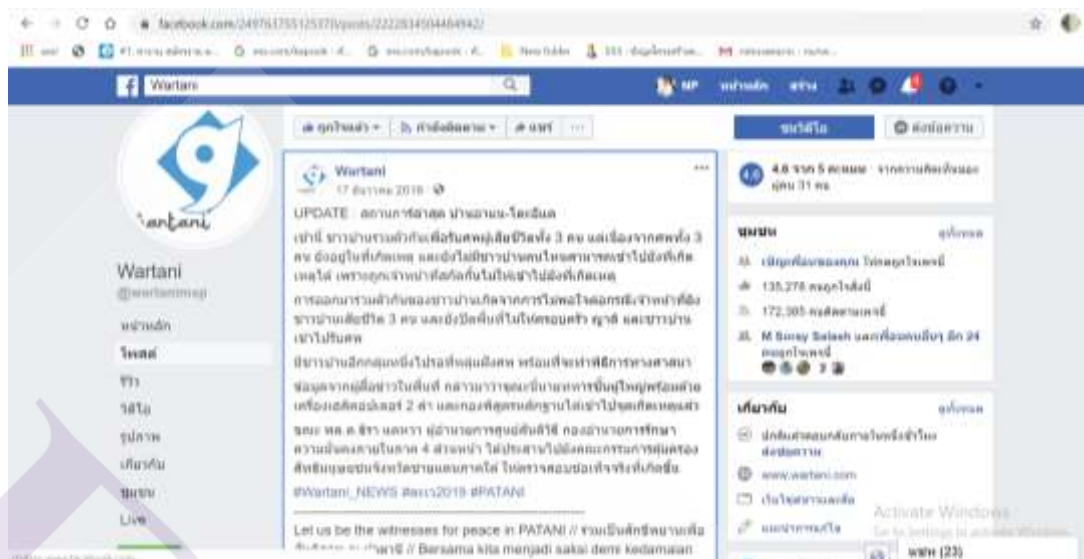
“...เป็นคนที่เคยถูกควบคุมตัวเอาไปสอบ บางคนถูกฟ้องถูกแจ้งข้อหาถูกยกฟ้องไปแล้ว แต่พอเกิดเหตุก็มีการไปควบคุมตัวบุคคลเหล่านั้นไปอีก ญาติเลยข้องใจเหตุใดจึงมีการควบคุมตัวไปอีกทั้งที่ช่วงเวลาเกิดเหตุก็ไม่อยู่ไม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์...ทั้งหมด 13 เคสที่ถูกควบคุมตัวไปจากเหตุการณ์นี้...”

“ไม่อยากจะเกิดขึ้นกับใครขาดเสาหลักทั้งพ่อทั้งแม่ไม่อยากจะเกิดขึ้นกับคนอื่น เราห้ามไม่ให้เกิดไม่ได้ เราไม่รู้ว่ามีใครเป็นผู้กระทำแล้วเราจะไปห้ามได้อย่างไร ..เค้าเริ่มตั้งแต่ปี 47 ตอนนี่ 62 แล้ว...คนอื่นเค้าทิ้งถิ่นฐานไปหมดแล้วแต่เรา บ้านก็คือ บ้านไม่รู้จะไปไหน เราไม่เอาต้นเหตุเรื่องศาสนามาเป็นข้ออ้างไม่คิดว่าเกิดจากเรื่องนี้”

อีกกรณีข่าวการวิสามัญชาวบ้านที่ขึ้นไปตัดไม้ที่เทือกเขาตะเว ตำบลบอง อ.อำเภอรณะงะ จังหวัดนราธิวาสที่สะท้อนให้เห็นถึงการทำข่าวมิติดึงลึกและผลกระทบต่อชีวิต ในการนำเสนอข่าวเมื่อเผยแพร่เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2562 ที่มีญาติของชาวบ้านที่ถูกวิสามัญมารวมตัวกันเพื่อขอขึ้นไปรับศพชาวบ้านที่ถูกวิสามัญเป็นเวลาหลายชั่วโมงแต่กลับถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐกีดกัน (<https://www.facebook.com/249763755125370/posts/2222834504484942/>) มีการนำเสนอเนื้อหาที่สะท้อนถึงความรันตของญาติที่มารอรับศพและการไม่ให้คำตอบที่ชัดเจนของฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น “ชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งไปรอที่หลุมศพเพื่อเตรียมทำพิธีตามหลักศาสนา

“เช้านี้ ชาวบ้านรวมตัวกันเพื่อรับศพผู้เสียชีวิตทั้ง 3 คน แต่เนื่องจากศพทั้ง 3 คน ยังอยู่ในที่เกิดเหตุ และยังไม่มีการขุดศพขึ้นมาคนไหนสามารถเข้าไปยังที่เกิดเหตุได้ เพราะถูกเจ้าหน้าที่สกัดกั้นไม่ให้เข้าไปยังที่เกิดเหตุการออกมารวมตัวกันของชาวบ้านเกิดจากการไม่พอใจต่อกรณีเจ้าหน้าที่ยิงชาวบ้านเสียชีวิต 3 คน และยังปิดพื้นที่ไม่ให้ครอบครัวญาติ และชาวบ้านเข้าไปรับศพมีชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งไปรอที่หลุมฝังศพ พร้อมทั้งจะทำพิธีการทางศาสนา ข้อมูลจากผู้สื่อข่าวในพื้นที่ กล่าวมาว่าขณะนี้นายทหารชั้นผู้ใหญ่ พร้อมด้วยเครื่องเฮลิคอปเตอร์ 2 ลำ และกองพิสูจน์หลักฐานได้เข้าไปจุดเกิดเหตุแล้ว”

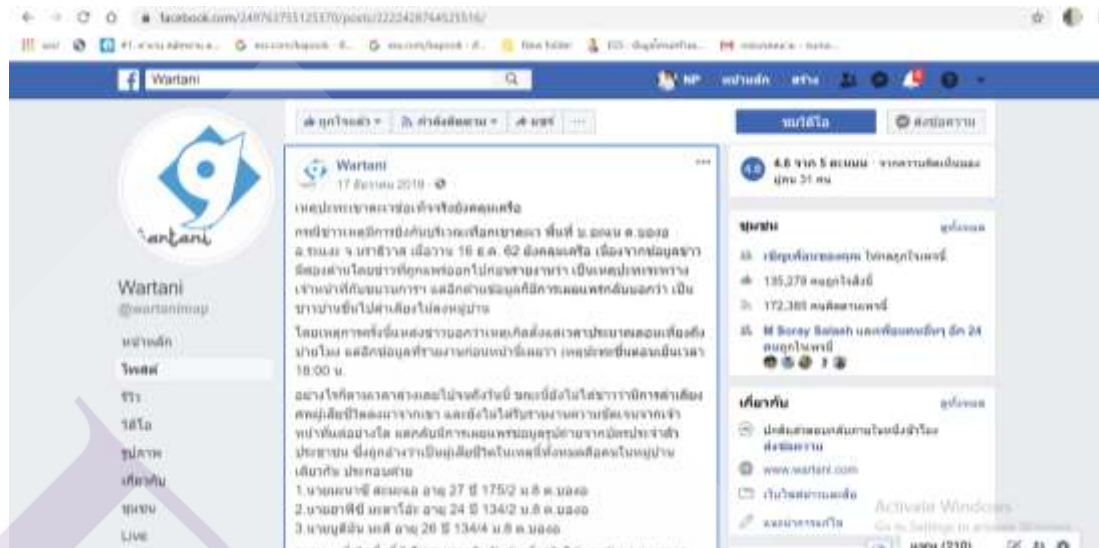

ภาพที่ 5.10 แสดงตัวอย่างข่าวของสำนักสื่อวารตานิที่นำเสนอเนื้อหาที่เป็นมิติเชิงลึกสะท้อนให้เห็นถึงประชาชนที่มารอรับศพญาติของตนเองจากการถูกวิสามัญ

สำหรับประเด็นเรื่องการใช้แหล่งข่าวและภาษาในเนื้อหานั้น สำนักสื่อวารตานิ (Wartani) มีการใช้แหล่งข่าวที่เน้นผู้ที่เป็นเหยื่อซึ่งสอดคล้องกับเนื้อหาที่นำเสนอที่เน้นผู้ได้รับผลกระทบแต่ก็มีการระบุว่าแหล่งข่าวเป็นคนดีหรือผู้ร้ายโดยไม่หลีกเลี่ยง และใช้ภาษาที่แสดงถึงการตกเป็นเหยื่อน่าเวทนา เช่นข่าวเหตุการณ์ยิงชาวบ้านที่เทือกเขาตะเว ตำบลบองอ อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส ที่ได้นำเสนอข่าวต่อเนื่องในลักษณะการรายงานข่าวเหตุการณ์ตั้งแต่วันเกิดเหตุ ซึ่งต่อมาท้ายที่สุดมีการยืนยันว่า ชาวบ้านที่ถูกยิงเสียชีวิตทั้งหมดเป็นเพียงคนตัดไม้เท่านั้น มีการเล่าเรื่องในลักษณะการใส่ไทม์ไลน์เหตุการณ์และใช้ภาษาที่ทำให้เข้าใจว่า ญาติรอรับศพอย่างน่าเวทนาถึง 35 ชั่วโมงกว่าจะได้นำศพไปประกอบพิธีทางศาสนาเช่นคำว่า “35 ชั่วโมงกับการรอศพหรือกว่าศพจะถึงบ้าน” เหตุปะทะเขาตะเวข้อเท็จจริงยังคงคลุมเครือ เผยแพร่เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2562 (<https://www.facebook.com/249763755125370/posts/2222428764525516/>)

“ไทม์ไลน์ 35 ชั่วโมงกับการรอ 3 ศพ เผยแพร่วันที่ 17 ธันวาคม 2562. เวลา 10.00 กว่า ๆ ชาวบ้านในพื้นที่ ได้ยินเสียงปืน เวลา 11.00 กว่า ๆ 3 คนที่รอดชีวิตวิ่งกลับมา.. เวลา 15.00 กว่า ๆ ศพ ลงถึง รพ.ระแงะ. เวลา 18.00 กว่า ๆ ศพ ถึงบ้าน กว่า ๆ ศพ ถึงบ้าน เวลา 20.00 กว่า ๆ ญาติ ๆ ผู้ตายและชาวบ้านร่วมทำพิธีทางศาสนา”

ภาพที่ 5.11 แสดงตัวอย่างข่าวของสำนักสื่อวารตานิที่นำเสนอเนื้อหาโดยมีการใช้ภาษาให้รู้สึกน่าเวทนาสร้างความเกลียดชังให้เกิดขึ้นกับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

หรือกรณีข่าวการหยิกความเห็นจากผู้ใช้เฟซบุ๊กรายหนึ่งมาโพสต์สะท้อนให้เห็นถึงหลักฐานการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่สื่อของสำนักสื่อวารตานิที่สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการระบุแหล่งข่าวว่าเป็นคนดีหรือคนร้าย โดยระบุว่าเจ้าหน้าที่ทหารในพื้นที่มองคนเป็นสัตว์

“จากที่ได้เห็นภาพที่ ผู้เสียชีวิตในลักษณะนั่งขัดสมาธิว่าหน้าเหมือนกันสองศพ อีกหนึ่งสภาพที่ นอน บริเวณ โดยรอบมีไม้แปรรูปหลายท่อน ทำให้สิ่งที่ญาติผู้ตาย/ชาวบ้าน บอกกับสื่อ และขอความเป็นธรรม นั้นมีน้ำหนักรวมมากที่สุด ส่วนอาวุธปืนที่พบ ถ้าไม่ไร้เสียงสาจนเกินไบนัก และยังอยู่ในโลกความจริง คงเทียบเคียงได้ว่าปืนมันมาอยู่ในที่เกิดเหตุได้อย่างไร ถ้านึกไม่ออกลองเสิร์ชเหตุการณ์ที่ จนท.ยิงเด็กวัยรุ่นแล้วเอาปืนใส่มือที่ศรีสาครคูก็ได้ (ตัวอย่างเดี๋ยวน่าจะพอ ไม่ต้องย้อนถึงยิงเด็กที่ตำบลบานาปัตตานี / ปุโละปุโย 9 ศพ ฯลฯ) ชั่วร้ายยังมี จนท.ทหารพราน(อ้างตามเฟซบุคที่โพสต์)ที่ร่วมปฏิบัติการนี้โพสต์ลงเฟซบุคตัวเองว่าสนุก สะใจกับการฆ่า ล่าค่าหัวผู้คนที่นี้ (ตอนนี้ปิดเฟซบุคไปแล้ว) ยิ่งน่าสลดใจ ที่ จนท.ส่วนหนึ่งในพื้นที่มองคนเป็นสัตว์ และสนุกกับการล่า ในทางกลับกัน ก็ไม่เห็นดีเห็นงามกับปฏิบัติการของฝ่ายตรงข้ามที่เกินเลยและไม่เห็นคนเป็นคนเช่นกัน ซึ่งมันก็ไม่ต่างกันทั้งสองฝ่าย มีแต่ชาวบ้านที่ต้องเป็นเหยื่อในความขัดแย้ง”

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของสำนักสื่อวาร์ตานิพบว่า มีจุดเน้นเนื้อหาที่ตรงกับคุณลักษณะสื่อสันติภาพที่ ในประเด็นเนื้อหาเรื่องผลกระทบต่อชีวิต สังคมและวัฒนธรรม และมีมติเชิงลึกของการทำข่าวของการสืบค้นข้อมูลที่โดดเด่นและน่าสนใจ อย่างไรก็ตาม เนื้อหาในส่วนของข้อเสนอแนะหรือทางออกยังมีจำนวนน้อย รวมถึงการไม่หลีกเลี่ยงระบุถึงแหล่งข่าวว่าเป็นคนดีหรือคนร้าย แหล่งข่าวที่ใช้ไม่มีความหลากหลายและ มีการใช้ภาษาที่แสดงให้เห็นถึงความน่าเวทนา

5.2.5 สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency)

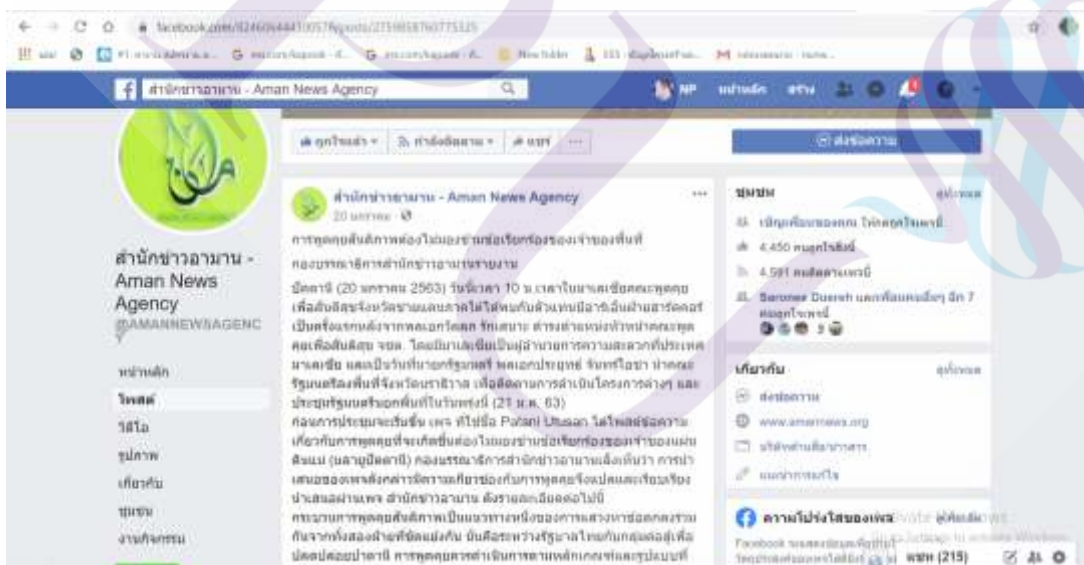
ตารางที่ 5.4 แสดงคุณลักษณะเรื่องเนื้อหา แหล่งข่าวและภาษาจากการลงรหัสวิเคราะห์เนื้อหาของสำนักข่าวอามาน (Aman News Agency)

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) มีจุดเน้นของเนื้อหาในประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพที่ แนวทาง และข้อเสนอสันติวิธี เนื้อหาเกี่ยวกับผลกระทบต่อชีวิต สังคม และวัฒนธรรม แต่มีสัดส่วนการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นมติเชิงลึกและการแสวงหาทางออกข้อเสนอแนะจากผู้ที่เป็นกลางในสัดส่วนที่น้อย ข่าวที่พบการนำเสนอเนื้อหาที่สะท้อนกระบวนการสันติภาพที่ เช่น ข่าว “การพูดคุยสันติภาพที่ ต้องไม่มองข้ามข้อเรียกร้องของเจ้าของพื้นที่” เผยแพร่เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2563 (<https://www.facebook.com/824606444300576/posts/2759858760775325/>)

เนื้อหาที่มีการมุ่งเน้นที่จะสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการเจรจาสันติภาพที่ ต้องไม่ลืมความต้องการหรือเสียงสะท้อนจากคนในพื้นที่หลังคณะพูดคุยชุดใหม่ได้พบปะกับตัวแทนปีอาร์เอ็นที่ประเทศมาเลเซีย เป็นการตั้งข้อสังเกตว่าการพูดคุยโดยตัวแทนของคณะพูดคุยฝ่ายไทยไม่เคยได้สอบถามความคิดเห็นและความต้องการของคนในพื้นที่

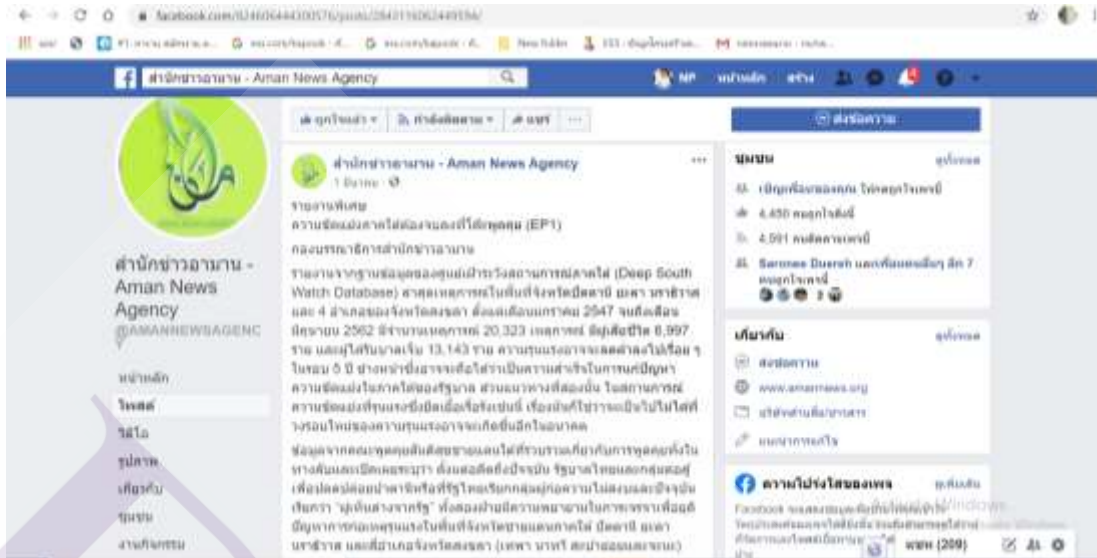
“อาทิเช่น ปัญหาการกำหนดชะตากรรมของตัวเอง ซึ่งเป็นความหวังและความต้องการของเจ้าของพื้นที่ (ชาวมลายูปาตานี) เพื่อเป็นจุดร่วมที่เหมาะสมในการดำรงชีวิตของชาติพันธุ์หนึ่งในวันนี้ ในการต่อสู้ของชาติมลายูปาตานีต้องเดินไปข้างหน้าหนึ่งก้าว โดยแก้ปัญหาด้วยการเมือง เราสามารถจะมอบความไว้วางใจและความมุ่งมั่นของฝ่ายไทยได้มากน้อยแค่ไหนในการแก้ปัญหาในครั้งนี หรือเพียงแค่ฝ่ายไทยต้องการแก้ปัญหาที่นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม ในการสร้างสังคมที่ยุติธรรมและสงบภายใต้ความเป็นชาติไทย สามารถอยู่ร่วมกันระหว่างผู้คนที่แตกต่างศาสนาโดยไร้ขอบเขต แต่ทว่าความสัมพันธ์ที่ถูกยึดเหยียดที่เกิดขึ้นในวันนี้ กลับเป็นสิ่งที่ล้าหลังในการแสวงหาสันติภาพที่ แท้จริง และอาจจะนำไปสู่ความขัดแย้งที่เลวร้ายยิ่งขึ้นในอนาคต”

ภาพที่ 5.12 แสดงตัวอย่างข่าวของสำนักข่าวอามานที่นำเสนอเนื้อหาโดยมีจุดเน้นเรื่องการวิเคราะห์กระบวนการไปถึงสันติภาพที่ ในพื้นที่

หรืออีกกรณีข่าวที่สะท้อนภาพที่ ของการนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาหรือการ แสวงหากระบวนการสันติภาพที่ คือข่าว “ความขัดแย้งภาคใต้ต้องจบลงที่โต๊ะพูดคุย” (<https://www.facebook.com/824606444300576/posts/2843116062449594/> เผยแพร่ เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2563) โดยการสัมภาษณ์อดีตหัวหน้าพูดคุยบิอาร์เอ็นที่ระบุชัดเจนว่าปัญหาอุปสรรคของการเจรจาสันติภาพที่ คือ การขาดการสนับสนุนจากคนปาดานีเองที่จะเข้ามามีส่วนร่วม

“ปัญหาอุปสรรคคือ การสนับสนุนจากประชาชนปาดานีเอง เพราะคนปาดานีเองยังไม่เข้าใจจึงจำเป็นที่เราทำความเข้าใจและชี้แจง เชิญชวนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นศาสนาอิสลามหรือนอกเหนือจากศาสนาอิสลาม จากเชื้อชาติมลายู จากเชื้อชาติไทย จีน ที่อาศัยในดินแดนปาดานี ต้องเข้าและต้องให้ความร่วมมือ ให้การสนับสนุน ว่าการต่อสู้ที่นำโดยบิอาร์เอ็นนั้นเพื่อประชาชนปาดานีทุกคน สำหรับบิอาร์แล้วของให้สามารถแก้ปัญหาได้ และสำหรับกลุ่มอื่น ๆ ก็ขอให้การสนับสนุนจากทุกฝ่ายเพื่อสิ่งนี้สำเร็จ อย่าให้ปัญหาอุปสรรคเพราะตอนนี้ เริ่มการพูดคุยแล้วครั้งที่ 1 อาจจะมีครั้งที่ 2 ที่ 3 ผมหวังว่าประชาชนชาวปาดานีทุกชนชั้นในสังคม คนหนุ่ม คนแก่ ชายหญิง นับถือศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธ ศาสนาข่งฟูซุและอื่น ๆ มาเรามา ร่วมกันให้การสนับสนุนในสิ่งที่บิอาร์เอ็นกำลังทำอยู่ในตอนนี้ ความร่วมมือจากทุกคนเท่านั้นที่จะสามารถแก้ปัญหาได้ รัฐบาลก็เช่นกันหากรัฐบาลเห็นว่าประชาชนมีความ มุมานะในการแก้ไขปัญหารัฐบาลก็จะเห็นและจะพิจารณา และบิอาร์เอ็นก็มีกำลังใจมากขึ้น มีความเอาจริงเอาจังเพิ่มอีก หากได้รับการหนุนเสริมจากประชาชนทุกคน หากมีอะไรที่จะนำเสนอให้กับโต๊ะพูดคุยผ่านบิอาร์เอ็นจะเอา นี้ จะเอาแบบนั้นจงเสนอมา อย่าไป ร้องตะ โจนข้างนอก ตะ โจนไม่ถูกที่ถูกต้อง ยังจะสร้างความแตกแยกยิ่งหนักขึ้น”

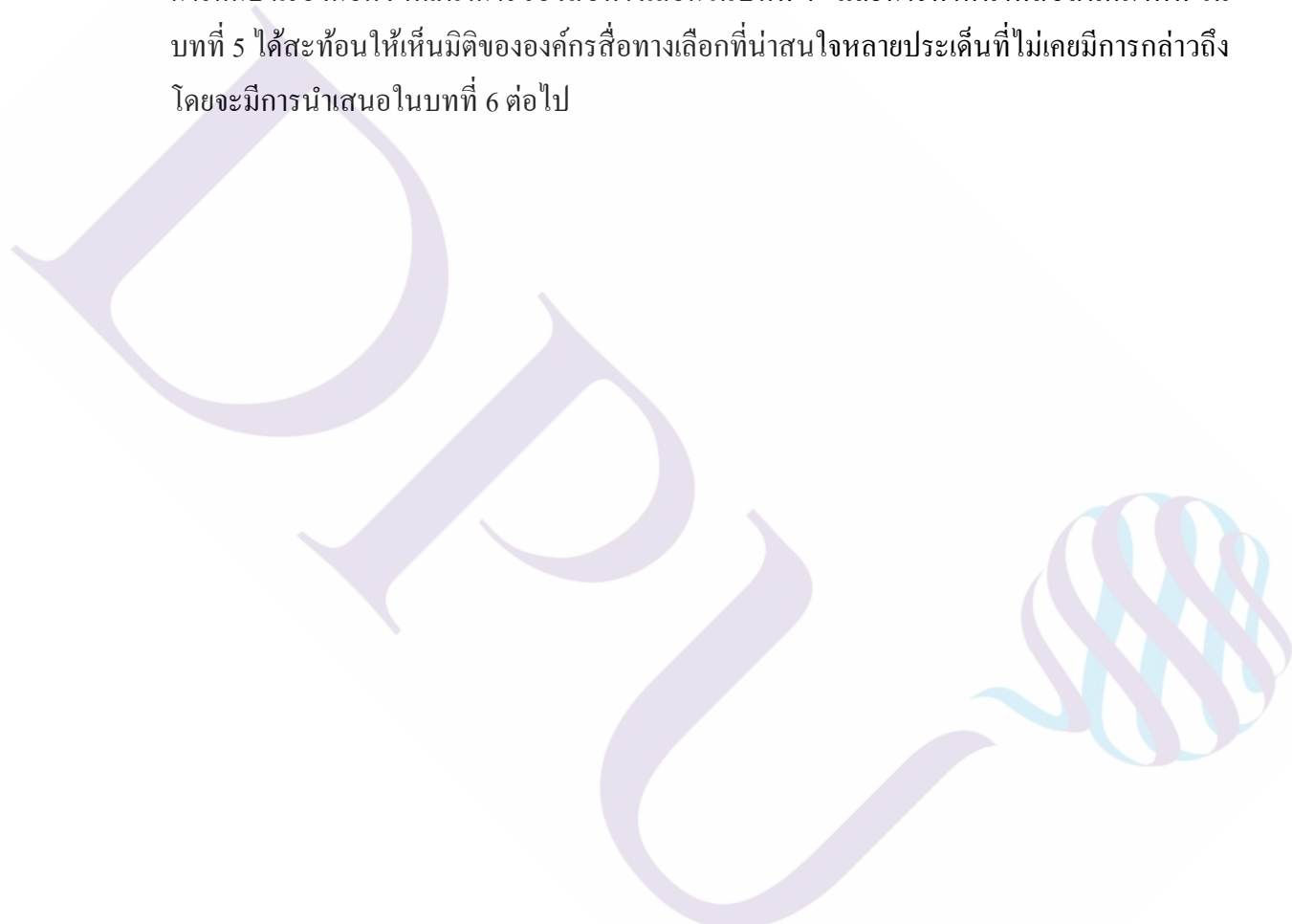
ภาพที่ 5.13 แสดงตัวอย่างข่าวของสำนักข่าวอามานที่นำเสนอเนื้อหาโดยมีจุดเน้นเรื่องการวิเคราะห์กระบวนการไปถึงสันติภาพที่ในพื้นที่

ขณะที่ประเด็นเรื่องการพูดถึงแหล่งข่าวและการใช้ภาษาในเนื้อหา นั้น สำนักข่าวอามาน (Aman News Agency) ได้ให้น้ำหนักที่จะหลีกเลี่ยงการระบุว่า เป็นคนดีหรือผู้ร้าย เน้นผู้ที่เป็นเหยื่อหรือผู้ต้องสงสัย แต่กลับมีจุดเน้นความหลากหลายของแหล่งข้อมูลค่อนข้างน้อย ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ทำงานที่พบว่า องค์กรดังกล่าวปัจจุบันมีผู้ที่ทำงานหลักเพียงคนเดียว แหล่งข่าวในการนำเสนอข้อมูลจึงไม่มีความหลากหลายและเป็นแหล่งข่าวเดิม ๆ ส่วนการใช้ภาษาไม่มีการใช้ภาษาที่ทำให้เกิดความรู้สึกน่าเวทนาต่อเหยื่อ เกิดความเกลียดชังหรือ หรือใช้ภาษาในการแสดงความเป็นผู้ร้าย แต่อย่างใด

“...ก็อย่างที่บอกไปพองบประมาณหมดเราก็ไม่มีเงินที่จะดำเนินการ...ตอนนี้ผมก็ทำงานคนเดียวเป็นนักข่าวเอง เขียนเองผลิตเอง แน่นอข่าวที่มาก็หลายวิธี ใช้วิธีการพูดคุยตรวจสอบโทรศัพท์บ้าง เครือข่ายบ้างพรรคพวกบ้างส่งข่าวมาเราก็ลง...เราไม่มีนักข่าวเหมือนสมัยก่อนแล้ว ...” (B1, สัมภาษณ์ 2 กันยายน, 2561)

กล่าวโดยสรุปจากผลการวิเคราะห์เนื้อหาท้ายที่สุดผู้วิจัยได้พบว่า กลุ่มองค์กรสื่อทางเลือกได้ทบทวนหน้าที่ยี่สื่อสันติภาพที่ ในมุมที่แตกต่างกัน ในมุมหนึ่งองค์กรสื่อทางเลือกที่มีนักวิชาการเป็นแกนหลัก เช่น ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (Deep South Watch: DSW) และ

ปาตานีฟอรัม (Patani forum) สามารถควบคุมการทำบทบาทหน้าที่สื่อสันติภาพที่ได้ในระดับหนึ่ง ทั้งในประเด็นการนำเสนอเนื้อหา การใช้แหล่งข่าวและการพูดถึงแหล่งข่าว รวมถึงการใช้ภาษา อย่างไรก็ตาม ยังมียังมีองค์กรสื่อทางเลือกที่พยายามทำหน้าที่สื่อทางเลือกในการเน้นกลุ่มเป้าหมายที่เป็น คนกลุ่มน้อย ที่ไม่ได้ถูกกล่าวถึงในสื่อกระแสหลัก แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้ทำหน้าที่สื่อสันติภาพ ที่ และอาจจะทำหน้าที่สื่อสงคราม (War journalism) ในบางครั้ง โดยการตอกย้ำให้เห็นถึงความเป็น ฝ่ายดีหรือฝ่ายร้ายหรือการใช้ภาษาที่ทำให้รู้หน้าเวทนา สร้างความเกลียดชังให้เพิ่มมากขึ้น ผลจากการศึกษาเรื่องก่อตั้ง พัฒนาการของสื่อทางเลือกในบทที่ 4 และการทำหน้าที่สื่อสันติภาพที่ ใน บทที่ 5 ได้สะท้อนให้เห็นมิติขององค์กรสื่อทางเลือกที่น่าสนใจหลายประเด็นที่ไม่เคยมีการกล่าวถึง โดยจะมีการนำเสนอในบทที่ 6 ต่อไป

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “พลวัตของสื่อทางเลือกในยุคดิจิทัลกับการเป็นสื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาการก่อตั้งและพัฒนาการของสื่อทางเลือกในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และปัจจัยที่จะส่งผลต่อการดำรงอยู่และการขับเคลื่อนการทำงาน โดยพิจารณาตั้งแต่บริบทที่เกี่ยวข้องกับชายแดนใต้ องค์ประกอบของการก่อตั้ง นโยบาย เป้าหมาย โครงสร้างองค์กร บทบาทหน้าที่ กระบวนการทำงาน กระบวนการมีส่วนร่วม ปัญหาและอุปสรรค โดยการสัมภาษณ์จะเป็นการสัมภาษณ์ทั้งในส่วนของผู้ที่ก่อตั้ง ผู้บริหารองค์กร บรรณาธิการและผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้ทราบถึงพลวัตของสื่อทางเลือกในแต่ละช่วงเวลา ร่วมกับการใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อศึกษามุมมองที่ของสื่อทางเลือกในการทำหน้าที่เป็นสื่อสันติภาพ โดยใช้เกณฑ์คุณลักษณะการเป็นสื่อสันติภาพ (Peace journalism) ตามแนวคิดของ Johan Galtung เพื่อพิจารณาว่า องค์กรสื่อทางเลือกได้ทำหน้าที่สื่อสันติภาพมากน้อยเพียงใด และตรงตามคุณลักษณะการเป็นสื่อสันติภาพหรือไม่อย่างไร เป้าหมายการศึกษามุ่งศึกษาองค์กรสื่อทางเลือก 5 องค์กร ได้แก่ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ สำนักข่าวอามาน ปาดานิฟอรัม สำนักสื่ออาร์ตานิ และเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ ซึ่งเป็นองค์กรสื่อทางเลือกที่เกิดขึ้นหลังสถานการณ์ความไม่สงบในปี 2547 ประกาศตัวว่าเป็นสื่อทางเลือกในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ใช้ช่องทางการสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล มีความหลากหลายตั้งแต่ผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่ม กระบวนการก่อตั้งกลุ่ม พัฒนาการ ผู้ร่วมนำเสนอข่าว รูปแบบการนำเสนอ และได้รับการยอมรับในบทบาทและถูกกล่าวถึงในวงกว้าง เพื่อตอบปัญหาการวิจัยดังต่อไปนี้

1. พลวัตของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนใต้ในแง่การก่อตั้งและพัฒนาการในยุคดิจิทัลเป็นอย่างไร
2. ปัจจัยอะไรที่ส่งผลต่อการก่อตั้งและพัฒนาการของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนใต้
3. สื่อทางเลือกแสดงบทบาทหน้าที่เป็นสื่อสันติภาพหรือไม่ อย่างไร

6.1 สรุปผลการวิจัย

สถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2547 ที่เกิดเหตุการณ์ปล้นปืนที่กองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ (ค่ายปีเหล็ง) อ.เจาะไอร้อง จ.นราธิวาส นับเป็นชนวนเหตุของความรุนแรงครั้งล่าสุดที่เกิดขึ้น ที่มีองค์ประกอบสำคัญจากประเด็นความขัดแย้งในประวัติศาสตร์ในพื้นที่ที่มีอย่างยาวนาน นับตั้งแต่การเป็นดินแดนมลายูปาตานีที่มีการรวบรวมแผ่นดินโดยราชอาณาจักรสยาม นำมาสู่ความเป็น “รัฐ” หรือ “ชาติ” และคำเรียกประชาชนในพื้นที่ตามภาษาราชการว่า “ชาวไทยมุสลิม” ซึ่งส่งผลต่อประชาชนในพื้นที่ในเชิงจิตวิทยาที่สะท้อนการแบ่งแยกและปกครองในด้านเชื้อชาติ ศาสนา รวมถึงวัฒนธรรม จนกระทั่งนำมาสู่เหตุการณ์ความรุนแรงหลายต่อหลายครั้ง อาทิ การปราบปรามชาวบ้านคูขุดจากการชุมนุมต่อต้านรัฐ การจับกุมตัวผู้นำทางศาสนาอย่าง หะหียีสุหลง อับดุลกาเดร์ จนกระทั่งท้ายที่สุดถูกอุ้มหายและสังหารในท้ายที่สุดเป็นต้น การกดทับในมิติของการเป็นพลเมืองชั้นสอง การถูกละเลยการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการสะสมความไม่ยอมรับในรัฐไทย จากรุ่นสู่รุ่น จนนำมาสู่การก่อความไม่สงบในปี 2547 เป็นการต่อสู้ด้วยความรุนแรงของกลุ่มขบวนการในจังหวัดชายแดนใต้ภายใต้บริบทแวดล้อมใหม่ เนื่องจากการใช้วาทกรรม “ก่อการร้าย” และกระแส “อิสลามนิยม” ที่กำลังเกิดขึ้นทั่วโลกในช่วงเวลาดังกล่าว

เหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นได้นำมาสู่การสูญเสียทำให้มีผู้เสียชีวิตไปแล้วนับตั้งแต่ปี 2547-มกราคม 2563 7,103 คน และบาดเจ็บ จำนวน 13,247 คน (เครือข่ายวิชาการ Peace Survey, 2563) และแม้จะมีการตั้งคณะกรรมการชุดยุติสันติภาพอันเป็นการยอมรับถึงการมีอยู่ของขบวนการแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี ตั้งแต่ปี 2556 แต่ทว่าการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาลไทยหลายต่อหลายครั้งส่งผลให้การพูดคุยไม่มีความคืบหน้าและสถานการณ์ความไม่สงบยังคงดำรงอยู่แม้จะมีเหตุการณ์ในจำนวนที่ลดน้อยลงก็ตาม ประเด็นสำคัญของการเกิดสถานการณ์ความไม่สงบมาตลอดระยะเวลาต่อเนื่องกว่า 16 ปี นอกจากจะส่งผลให้เกิดการสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินจำนวนมากแล้ว ประเด็นสำคัญคือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่ทั้งมิติชีวิต สังคม วัฒนธรรม การดำรงชีวิต รวมถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบและข้อเสนอหรือทางออกสำหรับปัญหาดังกล่าวจากเสียงของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งประเด็นต่างๆดังกล่าวถูกละเลยจากสื่อกระแสหลักตลอดระยะเวลาที่ได้มีการนำเสนอข่าวความไม่สงบในพื้นที่ โดยมีการพูดถึงเพียงมิติเดียวคือ ในประเด็นของการก่อความไม่สงบและในมุมมองของข่าวอาชญากรรม การเกิดขึ้นขององค์กรสื่อทางเลือกในพื้นที่จึงถือกำเนิดขึ้นโดยองค์กรสื่อทางเลือกที่เกิดขึ้นในระยะแรกเป็นองค์กรสื่อทางเลือกที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งของกลุ่มนักวิชาการ นักข่าวในพื้นที่ และกลุ่มนักศึกษาพลั้งคนรุ่นใหม่เช่น ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ สำนักข่าวอามาน ปาตานีฟอรั่ม สำนักสื่อวารัตานี เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้ เป็นต้น

การค้นพบที่สำคัญสำหรับงานวิจัยนี้คือ การก่อตั้งขององค์กรสื่อทางเลือกในชายแดนใต้สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะปัจจัยภายในซึ่งประกอบไปด้วย ศักยภาพของคนในพื้นที่ที่มีศักยภาพคือนักวิชาการ นักข่าวและ พลังคนรุ่นใหม่ นักศึกษา ถือเป็นปัจจัยภายในหลักที่ทำให้การก่อตั้งองค์กรสื่อเกิดขึ้นได้ โดยมีแรงหนุนเสริมจากเครือข่ายภาคต่าง ๆ ทั้งภาคประชาสังคม ภาควิชาการ ภาคสื่อมวลชนในพื้นที่ และสถาบันการศึกษาคือมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) ที่เปรียบเสมือนพื้นที่อิสระทางความคิดและเป็นพื้นที่ปลอดภัย รวมถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่ที่ไม่ได้รับการเยียวยา ขณะที่ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกในชายแดนใต้ ได้แก่ ประเด็นสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้น การนำเสนอข่าวของสื่อกระแสหลักที่มุ่งเน้นเรื่องเหตุการณ์และมองเพียงเป็นข่าวอาชญากรรมโดยไม่แสวงหาสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง และเรื่องความเป็นรัฐปัตตานีที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและถูกฝังลึกในผู้คนในพื้นที่ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือเท่าเทียม รวมถึงประเด็นนโยบายรัฐที่มุ่งเน้นการใช้กำลังเข้าปราบปรามเพียงอย่างเดียว

องค์กรสื่อทางเลือกที่ได้ก่อตั้งขึ้นมีเป้าหมายที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนไปสู่กระบวนการสร้างสันติภาพ บทบาทหน้าที่ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการสื่อสารสันติภาพเพื่อจะตอบสนองต่อเป้าหมาย โดยการทำบทบาทหน้าที่ขององค์กรสื่อทางเลือกที่มีเป้าหมายเดียวกันแต่มีการแสดงบทบาทที่แตกต่างกันออกไปตามวัตถุประสงค์ โดยสามารถจัดกลุ่มออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1) การทำบทบาทเป็นตัวกลางหรือพื้นที่ที่กลางเน้นที่นำเสนอเนื้อหาเรื่องกระบวนการที่จะนำไปสู่การเจรจาสันติภาพและแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง 2) การทำบทบาทเป็นตัวแทนสำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบเช่นกลุ่มผู้หญิง ผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิหรือผู้ที่ถูกกระทำเช่นเหยื่อโดยการเปิดพื้นที่ข่าวเพื่อนำเสนอข้อมูลต่างๆที่ไม่เคยได้รับการเปิดเผยหรือเยียวยาช่วยเหลือ และ 3) การทำหน้าที่ “สื่อ” ที่นำเสนอข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่สื่อกระแสหลักไม่ได้นำเสนอในมิติต่าง ๆ ทั้งชีวิต สังคม วัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่ โดยแต่ละสื่อที่ทำบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ จะมีการใช้ค่านิยมตนเองในลักษณะที่แตกต่างกันออกไปเช่น “สื่อทางเลือกชายแดนใต้ของประเทศไทย” “สื่อกระแสหลักในพื้นที่ชายแดนใต้” หรือ “พื้นที่ปลอดภัย” “ผู้อำนวยความสะดวก” “พื้นที่สาธารณะ” เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ในประเด็นการดำรงอยู่และการเติบโตของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนใต้จากผลการวิจัยพบว่า มีปัจจัยที่หนุนเสริมที่สำคัญ คือ เครือข่าย กล่าวคือ เครือข่ายภาคต่าง ๆ ทั้งภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคองค์กรสื่อได้เข้ามามีส่วนหนุนเสริมเช่น ในการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกวิชาการ นักวิชาการ สถาบันวิชาการได้เข้ามามีส่วนในการร่วมจัดตั้งรวมถึงการใช้เป็นสถานที่ตั้งในการทำงานขององค์กรสื่อที่ก่อตั้ง ในแง่ของกระบวนการทำงานเครือข่ายภาคประชาสังคมและภาควิชาการได้เข้ามามีส่วนร่วมเช่นการเป็นแหล่งข้อมูล ความร่วมมือในการผลิตเนื้อหา

การแลกเปลี่ยนช่องทางการเผยแพร่ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการวางโครงสร้างการทำงานในลักษณะแนวราบเชื่อมโยงกับเครือข่ายภาคต่าง ๆ ผลจากการหนุนเสริมของเครือข่ายภาคต่าง ๆ กับองค์กรสื่อทางเลือกที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้สามารถสร้างการมีส่วนร่วมและยกระดับผู้รับสารขึ้นมาเป็นเป็นแหล่งข่าว แหล่งข้อมูล ผู้ร่วมงาน จนกระทั่งถึงระดับการมีส่วนร่วมตัดสินใจในระดับนโยบายซึ่งถือเป็นประเด็นที่สำคัญสำหรับแนวทางการทำงานของสื่อทางเลือก

ในประเด็นความสำคัญของเทคโนโลยีสื่อดิจิทัลและองค์ความรู้ด้านวิชาชีพข่าว วารสารศาสตร์หรือนิเทศศาสตร์ ที่ถือเป็นปัจจัยหนึ่งของการดำรงอยู่ที่ผลการวิจัยพบว่า แม้เทคโนโลยีดิจิทัลจะเป็นส่วนหนุนเสริม แต่ในขณะเดียวกันก็ได้กลายเป็นปัญหาขององค์กรสื่อทางเลือกที่ขาดความรู้ความเข้าใจในประเด็นการใช้ช่องทางสื่อดิจิทัลที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายทำให้ขาดพลังในการสื่อสาร โดยคุณได้จากผลของการสร้างการเข้ามามีส่วนร่วม (Engagement) ในระดับต่างๆ เช่น การกดถูกใจ การแสดงความคิดเห็น การแชร์ มีจำนวนไม่มากนักในแต่ละกลุ่มทำให้ท้ายที่สุดต้องละทิ้งช่องทางหลายช่องทางที่สร้างขึ้น รวมถึงการไม่มีองค์ความรู้ด้านวิชาชีพสื่อ ที่ส่งผลให้กระบวนการผลิตเนื้อหาให้ตรงกับช่องทางที่ใช้นำเสนอ เช่น ทวิตเตอร์ที่เป็นช่องทางสำหรับเนื้อหากระชับสั้น เป็นการรายงานประเด็นที่ทันต่อสถานการณ์ แต่ผู้ทำองค์กรสื่อขาดความเข้าใจ ส่งผลให้ขาดพลังในการสื่อสาร อย่งไรก็ดี กลับพบว่า ผู้ที่มีองค์ความรู้ด้านวารสารศาสตร์หรือนิเทศศาสตร์ ได้เลือกใช้ช่องทางการนำเสนอที่เป็นสื่อผสมผสานระหว่างสื่อดั้งเดิมและสื่อดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพและตรงกลุ่มเป้าหมายมากกว่า

อย่างไรก็ดี แม้จะมีเครือข่ายเป็นส่วนหนุนเสริมการทำงานขององค์กรสื่อต่าง ๆ แต่ก็ยังพบว่าเป็นการหนุนเสริมในลักษณะของการทำกิจกรรมหรือการมีส่วนร่วมแค่เบื้องต้น ไม่ได้มีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในลักษณะเชิงนโยบาย หรือกระบวนการทำงานอย่างมีแบบแผน ทั้ง ๆ ที่มีเป้าหมายไปสู่กระบวนการสันติภาพเช่นเดียวกัน

สำหรับประเด็นการแสดงบทบาทหน้าที่สื่อสันติภาพนั้น ท้ายที่สุดพบว่า องค์กรสื่อทางเลือกส่วนใหญ่ได้แสดงบทบาทหน้าที่สื่อสันติภาพได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการนำเสนอเนื้อหาที่สะท้อนการทำหน้าที่สื่อสันติภาพได้ตรงกับแนวคิดสื่อสันติภาพ อย่งไรก็ดี การทำงานขององค์กรสื่อทางเลือกยังคงขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องกระบวนการสันติภาพและการสื่อสารสันติภาพ (Peace Journalism) โดยเฉพาะองค์กรที่ไม่มีนักวิชาการเป็นแกนหลักในการทำงาน ส่งผลให้เนื้อหาที่ผลิตออกมายังคงเป็นไปในลักษณะของสื่อทางเลือกแต่ไม่สามารถทำหน้าที่สื่อสันติภาพได้ในทางตรงกันข้ามบางประเด็นเป็นการทำที่เข้าข่ายลักษณะของสื่อสงคราม (War journalism) เช่น การพูดถึงแหล่งข่าวว่าเป็นฝ่ายผู้ร้าย กระทำกับเหยื่อ การใช้ภาษาที่ทำให้รู้สึกน่าเวทนา หรือไม่นำเสนอเนื้อหาที่เป็นการแสวงหาทางออกหรือข้อเสนอแนะ เป็นต้น

ในประเด็นเรื่องทุนนั้นผลการวิจัยพบว่า องค์กรสื่อทางเลือกใช้วิธีการให้ได้มาอยู่ 3 ลักษณะ คือ 1) การเสนอโครงการโดยแต่ละองค์กรได้ใช้ความสัมพันธ์และทักษะความสามารถของตนเองในการทำเรื่องของงบประมาณสนับสนุน 2) การรวมตัวกันของงบประมาณหลาย ๆ องค์กรในรูปแบบของชมรมหรือสมาคมและการของงบประมาณมาเพียงองค์กรหลักองค์กรเดียว แต่มีการกระจายงบประมาณให้กับองค์กรสื่อทางเลือกด้วยกันในลักษณะแบ่งงานกันทำ และ 3) การหางบประมาณโดยวิธีการเปิดบริษัทเพื่อรับงานและการลงทุนกับเครือข่ายภาคประชาสังคมในการทำ การเกษตร เช่น กลุ่มสำนักสื่อวารสารและสำนักข่าวอามาน โดยแหล่งทุนส่วนใหญ่มาจากสองส่วน คือจากในประเทศและต่างประเทศโดยในประเทศมาจากทั้งหน่วยงานรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ขณะที่ในต่างประเทศมาจากองค์กรต่างประเทศ องค์กรระหว่างประเทศและองค์กรพัฒนาเอกชน โดยแหล่งทุนส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะทับซ้อนหมุนเวียนกัน

ประเด็นแหล่งทุนนี้ส่งผลต่อการทำงานและการขับเคลื่อนอย่างเห็นได้ชัดเมื่อองค์กรสื่อทางเลือกไม่มีงบประมาณในการบริหารจัดการหรือขาดทักษะความรู้ในการบริหารจัดการ งบประมาณที่ดีพอไม่คำนึงถึงการบริหารจัดการระยะยาวที่ต้องมีต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายประจำ เช่น ค่าเช่าโดเมนเว็บไซต์ เงินเดือนเจ้าหน้าที่ที่ต้องดูแลบริหารโครงการ ส่งผลให้เมื่อหมดโครงการ จึงเกิดปัญหาในการทำงาน คือ คุณภาพของเนื้อหาการผลิตที่ได้รับผลกระทบรวมถึงช่องทางสื่อ ดิจิทัลในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ต้องยุติไปด้วย

ทั้งนี้การดำเนินการขอทุนสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ ยังมีภาพชัดเจนของความร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคองค์กรสื่อ โดยมีภาควิชาการเป็นหน่วยงานหลักในการใช้ชื่อองค์กรขอรับทุนอย่างเป็นทางการ สะท้อนให้เห็นถึงต้นทุนที่สำคัญในแง่ตัวบุคคลและองค์กรที่เป็นทางการที่มีศักยภาพและ ความน่าเชื่อถือ

นอกจากนั้นในการวิจัยยังพบประเด็นที่สำคัญคือ การเข้ามาของ “ทุน” ที่มาจาก หน่วยงานรัฐในระยะหลังการทำรัฐประหาร ในปี 2557 หลังองค์กรสื่อหลายองค์กรประสบปัญหา ขาดงบประมาณในการดำเนินการ ทำให้องค์กรสื่อทางเลือกบางส่วนได้ยื่นขอมที่จะรับทุนและ ดำเนินการตามที่ผู้ให้ทุนเป็นผู้สั่งการ ส่งผลให้มีการเปิดพื้นที่การสื่อสารขององค์กรสื่อทางเลือกใน ลักษณะของการเข้ามาใช้พื้นที่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารโดยหน่วยงานรัฐเพิ่มมากขึ้นหรือที่เรียกว่า การจัดการข้อมูลข่าวสารของรัฐ จากเดิมที่การเข้ามาของทุนจากหน่วยงานรัฐจะเป็นลักษณะของ การสนับสนุนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เป็นรายบุคคล เช่น ค่าน้ำมัน ค่าเดินทางให้กับตัวบุคคลที่ทำงานใน องค์กรสื่อทางเลือกในลักษณะของการสวมหมวกหลายใบเช่นการเป็นผู้สื่อข่าวพิเศษให้กับสื่อ กระแสหลัก ขณะเดียวกันก็เป็นผู้บริหารในองค์กรสื่อทางเลือก ที่ถือได้ว่าเป็นลักษณะของ

ผลประโยชน์ทับซ้อนอยู่แล้ว ผลวิจัยพบว่า องค์กรสื่อทางเลือกที่ยอมรับการเข้ามาของทุนจากหน่วยงานรัฐ เป็นองค์กรที่ไม่พบนักวิชาการเป็นแกนหลักขององค์กร เนื่องจากนักวิชาการมักจะมีกรอบและระแวกห่างกับการทำงานและวางนโยบายของขององค์กรสื่อทางเลือกที่อยู่ชัดเจนและปรากฏเด่นชัดว่าได้ปฏิเสธที่จะรับเงินสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐดังกล่าวหลังจากที่เกิดการทำรัฐประหารและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างองค์กรของหน่วยงานรัฐดังกล่าว หรือแม้แต่จากหน่วยงานต่างประเทศที่เป็นคู่แข่งในเชิงสัญลักษณ์กับศาสนา คือ สถานทูตอเมริกาที่องค์กรสื่อทางเลือกที่มีนักวิชาการก็ได้ปฏิเสธการรับทุน ซึ่งท้ายที่สุดการเข้ามาของทุนจากหน่วยงานรัฐอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอิสระและวัตถุประสงค์ขององค์กรสื่อทางเลือกที่ได้วางไว้ในท้ายที่สุด

6.2 อภิปรายผล

6.2.1 องค์กรประกอบสำคัญสำหรับการก่อตั้งและดำรงอยู่คือ “คนใน”

การเกิดขึ้นขององค์กรสื่อทางเลือกชายแดนใต้ที่มีความแตกต่างจากการเกิดขึ้นขององค์กรสื่อทางเลือกภาวะปกติ อันเนื่องมาจากการเกิดขึ้นภายใต้บริบทสถานการณ์ความรุนแรงและปัจจัยที่สำคัญเป็นตัวกระตุ้นที่ถือเป็นปัจจัยภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง นโยบายของรัฐที่เน้นใช้กำลังในการปราบปรามแก้ไขปัญหา ความขัดแย้งในประวัติศาสตร์ที่ถูกกดทับ หรือการนำเสนอข่าวสารของสื่อกระแสหลักที่ไม่นำเสนอสาเหตุหรือต้นตอของปัญหาที่แท้จริงแต่เลือกรายงานเพียงเหตุการณ์ความรุนแรงรายวัน ทำให้การเกิดขึ้นขององค์กรสื่อทางเลือกชายแดนใต้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งหากนำมาเปรียบเทียบกับแนวคิดสื่อทางเลือกที่มีการแบ่งประเภทขององค์กรสื่อทางเลือก ตามแนวคิดของ Jeppesen (2016) และ Bailey, Cammaerts, and Carpentier (2007) จะพบว่า องค์กรสื่อทางเลือกชายแดนใต้จัดอยู่ในกลุ่มสื่อประเภทสื่ออิสระต่อผู้ทางการเมือง (Autonomous and radical media) ที่มีอุดมการณ์เพื่อการต่อสู้กับอำนาจนิยม ในที่นี้คือการต่อสู้กับนโยบายของรัฐ สื่อประเภทนี้เน้นคุณค่าหลักในเรื่องอธิปไตยร่วม (Collective autonomy) คือการมีส่วนร่วมต่อกระบวนการตัดสินใจ โดยมีผู้ริบมอบอำนาจหรือผู้ดำเนินการคือประชาชน และการรวมตัวเป็นกลุ่มองค์กร (collectively organized) หรืออีกในมิติหนึ่ง สื่อทางเลือกในชายแดนใต้เป็นสื่อทางเลือกที่มุ่งเน้นสังคมมากกว่าสื่อทางเลือกที่มุ่งเน้นตัวสื่อ (Society-centred) คือ การมีกระบวนการทัศน์หรือแนวคิดที่สื่อทางเลือกเป็นส่วนหนึ่งของภาคประชาสังคม (Alternative media as part of civil society) เป็นเสียงที่สามที่อยู่ระหว่างสื่อรัฐกับสื่อเชิงพาณิชย์เป็นการริเริ่มจากภาคประชาสังคมหรือภาคอื่น ๆ ที่ท้ายที่สุด มีส่วนหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการผลิตสื่ออยู่ด้วย การเกิดขึ้นของสื่อทางเลือกชายแดนใต้ที่เป็นในลักษณะของสื่อที่มุ่งเน้นสังคมและแตกต่างจากสื่อทางเลือกที่มุ่งเน้นตัวสื่อเป็นหลัก จึงเป็นปรากฏที่แตกต่างของการเกิดขึ้นของสื่อทางเลือกในพื้นที่อื่น ๆ

ในประเด็นนี้เองจึงมีความน่าสนใจว่า การมองเรื่องการผลิตสื่อเป็นประเด็นรองของภารกิจหรือการไม่นิยามตัวเองว่าเป็นองค์กรสื่อทางเลือกทำให้ส่งผลต่อการให้ความสำคัญต่อการสื่อสารหรือพลังของการสื่อสารหรือไม่อย่างไรและมากน้อยเพียงใด

อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นขององค์กรสื่อทางเลือกชายแดนใต้นอกจากจะมีปัจจัยจากภายนอกแล้วยังมีปัจจัยภายใน คือ ที่สำคัญอย่างยิ่งและทำให้ประสบความสำเร็จในการก่อตั้งนั่นคือ ศักยภาพของ “คนใน” คือนักวิชาการ นักข่าวในพื้นที่ คนรุ่นใหม่ และการร่วมมือของเครือข่ายภาคต่าง ๆ ทั้งภาควิชาการ ภาคประชาสังคมและภาคสื่อมวลชนในพื้นที่ ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดประวัติศาสตร์และความเป็นมาของสื่อทางเลือกในโลกที่เกิดขึ้น ที่ล้วนแล้วแต่มีองค์ประกอบของการก่อตั้งและมีส่วนร่วมจากคนในพื้นที่เป็นหลักที่ต้องการผลักดันหรือแสดงออกซึ่งประเด็นใดประเด็นหนึ่ง การก่อตั้งที่มีปัจจัยสำคัญจาก ศักยภาพของคนในที่ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเนื่องจาก คนใน เป็นผู้ที่มีความเข้าใจในบริบทและสภาพปัญหาของพื้นที่ ขณะเดียวยังมีศักยภาพในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล เครือข่ายภาคประชาสังคมและภาคต่าง ๆ ในพื้นที่ได้มากกว่าบุคคลภายนอก การมีคนในเป็นปัจจัยที่สำคัญขององค์กรสื่อทางเลือกชายแดนใต้จึงสะท้อนออกมาให้เห็นจากการสามารถขับเคลื่อนงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในประเด็นการนำเสนอเนื้อหาในมิติเชิงลึกและรอบด้าน รวมถึงการประสานความร่วมมือจากเครือข่ายต่าง ๆ ในพื้นที่ได้มากกว่าสื่อกระแสหลักอย่างชัดเจน นอกจากนี้ในการก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกยังพบว่า มีคุณลักษณะตรงกับแนวคิดสื่อทางเลือกที่ พิงรอง รามสูต วัฒนันท์ (อ้างถึงใน ภักนันท์ ภัทธนาวิก, 2551) ได้สรุปไว้ คือ การไม่แสวงหากำไร การเป็นอิสระจากองค์กรอื่น ๆ และรัฐ เป็นเจ้าของโดยประชาชนไม่ใช่บริษัทขนาดใหญ่ และมีการจัดวางโครงสร้างองค์กรในลักษณะแนวราบประสานผ่านเครือข่ายภาคต่าง ๆ

ขณะที่การทำหน้าที่ของสื่อทางเลือกชายแดนใต้ที่ผลการวิจัยพบว่า ได้ทำหน้าที่ในหลายประการ อาทิ การทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางของการรวมกลุ่มเชื่อมต่อกับเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนแนวความคิดระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เพื่อนำเสนอไปสู่แนวทางแก้ไขปัญหาหรือกระบวนการสันติภาพ การสื่อสารในประเด็นที่ไม่ถูกนำเสนอโดยสื่อกระแสหลักโดยเฉพาะประเด็นในมิติของชีวิต สังคม วัฒนธรรมหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบและตกเป็นเหยื่อของสถานการณ์การนำเสนอเนื้อหาจากคนในไปสู่สาธารณะ การตรวจสอบนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ เป็นแนวคิดของกระบวนการทำงานของสื่อในการการทำบทบาทนายทวารข้าวสาร (Gate Keeper) และการกำหนดวาระข้าวสาร (Agenda Setting) ที่มีการกำหนดวาระข้าวสารอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันยังเป็นบทบาทหน้าที่ที่สอดคล้องกับแนวคิดสื่อทางเลือกของ Jeppesen (2016) ที่ระบุถึงลักษณะการทำหน้าที่ของสื่อทางเลือกที่ต้องมีเนื้อหาชัดเจนในด้านใดด้านหนึ่งและเป็นไป เพื่อการสร้างสรรค์

สังคมในทางที่ดีขึ้น เช่น การมีเนื้อหาทางด้าน ข้อเสนอไปสู่กระบวนการสันติภาพ เนื้อหาของผู้ที่ได้รับผลกระทบ ประเด็นเหยื่อของเหตุการณ์ความรุนแรง หรือประเด็นเรื่องผู้หญิงผู้วิจัยพบว่าการกำหนดทิศทางของเนื้อหาให้มีความชัดเจนไปในด้านใดด้านหนึ่งส่งผลให้การทำบทบาทหน้าที่เป็นไปตามกรอบวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จนท้ายที่สุดสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงไปให้เกิดขึ้นไปยังกลุ่มเป้าหมายหรือเป้าหมายที่วางไว้ เช่น องค์กรสื่อทางเลือกที่เน้นเรื่องผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบนำไปสู่การช่วยเหลือ หรือข้อเสนอในเชิงนโยบายต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งสามารถนำมาสู่กระบวนการยอมรับการเจรจาสันติสุขมากกว่าจะใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ บทบาทหน้าที่ของสื่อทางเลือกในสถานการณ์ที่มีความรุนแรงหรือความขัดแย้งอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานนั้น การดำรงอยู่ของสื่อทางเลือกให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ โดยเฉพาะการต่อสู้กับกลุ่มขัดแย้งหรือการแสวงหาสันติภาพในท้ายที่สุด ซึ่งแตกต่างจากการเกิดขึ้นของสื่อทางเลือกประเภทสื่อชุมชน หรือสื่อวัฒนธรรมที่ต้องการส่งเสริมหรือผลักดันในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง หรือเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งสั้น ๆ เท่านั้น ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การดำรงอยู่ของสื่อทางเลือกในชายแดนใต้มีลักษณะปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง คือ “นักวิชาการ” เป็นแกนขององค์กร ที่ผลการวิจัยพบว่า องค์กรที่มี “นักวิชาการ” เป็นแกนหลักจะมีศักยภาพและข้อได้เปรียบทั้งเรื่องความเข้าใจในหลักการการทำงานตามแนวคิดสื่อทางเลือกและอาจขยับไปถึง สื่อสันติภาพ การวางเป้าหมายในการทำงานไว้อย่างชัดเจนรวมถึงมีทักษะความสามารถในการบริหารจัดการและหาแหล่งทุนมาสนับสนุนได้ส่งผลให้องค์กรสื่อทางเลือกในชายแดนใต้สามารถดำรงอยู่ได้ ซึ่งในประเด็นนี้ตามแนวคิดสื่อทางเลือกยังไม่เคยมีการกล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญในแง่ตัวบุคคลขององค์กรสื่อทางเลือกที่จะส่งผลต่อการดำรงอยู่

ประเด็นกระบวนการทำงาน “เครือข่าย” ที่ถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญกับองค์กรสื่อทางเลือกเป็นอย่างยิ่งดังจะเห็นภาพจากการดำรงอยู่และพลวัตการขับเคลื่อนการทำงานขององค์กรสื่อทางเลือกชายแดนใต้เป็นกรณีตัวอย่าง การให้ความสำคัญกับ “เครือข่าย” ในกระบวนการทำงานตรงกับแนวคิดสื่อทางเลือกของ Jeppesen (2016) ที่กล่าวถึง เครือข่ายหรือภาคประชาสังคม ที่จะต้องมีการเชื่อมต่อและสร้างพลังของการเปลี่ยนแปลงต่อนโยบายใดนโยบายหนึ่ง รวมถึงยังสอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชนตามแนวคิดของ Fuglesang and Chandler (อ้างถึงใน กาญจนนา แก้วเทพ, 2543) ที่ได้ให้นิยามเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม โดยคำนึงถึงกระบวนการที่กลุ่มบุคคลต่าง ๆ จะได้ก้าวเข้ามามีส่วนร่วมบทบาทในกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกี่ยวกับประเด็นปัญหาหนึ่ง ๆ

อย่างไรก็ดีผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของเครือข่ายในองค์กรสื่อทางเลือกชายแดนใต้นั้นส่วนใหญ่มีระดับของการเข้ามามีส่วนร่วมในระดับหนึ่งเท่านั้นคือในฐานะผู้รับสารหรือผู้ร่วมผลิตตามแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ กาญจนนา

แก้วเทพ (2548) ได้ยกตัวอย่างการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนไว้ แต่ยังคงไม่มีส่วนร่วมของเครือข่าย ในกระบวนการทำงานหรือวางนโยบายเป้าหมายร่วมกัน เครือข่ายต่าง ๆ ไม่สามารถนำมาซึ่งการ ตระหนักร่วมกัน สร้างความสนใจร่วมกัน สร้างความรับผิดชอบร่วมกัน หรือการสนับสนุนให้เกิด กระบวนการตัดสินใจของกลุ่มบุคคลร่วมกันได้ การเข้ามาของเครือข่าย จึงเป็นการเข้าไปร่วมใน ลักษณะ “ฉาบหน้า” หรือเป็นเพียงกิจกรรมตามโครงการเท่านั้น ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า หาก องค์กรสื่อทางเลือกชายแดนได้สามารถยกระดับและสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างองค์กรโดยอาศัย เครือข่ายที่แข็งแกร่งจะส่งผลให้เกิดพลังของการสื่อสารและการต่อรองและนำไปสู่การบรรลุ วัตถุประสงค์ใหญ่ตามนโยบายที่วางไว้เช่นเดียวกันทุกองค์กรคือ การสร้างสันติสุขให้เกิดในพื้นที่

กระบวนการทำงานขององค์กรสื่อทางเลือกชายแดนใต้ที่มีลักษณะบทบาทที่เน้น สะท้อนเนื้อหาของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อนั้น ยังพบประเด็นที่น่าสนใจที่ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า เป็น องค์กรที่ได้รับการสนับสนุนและการยอมรับจากเครือข่ายภาคประชาสังคมอย่างมาก และส่งผลต่อ ศักยภาพขององค์กรในการทำเนื้อหาในประเด็นมิติเชิงลึก รวมถึงการเป็นที่จับตาขององค์กร คู่ขัดแย้งคือหน่วยงานรัฐ ส่งผลให้คู่ขัดแย้งเกิดแรงผลักดันและเห็นความสำคัญของบทบาทขององค์กรสื่อ ทางเลือก จนกลายเป็นประเด็นหนึ่งที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความพยายามในการเข้ามาครอบงำ องค์กรสื่อทางเลือกอื่น ๆ รวมถึงองค์กรสื่อทางเลือกในลักษณะนี้จากคู่ขัดแย้งโดยการใช้ “ทุน” ที่ ถือเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ

6.2.2 ทุนปัจจัยดำรงอยู่กับปฏิบัติการสารสนเทศของหน่วยงานรัฐ

องค์กรสื่อทางเลือกในชายแดนใต้หลายองค์กรที่เริ่มก่อตั้งด้วยการได้รับงบประมาณมา ดำเนินการในลักษณะของการทำโครงการ เมื่องบประมาณหมดลงการดำเนินกิจกรรมขององค์กร จึงหยุดนิ่ง รวมถึงสภาวะการกระจายกระจายของบุคคลากรที่ต้องแยกย้ายหรือไปหรือ ไปร่วมตัว ก่อตั้งองค์กรสื่อทางเลือกขึ้นใหม่ในชื่อใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัยเรื่อง “ทุน” กับ การขับเคลื่อน ขณะที่บางองค์กรที่ได้กล่าวในสรุปข้างต้นถึงศักยภาพของตัวบุคคลที่สามารถหา แหล่งทุนมาสนับสนุนได้จะสามารถดำรงอยู่ได้ ไม่ว่าจะเป็นศักยภาพเรื่อง องค์ความรู้ หัวใจ การ เชื่อมโยงกับเครือข่ายสถาบันวิชาการ ประเด็นเรื่อง ทุน ทำให้องค์กรสื่อทางเลือกหลายองค์กรที่ หมดทุนเข้าสู่สภาวะ “หยุดนิ่ง” หรือจะดำเนินการเมื่อมีงบประมาณเข้ามาเท่านั้น แม้ในแนวคิดสื่อ ทางเลือกจะระบุว่า องค์กรสื่อทางเลือกจะต้องไม่แสวงหากำไรสูงสุด แต่ก็คงไม่สามารถปฏิเสธได้ ว่าจะไม่มีการใช้ทุน เพราะยังคงมีปัจจัยที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการทำงานที่ต้องใช้ทุนในการ ดำเนินการ เช่น การใช้ช่องทางการสื่อสารดิจิทัล เช่น เว็บไซต์ที่ต้องมีค่าบริหารจัดการต่าง ๆ หรือ ค่าใช้จ่ายบุคคลที่เป็นรายได้ตอบแทนส่วนหนึ่งจากการทำงาน ส่งผลให้ท้ายที่สุด “ทุน” ยังคงเป็น ปัจจัยสำคัญสำหรับการดำรงอยู่และขับเคลื่อนขององค์กรสื่อทางเลือกในชายแดนใต้ ไม่แตกต่าง จากสื่อกระแสหลักเพียงแต่อาจมีความแตกต่างในแง่ตัวเลขเม็ดเงิน และเป้าหมายที่ไม่ได้แสวงหา

กำไรสูงสุด ประเด็นนี้ตรงกับงานวิจัยของวณิชกมล จ่างมกล และอมรรัตน์ ชนะการณ (2557) ที่ศึกษาเรื่อง “สื่อทางเลือกยุคดิจิทัลกับผลประโยชน์สาธารณะ: กรณีศึกษาการเป็นพื้นที่กลางเพื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ที่ผลการศึกษาพบว่า ทุนคือปัจจัยความยั่งยืนขององค์กร โดยพบว่าองค์กรที่ไม่ได้รับทุนในการทำโครงการการดำเนินงานก็จะหยุดชะงักลง มีการเลิกจ้างบุคคลากร ขาดการนำเสนอรายงานเนื้อหาข่าวสารอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นแนวทางการบริหารจัดการองค์กรในลักษณะที่ทำให้มีการใช้งบประมาณน้อยที่สุดโดยยังคงทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นแนวทางที่องค์กรสื่อทางเลือกควรให้ความสำคัญประการหนึ่ง

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตในประเด็นนี้ว่า อาจมีแนวทางในการสร้างรูปแบบการหารายได้เพื่อการหาทุนในการดำรงอยู่และขับเคลื่อนการทำงานตามวัตถุประสงค์เช่น กรณีการหารูปแบบการหารายได้ เช่น ผลการวิจัยที่พบว่า องค์กรสื่อทางเลือกองค์กรหนึ่งที่รับจ้างการผลิตงานเนื้อหาทั่วไป โดยอาศัยเครื่องมืออุปกรณ์ที่มีอยู่และทักษะการทำงานแบบสื่อมวลชนหรือการร่วมมือกับเครือข่ายที่ถือเป็นจุดแข็งขององค์กรสื่อทางเลือกอยู่แล้วในการทำงานสร้างรายได้ร่วมกัน กรณีเช่นนี้ตรงกับผลการวิจัยที่เกี่ยวกับองค์กรสื่อทางเลือกของ อรรถกัญฐ์ วันทนะสมบัติ (2558) เรื่อง Re-Defining Thailand's New Media: Challenges in the Changing Political Regime ที่ระบุถึงเรื่องทุนจากว่า มีความพยายามลดทอนความเป็นทุนนิยมโดยการพึ่งพาเงินบริจาคและเงินทุนจากในและต่างประเทศ โดยการหาทุนด้วยการทำกิจกรรมที่ตนเองถนัด ซึ่งท้ายที่สุดแนวทางดังกล่าวอาจถือเป็นรูปแบบใหม่ของการสร้างรายได้ขององค์กรสื่อทางเลือกในอนาคตแทนการพึ่งพาทุนจากหน่วยงานรัฐหรือองค์กรต่างประเทศ

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า ประเด็นการขาดงบประมาณในการดำเนินการได้กลายเป็นช่องโหว่ของการเข้ามาของหน่วยงานรัฐที่มีความต้องการใช้พื้นที่ขององค์กรสื่อทางเลือกเพื่อการประชาสัมพันธ์ ทั้งที่เคยถูกมองว่าเป็นคู่แข่งในประเด็นปัญหาที่เป็นภาพใหญ่ของการแก้ไขปัญหาความรุนแรง โดยการเข้ามาของทุนจากหน่วยงานรัฐเพื่อจัดการข้อมูลข่าวสารที่ตนเองต้องการทำให้องค์กรสื่อหลายแห่งที่ตายและหยุดนิ่งกลับมามีสภาพคล่องอีกครั้ง การเข้ามาของทุนจากหน่วยงานรัฐเป็นการขยับการทำงานจากปฏิบัติการเดิมที่เคยใช้การจ่ายค่าตอบแทนให้กับตัวบุคคลในพื้นที่เพื่อซื้อพื้นที่สื่อในการประชาสัมพันธ์ เนื่องจากการเห็นความสำคัญของพื้นที่สื่อทางเลือกที่มีบทบาทต่อประชาชนในพื้นที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ เพียงแต่ยังไม่อาจขยับเข้ามาในพื้นที่องค์กรสื่อได้ทั้งหมด แต่ถือได้ว่า การเข้ามาของหน่วยงานรัฐดังกล่าวเป็นไปในลักษณะที่สอดคล้องกับแนวคิดปฏิบัติการข้อมูลข่าวสารหรือไอโอ (Information Operation) เป็นการจัดการข้อมูลข่าวสารของภาครัฐเพื่อแย่งชิงพื้นที่ข่าวสารโดยอาศัยเรื่องทุนเป็นเครื่องมือ เมื่อพิจารณางานเอกสารวิชาการเรื่อง “ปฏิบัติการข่าวสารในสงครามก่อความไม่สงบ” ของ สุรชาติ บำรุงสุข (2553) ในจุลสารความมั่นคงศึกษาฉบับที่ 80 ที่มีการกล่าวถึงแนวคิดเรื่องการปฏิบัติการข้อมูลข่าวสารของรัฐต่อ

สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ที่มีการระบุดึงทั้งการปฏิบัติการข้อมูลข่าวสาร ทั้งของฝ่ายก่อความไม่สงบและฝ่ายรัฐ โดยเฉพาะฝ่ายรัฐที่ควรเป็นฝ่ายครอบครองสื่อให้มากที่สุด โดยเฉพาะการควบคุมเนื้อหา เนื่องจากที่ผ่านมาผู้ก่อความไม่สงบได้ใช้ปฏิบัติการสงครามข่าวสาร ผ่านสื่อและบุคคลจำนวนมาก โดยการสร้างภาพลักษณ์ให้รัฐไทยและประชาชนชาวพุทธเป็นศัตรู และชาวมลายูเป็นผู้ถูกกดขี่ข่มเหง เอกสารวิชาการดังกล่าวได้รับการสนับสนุนการพิมพ์โดยสำนักข่าวกรองแห่งชาติ การนำเอกสารดังกล่าวไปวิเคราะห์และเป็นแนวทางในการให้ความสำคัญต่อการ ทำปฏิบัติการด้านข่าวสาร โดยผู้วิจัยได้สังเกตจากเอกสารดังกล่าว ซึ่งทำขึ้นในปี 2553 และเป็นการ วิเคราะห์จากนักวิชาการที่มีชื่อเสียง การนำเอกสารวิชาการดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ การด้านข่าวสาร จึงมีความเป็นไปได้และส่งผลต่อการเข้ามามีบทบาทในองค์กรสื่อทางเลือกใน พื้นที่ดังเช่นผลการวิจัย ท้ายที่สุดจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่จะสะท้อนว่าการดำรงอยู่และการทำ หน้าที่สื่อทางเลือกที่ได้วางนโยบายและเป้าหมายไว้ จะพ่ายแพ้ต่อทุนจากหน่วยงานรัฐหรือไม่ อย่างไรซึ่งจะต้องพิจารณาในระยะยาวต่อไป

6.2.3 การทำหน้าที่สื่อทางเลือกพร้อมกับหน้าที่สื่อสันติภาพ

นอกจากองค์กรสื่อทางเลือกชายแดนใต้จะทำหน้าที่เป็นไปตามแนวคิดสื่อทางเลือกแล้ว การตั้งบทบาทไว้ที่จะทำหน้าที่สื่อสันติภาพหรือผลักดันกระบวนการสันติภาพ ซึ่งตามแนวคิด วารสารศาสตร์สันติภาพตามแนวคิดของ Johan Galtung บทบาทหน้าที่ของสื่อสันติภาพนั้นจะต้อง มีการทำหน้าที่ตามคุณลักษณะหลายประการ เช่น การมุ่งเน้นการแสวงหาสาเหตุความขัดแย้ง การ แก้ไขปัญหา การเปิดพื้นที่ให้กับทุกฝ่าย ให้ความสำคัญกับผลที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังของความรุนแรง รายงานมากกว่าเหตุการณ์ ให้ความสำคัญกับประชาชน เน้นผู้ที่ได้รับผลกระทบ หรือการสื่อข่าวที่ ไว้วางใจต่อความขัดแย้ง (Conflict Sensitive Journalism) ตามแนวคิดของ Howard (2004) ที่ระบุ คุณลักษณะที่สำคัญของสื่อสันติภาพไว้ ผู้ทำงานต้องค้นหาว่าอะไรคือ ต้นตอของความขัดแย้ง สาเหตุข้อมูลและทางออกของความขัดแย้ง เบื้องหลังความรุนแรงเพื่อให้มีส่วนในการช่วยแก้ไข ปัญหา ทั้งหมดเป็นคุณลักษณะที่มากกว่าคุณลักษณะของสื่อทางเลือกอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดสื่อทางเลือกที่มีคุณลักษณะการวางกรอบไว้เพียงกว้าง ๆ เช่น เนื้อหาที่หลากหลาย ไม่ถูก นำเสนอมาก่อน มุ่งแสวงหาความเป็นธรรม หรืออาจไปถึงการต่อต้านกับหน่วยงานจากรัฐหรือทุน ใหญ่เช่นเรื่องนโยบายต่าง ๆ ที่ทำให้ได้รับผลกระทบกับประชาชน ซึ่งคุณลักษณะเช่นนี้อาจจะ สวนทางหรือเป็นประเด็นที่ขัดแย้งกันเองของคุณลักษณะของแนวคิดทั้งสอง เช่น การเปิดพื้นที่ ให้กับทุกฝ่ายตามแนวคิดสื่อสันติภาพที่กลุ่มแนวคิดสื่อทางเลือกยากที่จะทำได้เนื่องจากประเด็น เนื้อหาที่จะนำเสนอแล้วแต่มีความชัดเจนถึงความไม่เห็นด้วยกับคู่ขัดแย้งหรือฝ่ายตรงข้าม ตั้งแต่ต้น การนำเสนอเนื้อหาหรือการเปิดพื้นที่ให้กับอีกฝ่ายในพื้นที่สื่อของตนเองจึงเป็นเรื่องที่จะ

ขัดต่อความรู้สึกหรือแนวคิดของผู้ที่ทำงานสื่อทางเลือก เช่นนี้แล้ว แนวคิดสื่อสันติภาพอาจไม่สามารถไปด้วยกับแนวคิดสื่อทางเลือก

จากผลวิจัยพบว่า องค์กรสื่อทางเลือกชายแดนใต้หลายองค์กร ได้พยายามทำหน้าที่บทบาทสื่อสันติภาพตามที่ได้วางเป้าหมายไว้ แต่เป็นไปตามที่ผู้วิจัยตั้งต้นการเปรียบเทียบทั้ง 2 แนวคิดคือสื่อทางเลือกและสื่อสันติภาพให้เห็นดังกล่าวข้างต้น การทำหน้าที่บางประการของสื่อทางเลือกชายแดนใต้ จึงไม่ได้เป็นไปตามคุณลักษณะของสื่อสันติภาพ เช่น ในประเด็นเรื่องการใช้ภาษาที่ดูน่าเวทนาโดยการระบุว่าใครเป็นฝ่ายดีหรือฝ่ายร้าย การเน้นมุ่งเป้าหมายไปที่การให้ความสำคัญกับประชาชนเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ไม่สนใจแหล่งข่าวอื่น ๆ ขาดความหลากหลายหรือไม่เปิดพื้นที่ให้กลุ่มอื่น ๆ ไม่มีการนำเสนอชุดข้อมูลที่เป็นทางออกที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ประเด็นเหล่านี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วลัยลักษณ์มล จ่างมมล (2550) ที่ทำการศึกษายบทบาทและความเป็นไปได้ของสถานีวิทยุชุมชนต่อการเป็นกลไกในการสื่อสารเพื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่พบว่า ส่วนใหญ่การรายงานข่าวมีความโน้มเอียงไปในลักษณะที่นำไปสู่ความขัดแย้งมากกว่าการสร้างสันติภาพ ทั้งนี้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า สาเหตุของการนำเสนอเนื้อหาที่ไม่เป็นไปตามคุณลักษณะของสื่อสันติภาพอาจเป็นผลมาจากการยึดแนวคิดการทำงานของสื่อทางเลือกที่จะต้องเป็นกระบอกเสียงของคนกลุ่มน้อยที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายจากรัฐหรือกลุ่มทุนทำให้ไม่มีการเปิดพื้นที่ที่จะแสวงหาความจริงจากทุกฝ่ายหรือเปิดโอกาสให้ฝ่ายคู่ขัดแย้งได้พื้นที่ของการนำเสนอ

อย่างไรก็ดีบางองค์กรสื่อทางเลือกที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและพบว่าสามารถทำบทบาทหน้าที่การเป็นสื่อสันติภาพได้ตรงตามคุณลักษณะแนวคิดสื่อสันติภาพก็สอดคล้องกับงานวิจัยในอดีตที่ผ่านมา เช่น งานวิจัยของ สมัชชา นิลปัทม์ และรุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช (2556) ศึกษาเรื่อง “วาทกรรมสื่อมวลชนในกระบวนการสันติภาพสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ด้วยเช่นกันโดยงานวิจัยดังกล่าวพบว่า องค์กรสื่อทางเลือกเดียวกันกับที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษามีการใช้วาทกรรมสันติภาพและสันติวิธี วาทกรรมพยุงและประคับประคองกระบวนการสันติภาพ วาทกรรมพื้นที่กลางเป็นการใช้ภาษาที่จะไม่ยิ่งเป็นการส่งเสริมหรือกระตุ้นให้เกิดความเกลียดชัง หรือความรุนแรงเพิ่มมากยิ่งขึ้นสะท้อนให้เห็นว่า องค์กรสื่อทางเลือกดังกล่าวยังสามารถควบคุมกำกับดูแลกระบวนการผลิตและนำเสนอเนื้อหาให้เป็นไปในทิศทางที่วางนโยบายไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือในงานวิจัยของ วลัยลักษณ์มล จ่างมมล และอมรรัตน์ ชนะการณณ์ (2557) ศึกษาเรื่อง “สื่อทางเลือกยุคดิจิทัลกับผลประโยชน์สาธารณะ: กรณีศึกษาการเป็นพื้นที่กลางเพื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ที่ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของสื่อทางเลือกในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ได้แสดงบทบาทการเป็นสื่อเพื่อสันติภาพ โดยมีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการพูดคุยสันติภาพ การเคลื่อนไหวของภาคส่วน

ต่าง ๆ ต่อกระบวนการกระบวนการสันติภาพ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เกิดการรับรู้ประเด็นนี้มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของผู้วิจัยที่มีองค์กรสื่อทางเลือกกลุ่มหนึ่งที่ทำหน้าที่สื่อสันติภาพได้เป็นอย่างดี

ท้ายที่สุดผู้วิจัยจึงตั้งข้อสังเกตว่า การทำหน้าที่ขององค์กรสื่อทางเลือกที่พยายามเป็นกระบอกเสียงของประชาชนที่ต่อสู้กับอำนาจรัฐอาจไม่ต้องทำหน้าที่สื่อสันติภาพให้ครบคุณลักษณะตามแนวคิดของ Johan Galtung ขึ้นกับองค์ประกอบและบริบทในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันเพียงแต่ผู้ทำหน้าที่สื่อทางเลือกจำเป็นจะต้องมีองค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าวเท่านั้นและตัดสินใจว่าจะทำบทบาทหน้าที่ใดในสัดส่วนเท่าไรอย่างไร

6.2.4 เทคโนโลยีดิจิทัลหนุนเสริมแต่ขาดองค์ความรู้ทักษะ

ก่อนหน้านี้ในเชิงแนวคิดเรื่องสื่อทางเลือกและเทคโนโลยีสื่อดิจิทัลมักจะกล่าวกันว่าการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นส่วนหนุนเสริมให้องค์กรสื่อทางเลือกเกิดขึ้น และนำเสนอเนื้อหาโดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาและพื้นที่ในการนำเสนอ และไม่ต้องพึ่งพาสื่อกระแสหลักที่เป็นเสมือนผู้ควบคุมด้วยกระบวนการเฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeping) รวมถึงเป็นการสร้างเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) ให้กับภาคประชาชนตามความเห็นของ Harlow and Harp (2013) ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยในการทำงานขององค์กรสื่อทางเลือกชายแดนใต้ที่ได้ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลในการหนุนเสริมและสามารถสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดกับภาคประชาชน รวมถึงการส่งสารไปยังผู้รับสาร อย่างไรก็ตามจากผลการวิจัยที่พบว่า ประเด็นสำคัญไม่ได้อยู่ที่เทคโนโลยีดิจิทัลแต่อยู่ที่องค์ความรู้ในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่ได้กลายเป็นปัญหา เห็นได้ชัดเจนจากการขาดองค์ความรู้ที่ทำให้ไม่เข้าใจ อาทิ การใช้ช่องทางการสื่อสารดิจิทัลต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย องค์ความรู้ด้านพื้นฐานเกี่ยวกับการใช้งานเช่น การอัปโหลดข้อมูลพื้นฐานขึ้นสู่ช่องทางการนำเสนอ การสร้างเครือข่ายเพื่อการกระตุ้นยอดคนให้เข้ามามีส่วนร่วม การปรับปรุงออกแบบช่องทางการนำเสนอ ช่องทางการนำเสนอที่เหมาะสมกับการนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นข้อจำกัดทำให้ไม่สามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ท้ายที่สุดจึงสะท้อนไปยังศักยภาพของผู้ใช้ที่ต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดสอดคล้องกับศรัณยู รัตนจงกลที่ได้ศึกษาประเด็นดังกล่าวไว้ ประเด็นปัญหาดังกล่าวที่ระบุว่าองค์กรสื่อทางเลือกชายแดนใต้แม้จะใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแต่กลับไม่ส่งผลให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม (Engagement) จากภาคประชาสังคมผ่านช่องทางการสื่อสาร ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า การขาดองค์ความรู้ทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของคนทำงานในองค์กรสื่อทางเลือกนั้นยังส่งผลให้ไม่สามารถสร้างหรือกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชนตามแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ที่จะต้องทำให้ประชาชนมีโอกาสในการเข้าถึงช่องทางการสื่อสารเพื่อแสดงมุมมอง ความรู้สึกหรือประสบการณ์ต่าง ๆ ได้

ต้องมีการเน้นที่กระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ ของภาคประชาชนที่ไม่ใช่แค่ในฐานะของผู้รับสาร ท้ายที่สุดผู้วิจัยจึงตั้งข้อสังเกตว่า แนวคิดเรื่องเทคโนโลยีสื่อดิจิทัลมีส่วนหนุนเสริมการทำหน้าที่สื่อทางเลือกชายแดนได้ แต่ในขณะเดียวกัน ยังคงเป็นข้อจำกัดในการขาดองค์ความรู้ทักษะทำให้ไม่สามารถใช้เทคโนโลยีให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดส่งผลต่อการขาดพลังในการสื่อสารไม่ว่าจะตั้งเป้าหมายการสื่อสารเพื่อการต่อสู้ต่อรองกับคู่แข่งหรือสาธารณะโดยคาดหวังว่าการสื่อสารจะส่งไปถึงยังคนในพื้นที่หรือนอกพื้นที่แม้กระทั่งในระดับสากลที่มีความพยายามผลิตเนื้อหาด้วยภาษาอื่น ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษามลายูและการสร้างหรือกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และท้ายที่สุดต่อข้อถามเรื่องเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนดซึ่งเป็นทฤษฎีหนึ่งที่สำคัญที่ตั้งสมมติฐานไว้ว่าเทคโนโลยีจะมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงและสร้างผลกระทบต่อสังคมในวงกว้างอาจไม่เป็นเช่นนั้นเสมอไปเมื่อขาดองค์ความรู้ที่ดิพอในเทคโนโลยีนั้น ๆ

6.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ประเด็น การมีอยู่ของนักวิชาการในการองค์กรสื่อทางเลือก ส่งผลให้สามารถดำรงอยู่และสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในเรื่อง ทุนและบุคคลากรรวมถึงองค์ความรู้ด้านวิชาชีพสื่อและเทคโนโลยีสื่อดิจิทัล สำหรับการผลิตเนื้อหาให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กรสำหรับผู้ที่ต้องการจัดตั้งองค์กรสื่อทางเลือกในอนาคต จึงควรนำประเด็นเรื่ององค์ประกอบบุคคลากรที่เป็นนักวิชาการเข้ามามีส่วนในการหนุนเสริม

2. องค์ความรู้เรื่องเทคโนโลยีสื่อดิจิทัลและด้านวิชาชีพข่าวถือเป็นปัจจัยที่สำคัญขององค์กรสื่อทางเลือกที่มุ่งเน้นจะนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อดิจิทัลและผลิตเนื้อหาแบบมืออาชีพตรงกับวัตถุประสงค์ของการทำสื่อทางเลือก จากงานวิจัยพบว่า การขาดองค์ความรู้ทั้ง 2 เรื่อง ส่งผลให้การสื่อสารไม่มีพลังไปยังกลุ่มเป้าหมาย การพัฒนาองค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าวให้กับบุคคลากรขององค์กรสื่อจึงถือเป็นอีกประเด็นที่มีความสำคัญ

3. ปฏิเสธไม่ได้เรื่อง การดำเนินงานขององค์กรสื่อทางเลือกที่จำเป็นต้องใช้ทุนในการดำเนินงานไม่ว่าจะมากหรือน้อย ผลการวิจัยที่พบว่า ทุนในแง่ของงบประมาณที่ได้กลายเป็นตัวแปรที่สำคัญของการเข้ามาให้ทุนจากหน่วยงานภาครัฐที่ส่งผลต่อการเข้ามาจัดการข้อมูลข่าวสารของโดยใช้พื้นที่ขององค์กรสื่อทางเลือกที่เรียกว่าปฏิบัติการสารสนเทศหรือไอโอ ที่ท้ายที่สุดอาจส่งผลต่อความเป็นอิสระในการทำงาน ดังนั้นองค์กรสื่อทางเลือกที่จะก่อตั้งจึงควรมีความชัดเจนที่จะไม่รับทุนจากหน่วยงานรัฐที่ถือเป็นคู่แข่งกับกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบ เขี่ย คนกลุ่มน้อย หรือเกี่ยวข้องกับกระบวนการในการแก้ไขปัญหา ที่เป็นเป้าหมายสำคัญของการก่อตั้งองค์กร

4. ประเด็นที่สำคัญที่สุดประเด็นหนึ่งสำหรับการขับเคลื่อนองค์กรสื่อทางเลือกจากผลการวิจัยที่ค้นพบคือ เครือข่ายที่เข้ามามีส่วนช่วยหนุนเสริมและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเชื่อมต่อระหว่างองค์กรสื่อทางเลือกกับภาคประชาสังคมต่าง ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อพลังของการสื่อสารและไปถึงเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการทำงานตั้งแต่การเข้ามามีส่วนการบริหารองค์กร กำหนดทิศทางนโยบาย กระบวนการผลิตเนื้อหา แหล่งข่าว ช่องทางการเผยแพร่ การดำเนินงานขององค์กรสื่อทางเลือกจึงไม่ควรดำเนินการเพียงลำพังแต่ควรคำนึงและให้ความสำคัญกับเครือข่ายต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้บริบทของความสัมพันธ์กับนโยบายและเป้าหมายขององค์กร

6.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้พบว่า ยังมีประเด็นเกี่ยวข้องที่น่าสนใจและนำไปสู่ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปคือ

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยซึ่งเน้นถึงการดำรงอยู่ขององค์กรสื่อทางเลือกชายแดนใต้ซึ่งทำให้พบว่า มีปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่น่าสนใจคือการจัดการข้อมูลข่าวสารของฝ่ายรัฐ ที่เข้ามาโดยอาศัยช่องโหว่เรื่อง “ทุน” ที่เป็นงบประมาณเป็นเครื่องมือในการเข้ามาจัดการการนำเสนอข้อมูลข่าวสารผ่านองค์กรสื่อทางเลือก เป็นการเข้ามาแทรกแซง ที่เรียกว่าปฏิบัติการสารสนเทศ (Information operation) การศึกษาในประเด็นเรื่องปัจจัยที่จะป้องกันไม่ให้เกิดการเข้ามาจัดการข้อมูลข่าวสารของฝ่ายรัฐจึงเป็นอีกประเด็นที่น่าสนใจต่อไป

2. การวิจัยครั้งนี้ที่พบประเด็นสำคัญเรื่องพื้นที่กลาง เครือข่ายที่มีส่วนช่วยหนุนเสริมในการทำงานขององค์กรสื่อทางเลือก หากจะมีการศึกษาต่อในประเด็นองค์ประกอบที่สำคัญและปัจจัยที่จะสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดพื้นที่กลาง เครือข่ายที่แข็งแกร่งจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรสื่อทางเลือกให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต

3. การสื่อสารสาธารณะและการสื่อสารเฉพาะพื้นที่ จากงานวิจัยชิ้นนี้ ทำให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้เครื่องมือในการสื่อสารขององค์กรสื่อทางเลือก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารภายใต้บริบทพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง เช่น พื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ การศึกษาเพิ่มเติมในกรณีของการใช้เครื่องมือในการสื่อสารที่เหมาะสมกับองค์กรสื่อทางเลือกภายใต้บริบทและเป้าหมายของแต่ละองค์กรที่แตกต่างกันออกไปจึงเป็นประเด็นที่จะทำให้ได้ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานขององค์กรสื่อทางเลือกต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรรมธิการ เฟื่องปรางค์ และกาญจนา แก้วเทพ. (2548). การมีส่วนร่วมในการสื่อสาร: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติจริง. *วารสารนิเทศศาสตร์*, 23(3-4), 62-81.
- กองบรรณาธิการ TCIJ. (2563). สื่อ *Bicara Patani* สรุปเหตุการณ์ชายแดนใต้ ม.ค. 2563. สืบค้น 4 กุมภาพันธ์ 2563, จาก <https://www.tcijthai.com/news/2020/04/current/9841>
- กาญจนา แก้วเทพ. (2543). สื่อสารชุมชน: การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กุสุมา ภูใหญ่. (2559). รายงานการสำรวจสถานภาพการสื่อสารภายใต้บริบทการการพูดคุยสันติภาพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้. สืบค้น 28 เมษายน 2559, จาก <http://kusumakooyai.blogspot.com/2016/04/blog-post.html>
- คณะทำงานวาระผู้หญิงชายแดนใต้. (2559). ข้อเสนอเชิงนโยบาย พื้นที่สาธารณะปลอดภัยสำหรับผู้หญิงชายแดนใต้. สืบค้น 1 ธันวาคม 2560, จาก <http://kusumakooyai.blogspot.com/2013/05/blog-post.html>
- เครือข่ายวิชาการ Peace Survey. (2563). เอกสารประกอบการแสดงผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2523). *ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิมพ์ศ.
- จีนีเพ็ญ ศรีชัย. (2557). *การสื่อสารเพื่อสร้างความสมานฉันท์ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เขาว์ ไพโรพริฐณโรจน์. (2528). *เอกสารงานวิจัยลัทธิและอุดมการณ์ทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: สถาบันจิตพัฒนาบริหารศาสตร์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2543). *วาทกรรมการพัฒนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.
- ฐนพงศ์ ลือจรรยาชัย. (2562). *เสียดินแดนมลายู: ประวัติศาสตร์ชาติฉบับ Plot Twist*. กรุงเทพฯ: มติชน.

จิตินบ โกมลนิมิ. (2555). *เล่าเรื่อง: สื่อใหม่ เปิดพื้นที่การเมืองและข้อเสนอต้องห้าม นครปาดานี*.

สืบค้น 11 กุมภาพันธ์ 2556, จาก <https://deepsouthwatch.org/th/node/3257>

จิตินบ โกมลนิมิ. (2556). *ย้อนรอยวัน สื่อทางเล็กลายแค้นได้ครั้งแรก*. สืบค้น 11 กุมภาพันธ์ 2556,

จาก <https://deepsouthwatch.org/th/node/4906>

จิติมา เทพญา, และคุษฎี เพ็ชรมงคล. (2554). *โครงการศึกษาขีดความสามารถของสื่อและการนำเสนอข่าวออนไลน์ในพื้นที่ห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ (สงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา นราธิวาส)*. คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

คุษฎี เพ็ชรมงคล, และกิริกาญจน์ ไคนุ่นนา. (2555). *ข่าวที่ไม่เป็นข่าวในจังหวัดชายแดนภาคใต้ :*

ศึกษาประเด็นข่าวในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ไม่ได้รับการเสนอผ่านสื่อมวลชน ระหว่างปี พ.ศ.2547-2553 (รายงานผลการวิจัย). คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ทวีพร คุ้มเมธา. (2558, 23 ธันวาคม). *สัมภาษณ์ มิเดียสลาตัน: ประชาชนต้องได้ส่งเสียงใน*

กระบวนการสันติภาพ ปาดานี. ประชาไท. สืบค้นเมื่อ 13 มีนาคม 2563, จาก

<https://prachatai.com/journal/2015/12/63127>

ทองแสงรัศมี ติละแก้ว. (2553). *บทบาทขององค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทยในการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองผ่านรายการเวทีสาธารณะและนักข่าวพลเมือง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทีมข่าว TCIJ. (2561, 23 ธันวาคม). *ปี 2547-2560 งบประมาณไฟใต้ 2.77 แสนล้าน สักส่วนงบเยียวยา*

ความสูญเสียแค่ 1.1%. สืบค้น 23 ธันวาคม 2561, จาก

<https://www.tcijthai.com/news/2018/12/scoop/8608>

ทีมข่าวประชาไท. (2552, 15 กุมภาพันธ์). *สถาบันอิศรา: ต้องมีเลือดถึงจะเป็นข่าว กระบวนทัศน์ที่*

ต้องเปลี่ยนในการรายงานข่าวชายแดนใต้. สืบค้น 11 ธันวาคม 2560, จาก

<https://prachatai.com/journal/2009/02/20014>

ทีมข่าวประชาไท. (2557, 5 กันยายน). *ความทรงจำที่หลากหลาย-ต้องเปิดพื้นที่ให้ถกเถียงกัน :*

บทเรียนสันติภาพ CCPP2014. สืบค้น 19 ธันวาคม 2560, จาก

<https://prachatai.com/journal/2014/09/55399>

ทีมข่าวประชาไท. (2560, 11 กรกฎาคม). *สิ้น แวหามะ แวกือจิก ผอ.สถานีวิทยุมิเดียสลาตัน. ประชา*

ไท. สืบค้นเมื่อ 13 มีนาคม 2563, จาก <https://prachatai.com/journal/2017/07/72348>

ชเนศ อารณีสวรรณ. (2550). *ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวมลายูมุสลิม. ใน มลายูศึกษา:*

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาชนมลายูในภาคใต้ (น. 150-182). กรุงเทพฯ: มติชน.

- ธีรเดช เอี่ยมสำราญ. (2552). *คู่มือรายงานข่าวในสถานการณ์ความขัดแย้ง*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- ธีรพัฒน์ อังศุवाल. (2558). ประชาสังคม (Civil Society) ในมุมมองใหม่: บทสำรวจหน้าตาและตำแหน่งแห่งที่ของประชาสังคมในมุมมอง Civil Society Diamond. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 5(1), 39-67.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2547). *ประชาสังคม*. กรุงเทพฯ: สายธาร
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (บ.ก.). (2550). สังเขปประวัติศาสตร์มลายูปัตตานี. ใน *มลายูศึกษา: ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาชนมลายูมุสลิมในภาคใต้* (น. 16-55). กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- นุวรรณ ทับเที่ยง. (2550). *ผลกระทบของการสื่อสารมวลชน: ทศนคติของประชาชนในเขตสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อการนำเสนอข่าวเหตุการณ์ความไม่สงบ* (รายงานผลการวิจัย). ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- บรรพต วีระสัย. (2542). “อุดมการณ์ทางการเมือง” ในสาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชาหลักรัฐศาสตร์และการบริหาร (พิมพ์ครั้งที่ 6). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บาราย. (2552, 7 มิถุนายน). *ตำนานบ้านพิเทน*. *ไทยรัฐ*. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/content/11158>
- บีบีซีไทย. (2560). *บีอาร์เอ็นประกาศจะไม่หยุดยิงจนกว่ารัฐบาลไทยเจรจาสันติภาพ 2 ฝ่ายเท่านั้น*. สืบค้น 29 กันยายน 2560, จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-41434654>
- บุษยกร ตีระพุดติกุลชัย. (2554). บทกระชับความเข้าใจเรื่องพื้นที่สาธารณะและการสื่อสาร. ใน *กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, สื่อเก่าสื่อใหม่ ใจเชื่อมร้อยบทกระชับความเข้าใจเรื่องพื้นที่สาธารณะและการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: โครงการ เมธีวิจัยอาวุโส ฝ่ายวิชาการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ปรัชญเกียรติ ว่าโร้. (2555, 16 มีนาคม). *รายงาน: สื่อทางเลือกชายแดนใต้ ความคาดหวังบนพื้นที่กลางสันติภาพ*. สืบค้น 19 ธันวาคม 2560, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/th/3023>
- ปาจารีย์ พวงศรี. (2555). *การสื่อสารผ่านพื้นที่สาธารณะของคนชายขอบในรายการข่าว พลเมืองสถานีโทรทัศน์ ไทยพีบีเอส* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปิยนาด บุนนาค. (2475). *นโยบายการปกครองของรัฐบาลต่อชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ.2475-2516)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2543). ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่?. ใน ฌรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บ.ก.), *ลูกชิ้นสู้* (น. 57). กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรรษาสิริ กุหลาบ. (2557). นอกเหนือจากความเป็นมืออาชีพ: บทบาทที่หลากหลายของสื่อมวลชน ในการสื่อสารความขัดแย้งของภาคใต้. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พฤทธิสถาน ชุมพล. (2546). *ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พสนันท์ ปัญญาพร. (2555, 27 มีนาคม). *แนวความคิดเกี่ยวกับสื่อใหม่ (New Media)*. สืบค้น 1 ธันวาคม 2560, จาก <http://photosanan.blogspot.com/2012/03/new-media.html>
- พิชิต วิจิตรบุญรักษ์. (2554). สื่อสังคมออนไลน์: สื่อแห่งอนาคต. *วารสารนักบริหาร*, 31(4), น. 99-103.
- พิมลพรรณ อุโฆษกิจ. (2551). วัฒนธรรมองค์กรของหน่วยทหารในภูมิภาคที่มีผลต่อการแก้ไขปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนใต้. ใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บ.ก.). *แผ่นดินจินตนาการ: รัฐและการแก้ปัญหาความรุนแรงในภาคใต้*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- พินเลิศสัน, เจ. จี. (2559). *ฮาเบอร์มาส: มนุษย์กับพื้นที่สาธารณะ* [Habermas a very short introduction] (วารวิทย์ เกลิมพันธุศักดิ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา
- ภักนันท์ ภัทรนาวิก. (2551). *วารสารสาละวินโพสต์ และเว็บไซต์ศูนย์ข่าวสาละวิน กับบทบาทสื่อทางเลือกเพื่อสื่อสารเรื่องชนกลุ่มน้อยพม่าในประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาสกร จำลองราช. (2550). *สนามข่าวสีแดง เรียนรู้โต๊ะข่าวภาคใต้*. กรุงเทพฯ: สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย.
- ภีรกาญจน์ ไคนุ่นนา, และปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2562). *วารสารศาสตร์สันติภาพ: สถานภาพองค์ความรู้และทิศทางในอนาคต*. *วารสารสิทธิและสันติศึกษา*, 5(2), 140-159.
- ภีรกาญจน์ ไคนุ่นนา, และศุภราภรณ์ ทวนน้อย. (2555). *สถานภาพและบทบาทสถานีโทรทัศน์ระบบบอกรับสมาชิกใน 5 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง (สงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส)*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ภีรกาญจน์ ไคนุ่นนา. (2552). *การสื่อข่าวสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของผู้สื่อข่าวท้องถิ่น*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- มัทนา เจริญวงศ์, และอังคณา พรหมรักษา. (2559). กลไกสนับสนุนวารสารศาสตร์พลเมืองกรณีศึกษาชุมชนราชินีไสล. , 15(1), 101-123. สืบค้น 8 ธันวาคม 2560, จาก http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/epaper/jan_june2016/pdf/ac07.pdf.

- มีทนา เจริญวงศ์, และอาภาพรรณ ทองเรือง. (2556). การเกิดขึ้นและพัฒนาการของนักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอส. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*, 33(2), 265-286. สืบค้น 8 ธันวาคม 2560, จาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sujthai/article/view/15125/13874>
- มาโนช ชุ่มเมืองปัก. (2560). การผลิตสื่อทางเลือกโดยชาวไทยเชื้อสายปกากะญอ. *Veridian E – Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทยสาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ*, 10(2), 748-761.
- มิวเซียมไทยแลนด์. (ม.ป.ป.). *เจ๊ะเห: ภาษาถิ่น จังหวัดนราธิวาส ภาษาที่เกิดจากการผสมผสาน*. สืบค้น 15 มีนาคม 2560, จาก <https://www.museumthailand.com/th/2333/storytelling/%E0%B9%80%E0%B8%88%E0%B9%8A%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%AB/>
- รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช. (2556). *ถอดความคิดขบวนการเอกราชปาตานี*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- วลักษณ์กมล จ่างกมล, และอมรรัตน์ ชนะการณ. (2557). *สื่อทางเลือกยุคดิจิทัลกับผลประโยชน์สาธารณะ: กรณีศึกษาการเป็นพื้นที่กลาง เพื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ.
- วลักษณ์กมล จ่างกมล. (2550). *สื่อเพื่อสันติภาพ: จริยธรรม การจัดการ และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา*. คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ .
- วลักษณ์กมล จ่างกมล. (2550). *สื่อเพื่อสันติภาพ: จริยธรรม การจัดการ และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา*. สืบค้น 8 ธันวาคม 2560, จาก http://soreda.oas.psu.ac.th/show_detail.php?research_id=386
- วสี ภูเต็มเกียรติ. (2559). *การสื่อสารเรื่องการเคลื่อนไหวเพื่อพิทักษ์สิทธิชุมชนผ่านสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสและสำนักข่าวประชาไท*. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2561). *กบฏดุซงญอ*. สืบค้น 26 กันยายน 2561, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/กบฏดุซงญอ>
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2562). *สนธิสัญญาอังกฤษ-สยาม พ.ศ. 2452*. สืบค้น 30 ธันวาคม 2562, จาก https://th.wikipedia.org/wiki/สนธิสัญญาอังกฤษ-สยามพ.ศ._2452
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. *หะยีสุหลง*. สืบค้น 15 พฤศจิกายน 2562, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/หะยีสุหลง>

- วิกิฮาว. (ม.ป.ป.). *วิธีการใช้ทวีตเตอร์*. สืบค้น 26 มีนาคม 2563, จาก <https://th.m.wikihow.com/ใช้ทวีตเตอร์>
- วิชญาวาณี ชูบุญ. (2552). *บทบาทของโต๊ะข่าวภาคใต้ สถาบันอิศรากับการเป็นสื่อเพื่อสันติภาพ กรณีเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วิไลวรรณ จงวิไลเกษม, และพัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์. (2562). *เรื่องสื่อชายแดนใต้ในกระบวนการสันติภาพ: การลดทอนอคติและความเกลียดชังต่อพื้นที่และผู้คนในชายแดนใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติและสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม.
- ศรัญญา รัตนจงกล. (2554). *กลยุทธ์การสื่อสารด้านการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social media) ของธุรกิจอาคารชุดกรณีศึกษา บริษัท แสนสิริ จำกัด (มหาชน) และ บริษัท เอเชียน พร็อพเพอร์ตี้ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (มหาชน)* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี. (2562, 16 สิงหาคม). *อัลกอริทึมของความแปรปรวนในความรุนแรง 15 ปีชายแดนใต้/ปาตานี*. สืบค้น 19 กันยายน 2562, จาก <https://deepsouthwatch.org/th/node/11928>
- ศุภรา จันทร์ชิดฟ้า. (2549). *ความรุนแรงในชายหมอก: สิ่งที่เห็นและเป็นไปในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้. *สรุปเหตุการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประจำเดือนมกราคม 2563*. สืบค้น 11 กุมภาพันธ์ 2563, จาก <https://deepsouthwatch.org/th/node/11948>
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. (2557, 10 มกราคม). *รายงานสรุปวันสื่อทางเลือกชายแดนใต้ (2554-2555-2556)*. สืบค้น 19 กันยายน 2562, จาก <https://deepsouthwatch.org/th/node/5174>
- สกุลศรี ศรีสารคาม (2554). *สื่อสังคม (Social Media) กับการเปลี่ยนแปลงกระบวนการสื่อข่าว* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สกุลศรี ศรีสารคาม, สุดารัตน์ ดิษยวรรณนะ จันทราวัดนากุล, และบุญยศิษย์ บุญโพธิ์. (2559). *การส่งเสริมแนวทางการใช้ ข้อมูลจากสื่อออนไลน์ในกระบวนการรายงานข่าว ในยุคเทคโนโลยีหลอมรวม (รายงานผลการศึกษา)*. นนทบุรี: สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

- สถานีวิทยุมีเดียสลัดตัน. (2561). *ความเป็นมา*. สืบค้น 13 มีนาคม 2563, จาก <https://media-selatan.com/menu/ความเป็นมา>
- สถาบันวิชาการสื่อสารสาธารณะ. (2556). *คู่มือรายงานข่าวเพื่อสลายความขัดแย้ง: กรณีปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- สนธิสัญญา ค.ศ.1909 ระหว่างสยาม-อังกฤษ และการแลกดินแดนมลายู. (2562). สืบค้น 22 มีนาคม 2562, จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_29737
- สมัชชา นิลปัทม์. (2559). *การสื่อสารชุมชนกับการพัฒนาการเมืองชุมชน (หน่วยที่ 6)* ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ความรู้เบื้องต้นการสื่อสารชุมชน หน่วยที่ 6-10. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมัชชา นิลปัทม์. (2559, 2 เมษายน). *การสื่อสารผ่านพื้นที่สาธารณะของคนชายขอบในรายการข่าวพลเมือง สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส*. สืบค้น 19 ธันวาคม, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/node/8408> 2560
- สมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. (2553). *สถานภาพและบทบาทการสื่อสารเพื่อความเป็นพลเมืองของประชาชนในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สยาม คำปริดา. (2547). *สังคมกับการปกครอง*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล.
- สาเกีระ แยนนา. (2550). *ภาพสะท้อนเหตุการณ์ อุคมการณ์ และวาทกรรมเกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่นำเสนอผ่านสื่อมวลชน*. คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ. (2559). *ข้อมูลวิทยุกระจายเสียง ระบบ FM*. สืบค้นจาก <https://broadcast.nbtc.go.th/data/operator/FM.pdf>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (ม.ป.ป.) *16 สถิติเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร*. สืบค้น 5 มีนาคม 2562, จาก <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/16.aspx>
- สำนักประชาสัมพันธ์จังหวัดยะลา. (ม.ป.ป.). *ทำเนียบสื่อมวลชนจังหวัดยะลา*. สืบค้น 5 มีนาคม 2562, จาก <https://pr.prd.go.th/yala/main.php?filename=mediayala>
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2553). *ปฏิบัติการข่าวสารในสงครามก่อความไม่สงบ. จุลสารความมั่นคงศึกษา, 80(2), 270-284.*

หลอมรวม. (ม.ป.ป.). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และ กิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.

หอมนครไทย. (ม.ป.ป.). ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๒. สืบค้น 15 ธันวาคม 2562, จาก http://www.thaiheritage.net/nation/situation/border_r6.htm

อรุณคณัฐ วันทนะสมบัติ. (2558). *Re-Defining Thailand's New Media: Challenges in the Changing Political Regime* ศูนย์ข้อมูลและข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง. สืบค้น 8 ธันวาคม 2560, จาก <https://www.tcijthai.com/news/2015/01/scoop/5426>

อริน เจียจันทร์พงษ์. (2546). การเข้าถึงสื่อสารมวลชนกระแสหลักของสำนักข่าวประชาธรรม. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรุณวีรณ บัวเนี้ยว, และชรินทร์นั สมโลก. (2554). สถานภาพ บทบาทการดำเนินงาน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสื่อวิทยุเพื่อร่วมสร้างสันติภาพใน 5 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง :จังหวัดสตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส. คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อาทิตยา สมโลก, และพัชนี เขยจรยา. (2562). สถานการณ์รายการวิทยุสำหรับเยาวชนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, 23(1), 45-59.

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2550). *สื่อและสิทธิการสื่อสารของประชาชนฟิลิปปินส์*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2553). *กระบวนการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของวัฒนธรรมเกาหลี (เค ป็อบ): การผลิต การบริโภคและการสร้างอัตลักษณ์ของวัยรุ่นไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Beatrix Austin, H. J., & Giessmann, U. J. (2559). อภิธานศัพท์ว่าด้วยการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง: 20 แนวคิดเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ [Berghof glossary on conflict transformation: 20 Notions for theory and practice] (ภักวดี วีระภาสพงษ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ศูนย์ความร่วมมือทรัพยากรสันติภาพ. (ต้นฉบับพิมพ์ ปี ค.ศ. 2012)

Pressroom. (2562, 20 มีนาคม). *บทบาท หน้าที่ ประโยชน์ และความสำคัญของเว็บไซต์*. สืบค้น 26 มีนาคม 2563, จาก <https://www.uds.co.th/article/2019/03/20/web-site/>

ภาษาอังกฤษ

Aho, M. (2004). *Media's Role in Peacebuilding*. Virginia: George Mason University .

Atton, C. (2002). *Alternative Media*. London: SAGE.

- Bailey, O. G., Cammaerts, B., & Carpentier, N. (2007). *Understanding Alternative Media*. Berkshire: Open University Press .
- Galtung, J. (2003). Peace journalism. *Media Asia*, 30(3), 177-180.
- McGoldrick, A., & Lynch, J. (2000). *Peace journalism, what is it? How to do it?*. Germany: Transcend University Press.
- Harlow, S., & Harp, D. (2013). Alternative media in a digital era: Comparing news and information use among activists in the United States and Latin America. *Communication & Society*, 26(4), 25-51.
- Jeppesen, S. (2016). Understanding alternative media power mapping content & practice to theory, ideology, and political action. *Democratic Communique*, 27(1), 54-77.
- Lee, S. T., & Maslog, C. (2005). War or peace journalism? Asian newspaper coverage of conflicts. *Journal of Communication*, 55(2), 311-329.
- LaMarco, N. (2018, October 12). *Mainstream Vs. Alternative Media*. Retrieved March 25, 2020, from <https://smallbusiness.chron.com/mainstream-vs-alternative-media-21113.html>
- Howard, R. (2003). *Conflict sensitive journalism a handbook*. Retrieved from <https://www.mediasupport.org/wp-content/uploads/2012/11/ims-csj-handbook-2004.pdf>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

แบบสอบถาม

ผลการลงรหัสข่าวเพื่อคุณลักษณะเนื้อหาในการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพในบทที่ 5

1. ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้

ตารางที่ 5.1 แสดงความถี่ของคุณลักษณะความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ด้านการนำเสนอเนื้อหา

ประเด็น	จำนวน (N)
1. เนื้อหาเชิงลึกในมิติสืบสวนสอบสวน ข้อเท็จจริงมากกว่าเหตุการณ์รายวัน	6
2. เนื้อหาเกี่ยวกับผลกระทบต่อชีวิต สังคม และวัฒนธรรม	5
3. เสนอทางออก ข้อเสนอแนะ การ วิเคราะห์สถานการณ์โดยกลุ่มที่เป็น กลาง	5
4. เนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพ แนวทาง และข้อเสนอสันติวิธี	5
รวม	21

ตารางที่ 5.2 แสดงความถี่ของคุณลักษณะความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ด้านแหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูล

ประเด็น	จำนวน (N)
1. เน้นแหล่งข่าว/แหล่งข้อมูลหลายแหล่ง หลากหลาย	6
2. หลีกเลี่ยงการกล่าวถึงว่าเป็นคนดีหรือ ผู้ร้าย	8
3. เน้นผู้ที่เป็นเหยื่อหรือผู้ต้องสงสัย	7
รวม	21

ตารางที่ 5.3 แสดงความถี่ของคุณลักษณะความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ด้านการใช้ภาษาในเนื้อหา

ประเด็น	จำนวน (N)
1. ไม่ใช่คำที่กระตุ้นอารมณ์ เร้าให้เกิดความรู้สึกเกลียดชังฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง	12
2. ไม่แสดงถึงการตกเป็นเหยื่อหรือนำเวทนา	9
3. หลีกเลี่ยงภาษาที่แสดงความเป็นผู้ร้าย ใช้ตำแหน่งที่ชัดเจน	11
รวม	32

2. สำนักข่าวอามาน

ตารางที่ 5.4 แสดงความถี่ของคุณลักษณะความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของสำนักข่าวอามานด้านการนำเสนอเนื้อหา

ประเด็น	จำนวน (N)
1. เนื้อหาเชิงลึกในมิติสืบสวนสอบสวน ข้อเท็จจริงมากกว่าเหตุการณ์รายวัน	3
2. เนื้อหาเกี่ยวกับผลกระทบต่อชีวิต สังคม และวัฒนธรรม	4
3. เสนอทางออก ข้อเสนอแนะ การวิเคราะห์สถานการณ์โดยกลุ่มที่เป็นกลาง	1
4. เนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพ แนวทาง และข้อเสนอสันติวิธี	6
รวม	14

ตารางที่ 5.5 แสดงความถี่ของคุณลักษณะความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของสำนักข่าวอามานด้านแหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูล

ประเด็น	จำนวน (N)
1. เน้นแหล่งข่าว/แหล่งข้อมูลหลายแหล่ง หลากหลาย	1
2. หลีกเลี่ยงการกล่าวถึงว่าเป็นคนดีหรือ	6
3. เน้นผู้ที่เป็นเหยื่อหรือผู้ต้องสงสัย	5
รวม	12

ตารางที่ 5.6 แสดงความถี่ของคุณลักษณะความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของสำนักข่าวอามานด้านการใช้ภาษาในเนื้อหา

ประเด็น	จำนวน (N)
1. "ไม่ใช่คำที่กระตุ้นอารมณ์ เราให้เกิด ความรู้สึกเกลียดชังฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง	10
2. ไม่แสดงถึงการตกเป็นเหยื่อหรือน่า เวทนา	12
3. หลีกเลี่ยงภาษาที่แสดงความเป็นผู้ร้าย ใช้ ตำแหน่งที่ชัดเจน	13
รวม	35

3. สำนักข่าว Wartani

ตารางที่ 5.7 แสดงความถี่ของคุณลักษณะความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของสำนักข่าว Wartani ด้านการนำเสนอเนื้อหา

ประเด็น	จำนวน (N)
1. เนื้อหาเชิงลึกในมิติสืบสวนสอบสวน ข้อเท็จจริงมากกว่าเหตุการณ์รายวัน	7
2. เนื้อหาเกี่ยวกับผลกระทบต่อชีวิต สังคม และวัฒนธรรม	7
3. เสนอทางออก ข้อเสนอแนะ การ วิเคราะห์สถานการณ์โดยกลุ่มที่เป็น กลาง	3
4. เนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพ แนวทาง และข้อเสนอสันติวิธี	7
รวม	24

ตารางที่ 5.8 แสดงความถี่ของคุณลักษณะความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพสำนักข่าว Wartani ด้านแหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูล

ประเด็น	จำนวน (N)
1. เน้นแหล่งข่าว/แหล่งข้อมูลหลายแหล่ง หลากหลาย	4
2. หลีกเลี่ยงการกล่าวถึงว่าเป็นคนดีหรือ ผู้ร้าย	1
3. เน้นผู้ที่เป็นเหยื่อหรือผู้ต้องสงสัย	13
รวม	18

ตารางที่ 5.9 แสดงความถี่ของคุณลักษณะความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของสำนักข่าว Wartani ด้านการใช้ภาษาในเนื้อหา

ประเด็น	จำนวน (N)
1. ไม่ใช่คำที่กระตุ้นอารมณ์ เร้าให้เกิดความรู้สึกเกลียดชังฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง	23
2. ไม่แสดงถึงการตกเป็นเหยื่อหรือน่าเวทนา	16
3. หลีกเลี่ยงภาษาที่แสดงความเป็นผู้ร้าย ใช้ตำแหน่งที่ชัดเจน	23
รวม	62

4. เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคม

ตารางที่ 5.10 แสดงความถี่ของคุณลักษณะความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมด้านการนำเสนอเนื้อหา

ประเด็น	จำนวน (N)
1. เนื้อหาเชิงลึกในมิติสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงมากกว่าเหตุการณ์รายวัน	10
2. เนื้อหาเกี่ยวกับผลกระทบต่อชีวิต สังคม และวัฒนธรรม	10
3. เสนอทางออก ข้อเสนอแนะ การวิเคราะห์สถานการณ์โดยกลุ่มที่เป็นกลาง	4
4. เนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพ แนวทาง และข้อเสนอสันติวิธี	6
รวม	30

ตารางที่ 5.11 แสดงความถี่ของคุณลักษณะความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคม ด้านแหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูล

ประเด็น	จำนวน (N)
1. เน้นแหล่งข่าว/แหล่งข้อมูลหลายแหล่งหลากหลาย	5
2. หลีกเลี่ยงการกล่าวถึงว่าเป็นคนดีหรือผู้ร้าย	2
3. เน้นผู้ที่เป็นเหยื่อหรือผู้ต้องสงสัย	6
รวม	13

ตารางที่ 5.12 แสดงความถี่ของคุณลักษณะความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของเครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมด้านการใช้ภาษาในเนื้อหา

ประเด็น	จำนวน (N)
1. ไม่ใช่คำที่กระตุ้นอารมณ์ เราให้เกิดความรู้สึกเกลียดชังฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง	12
2. ไม่แสดงถึงการตกเป็นเหยื่อหรือนำเวทนา	6
3. หลีกเลี่ยงภาษาที่แสดงความเป็นผู้ร้าย ใช้ตำแหน่งที่ชัดเจน	12
รวม	30

5. ปาตานีฟอรัม

ตารางที่ 5.13 แสดงความถี่ของคุณลักษณะความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของปาตานีฟอรัมด้านจุดเน้นการนำเสนอเนื้อหา

ประเด็น	จำนวน (N)
1. เนื้อหาเชิงลึกในมิติสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงมากกว่าเหตุการณ์รายวัน	10
2. เนื้อหาเกี่ยวกับผลกระทบต่อชีวิต สังคม และวัฒนธรรม	7
3. เสนอทางออก ข้อเสนอแนะ การวิเคราะห์สถานการณ์โดยกลุ่มที่เป็นกลาง	8
4. เนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพ แนวทาง และข้อเสนอสันติวิธี	4
รวม	29

ตารางที่ 5.14 แสดงความถี่ของคุณลักษณะความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของปาดานีฟอรัม ด้านแหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูล

ประเด็น	จำนวน (N)
1. เน้นแหล่งข่าว/แหล่งข้อมูลหลายแหล่งหลากหลาย	6
2. หลีกเลี่ยงการกล่าวถึงว่าเป็นคนดีหรือผู้ร้าย	4
3. เน้นผู้ที่เป็นเหยื่อหรือผู้ต้องสงสัย	1
รวม	11

ตารางที่ 5.15 แสดงความถี่ของคุณลักษณะความเป็นสื่อเพื่อสันติภาพของปาดานีฟอรัมด้านการใช้ภาษาในเนื้อหา

ประเด็น	จำนวน (N)
1. "ไม่ใช่คำที่กระตุ้นอารมณ์ เราให้เกิดความรู้สึกเกลียดชังฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง"	10
2. "ไม่แสดงถึงการตกเป็นเหยื่อหรือนำเวทนา"	9
3. หลีกเลี่ยงภาษาที่แสดงความเป็นผู้ร้าย ใช้ตำแหน่งที่ชัดเจน	10
รวม	29

ตารางที่ 4.5 แหล่งทุนที่ทับซ้อนขององค์กรสื่อทางเลือก

แหล่งทุน	องค์กรสื่อทางเลือก
ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ก่อนปี 2557	สำนักข่าวอามาน, ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้), เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้
ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) หลังปี 2557	สำนักข่าวอามาน, เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้, โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้
สหภาพยุโรป(EU) ปี 2548-2562	สำนักข่าวอามาน, ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, เครือข่ายผู้หญิงภาคประชาสังคมชายแดนใต้, สำนักสื่อวาร์ดานี, ปาดานีฟอรัม
สำนักงาน โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ปี 2553-2560	ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้)
องค์กรพัฒนาคุณภาพสื่อและผู้ผลิตสื่ออินเทอร์เน็ต (Internews) ปี 2548-2549	ซูอรา ปาดานี (สำนักข่าวอามาน), ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้
สถาบันพระปกเกล้า และสภาพัฒนาการเมือง ปี 2552	สำนักข่าวอามาน, ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้)
มูลนิธิเอเชีย (Asia Foundation) ปี 2552-2558	สำนักสื่อวาร์ดานี, ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้), ศูนย์ข่าวอามาน (สำนักข่าวอามาน)
สถานทูตสหรัฐอเมริกา ปี 2552	สำนักข่าวอามาน
สถานเอกอัครราชทูตแคนาดาประจำประเทศไทย -สถานเอกอัครราชทูตออสเตรเลียประจำประเทศไทย -องค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา (USAID) ปี 2555	ปาดานีฟอรัม, ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้

ตารางที่ 4.8 ช่องทางและจำนวนการติดตามข่าวสารขององค์กรสื่อทางเลือกผ่านสื่อดิจิทัล

องค์กรสื่อ ทางเลือก	เว็บไซต์	เฟสบุ๊ก/บัญชี	ทวิตเตอร์/บัญชี	ยูทูป (ผู้ติดตาม)
ศูนย์เฝ้าระวัง สถานการณ์ ภาคใต้	- เว็บไซต์ติดตั้ง Google Analytics - ไม่สามารถดู ข้อมูลสถิติของ ผู้เข้าชมได้	คนกดถูกใจ(Like) - 10659 คนกดติดตาม(Follow) 10999	คนติดตาม(Follower) - 5342 (การไปติดตาม) Following-936 ไม่เคลื่อนไหว2/11/2559	ไม่มี
สำนักข่าวอามาน	-เว็บไซต์ปิดตัวลง	คนกดถูกใจ(Like) - 3594 คนกดติดตาม(Follow) 4037	คนติดตาม(Follower)-778 การไปติดตาม(Following) 455 ไม่เคลื่อนไหว 14/3/2555	ไม่มี
สำนักสื่อวาร์ตานิ	- เว็บไซต์มีแสดง ข้อมูลสถิติ page views รายเดือน และรายวันไว้ที่ หน้าเว็บ	คนกดถูกใจ(Like) - 132203 คนกดติดตาม(Follow) 165086	คนติดตาม(Follower)-654 การไปติดตาม (Following)-102 ไม่เคลื่อนไหว 28/11/2559	12900
เครือข่ายผู้หญิง ภาคประชาสังคม ชายแดนใต้	-เว็บไซต์ปิดตัวลง	คนกดถูกใจ(Like) - 2099 คนกดติดตาม(Follow)- 2118	คนติดตาม(Follower)-89 การไปติดตาม (Following)-79 ไม่เคลื่อนไหว 20/3/2562	271
ปาดานีฟอรัม	-ไม่สามารถดู ข้อมูลสถิติของ ผู้เข้าชมได้	คนกดถูกใจ(Like) - 12162 คนกดติดตาม(Follow)- 12495	คนติดตาม(Follower)-17 การไปติดตาม (Following)-1 ไม่เคลื่อนไหว	100

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล	นันทวีสิทธิ์ (นิพนธ์) ตั้งแสงประทีป
สำเร็จการศึกษา	ระดับปริญญาตรี เศรษฐศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (นิเทศศาสตร์) มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์
ประวัติการทำงาน	ผู้สื่อข่าวสำนักข่าว INN โครงการวิทยุผู้จัดการ ผู้ประกาศข่าววิทยุ-โทรทัศน์ช่อง 9 อสมท. หัวหน้าศูนย์ ข่าวภูมิภาค-โปรดิวเซอร์รายการข่าว ช่อง 9 อสมท. บรรณาธิการบริหารข่าว (สังคม-สิ่งแวดล้อม) ไทยรัฐทีวี บรรณาธิการบริหารข่าวและโซเชียล เวบไซต์กระทู้ดอทคอม คนเล่า เรื่องใหญ่ (พีธีกร) รายการ Big story เรื่องใหญ่ ThaiPBS อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต